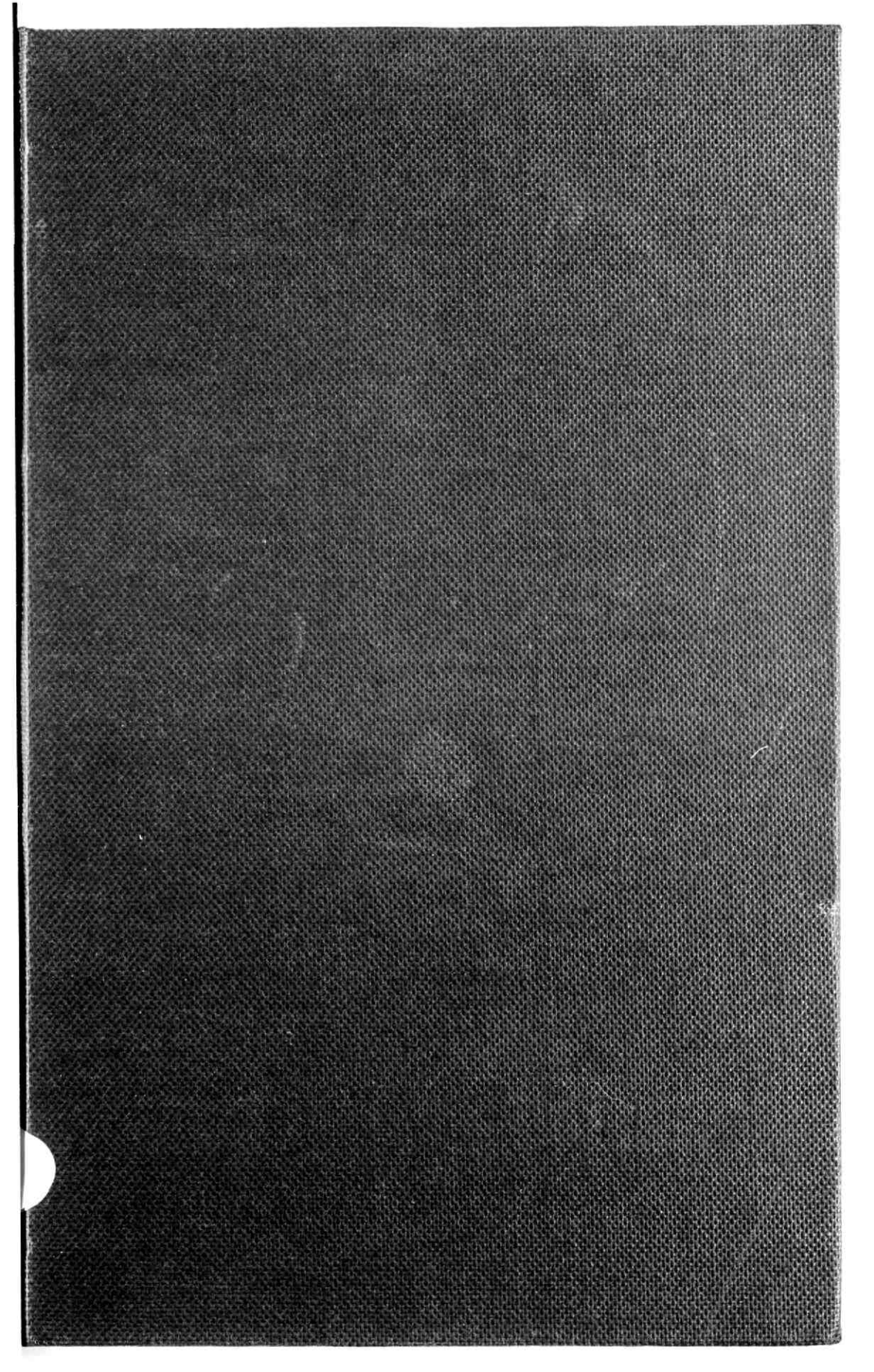

C. Huygens' Zede-printen

<https://hdl.handle.net/1874/235713>

mm 12836

ZEDE-PRINTEN.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0350 0091

Mr 5. e. 58

C. HUYGENS'

ZEDE-PRINTEN,

VERMEERDERD MET DE TOT DUSVER ONUITGEGEVEN PRINT

VAN „EEN PROFESSOR" EN VAN INLEIDING

EN AANTEKENINGEN VOORZIEN

DOOR

H. J. EIJMAEL,

LEERAAR AAN DE OPENBARE HANDELSCHOOL TE AMSTERDAM.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1891.

Stoomdrukkerij van J. B. Wolters.

INLEIDING,

MET DOORLOOPENDE CRITIEK OP JORISSEN'S „G. HUYGENS' STUDIËN”.

Toen Huygens in Mei van het jaar 1625 de eerste verzameling zijner gedichten onder den titel: *Constantini Hugēnii equitis Otiorum Libri sex* het licht had doen zien, zullen zijne letterkundige vrienden wel het gretigst het Vijfde Boek hebben opgeslagen, dat naast de „*Stemmen eeniger Steden en Dorpen van Holland*” zijne *Characteres* oft *Printen* bevatte. *Costelick Mal* en *Voorhout* waren reeds vroeger door den druk gemeen gemaakt: „nae de *Characters*” hadden zij, volgens Hoofts schilderachtige uitdrukking, al lang „gevast” ¹⁾.

De „Zedeprinten,” gelijk zij later in de *Korenbloemen* genoemd worden, waren dan ook reeds geruimen tijd te voren voltooid. Dit weten wij niet alleen uit 's Dichters opdracht aan zijnen broeder Maurits, Secretaris van State, onder welke het jaartal 1624 te lezen staat, maar ook en voornamelijk uit zijn antwoord aan J. van der Burgh ²⁾ uit datzelfde jaar, waarin hij — blijkens zijne eigene aantekening van de *Characteres* sprekende — zegt:

Mocht ick maar de ooghjens vinden,
Ronde Rapenburger Linden,
Die u Burigh Borger vrijdt,
Oh! wat zouden mijn Gedichten
All de Dichterij doen swichten,
Van mijn laesten wintertijd ³⁾.

De *Printen* waren ehttien in getal; eene negentiende, *Een Professor*, welke thans voor het eerst wordt uitgegeven, werd door Huygens opzettelijk achtergehouden. Zij is in de HSS. der Koninklijke Academie van Wetenschappen teruggevonden en door Dr. J. A. Worp welwillend voor mij gecopieërd. Vers 39—70 zijn niet door Huygens zelven, maar door zijne moeder — soms vrij onduidelijk — geschreven, een feit, waarvan

¹⁾ Hooft, *Briefv.* I, 240.

²⁾ *Otia* VI, 127.

³⁾ Zie verdere aanduidingen in *Een Waerd*, alwaar het jaartal 1623 in *marginē* gedrukt staat; de onderteekening van *Een Professor*, en Hoofts bovengenoemden brief.

onze dichter met zijne bekende nauwkeurigheid aantekening houdt in het onderschrift: *Constanter, Hagae, 7° Sbris. Aeger. manu materna.* Links bovenaan staat van zijn eigen hand: *Niet te drukken.* Welke redenen hij gehad heeft, om deze Print het daglicht te misgunnen, is moeilijk na te gaan: zij is wel geene van de beste, maar verdiende toch stellig de eer der Uitgave eerder dan b.v. de vrij onbeduidende: *Een Dwergh.* Waarschijnlijk vreesde hij daardoor de gevoeligheid der Leidsche Hoogleraren, of althans van den een of ander hunner, te kwetsen en alzoo ontrouw te worden aan het beginsel, dat hij zich tot richtsnoer had gesteld:

'k Will geen vrienden laten dencken,
Dat ick d'eer hebb willen krencken,
Die den eenen van Geboort,
Andren van Verdiensten hoort.

Let men alleen op den inhoud der Printen, dan valt het niet te ontkennen, dat zijn vrij langdurig verblijf te Londen, als Secretaris van twee op elkander volgende Gezantschappen, voordeelig heeft gewerkt op zijne ontwikkeling. Veel meer nog dan zijn *Costelick Mal* verraden zij zijne vroeggerijpte levenswijsheid en zijne kennis van het menschelijk gemoed. En geen wonder. De vergelijking van het leven, zooals hij het hier leerde kennen, met dat, in zijn vaderland en op zijne vroegere reizen waargenomen, scherpte zijn van nature toch reeds zoo snellen en juist blik, strekte tot proefsteen van wat hij bij oudere en nieuwere schrijvers geleerd en gelezen had, gaf hem — en dat was noodig voor iemand, die, zooals hij, nog al geneigd was om zich zelf tot het middelpunt van al zijn denken te maken — de vereischte objectiviteit om de menschen te zien, zooals zij waren, en te teekenen, zooals hij ze zag. Hij werd daar, zooals hij zelf getuigt, *Korenbl.* I, 447:

. . . op de baen gestelt, daarvan (hij), met het roeren,
Gelijck de Sneeuwen kluyt ervaringshs schatt vervoeren
En Werelds wetenschap in Holland brenghe moght.

„De *Characteres* of *Printen*,” wij zeggen het Jorissen gaarne na, „zijn achttien (19) schetsen met de pen vol vernuft, geest en waarheid. De typen zijn uit allerlei standen en rangen der maatschappij genomen. Nevens den Koning staat de bedelaar, een boer gaat den wijzen hoveling voor, te zamen volgen de gezant en de beul.”¹⁾

Minder onverdeeld is on- stemming met het onmiddellijk volgende:

„Het kan intusschen niet anders, of iedere schets draagt de blijken van de meer of mindere vertrouwdheid des dichters met zijn onderwerp.

¹⁾ Jorissen, *Const. Huygens*, Studiën, bl. 182.

Hoeveel bewondering men ook moge koesteren voor de juistheid, waarmede hij de *boerentaal* heeft afgeluisterd en weet weer te geven, voor zijn geestigen *waard*, enz. Huygens is uit den aard der zaak beter in zijn eigen stand te huis. Is het mogelijk scherper en bijtender de hovelingen van Jacobus' hof te teekenen, dan hij het in zijn *Sot hovelingh* deed?"

Velen zullen het, geloof ik, met mij eens zijn, dat het juweeltje onder zijne schetsen, *Een Boer*, nog door iets anders uitmunt, dan door de juistheid, waarmede Huygens het boeren-idioom heeft opgevangen, en dat de *Waerd*, de *Bedelaer*, de onwetende *Medicyn*, de goede *Predikant*, enz. even treffend van waarneming, toets en teekening zijn, als zijn *Sotte Hovelingh*. Stellig staan zij boven diens *wijzen* tegenhanger; welk stuk door zijne ongeëvenredigde lengte, de menigte en uitvoerigheid der ingelaschte *détails* en de daaruit voortvloeiende geringere mate van objectiviteit en plasticiteit eerder aan eene beschrijving, dan aan eene *print*, een beeld, doen denken. Juist de grootere kennis van den stand, waartoe hij behoorde, heeft Huygens hier parten gespeeld en hem belet de juiste maat te houden. Evenmin kan ik toegeven, dat in *Een Sot Hovelingh* de edellieden van het hof van Jacobus zouden geteekend zijn: wat hij zijn model te laste legt, past op *alle* zijne standgenooten, niet het minst op de omgeving van Prins Maurits. Verder verbieden des Dichters woorden uitdrukkelijk aan Jorissen's opvatting voet te geven. Noemt hij niet, vs. 35, het duël een

Wanschapen Stoutigheid, *van over zee geleent,*

dus te onzent uit den vreemde ingevoerd? Slaat niet, wat hij aangaande 's Prinsen kerkgang zegt (vs. 49, vlgg.) op een gebruik aan het Stadhouderlijk hof? En is de *Maandaghsmerckt*, waarvan hij, vs. 80, gewag maakt, een andere dan die door wiens „gedrangh” Jan Govertse en Trijne-moer „booren” (vs. 111)? Neen, hier zoo min als in een der overige, heeft Huygens ons uitheemsche karakters willen schilderen, maar Hollandsche, of liever algemeen menschelijke, zooals zij zich voordoen aan het oog van een Hollandschen waarnemer.¹⁾

En daarom komt ook Jorissen's gissing, dat de breede bespreking van het tweegevecht in den *Wijsen Hovelingh* op een persoonlijk feit doelt, mij niet „zeer waarschijnlijk” voor. Al heeft Huygens in het jaar 1623 met een, naar het schijnt, aanzienlijk persoon twist gehad, de zaak, waarover die liep, was te onbeduidend, ~~De~~ ^{het} persoon, waarop hij er in zijn *Gedwongen Onschuld* gewag van maakt, te luchtig, dan dat er ook

¹⁾ Alleen bij *Een Koningh* is de invloed van zijn verblijf aan het Engelsche hof niet te miskennen.

maar in de verte van een duël sprake kan zijn geweest. En juist, dat hij, gelijk Jorissen herinnert, in zijn *Oogentroost*, dus 24 jaar later, nog eens op hetzelfde thema terugkomt en geheel dezelfde theorieën verkondigt, doet zien, dat wij met een beginsel te doen hebben, een beginsel, dat volkomen strookte met zijne wijsgeerige en positief-Christelijke overtuiging.

Wil men zich trouwens in gissingen verdiepen, dan geven de *Printen* daartoe op menige plaats gelegenheid en trekt het, om maar iets te noemen, stellig niet minder de aandacht, dat onder al die negentien Schetsen, er slechts ééne is, die op „de weecker Menschliekheit”, de vrouw, betrekking heeft (*Eene rijke Vrijster*). Bedenkt men daarbij, dat juist in het jaar 1623 zijn broeder Maurits dringend aanhield om de hand van Susanne van Baerle en zijne geheele familie, met vader Christiaan voorop, te vergeefs hemel en aarde bewogen heeft, om den tegenstand der koele schoone te breken, dan ligt hier zeker de vooronderstelling voor de hand, dat wij de aanleiding tot deze Print in eene omstandigheid te zoeken hebben, waarbij de Dichter zelve betrokken was. En zij wordt volstrekt niet weersproken door het feit, dat Susanne later zijne vrouw, de door hem zoo verheerlijkte Sterre, geworden is. Hij schijnt reeds vroeger dan zijn broeder tot de aanbidders van Susanne behoord en zelfs een aanval op haar hart gedaan te hebben, maar eveneens te zijn afgewezen en zich daarover te hebben gewroken door een fransch liedje: *Susanne, un jour* ¹⁾, dat Jorissen terecht als *straf* betitelt en waarvan het slot misschien *onbeschaamd* mag heeten:

Ha! que soudain mon ardeur offensée

S'apaisera d'un subject de risée

En te trouvant comme fut caressée

Susanne, un jour

d'Amour sollicitée par deux vieillards.

Weet men nu nog, dat zij in het jaar 1625 ook Hooft een blauwtje heeft laten loopen; dat zij de „Gloorroos” is, die hij in zijnen *Harderskout* ²⁾ als zeer „wählerisch” afschildert; dat zij voor eene der rijkste en aanzienlijkste partijen van Amsterdam doorging, dan zal niemand kunnen beweren, dat mijne hypothese allen grondslag mist. Ik geef haar intuschen voor wat zij waard is, en ding niet verder naar eene der medailles, die Alida Leevend uitloven wilde „voor die bij uitstek nuttige leden onzes vaderlands, welke zich in *misschienen* en *mooglijkheden* uitslooven.” Immers, al mocht ook later blijken, dat de hier opgeworpen gissing juist

¹⁾ *Otia*, bl. 56, 57.

²⁾ *Hoofts' Gedichten* I, 247.

was, meer dan eene aanleiding, eene impulsie, tot de karakterschets kan de „blauwe scheen” van Maurits niet geweest zijn. In de grof gepenseelde *Rijke Vrijster* zal niemand het beeld herkennen der niet alleen rijke, maar ook „schoone en geestige brünette”¹⁾, die later voor Huygens zulk eene voortreffelijke levensgezellin werd.

En dat mocht ook niet, wilde de Schrijver althans niet ontrouw worden aan zich zelf; want „de beelden, die hij teekent, zijn geene portretten of copieën van oorspronkelijken. Menige neus van Verdichting stond op een gezicht van Herinnering. Het zijn kleine schilderijen van een kunstrijke hand, door levenswijsheid gericht en gestierd. Levenswijsheid, die het resultaat is van wat hij zelf heeft waargenomen en ondervonden, maar niet minder, van wat anderen voor hem in het leven hebben gezien en geleerd. De ondervinding der voorgeslachten is hem de toetsteen en weegschaal van zijn eigen ervaring geweest. Den navolger van Theophrastus hebben Horatius, Juvenalis, Seneca, Terentius, Ovidius, Claudianus, Cicero en den Bijbel ter zijde gestaan en voorgelicht.”

Het spijt mij, maar ik kan deze even keurige als juiste kenschetsing, weer niet tot de mijne maken zonder kantteekening. De uitdrukking „navolger van Theophrastus” vind ik hoogst ongelukkig gekozen. Zij, die met de *Characteres* van den Griekschen wijsgeer niet bekend zijn, zullen allicht tot de gevolgtrekking komen, dat Huygens' *Zedeprinten* daarvan eene navolging zijn. Niets is intusschen minder waar. Onze dichter, die nagenoeg de geheele oudheid onder de knie had, zal ook de *Characteres* niet ongelezen hebben gelaten, maar de overeenkomst gaat niet verder, dan door den *titel* wordt aangeduid. Wanneer eene vergelijking van beide werken, en wat vorm en wat inhoud betreft, niet terstond elke gedachte aan navolging uitsloot, het zelfstandig karakter en het eigen woord van hem, dien Potgieter terecht een *waar* man genoemd heeft, bleven er ons borg voor:

Libera per vacuum posui vestigia princeps

Non aliena meo pressi pede²⁾,

klinkt het aan het einde van het dichtwerk. Eene fiere verklaring, maar met volle overtuiging en naar waarheid afgelegd!³⁾

Gaan wij nu van den *inhoud* der „Printen” over tot haren *vorm*, dan valt ook hier vooruitgang te bespeuren, maar helaas! vooruitgang in eene richting, die de geestige Constanter zelf, op lateren leeftijd tot

¹⁾ Jorissen, *Studiën*, 201.

²⁾ Voor de Vertaling, zie Aantt. bl. 124.

³⁾ Juister en voorzichtiger drukt zich J. ten Brink uit, welke in zijne *Schets eener Gesch. der Nederl. Letterk.*, bl. 377 zegt, dat H. zijne *Zedeprinten* „*Characteres*” noemde in navolging van Theophrastus.

beter inzicht gekomen, „ruggeling” of „averechtsch” zal genoemd hebben.

Over de wijze van behandeling, al is die voor alle typen dezelfde, mogen wij hem niet hard vallen. Deze sproot voort uit 's Dichters opvatting van zijne taak. „Schilder met de pen”, als hij zich noemt, omlijnt hij elk der beelden zijner galerij eerst met enkele forsche, sterksprekende, schoon niet altijd zuivere trekken; vervolgens werkt hij het op en voltooit het in de détails. Moge daardoor zekere eenvormigheid niet vermeden kunnen worden, het verraadt geene geringe mate van virtuositeit, 18 of 19 maal diezelfde manier te herhalen, zonder vervelend of zelfs maar centonig te worden.

Maar tegenover de gebreken van zijnen stijl, die in de *Characteres* duidelijker aan den dag treden, dan in een zijner vroegere werken, mogen wij niet zoo toegefelijk zijn. Wij kunnen zelfs een gevoel van wrevel niet onderdrukken jegens den man, die er vermaak in kon scheppen, zulke „schatten van wereld- en menschenkennis” voor een groot deel tot onvruchtbaarheid te veroordeelen, door ze te vermommen en te verbergen in het kleed, waarin hij ze stak.

Toch kunnen wij ons niet onvoorwaardelijk nederleggen bij Jorissens' kritiek ¹⁾: „In de gewrongenheid en gekunsteldheid der tegenstellingen ver- toont zich de leerling van den Deken van St.-Pauls ²⁾. Zijn afkeer van algemeen begrijpelijke poësie spreekt zich uit in de bijtende teekening „van een algemeen poëet” en openbaart zich in de gezochtheid van uitdrukking en spitsvondigheid der gedachte. Wie bijv. ooit een *rijcke vrijster* zag, vindt in de smakeloosheid der onsmakelijke beeldspraak het genre geteekend:

Sy is een Kermiss'gans, die menigh boer ontslipt,
Een korssele Goddinn, die 't meerendeel belipt
Van hare priesteren: een beeld van dusend rekels;
Soo menigh jongen bill een bolsterbed van hekels, enz.

„Gedachten, die zich in zulke vergelijkingen en beelden verbergen, worden bijkans onherkenbaar. De verleiding is blijkbaar Huygens te zwaar geweest, om zich in dergelijke tegenstellingen en woordspelingen te vermeien, op het gevaar af, dat de gedachte wegvluicht. Zoo bijv. in een *Waerd*,

Sijn Oestmaend spelt met *er*, soo kans' op oester sluyten,
Castagnen sluyten oock, hoewel sy 't rijm doen stuyten:
Of eenigh niewelingh dat dichten niet en kost,
Hy leert hem 't Refereyn om eenen Avond Most.”

¹⁾ *Studiën*, bl. 185.

²⁾ John Donne (1573—1631) vermaard kanselredenaar en dichter. Huygens leerde hem kennen tijdens zijn derde verblijf in Engeland (5 Dec. 1621—13 Febr. 1623), als secretaris van het gezantschap François van Aerssen c. s.

„Zulke woordspelingen en zulk eene reeks van gezochte, en maar al te dikwijls valsche beelden komen vroeger niet in die mate als hier bij hem voor. Hier is de literarische kunst tot kunstenmakerij verlaagd. Dat Huygens zich door het voorbeeld van een beroemden naam tot dezen wansmaak heeft laten verleiden, is te meer te betreuren, omdat de *Characteres* uit het oogpunt van wereld- en menschenkennis zoo hoog boven zijne vorige gedichten staan.”

In de eerste plaats ben ik niet even als Jorissen, overtuigd van den invloed, dien Donne op onzen Dichter geoeffend heeft. Voor zoover ik heb kunnen nagaan, is het bestaan daarvan hoogst onwaarschijnlijk en het bewijs daarvoor door J. allerm minst geleverd. Ik meen dit uitvoerig aangetoond te hebben in mijn artikel *John Donne's invloed op Constantijn Huygens* (zie *De Gids*, Mei 1891, bl. 344, vlgg.) en te kunnen volstaan met den belangstellenden lezer daarheen te verwijzen.

Het tweede punt, omtrent hetwelk ik met Jorissen in meening verschil, betreft het oordeel, dat hij over de *artistieke* waarde der *Zedeprinten* uitgesproken heeft. Waarlijk dat vonnis is te hard. Hij verwijte haar vrij, dat haar in grootere mate de eigenaardige gebreken van Huygens' schrijftrant aankleven: uit de voorgaande bladzijden blijkt genoegzaam, dat ik hem dienaangaande volstrekt niet wensch te verdedigen. Maar hem van smakeloosheid te beschuldigen, hem de aanklacht naar het hoofd te slingeren, dat hij „de literarische kunst tot kunstenmakerij verlaagt” gaat te ver. Bovendien heeft Jorissen m. i. in de twee door hem geciteerde passages, 's dichters bedoeling niet begrepen. Bij het schetsen van *Eene rijke Vrijster* zweefde Huygens stellig het tegenbeeld voor oogen van die jonge „patriciennes”, beschaafd, geestig en gratieus, van welke Tesselschade het zuiverste type is, en waarvoor de leden van den Muiderkring „schwärmten”. Zijn model doet zich aan hem voor als eene echte „parvenue”: eene soort, welke in die dagen onzer opkomende burgerij zeker niet zeldzaam was en zich door trots, aanmatiging, modieuse, doch weinig smaakvolle kleederdracht een air van voornaamheid trachtte te geven, waarmede haar geestesontwikkeling geen gelijken tred hield. Ontstond uit dat conterfeitsel geen verkwikkelijk of aantrekkelijk beeld — des te erger voor het origineel: de kunstenaar heeft het geschilderd, zooals hij het zag, met grove, hoekige trekken en schreeuwende, dik opgelegde kleuren. Was hij dit doende niet in zijn recht?

Evenzoo ziet Jorissen in de gewraakte passage uit *Een Waerd* totaal over het hoofd, dat Huygens hier speelt met een oud rijmpje, hetwelk destijds genoegzaam bekend zal zijn geweest, om den lezer zijne bedoeling te doen raden, en den Dichter bij wijze van overgang, de gelegenheid geeft

om nog een trekje toe te voegen aan het beeld, dat hij op het paneel heeft: de behendigheid van den slimmen dienaar van Bachus, om zijne begunstigers tot avondgelagen over te halen, waarbij zijn buidel het beste vaart ¹⁾).

Aan de eischen der kunst is in beide gevallen voldaan. Of zal men Saint-Saëns en Jan Steen geen artisten noemen, al haalt ook des eersten geleerde muziek niet bij den verheven eenvoud van Haydn en verbleeken de snaaksche tooneelen uit het volksleven van den tweede bij de breede conceptiën van Rembrandt? En zoo moge ook Huygens geen evenknie zijn van Vondel, of zelfs van Hooft, een artist, een kunstenaar van Gods genade is hij, in de *Zedeprinten* zoowel als in *Voorhout* of *Costelick Mal.* Men noeme hem vrij duister, gezocht, spitsvondig — wie beschikt, zooals hij, over die bliksemsnelheid van combinatie, die vindingrijkheid in het scheppen van nieuwe vormen, die gemakkelijheid om de diepzinnigste denkbeelden in enkele woorden uit te drukken? Niemand heeft dit beter begrepen dan Potgieter, wiens beoordeeling, al straalt er ook de sympathie van een geestverwant in door, mij nog altijd voorkomt juist te zijn, dan de geringschattende kritiek van Jorissen:

„Maar waartoe toch vraagt men welligt, — en de school van Cats vroeg het in de dagen van Constantijn en de middelmatigheid bauwt het haar in de onze na — waartoe dat streven naar het kernige en korte? Waarom van den Lezer zooveel moeite geëischt, als de oplettendheid, waarop Huygens aanspraak maakt, het nadenken, waartoe Huygens verplicht, de studie, welke Huygens vergt, in zich sluit? Eer wij antwoorden, vergunne men ons de opmerking, dat alle stijl ter wereld bij wijlen aan overdrijving lijdt; dat ieders trant soms in manier ontaardt, dat elke overdrijving, iedere manier afkeuring verdient. Niemand zal dus verwachten, dat wij Huygens in onze bescherming zullen nemen, waar hij aan deze euvels hinkt. Alles wat wij ter vergoelijking hebben in te brengen, nadat wij van zijne duisterheid hebben afgeschreven, wat op rekening der verouderde taal, wat vooral op die van den gewijzigden kunstsmaak moet worden gebragt, wat is het anders dan dat zij ons minder dan die der populaire lamzaligheid stuit; dewijl het beginsel uit welks verkeerde toepassing zij geboren worden, ook nog in de verbastering eerbied eischt. Het was liefde tot Studie, *het was een hoog begrip van kunst*”. ²⁾

AMSTERDAM, 25 Mei 1891.

H. J. EIJMAEL.

¹⁾ Zie de daarop betrekking hebbende aantekening, bl. 72.

²⁾ Volledigheidshalve vermeld ik, dat van de *Zedeprinten* een paar niet onaardige navolgingen bestaan: *Een goet Student* en *Een quaet Student* van A. P. van Groningen, verschenen in de *Studenten-Zangen*, Leiden, 1822.

ZEDE-PRINTEN.

VOORSPRAECK DER SELVE AEN MIJN' BROEDER,

DEN HEER

MAURITS HUYGENS,

SECRETARIS VAN STATE¹⁾).

'k Sal hem ernstigh heeten liegen

Die sich selven wil bedriegen,

En beschuldigen mijn' Pen

Daer ick schuldeloos af ben:

5 'k Sal geen' Vyanden verdraegen

Over segge-sucht te klaegen,

Die mijn' herssen en, geroert,

Door mijn' tanden hebb' gevoert:

10 Dat ick d'eer hebb' willen krencken

Die den eenen van Geboort, *de naus*

And'ren van Verdiensten hoort. *rekenb*

Goede, die ick heb verheven.

Quaede, die ick heb gedreven

15 Voor de geessel van mijn' mond,

'k Segh hier, dat ick noyt en vond

Dien al 't goede kon' betaemen,

Dien al 't quaede kon' beschaemen

Dat ick van de Goede segg,

Dat ick op de Quade legg.

Deughden heb ick willen paeren,

Ondeughd heb ick willen ga'eren

En verhechten in een' klomp,

Naer my hier de Deughd toe glomp,

Naer my daer de ondeughd terghde,

En haer' open schande verghde; 1200

Om den Goeden tot het Beeld

Daer een yeder 't sijn in deelt,

t Beeld van deughden, 't Beeld van Eeren,

Soo sijn' liefde te vermeerren

¹⁾ Var. Characteres. Dat zijn Printen. Voorspraeck van de Printen. Aen
nijn' Broeder. Secretaris van State.

- Kinder-tuchtelick vermaecken
 Boven 't voedsel uyt te smaecken,
 75 En genieten onbedocht,
 Daer mijn' Ziel op teeren moght:
 Tuchtigh van vergulder waerden,
 Die sijn' sorgen op vergaerden,
 Die sijn' vreesse, die sijn' Min
 80 Stortten in mijn' hollen sin;
 Tuchtigh op de vorm gegoten
 Die de Grootste aller grooten
 Met Sijn' vinger in de Wolck
 Groefde voor sijn eigen volck.
 85 Willen sy daer op gedencken
 Dat het allereerst beschencken
 't Emmer-onbeschoncken vat
 Soo doorweickt in 't eerste nat,
 Dat het sweeten noch bevriesen
 90 d'Eersten geur kan doen verliesen,
 Die, tot dat het sterven gaet,
 Door en door de scherven slaet:
 Mog'lick sullen sy besluyten,
 Allen weder-waen te buyten,
 95 Daer soo vroegh, soo trouw'en hand
 Soo voorsichtigh heeft geplant,
 Hooren schaedeloose vruchten
 Van profijtge genuchten
 Aen de tacken, om de bla'en,
 100 In de greppelen te staen.
 Sulcke, BROEDER, sulcke derv' ick
 (Daer op lev'e en daer op sterv'ick)
 Voor de boose, voor de go'en
 Dese vruchten noemen doen.
 105 Wiltse ghy soo helpen noemen,
 En den logenaer verdoemen,
 Die my geerne '1 schieten sagh
 Daer ick noyt op aen en lagh,
 '1 Sal een heugelijk verdraegen
 110 Vinden in de valsche slagen,
 En de veilste rust van al
 In uw eenigh welgeval.

In de uitgave van 1625 staat hieronder het jaartal: 1624.

1) Var. gaeren; en zoo telkens.

LEDIGE LESER.

14p. Noch dese dry woorden, tot Voorspraek van den nieuwen ¹⁾ naem
 dien ick dese onder ons nieuwe maniere van Schriften gegeven
 hebbe. De Griecken, daer van wyse te leen houden, ende onder
 haer Theophrastus, die de sijne schreef op het 99. Jaer sijns
 5 onderdoms, noemdense CHARACTERES: myns bedunckens verre eigent-
 licker dan de ^{grieken} ^{van haer} suyverste onder de Romeinen, dieder NOTATIONES
 af gemaect hebben. Dat sullen my toestaen alle die gedencken
 dat onse eeuwige Salighmaker de Character van God des Vaders
 wesen wert genoemd ²⁾; met soo krachtigen beduydinge, dat se de
 10 geleerste oversetters in geene Taelen mijner kennisse, sonder om-
 spraek, ten rechten hebben weten naer te komen. Signum,
 Species, Imago, Figura, ende de woorden die de heden-
 daeghsche Taelen van dese Latijnsche verschapen hebben, kunnen
 den Text hier in niet voldoen. Daer moet sulck eene gedaente
 15 ingedruct werden, die tusschen haer selven ende haeren oor-
 sprongh als geene kennisse van onderscheid en laete; oock min
 dan men tusschen den gesneden ende den gedruckten Segel gewaar
 wordt. Dien volgende, hoewel wy het in andere als Gods eigen-
 schappen dus nauw niet en behoeven te soecken, om nochtans
 20 te thoonen dat mijn voornemen geweest is de waerheit ten deunsten
 te genaken, hebbe ick my oock in desen aen de Drucksels ge-
 houden: ende wetende dat menschen handen (die geene twee
 dingen malkanderen volkomentlick kunnen doen gelijcken) geene
 min berispelicke gelijckenissen en kunnen voortbrengen, dan daer
 25 is tusschen de vorm ende 't gevormde, tusschen de letter ende
 't gedrukte, tusschen de Plaet ende 't geprintte, hebbe my soo
 langh metten naem van PRINTEN (daer by mogelick de Italianen
 haer woord Empronte souden mogen vergelijcken) voor de
 Grieksche Characteres willen genoeghen, tot dat my mijne
 vrienden t' samen den misslagh ende de beteringh sullen aen-
 wijzen willen, ende my in de voordere ³⁾ mijne feilen met soo
 oprechten suchteloozen gemoed bejegenen, als ick verklaere in
 allen desen te werck geleght te hebben.

¹⁾ Var. nieuwen. In de uitgave van 1625 overal ieuue; in die van 1672 ieuw.

²⁾ Var. alle die op de spreucken van den Apostel tot den Hebreën geleet
 hebben, daer hij onzen eenigen Saligmaker den Charactera van God des Vaders
 wesen noemt.

³⁾ Var. alle die op de spreucken van den Apostel tot den Hebreën geleet

No. in group I. 255.

f. *Enallagma cyathigerum*

bloody cells are
flat ad h. l.
afantastic p 8
Shoenbr. - 10
Oiler
Vc

LC ¹ Volvo
f Volvo ad h l
afdruck p 8

Shenbr. - 60

Trager

Scilla
Tid

100

no § being.

Felt

2. October 1890
2. October 1890

of 1000 and

15
Wald

H. 8 (??)

and the day

Formal p. 58. Ausg. 10

20

1000

Board:-
Kashika Singh

Cumal 124: u.g. d.

Crab

Intervention -
;) p. 257

25

utmost. The
hardness of the

①

Computre, a. f. p. t.

Vrouw: *Harvey van
Nieuw-Veld, 1893.*

69466.com

MIT.

0-10 galvane

r. scheppen.

Ward: 1st.

6. *Claytonia rubra*, or *rubra*

- Sijn' vrienden zijn hem vreemd tot in den hooghsten nood,
 Dan raeckt hun 's Vaderlands bederven in zijn' dood:
 35 Soo langh hem langh geluck de deughd doet (wareloosen
 Vermengen sy haer Eer niet geerne met de boosen,
 Veel liever storten sy haer' traenen in den stroom
 Daer tegen all' haer' kracht onkrachtigh is en loom.
 Sijn' dagen zijn niet zijn'; de daghraed en de sorgen
 40 Bekruypen hem gelijk; van Avond af tot Morgen
 Geniet hy nauw de rust die vaeck/ontstelen kan;
 Soo langh hy niet en leeft, leeft hy zijn eigen man;
 Sijn' siekten seggen hem dat groote bloemen welcken;
 Dat doet hem zitteren voor 't schuymen van de kelcken,
 45 Voor 't dagelicks gerecht, al diende 't hem sijn Soon,
 Die mog'lick staende voets kan reicken in de Kroon.
 Vergulde distelen, wie kan men uw verblijden
 Door soo veel Aloës/bedachtelick benijden?
 Wie wensche na de hooghd daer 't soo gestadigh waeyt,
 50 Daer 't soo dier slapen is en 't hoofd soo goe'koop draeyt!

EEN BEDELAER.

- Hy is een Aerdsch/Planeet; een' Schildpad sonder dack,
 Hoewel t'huys, waer hy gaet; een' horenloose slack,
 Die sonder sout versmelt; Mensch, menschelickst van allen,
 Mensch totte/menschelickheit van d'eersten Meusch hervallen;
 5 Een na-neef van den Krijgh; een' spruyt van Overdaed;
 Een Monick sonder kap; een' pachter van de straet;
 Een' logge-leger-luys ¹⁾, een' inbreuck van de werck-keur;
 Een' schaduw van het Hof; een stoep-stijl van de Kerckdeur;
 Een karmen om den kost; een suchter van gewoont;
 10 't Verwijt der Christenen daer om-ontrent hy woont;
 Het naeckte lidt des lijfs daer af wy leden heeten;
 De wey van 't ongediert; het broey-bos van de neten;
 Het uysterste gepoogh van 's Werelds ongeval:
 Een niemands bloedverwand; een opgeschopte bal,
 15 Dien elck een' ander' sendt, en allesins moet/stuyten;
 Een rogge-kruymelkorf; een Thresorier van duyten.

Sijn' maegh sit op sijn' tongh, en maecktse bedel-rap;

¹⁾ Var. leger-huys.

Brenght sy geen' klei ten dijk, dan spreekt hy met een schrap,
 Dan maent hy met een stomp, dan slaet hy met twee krucken,

En doet medoogentheit den neck ter borse bucken.

Sijn nyterst toeverlaet is kinder-keel-getier,

Den ooren die wat lust een' Sackpijp of een' Lier;

Daer brengt hy d'oude Luyt van Orpheus mé¹⁾ ter schanden,

Daer dwinght hy Leewen mé²⁾, en vanghtse met sijn' handen,

Die luy'ren³⁾ op 't gemack; en, ginch de dagh-rent vast,

Soo lief leegh Bedelaer, als ambachtsman te gast.

Een Schouteth is sijn' dood, een Lijckhuys is sijn leven;

Hy loont sijn' geveren met meer dan hy kan geven;

Den Hemel voor een' dronck is hoogen Interest;

Hy leeft van dagh tot dagh; hy sorghet voor 't winter-nest,

Als 't sneew geregent heeft; dan sweert hy by de korven

Die 't Spuy begommelen met kraymelmul van torven;

Hy koelt sich daer men sweet, hy warmt sich daer men beeft,

Meest beide kommer-loos; dat 's dobbel wel geleeft;

Hy vindt sich in 't geniet van deksel en van kleeren;

Valt 't een of 't ander schaers, hy deelt weer met de Heeren.

Wat heeft de rijcke meer voor lange voor-sorghs pijn?

Niet veel. En evenwel, God Helpse die het zijn.

EEN RIJCKE VRIJSTER.

Sy is een' Kermis Gans, die menigh' Boer ontslipt;

Een' korssele Goddin, die 't meerendeel belipt,

Van haere Priesteren; een been van dusend rekels;

Soo menig' jongen bill' een bolsterbed van hekels;

5 Een gulde pijl van 't kind dat Venus Moeder heet:

Een sonderlingh gediert, dat Amber-droppen sweet,

En Roosewater pist; een duyv voor alle tillen.

Sy kan al wat sy wil, behalven yet te willen;

Sy is een' Vrijer-wan; een schuym-spaen van de Jeughd;

10 Sy quelt sich in den keur, en 't is haer' meeste vreughd;

Sy kan van dusend een den Maskers-lap⁴⁾ ontbeeren;

Elck Vrijer, is een Mol, en 't vleesch geldt na de veeren;

Haer' sproete-plecken zijn onzichtbaer, of van goud;

Tijd, die de vellen ploeght, en maeckt haer nemmer oud;

15 Men vrijdtse by Gesant; haer by-zijn is te deryen,

¹⁾ Var. met. ²⁾ Var. met. ³⁾ Var. luypen. ⁴⁾ Var. Maskerlapp.

Vermits haer' schildery, de Grondkaert van haer' erven;
 Hoe haer' bors grooter gaet, hoe Sy meer Maeghdoms heeft;
 Die erger dencken derft verdient niet dat hy leeft.

Sy is het Venus-beeld der Parisen van heden,

20 Daer Juno noch om licht, waer' Pallas maer te vreden;

Haer ooge spreeckt Schiedams; sijn uytgestraelde geest

Betoovert Menschenvlees, maer beesten onnae meest;

Haer waepen is een' Koey in klaverveld ter ¹⁾ weiden,

Die overgeten schijnt, en van de melck wil scheiden;

25 Den helm is d'opperhuyv van Landvrouws Koren-tas,

Een' stock-bors in de Kroon geswollen van 't gewas,

Het loofwerck om end om zijn leckere papieren,

En liever parkement, daer segelen aen swieren;

Haer' Boomen van geslacht Boomgaerden ²⁾ sonder end;

30 Dat 's van het oudste Eël, of Eva is ontkent;

Al is sy klad-papier, sy heeft vergulde kanten,

En die de hand mishaeget die kustse door de wanten.

Sy haect na trouwens nacht, en vreest hem bet en bet,

De Bruyd en 't Vrijster-rijk gaen t'eenen uer te bed:

35 Dus valt haer 't Ja-woord hard, en 't Neen niet min, om 't wachten,

Daer 's onraed voor haer' Deur, men trommelter by nachten;

Haer' bell is afgeluydt, de klepel roept genae

Van soo veel geesselinghs, de Dorpel, Mannen stae,

Mijn rug-been gaet te plett ³⁾; haer' stoelen-sporten schreewen

40 Van onverduldigheit als hongerige spreewen;

D'een heetse Roos of Ster, en d'ander Son of Maen,

Maer meeste van gevoel, Wanneer van Waer-raeck-aen.

EEN GOED PREDIKANT.

Hy is een Maeckelaer in ongesiene waeren,

Die oore noyt en hoord', in 't herte noyt en waeren;

Een Kock van Hemel-kost; een' koren Wereld-sout;

Een Christelick Levijt; een' hand-geleid' in 't woud;

5 Een' Trommel van genaed; een' Afgesant van boven;

Een wachter op de poort; een stoot-steen in de Hoven;

Een' schaeve van de ziel; een' geessel van de sond;

Een Segger met gesagh; een Visscher met den mond;

Een Tafel-waerd in 't Kruys; een' Fackel uyt de wolcken;

¹⁾ Var. te. ²⁾ Var. zijn Bogaerds. ³⁾ Var. ter plett.

- 10 Een Engel in gebeent; een Voor-hoofd aller Tolcken; *al die God was*
 Een wecker daer men ronckt; een scheider daer men schermt;
 Een dreiger daer men lacht; een trooster daer men kermt.

De bloemen van sijn' tael zijn waerheits bloote leden; *in die bloe*
 Sijn groote Meesters wil is 't slot van all' sijn' reden;

- 15 Onraed van woorden-keur beswaert sijn' uytspreeck niet; *groot onra*
 Wel-spreken is 't bestel van Die hem spreken hiet,
 En altijd spreekt hy wel die boden-brood komt haelen: *gevaar, t*
elocutio

Maer geerne laecken wy de laeckers onser quaelen;
 Die stormen staet hy uyt, en menigh' bitsen tand, *de heere kken*
een blide velle

- 20 En menigh' schudde-muts van menigh' onverstand. *op de blide velle*
 't Verleckerend volop van troetelende leugen,
 Van blinde vriendgunst, en kan hem niet verheugen; *een velle velle*
een velle velle

Geleertheit rekent hy onnooselheit van geest; *loft*
 Gods-dienstigheid ¹⁾, 't verschil des menschen van de beest, *Verda.*

- 25 Niet redens gaev' alleen. Sijn' boecken zijn de bladen *Verda.*
 Van 't dubbele Verbond; de fackel sijner paden
 Ontsteekt hy aen dat licht, dien troostelicken ²⁾ brand *Verda.*

Begaeft, beroert, beleidt, sijn' tongh, sijn' hert, sijn' hand;
 Het veinsen waer' hem konst; het recht gaen heet hy loosheit;

- 30 De Werelds wijsheit, joek; haer' schoonste deughden boosheit;
 Haer' soetste reucken, roock; haer' dierste peerlen snot; *Verda.*
 En alle vreughd verdriet van elders als van God.

Gedwongen ootmoeds pracht is in hem niet te lesen;
 Sijn oogh is nederigh, sijn' Ziel gelijckt sijn wesen, *Verda.*

- 35 Dat deftigheit bedaert soo verr beleeftheit lijdt; *Verda.*
 Hy kan door fronssen sien, en lacchen t'sijner tijd;
 Sijn' kercken zijn soo veel als huysen van ellende;

Daer oeffent hy 't bewys van 't saligh sonder-ende, *Verda.*
 Daer deelt hy mannelick in yeder eens verdriet,

- 40 En plaestert grouwel-loos de grouwen die hy siet. *Verda.*
 Bekommeringh van Staet, wat Princen doen en laeten,

Bekeurt sijn' lusten niet; de tijdingh van de straeten
 Ontmoet hem onverhoeds; hy guntse niet een oor; *Verda.*
 Gods lasteringh alleen ontgrendelt sijn gehoor;

- 45 En daer hy 't los beleid der Koningen siet hellen
 Tot Godsdiensts onderganch en waerheits achterstellen,
 Daer roept hy brand, verraed, en, Vorsten, belght u niet,

Ick buyge voor een' Wet van Hooger hands gebied.
 Geschillen, 't wilde vyer van al te heete herten,

- 50 Ontloopt hy ruggelingh: men moet hem jaeren terten *Verda.*
¹⁾ Var. Religie, 't onderscheit. ²⁾ Var. die troostelicke.

- Om een uer woorden-strijds; de waerheit met de vré
 Verhecht hy echtelick, gelijk sijn Meester dé;
 Komt d'een' van d'ander' hand noodsakelick te scheiden,
 Hy vat de voorste vast, en koppelt weder beiden
 55 Met losse knoopen toe, daer koele middelmaet
 Met staede weer den strick van d'oude trouw om slaet.
 Groot Herder Israëls, laet Dijn' verkoren kudden
 De Vruchten Dijns verbonds van sulcke tacken schudden;
 Sendt knechten in den Oogst van des' en beter' stof,
 60 Ons wel-zijn hanghter aen, en Dijns ¹⁾ naems eigen lof.

EEN GESANT.

- Hy is een eerlick spie; een buytens-baet-besorger;
 Een hier, een allesins gevaerlick medeborger;
 Eens Vorstens ²⁾ langhsten Arm; een ongeroepen gast,
 Die nochtans noodelick aen 't hooger ende past;
 5 Een staende licht, een balck, een waterloop verkregen
 Op tuyn, op muer, op grond van verr of naest gelegen;
 Een oogh op 't sien gehuert, en daerom soo verhooght,
 Op 't sluymeren gelaeckt, op 't slaepen noyt gedooht;
 Een sprekend tafereel van die hem heeft gesonden,
 10 En weder t'eenen sprongh ontljst, ontlast, ontbonden;
 Een heiligh buytens lands, aensienlick om den rock;
 Een meest vergeten t'huys of half verschimmelt block;
 Den vreemden meer als mensch, den sijnen meest geraemte;
 Een Bode sonder bus; een Taelman sonder schaemte;
 15 Een Schildwacht buytens wals; een Klapperman by daegh;
 Een ballingh die sijn honck liefst weder noyt en saegh;
 Een Koningh by der maend; een vol-op Herbergh-houder
 Daer 's Koninghs bors' uyt hanght; een algemeene schouder
 Van al dat Landsman heet; een machtigh Advocaet,
 20 Die van kort recht te doen of van vergelden praet;
 Een schaedelick geweer daer Princen mede steken;
 Min schadelick nochtans dewijl sy 't laeten wreken,
 En yeder een te huys den Bril verdraegen moet,
 Dien hy sijn' wederbuer ten spijte draegen doet.

* * * *

¹⁾ Var. en daer aen dijne. ²⁾ Var. Vorsten.

EEN GEMEEN SOLDAET.

- Hy is een' ijs're sport in 't heck van 't Vaderland;
 Een prediker op 't mes: een Raedsheer met de hand;
 Een roover met verlof; een ongelaeckt ontschaecker;
 Een vreeslick Ambachts-man, een Wees en Weduwmaecker;
 5 Een eigenaer van al dat 's vyands eigen is;
 Een Landsman die met vreughd van vré te dreigen is;
 Een' rest van Moses rot; die noch den dans besint heeft
 Rondom der beesten huyl die Israël verblind heeft;
 Een' duyve binnens koys, een Duyvel buyten band;
 10 Een vlegel op den Boer; een' Zeissem op zijn land.
 Zijn' vingers zijn het rijs van 's Hemels hardste roeyen,
 Hy hongert na den dagh daer honger uyt moet groeyen;
 Hy wenscht om veegh te zijn; sterft daer men niet en sterft,
 Verlegen met hetgen' een yeder noodste derft;
 15 Is 't vloecken Christelick, hy oeffent het met eeren;
 Vergev' ons onse Schuld, dat kan hy bidden leeren;
 Als wy ons' Schuldenaers, dat wilder langhsaem uyt;
 Zijn heele Vader-ons versuymden hy om buyt;
 Zijn' averechtse korts verhitt van 't Aderlaeten;
 20 De goe, de quade saeck van Koningen, van Staeten,
 Beproeft hy by de Sold; de best' betaeler wint;
 De ballast sijns gevolghs zijn, Knapsack, Vrouw en kind;
 Daer vecht hy vrolick voor; en wel hun, valt hy boven;
 Hunn' maegen sullen 't sich dry dagen langh beloven,
 25 Vier zijn sy bedelvry; en wee hun, tuymelt hy;
 Met een gewinnen sy den Aelmoeskorf op zy,
 Dien doode Jans verdienst van allen minst doet swellen.
 Noch wenschen sy maer half dat hy het moght vertellen,
 Verlegen met een stomp, verrijckt van 't derde been:
 30 Verr'ongerieflicker een mancke man als geen; Sonvoordachter
 Dat Graf-schrift schencken hem de naeste van zijn maegen,
 En dat 's de rotte vrucht van bloed om goed te wagen.
 Eer is zijn voeder niet; verdient hy het geluyd
 Van wel doen en wel staen, dat 's d' Overste syn huyl;
 35 Dat rocken-hoofst versweigt wat menigh dusend spinnen;
 Zijn toesien is verdienst, sin rockenen is winnen;
 Hoe hiet de Roomsche Jeugd, Carthagos val en vel?
 De Schrijvers weten 't niet; was Scipios bestel;
- 1) Var. mette. 2) Var. de hey.

Onberouwen? door onbetele bekeer, bekeerke. Palp v. 98

Die 't stuck bekrabbelden, vergingen voor een ander;

- 40 Heel Macedonien heet heden Alexander.

Gaet loten in de kans van dusenden om een, [dab. v. 10 44]

Gaet worden niet om yet, en van geringh tot geen.

Noch hooger, Christenen, ghy gaet de uer ontmoeten

Den langen oogenblik, die een voor all' sal boeten;

- 45 Mijn' sorge volghden u veel traeger dan sy doet,

Waer' yeder Leew in 't veld een heiligh in 't gemoed;

Maer een' belaste ziel met boos-beleefde dagen,

Een eewigh onberouw den Rechter op te draegen!

Wee, staele moeden, wee. 't Is kostelick gevaer

- 50 Daer van het, Wel hem, komt, die noyt geweest en waer'.

Math. 26, 26.

of Palp v. 99.

EEN ONWETEND MEDECYN ¹⁾.

Hy is een onder-Beul, een Buffel (met een' Rinck;

Een vuyst in 't sweerigh oogh; een Oorband op een' klinck;

Een' Vroedvrouw met een baerd; een konstigh Menschen-moorder;

Een' dobb'le Kerckhof-ploegh; een Boeren-borsen-boorder ²⁾;

- 5 Een Raetseer met een' P. voor 't midden, of voor aen;

Een' onbetroubaer' brugh daer elck wil over gaen

En vallen in de gracht daer door hy moghte treden;

Een' Zeissem van de Dood, een Bessem van de Steden:

Een onbegrijp'lick vat, dat min begrijpt dan 't geeft;

- 10 Een mildmond van een' man, die geeft en niet en heeft.

Soo haest hem 't knevel-spits komt luysteren in d' ooren

Dat Leidens laffe les zijn langh-bewandelt hooren

Niet langer waerd en is, die nu den waerden trap

Soo waerdigh heeft betreên van 't hooge Meesterschap,

- 15 Met wordt hem 't School te bangh, met berst hy uyt zijn mueren,

Als waer hy nu de Mensch die Menschen souw doen dueren

Van d' een' in d' ander' eew, en kroppen 't Aerdrijck op;

't Waer vry wat sonderlinghs, vermoght hy 't sonder schop;

Maer Koster, haelt hem in met karren vol vereeringh,

- 20 Hy brengt u 't woeker-loon van wagenen vol neeringh.

Dien handel vanght hy aen met opset van gewin;

Hoe raeck aen 't grabbelen, dat kost hem geen versin;

Een' Tandsucht onverhoeds, nu uyt haer' plaets bewogen,

Soo konsteloos geheelt als gantelick belogen,

¹⁾ Var. medicyn. ²⁾ Var. Beren.

- 25 Slaet sloten voor hem op daer grijs' ervarentheit,
 Geen grijpen, geen besien, geen dencken naer en heit.
 Dat kan het lekker nieuw, en vreemdighheits verkleeden.
 De spijs en is maer een, niet meer en is 't bereeden;
 Maer nieuw Schotelen ontsteken' nieuw' begeert,
- 30 En onder Heiligen zijn d' oude (minst geëert.
 Die malle menschen buy' beleidt hem by der ooren
 (Daer is hy vattelickst) tot door de ronde dooren
 Daer wiel en paerd door gaet, de ruyme trappen op,
 Daer wilde weelde woont: Daer light een' siecke pop
- 35 Gewentelt in 't fluweel van over-zeesche dekens;
 Hoe is u, schoon' Mevrouw? My lust te weinigh spreken. — Tew dezelfde
 Beswaert u duyselingh? My dunckt de kamer sackt.
 Met herssen-knagingen? Als werdense gehackt.
 Hoe doet de maegh haer werck? Foey! lieve, swijght van eten. — Beleidschap van de
in schoonmoeder
- 40 Wat doet het onder-lijf? Ick heb het schier vergeten,
 Soo langh vergeet het mijns. Geen' nepen in de Zy? (Zeld. v. 101.)
 By poosen onversiens, met rommelingh daer by.
 Met oorlof, reickt den Arm; hem, hem, daer is ontsteltheit,
Festinat languidè. Maer dat u meest gequelt heit,
- 45 *Is flatuosus est vapor ventriculi,*
 Gestegen uyt haer' poel, *quod est periculi* ¹⁾,
 Die stopt in *cerebro spirituum meatus*,
Et hos circumagit vi proprii conatus,
 Daer komt *vertigo* van, die dan *sympathicè*
- 50 *Superiora* roert en *ima satis mè*,
 Maer *quàm est providi* in tijds te *vigileren*!
Tollamus itaque de causam deser seeren,
 Soo volght *effectus* nae. Maeckt mannen-moed, Mevrouw,
 t' Waer' onvermeesterlick dat my vermeest'ren souw;
- 55 Met dese regelen besweer ick uw' gesontheit;
 Walght voor het swelgen niet, dat bitterst in den mond leidt
 Werckt werckelickst om 't hert; noch geeft mijn *Recipe*
 Verr minder *nauseam* dan emmer yemands dé;
 Sy weten 't all' niet all: betrouwt u negen dagen
- 60 't Beleiden van mijn' hand, den thienden sult ghy vraegen,
 Hoe magh 't den mensche gaen die sonder honger eet,
 Die, waer sijn Milte light, en waer sijn Longer, weet. dat on jing van heef
 De thiende dagh is om; de siecke heeft onbeten:
 Dat heeft sy langh gekost, maer derft het nu eerst weten. de goudt
- 65 En, Borgeren, siet toe, met desen kinder-slagh
 En, Borgeren, siet toe, met desen kinder-slagh

¹⁾ Deze regel ontbreekt in de uitgave van 1672.

Wordt menigh krancke veegh, die beter buyten lagh
Versloft, verwaerdeloost, in ongeleerde handen,
Dan onder 't scherp Latijn van meesterlicke tanden. — *Chanc*

in 1810 Ervaeren, seght men my, is Dochter van den tijd,

70 En langhsaem aangewas is menschelick verwijt, *714. 1810*

In 't vallen leert men gaen, al stamelende spreken, *5 of 6*
En die sich 't glas geneert moet somtijds ruyten breken: *1810*

Ick heb geen wederlegh: Doch heilig' Hencker dan,

Die op een' appeltjen ¹⁾, die op een' stroyen man

75 Den ongewissen arm ten sweerde ²⁾ leert bestieren,

En kostelicker vleesch aen minder-koop quartieren:

Maer menschen-moordery te leeren in haer bloed,

God troost' hem hier die 't lijdt, hier naemaels die het doet. *1810*

EEN WAERD.

Hy is een Opper-kock die 't schortekleed ontgroeyt is,

Die in de schouw gekipt, en aen den haerd gebroeyt is;

Een vriend van alle man die met hem eten wil,

Van Koop, van Wellekom, van Vrede, van Geschil,

5 Daer slemp op sluyten kan; een Vincker uyt zijn' Stoepen,

Die met een' Rhijnsche Pijp zijn wildbraed weet te roepen;

Een vrolick man om geld, al had hy suchtens sin;

Half Meester van zijn Huys, al woont hy 'r midden in.

Sijn Huysgesin is vlot; in weinig' uren vloeyt het,

10 In weinig' ebt het uyt; op Kermisweken bloeyt het.

Ter Kercken is syn bé, Verleent my eters, Heer,

Mijn dagelicksche Brood verrott van 't vochtigh weer:

Des Biddaghs bidt hy, Heer, geeft weinigh' sulcke dagen,

Mijn' Keuckenmeid en kan de koelte niet verdraegen,

15 En, staen mijn' Jongens leegh, mijn' Borse wordt het oock;

Hoe licht is mijn versoeck die niet en eisch als roock!

Voerluyden queeckt hy aen voor afgerichte Enden;

Die doen hem 't vreemde Wild tot in zijn' fuyck belenden;

't Geraeckter 's Avonds in, en mog'lick 's Mergens uyt;

20 Maer selden sonder schrab in 't vetste van de huyl.

Gebreeckter aen 't gebraed, valt op den Visch te seggen,

Hy weet der gasten gal wat tijdinghs voor te leggen

Dat taey om kauwen is: hy heeft Zegels af,

1) Var. appel-kloot. 2) Var. swaerde. *1810*

5. Producten: Andrijs 178.

18. 1810

- Wat nu een Actie geeft, hoe veel sy gist'ren gaf;
- 25 Hoe 't Holland buyten gaet by Witt' en Mooremannen;
 Hoe 't Christenen betaemt aen Mahomet te spannen;
 Hoe 't Bhemen tegen stroomt, hoe 't Oostenrijk geluckt;
 Hoe 't beide lucken sal; waer Gabor henen ruckt;
 Hoe Duytsland had gedanst als Engeland gefluytt had;
- 30 Hoe Spagnen noyt en weeck daer 't midden in den buyt sat;
 Hoe 't meent, hoe 't niet en meent, in seven jaer, in twee,
 Sijn' dieren Maeghdom op te veilen over Zee;
 Hoe 't Roomen raeckt of niet; hoe 't Ratten kruid daer dier is,
 En 't een verCardinaelt eer 't andere te vyer is;
- 35 Hoe 't Fransche Rijk sijn woord sijn' kind'ren houden sal;
 Hoe Embden gast-vry raeckt, Hoe Maurits 't ongeval
 Van menig' blinde laegh geluckigh is ontkomen;
 Maer onlancks byder hand den Moordenaer ontnomen,
 En weer geboren is: Hoe dat hy door een' Bril,
- 40 Die met hem slapen gaet, kan oogen waer hy wil;
 Hoe 's Christenrijcks gevaer sijn' dagen van sijn' nachten
 De helft ontleenen doet; hoe 't Christenrijk sijn' machten,
 Die alles voor haer sien gevloten of gevelt,
 Siet stuyten tegen 't stut van sijn' beknopt ¹⁾ geweld.
- 45 Al waer 't een Almanack, hy mocht niet wijder weiden:
 Maer waer belendt sijn praet? „Mijn Heeren, eer wy scheiden
 „De voorspoed van den Vorst daer 't Land soo veel aen leit,
 „Heel Schelm of halve Geus die eens ²⁾ daer tegen seit.”
 Leeft langh, leeft, groote Vorst, soo langh 't uw vyand knagen,
- 50 Uw' vrienden troosten magh, wordt nemmermeer verslagen
 Die 't nemmermeer en waert; mijn' Ziele stemt'er toe,
 En keurt uw' laetsten dagh der Landen eerste Roe;
 Dan emmers uyt een' kelck die Koeyen kon' verschricken
 En is noch vrienden vré, noch vyands val te licken,
- 55 Of Duytsland waer geberghet. „Maer 't hert spreekt in den wijn,
 Soo wensch ick drinckende den Princen wel te zijn.”
 Wat vindt de Hel geweers om t' onsent in te breken!
 Wenscht nuchteren die wenscht; en, heeft het noyt gebleken,
 Doet blijken hoe ghy wenscht daer 't blijckens nood belast;
- 60 De Princen eischen meer; men dientse niet te gast;
 Gesondheit word't den Mensch, maer uyt geen kan geschoncken,
 Geluck of ongeval word't toe noch af gedroncken ³⁾:
 Geneest een siecke Vorst daer yemand droncken-doodt

¹⁾ Var. beknoopt. ²⁾ Var. kick.

Deze regel is in de uitgave van 1625 uitgevallen.

Op sijn' gezondheid light in 't bedd, of in de goot?

- 65 Wie sulcke Texten preekt, en matigheid van leven
In onbewijnde vreughd, betaelt de Waerd met schreven.
Klaeght dese dat de greep te diep gaet in sijn' Tes:
Hy antwoordt stommelingh, Dat 's voor uw' drooge les.
Geloof en kent hy niet, oft emmers geeft het selden;
70 De Liefde toont hy meest aen wie daer meest derft gelden;
De Hope houdt hem op, en siet hy maer een' kist
En vreest sy gaet voor-by, de Hoop seght, t' uwent ist.
Sijn' Oest-maend spelt met er, soo kans' op Oester sluyten;
Castagnen sluyten oock, hoewel sy 't rijn doen stuyten:
75 Of eenigh niewelingh dat dichten niet en kost,
Hy leert hem 't Referein om eenen Avond Most.
Hoe hooger ouderdom, hoe hooger blos hem aen groeyt;
Tot dat hy stervende gelijk een grammen Haen gloeyt.
Gesteenten gaert hy veel, al erftme 'r weinigh af;
80 Robijnen voert hy meest met Neus en al in 't graf;
Daer spreekt hy door sijn' sarck: Die liever Waerd als Gast was
Die voorspoet rekende hoe meer mijn huys belast was,
Groot schrijver, kleine Klerck, verwacht hier 's Rechters dagh.
Geboren in 't geschrei, gestorven in 't gelagh.

EEN COMEDIANT.

Hy is een alle-man, altijd en aller wegen,
Waer 't hem den honger maeckt; een Bed'ler met een' degen;
Een Papegay om Go', een laccher van gebreck;
Een Meerkat in een' Mensch; een meesterlicke Geck;
5 Een' Schildery die spreeckt; een spooch van weinigh' ueren;
Een' levendige Print van 's Werelds kort verdueren;
Een Hypocryt om 't jock; een' schaduw die men tast;
Een drolligh Aristip, dien alle kleedingh past.

Hy is dat yeder een behoort te kunnen wesen:

- 10 Veranderingh van staet verandert maer sijn wesen
Nae 't noodigh wesen moet: geraeckt hy op een' Throon,
Sijn hert ontstijght hem niet nae 't stijgen van de Kroon
Vervalt hy van soo hoogh tot op het bedel-bidden,
t' Gelaet past op 't geluck; 't hert drijft in 't gulde mi
15 En onder 't mommen-hoofd steekt noch de selve man
Die op en neder gaen, en niet bewegen, kan.

De gael, Worp II. 26

- De Wereld is 't thooneel ¹⁾ daer op de Menschen mommen;
 Veel' staen op spreken rol, veel' dienender voor stommen;
 Veel' draeven, veel' staen stil, veel' daelen, veel' gaen op,
 20 Veel' sweeten ²⁾ om gewin, veel' scheppen 't met de schop;
 Geluckigh hy alleen, die krijgen kan en houwen,
 En missen dat hy moet, en maetelicken rouwen,
 En lacchen maetelick in suer of soet gelach,
 En seggen, is 't nu soo, God kent den naesten dagh.

EEN ALCHYMIST.

- Hy is een' ruyme sift, daer 't koren met sijn' aeren,
 De stuyvers met de beurs, 't land met de hoef door vaeren;
 Hy is de wijse beest die in de boomen pickt,
 En 't elcker hoopt, het hout is daer mé ³⁾ door gebickt,
 5 Dat nemmer wesen sal; Hy is een Molendraever,
 Die blindlingh loopt en sterft, en sem'len eet voor haver;
 Een Snepper by den dagh; een Jaeger boven wind;
 Een' inbreuck van de Schrift, die soeckt en niet en vindt;
 Een reisiger op 't spoor, van een vergulde stallicht;
 10 Een krijgs-heer voor der Gouw, die eeuwigh voor de wal light;
 Een slemper die sijn' maegh in koel en roock verbrast;
 Die op 't toekomend' leeft, op 't tegenwoordigh vast;
 Een Heer van all, en niet; een Toovenaar in 't wilde;
 Een Deken, soo hy seght, van 't Muntemeesters gilde.
 15 Sijn wit is Goddelick, op 't Scheppen leght hy toe;
 Om dat hy 't noyt gewint en wordt hy 't nemmer moe;
 En, vond hy dat hy soeckt, hy moght het leeren laecken;
 Na-jaegen spitst begeert, besitt bedompt vermaecken;
 Veel' hebben dat hy jaeght, en eten sich maer sat;
 20 Maer soo hy t' hebben wil, was 't nemmermeer gehadt;
 Hoe ongewisser Jaght, hoe dat sy meer gewilt is;
 Maer dese Weiman soeckt, waer, hoe, en of het Wild is;
 Die kennis waer sijn heil; hoe raacken aen den vangh,
 Dat sal sijn' afkomst noch doen smelten van verlangh.

Doch Hope keert noch staegh den vaeck van uyt sijn' oogen,
 nadd' die klei gevat, en hadd' die kroes gedogen,
 'a koel gevonckt, en hadd' dat glas geduert,
 hadden langh een' goude pan geschuert:

Nu leght de Hoôp in 't sand, en heel den hoop in d' assen:

- 30 Wat middel van herdoen met uytgesmolten kassen?
 't Plecht-anker is sijn' tongh, die roert hy in 't gedrangh
 Van Vorsten huys-gesin, en metten dichten dwangh
 Van eeden vol vervloecks door met-bekrosen tuygen
 Helpt staele kofferen van Koningen in duygen:
- 35 Eens lukt die reise wel; ten tweeden schaers, maer oock;
 Genaect hy drymael 't Hof, en brengher niet als roock;
 Men telt hem stuyvers toe met vuysten vol om d' ooren,
 En stooters metten voet; sijn' leerlingen die 't hooren
 Ontstelen sich 't gedruys: T'huys vindt hy man noch maert,
- 40 Noch in de kroesen goud, noch hutspot aen den haerd;
 Sijn' naecte bed-gemael, sijn hemdeloos gebroedsel
 Zijn selver uytgedraeft om decksel, dack en voedsel;
 Hy volght hun op het spoor; in d' assen vindt hy dat;
 Die saeyen sy in 't gaen: ten laetsten brengher hem 't pad
- 45 In 't achterste vertreck van wanhoops dorre gasten;
 Daer 't selden vleesdagh valt, en menighmael half-vasten.
 Soo wordt de hand geklemt die naer de Godheit tracht,
 En beter schepselen om ergere verkracht.

EEN DWERGH.

- Hy is een Reus van verr; een Reusen duym van bijds;
 Een poppen Oliphant; een schier heel hoofd vol spijs;
 Een vierendeel persoons; in 't venster yet van aensien;
 Een Duyvels-brood in 't veld, dat yeder een moet aensien,
- 5 En niemand mijnen derft; een' ronde middagh-scha'uw,
 Een' Zieldoos, volle kort, doch daerom niet te nauw;
 Sulck een man by een' man
 Als een' pint by een' kan,
 Als een sweep by een' vlegel,
- 10 Als een' kloot by een' kegel,
 Als dit veers
 By een' keers.

EEN ALGEMEEN POEET.

*Primum ego me illorum, dederim quibus esse Poëtas,
Excerptam numero. Hor.*

- Hy is een kraeckend wiel, dat stadigh maelt en knarst.
Van al dat in hem leeft zijn d' herssenen 't verwarst,
De Maegh het onvoorsienst, 't vermoedste Tong en Longer;
Een Waersegger, van dorst, een Logenaer, van honger,
5 Een' aller paerden Sael; een kruyper in der daed,
Een vlieger soo hy meent; een muffer waer hy gaet;
Een sufler waer hy sitt; een algereed bedichter
Van rouw, van vrolickheit; een haestigh woorden-vlichter;
Een misgeboort van 't School; een wilde Latinist;
10 Een windigh wan-geback van Semelen en gist.
Hy niest en hoest in Rijm, en daer hem staet te kiezen
Van Rijm of Reden een, 't laetst sal hy liefst verliesen.
Besnijdt hem 't wandelen en eenigheits geniet,
In 't druckste van den drangh siet hy de menschen niet;
15 Hy tuytt sijn dag'liks Dicht in allerhande ooren;
En wee den haestigen, of die 't onachtsaem hooren,
Hy ringelts' achter aen, en refereints' in swijm:
De min doorsichtige, dien 't klappen van den Rijm
Voor alle reden gaet, zijn d' Ezels die hem draegen,
20 't Ruym-oorighste gediert, daer 't al is in te jaegen
Dat in de kiese klem van d' oore niet en gaet,
Daer wijse wetenschap voor aen ter wachte staet.
Sijn Bybel is de schat der wederschapen dieren;
Daer in gelooft hy 't al, behalven 't koel versieren
25 Des dubbel-topten Berghs, daer 't water Dichters maeckt;
Want, dat men aen de Konst door druyven-drop geraeck't,
Dat sweert hy by sijn' pen: Maer Midas loon van ooren
Bevindt hy mogelick, doch schrickt'er van te hooren.
De moeyelicke vreughd van Tantals wan-besit
30 Gevoelt hy soo vervult, als of hy 't eenigh wit
Des Dichters waer' geweest, en 't heel verhael beschreven
Op 't rijckelick gebreck van sijn verhongerd leven.
Actaeons' hooge kroon gewint hy van sijn Wijf;
Dat 's voor sijn Lessenaer te maken van haer lijf;
35 Doch hy versett den hoon van haer' bedeckte wegen
Meest met de gulde klucht van Jupiters geregen.

- Van d' oudste Wijsen her berekent hy 't geslacht
 Van Dichtens diepe Konst, al sitse nu veracht,
 En van dien trap gedaelt tot op de jonghste gecken;
 40 Daer is hy 't hooft-stuck van; wien staet het aen te trekken?
 Hy is een ongediert in menschelicken schijn,
 Dat yeder een bespot, en yeder een wil zijn.

EEN MATROOS.

- Hy is een' Waterkat, een Dansser naer den aerd,
 Die drijvende beweeght; een wieg'ling met een' baerd;
 Een Mensch-gevallen Visch; een tarter van gevaeren;
 Een halv Aeneas Oom, door 't maeghschap van de baeren;
 5 Een Kabeljauws genand, van wegen 't Kabel-gauw;
 Een Zeesche Koren-bloem, grauw onder, boven blauw;
 Een kaets-bal van de wind; een Hel en Hemel-naecker
 Eer 't yemand dencken derft; een keurlick kaerten-maecker,
 Die 'op sijn' oogen sweert; een pellegrim om buyt;
 10 Een farger Argos-maet, en op een schoonder bruyd.
 Hy dobbelt tegen 't lot van honderden om tienem,
 Alleen om roov en sold tot plas-danck te verdienen;
 Eer is sijn oogh-wit niet, tot dat hy thienmael schrap
 Vijf kogels heeft gestuyt, en noch soo menig' schrap.
 15 Door sulcke distelen, die in het Zee-sop groeyen,
 Beklauwtert hy den trap die na de gulde boeyen,
 Gebiedens leck'ren last, het naeste toepad leidt.
 Geklommen door verdienst tot Naeld- en Roers-beleid,
 Verschijnt hem slaepende 't betreckelicke wesen
 20 Van d' Eere, Deughds gevolgh; en seght, Ghy zijt geresen
 Om hooger op te sien: Hy wackert op 't vermaen,
 En laet den droom sijn oogh, maer noyt sijn hert ontgaen.
 Komt 's Hemels hooger hand scheeps hooge hooft te vellen,
 Hy heett sijn naeste man, die meeste wonden tellen
 25 En meeste kusten kan: die 't Zuyden meest besweet
 En 't Noorden heeft betrilts; die waer en waer heen weet
 Van op en neder Son. Nu siet hy van die steilen')
 Een' vlotte Republyck verbonden aen sijn' Zeilen'):
 Wie die bestormen derft, bedondert hy in tijds,
 30 Of, lust hem meer bescheeds, behagelt hem van bijsd,
 1) Var. dat steil neer. 2) Var. zeil-keer.

En kaetst hem Sabels toe, en kittelt hem met Piecken,

En blaest hem boonen toe die na den blixem riecken.

In 't heetste van die vlaegh vol tegenwoordigheits,

Vol redelicken toorns, vol schrickelick bescheits: *Van daarvoor, c. 11*

35 Men sterft hem rondom af, hy kan niet leeren beven, *Van daarvoor, c. 11*

Soo langh hy herten siet die met hem willen leven,

En doen gelijk hy doet. Beklemt hem feller macht

Dan drymael sijns gelijk, soo versch als onverwacht; *Van daarvoor, c. 11*

Slaev, seght hy, evenwel en ben ick niet geboren, *Van daarvoor, c. 11*

40 Noch niemand sal 't my sien, flucks, brand in 't solfer-koren, *Van daarvoor, c. 11*

Sterft, geerne, Maets, 't is tijd; de naeste wegh van hier, *Van daarvoor, c. 11*

Is door de kruyd-ton heen; ontsteekt het laetste vier, *Van daarvoor, c. 11*

't Sal van sich flickeren, en meer als ons verwarmen, *Van daarvoor, c. 11*

En sterven wy voor uyt, sy sullen 't laetst bekarmen; *Van daarvoor, c. 11*

45 Naest rijk en onverseert om Kroonen thuys te gaen *Van daarvoor, c. 11*

Is eerlick scheidende sijn vyanden te slaen. *Van daarvoor, c. 11*

Waer henen, moedigh Man? Den Hemel sluyt sijn' deuren

Den Zielen die haer self haer' lichamen ontscheuren;

Dat recht behoert Hem toe die beide 't samen bracht.

50 Vervloeekte Vromigheit, in 't swarte Rijk bedacht!

Daer ons des Vorsten hand ter schildwacht heeft bewesen,

Verdriet ons 't langer staen, dat 's langer Sijn' te wesen?

Verlaeten wy de wall al eer de Ronde kom'?

Staet, Christenen, staet vast, uw' uer en is niet om:

55 Geworden, is gewis, Te worden, is onseker:

Wat kand'er van de lipp gebeuren tot den beker!

Wat schuyt er onvoorsiens in 't doncker van 't geval!

Hoe kan des Heeren hand oock schooren in den val,

Oock stuyten in de vlucht, oock schorten in het sincken,

60 En bergen Israël, en Pharaö verdrincken!

Betrouwt hem 't Voor en 't Naer en 't Midden van uw doen;

Oft noemt u averechts, en van verbaestheit koen,

En onversaeght uyt nood; soo zijn sy die, voor schanden,

Voor spot, voor dienstbaerheit in overwinners handen,

65 Een sachter ongevoel verkiesen in haer' dood,

En trachten na de winst van klein verdriet voor groot.

Hollander, 't past u niet, noch voor een' Mensch te vreessen,

Noch van de rechte vrees van boven vreemd te wesen;

Wat soecken wy den dagh op 't hooghste van den Noen?

70 De Waerheit heeft geseght, Ghy sult geen' doodslagh doen.

Noch heeft de Manheit plaets. en die de dood kan wachten

Onthaeltse verr genoegh; Hy moetse niet verachten

Van daarvoor, c. 11

Dan diese lijden moet; dat 's tijds genoegh op 't lest:
Maer 't sterven komt u t'huys, of 't leven is u best.

EEN BEUL.

- Hy is een Ambachtsman die niet en doet als recht;
De scherpe-suere saus van 't bitter laetst gerecht;
De slagh-knoop van de sweep daer Koningen mé toppen;
Een Chirurgijn in 't/gros, die 't al geneest met koppen;
5 Een Snijder buyten 't Gild; een Maeyer boven 't gras;
Een Speelman op de snaer van quijl en Kennep-vlas;
Een Veerman van de dood, die Charon meest helpt winnen,
Op Vorsten Legers naer, en Salvvers die beginnen;
Een eerlick Moordenaer, al heeft hy 't oock begost,
10 Gelijck de snoodste doen, om kleeren en om kost;
Ten zy het scherpe recht sijn Over-over Vad'ren
Gehoore van der wiegh; soo voert hy in sijn' ad'ren
Het adelicke Bloed, dat van der Princen gonst
Schild, Loof en Helm verkreegh voor vrije wapen-konst;
— 15 Soo word't hy vroegh gekromt om tijds genoegh te haecken,
Soo leert hy van der jeughd dat Appelen op staecken
Verwesen hoofden zijn, en Leewen op een' brugh
En stijlen aen een' stoep soo menigh bloote rugh.
Noch schriekt hem d'eerste Galgh; en isser bloed te tappen,
20 Het sijne word't soo koud als daer hy in sal kappen.
'k Vengev' hem 't wanckelen, 't is kloeckere geschiet:
Door-oeffeningh te huys geeft buyten 't voorhoofd niet:
Stout-sprekers binnens muers, voor kennissen, voor maegen,
Voor stomme Tafelen en oore-loose schraegen,
25 Verschenen in 't begaep van omgeseten volck
Zijn dom en stom gesien, als of die swarte wolck
Haer' herten hadd' bewalmt, haer' herssenen beknepen,
Haer' longeren gedemt, en haer van haer gegrepen;
(Men noemden ons wel eer om tastelicke reën
30 Den een des and'ren Wolf, wy worden stom van een)
Vergevelicker is 't die tusschen 't mensch'lick grouwen
Van Godes maeckselen te worgen of te houwen,
En 't schrickelicke Dier dat soo veel' handen heeft,
En soo veel' oogen draeght, Gemeente, staet en 'eeft.
35 Een Rechter kan bestaen met Recht doen sonder vreesen;

af. het hart hebben

- Maer, schept hy uyt den nood het hert van wederspannen
 Door Boeren-bueren hulp; Soldaten, kiest de wijck;
 20 Elck vlegel wordt een Roer, en elcke pols een' Pijck;
 De wraeck sitt in sijn hert, de wanhoop in sijn' handen,
 En elck' in yeder oog; hy wenschten in sijn' tanden
 Noch Room, noch Schaepenkaes voor Menschen vleisch en bloed:
 Soo wreed is die het is om dat hy 't wesen moet.
 25 'k Neem ¹⁾ Trommel-tijden uyt, geen sijns gelijke Koningh;
 Zijn 't andre van een Rijk, hy is het van een' Woogh;
 Maer Vryheit sluyt haer heck, en Vrede woonter in,
 En 't kostelick Genoeg; dat hebben and're min.

- Den ses-dagh sweet hy uyt, van dat de Son' te karr klimt
 30 Tot dat de Nacht-bodin, de Minne-Moeder-starr, glimt;
 Soo voedt hy met sijn' hand sijn lustigh lijf in 't groen,
 Trots die het binnens muers en met de herssens doen.
 De seven-daeghsche Rust en wenscht hy niet verscheenen
 Om werckens vry te zijn (gewoonte doet hem meenen
 35 Dat sweeten Mensch zijn is, en arbeitd Levens lot)
 Maer om des yvers wil ter kennis van sijn' God,
 Den God der kinderen en kinderlicke Zielen,
 Die op de rouwe hand en ongekussent knielen
 Sijn' Al-medoogentheit bewegelicker slaet,
 40 Dan daer 't geleerd Gebed door Amber-wanten gaet.

Verlenght de Somer-Son sijn' achter-Middagh-ueren,
 Hy schenckt het overschot den naest gelegen' bueren,
 En hangter 't Kroontjen uyt, den Avond blijfter by;
 Daer vindt hy mogelick sijn' gadingh aen de Ry; *= reu?*

- 45 En wringhter sich ontrent, en seght haer met een' douw, „Trijn,
 „Trijn 'k weet gien' langer raed, me denckt je moet men Vrouw zijn,
 „Me denckt je seltse zijn, en in den Hemel ben je 't,
 „We staender langh te boock; en, (Troosje, noch onkenje 't,
 „Noch blijv'j en stickgien Ys, soo klaer, soo hard, soo koel,
 50 „Daer ick men aers noch aers van binnen en bevoel
 „As waer men hart en haert, en Ambeeldt of en Ove, *- beel*
 „En slijpstien of en pot; men suchjes doen him stove, *- mien*
 „Men traentgies lengen 't sop; en, offer vyer ombrack,
 „Jou vierige versier ontsteect de kole strack;
 55 „Die kole zijn men Lough, men Lever en men Niertjes,
 „Soo veulderhangde vonck, soo veulderhangde viertjes;
 „En ick wel eer de knecht groen liken as en gras, *- vel. 146. 147*
 „Ga dorre lick en hoy, ga stuyve lick en as; *geeng. 148*

¹⁾ Var. Kipt.

Zonderst

„Wie wenst hem by en aer sen Weuningh te verwarme?

59: wie is god in
Egheit d'by ons
Alles 5 p 5

60 „En benj' en Meysgie, Trijn, en doe je 't by men ¹⁾ darmen?

„Wat let men an men leen? ke dare, dat 's en tré,

„Wat denck je, kreuckte 't gras wel minder van men tee

„Al vloogh ick by de grond? nouw weer en aere slinger,

„Mick, mick, men hieltje drilt al waer 't de Speulmans vinger:

65 „Hoe slofter Teunis by, hoe statet Kees ter hangd,

„Hoe sleeptet logge goet de biendere door 't sangd!

„De warheit wilder uyt, al stinckt den a'em van 't prijse,

„Al aangst' ick in de klei, 'k en mocht niet taeyer rijse,

„Wat schort men an men goed? Al ben ick ien' van tien,

70 „De negen benne voort, ick stae, God danck, allien;

„Van ginte Molen of tot achter om 't kadijckgie

„Verby de Wæteringh is al men eige slijckje,

„Klinck klære klæver, Kind: Ick weet van huer noch pacht,

„Men erven hooren mijn, gelicken ick 't geslacht;

75 „Let op men Laen ereys, hoe roytse na men hecke;

„O minnelick geboomt! Ick sie 't sen armpgies strecke

„Gelick sen Miester doet, om you, om you, om you,

80 „Om you, men Hartegin, te vatte voor sen Vrouw.

Een soen, een lonck, een snick, een kneep, een tré, een suchtgien

80 Besluyten sijn gespreck: Trijn gloeyt gelijk een Luchtgien

Dat 's anderdaeghs moy weer, of water dreight, of wind:

„En jongh, en welbekleid, en goelick, ienigh kind?

„Wat let him? seght haer hart, en 't springht gelijk haer' kuyten.

„Hoe stae je mit je Vaer? begint s'hem op te fluyten;

85 „Die pankoek schuyft, denckt hy, of 't sel him haest gedijn:

„Men Vaer in ick sijn ien, lick Druyve-sop en wijn;

„Wilt slegh, we selle you het klav're vrouwtgie maecken

„Bin icker 't Heertgien of. Sy antwoordt met de kaecken;

„Met glijdt een' silvre Trouw van sijn' aen haeren duym;

90 Sy voelt en voelt het niet; als waer' de Ringh te ruym,

Of sy melaets van hand. t' Huys derfts' hem sien en thoonen:

De Vaertgiens raken t'saem, de bueren aen de kroonen,

De Bruygom binnens koys; daer vindt hy soo veel vreughd,

Als Alexander oyt kost eischen van sijn' jeughd, -

95 En Caesar heerschten 't al, en beide met haer' wijven

En brachten niet te saem als vier ontkleedde Lijven:

Wat is hy min of meer om 't uytgeschudt gewaet

Die in het Bruyloftbed of in de doodkist gaet?

Nu is hy dobbeld Man; en 't leven van te voren

¹⁾ Var. sen.

- 100 Gelijckt hy by een' dood; soo kan hem Trijn bekoren,
 Soo reddert sy zijn' stall, soo serpt sy vloer en Tin,
 Soo klaert sy Mouw en Ton, soo draeft sy naer zijn' sin
 Te knie toe door den dauw; soo past sy op de kaeren,
 Soo op het stremmeles; soo suynigh in 't bewaeren,
 105 Soo vlijtigh in 't gewin. Nu rijdt hy t' Stéwaert aen,
 En heeft zijn' liefsten schat van achteren gela'en,
 Den Kaes, de Melck, en 't Ey beveelt hy haer vertieren,
 Het Voelen met het Kalf zijn mannelick bestieren;
 Elck maeyt soo veel hy saeyt, elck voordert zijn bedrijf,
 110 Des Avonds munt by munt, en bey de borsen stijf.
 Maer eer sy door den drangh van Maendaghs mercktgangh boor
 Hoe sparren sy 't gebit tot achter om haer' ooren,
 Hoe spannen sy de wangh, hoe toonen sy den tand
 Op 't *Kostelicke Mal* van 't steedsche *Velerhand!*
 115 „Ke daer, Jan Govertse, seght sy, dat benne bouwens;
 „O rijke Lieven Heer wat kost ¹⁾) het goetien houwens!
 „Ke daer beget, dat staet; goud speldewerck op zy,
 „Kerstienten in den Tuyt, en dan een veer der by:
 „Kyck sy nouw, met den Hoep, en mittet spitse hieltegie
 120 „Jae wel toch moer in 't slick, jae lieve flenter-sieltgie,
 „Wat geeft de schei aen 't Mes, den blaker aen de kaers?
 „Die moy is ist in 't hemd ²⁾), ick toonje naers om naers.
 „En jy mé, Moolicke, rock of ereys de Luyve,
 „Lae kijcke wat je deekt, ick schat je by de kuyve
 125 „Voor Molenare Wijfs; hoe ist mit Neus en wangh?
 „Dien magh bepoekpet zijn, den andre slim, of langh:
 „Wel, hadd ick 't niet esien, ick hiet men Vaertgie fluyte,
 „Se maecke 't backhuys swart, en vreesen of 't van buyte
 „Wat geel versenge mocht: Lae barne dattet kis,
 130 „De Son en maecktet noyt soo oolick asset is.
 „Still, Trijne-Moer, seght hy, laet Wijfgies wat bedrijve,
 „Se zijnder Wijfgies voor; maer Manne worde Wijve:
 „Kijck, hoe sit hy te pronck, al keeck hy uyt en kas,
 „In 't Le'ere wagentgie, sen lockgies mé vol as;
 135 „Tien hanght him op te schoer; en vrouw die halv ehult is
 „Sou hate dat me 't saegh daer hy sus mé vergult is:
 „Hoe hanght him 't lubbe-tuygh eformelt over ien!
 „'t Is schier en heele web, al magh het nimmend sien,
 „O 't is en wond're krul van veulderhande laeghies:
 140 „Al staetet boven op gelijk men hemde kraeghies;

¹⁾ Var. *kostje* 't. ²⁾ Var. *hem*.

- „Al eveliens of ick en dicke Bybel had,
 „En liet him nimmend sien as oppet opper-blad.
 „Siet nouw sen Mangteltegie, van buyte rood as Panne,
 „Van binnen as en gras, vol sije bongt espanne: ?
 145 „Trijn, onse Domine die preecken op en dagh
 „Van 't Hemels Brulloft-kleedt; of 't dit kleur wese magh?
 „Ick houwj en biertgie, neen 't. Maer let op 't wammes-tuytgie;
 „Hoe sluyckttet nae den Riem, lick 't voorste van men schuytgie,
 „En al fijn klatergoud tot snippertgies versneen,
 150 „Ja heer hoe *kostelick* is 't *mallen* in de Ste'en!
 Soo rijden sy te keur door 't schuym van onse dagen,
 Trots trotser Keiseren; haer eigen Wooningh-wagen
 Is haer' Victori koets; daer sien sy van om laegh
 Of een geLauwert Vorst sijn' slaeven oversaegh;
 155 En roepen binnens monds, siet, Slaeven, ghy sult sterven,
 En 't *Malle kostelick* wel moeten leeren derven:
 Begint het tijds genoegh: wat baet hem overvloed
 Die naeck gekomen is en bloot verscheiden moet?
 't Is uyt een' Boeren-lip een' hooge les gesogen,
 160 Maer diese niet en hoort onthaelse door sijn' oogen:
 Wie een' geraegen geest op allen voorval slaet,
 Studeert in 't groote Boeck, ter Scholen waer hy gaet.
 De Bedelaer sweegh stil, die op sijn' koten huckte,
 En met een' holle hand nae 't Beken-water buëkte,
 165 En schepten in die kruck dien nooddruft uyt dat vat.
 Maer die daer in sijn' Kuyp sich selfs en all besat,
 Ontfingh de stomme les, oock midden uyt de luysen,
 En schaemde sich sijn' Nap ten overvloed te huysen.
 Geleerde spreken veel, maer Boeren seggen 's meer:
 170 De beste School-vrouw is de daedelicke Leer.

EEN SOT HOVELINGH.

- Hy is een Ydel-man, een Edel beest gelijk;
 Een' blaes die bersten wil; een overguldt stuck slijk;
 Een' wimpel aen het schip van 's Vaderlands/groot-Stuerman;
 Een vreeslick Schapen oogh; een spijtigh Borgers buerman;
 5 Een deughniet op sijn hoofs; een huerlingh om de sop;
 Een vleier om de konst; een lieger door sijn' krop;
 Een klabbeeck in de bagg van weinig' Oostersteen; |

- Een Snijder met de tongh; een Wever met de beenen;
 Een trotse Treves-Leeuw, een blixem op de straat;
 Een raesend ure-werck, hoewel 't met veeren gaet;
 Een vuyle Muskus-does; een onnut Staet-gewicht;
 Een' sterr, die selver doof, van 's Princen luyster licht.
 Den Adel, schoone lijst van sulcke schilderijen,
 Is 't Masker van zijn doen; daer derft hy op betijen,
 Als of zijn' Ouderen de voor-eer van 't Gevest
 Op schande waer' vergunt, op schelmery gevest;
 De wijsheit derft hy self soo mannelick verachten,
 Als waer' sy noyt bekent voor wortel van Geslachten;
 Als waer' het edelst eel geborgen in het bloed,
 En niet veel eer in 't mergh van 't voeder van den hoed;
 Daer menschen-snijders doch den Edelen van binnen
 Gelijcken by den Boer, op 't huys nae van de sinnen,
 Daer sproot de wortel uyt wel eer soo hoogh ge-eert,
 Soo Adelick beloont, van Stout, Rijk of Geleert.
 Al wat den boom gelijckt is van de rechte tacken,
 Veraerde bastaerden verdienen niet als 't hacken:
 Hy kent alleen het Stout, en meint het maeckt den Mah,
 Slaet van hem als een henghst, raeckt waer hy reicken kan;
 Hy lieght soo veel hy gaept; maer wee die 't hem verwijten,
 Ghy lieght is 't hoogh Alarm, daer voor hy and're smijten
 Of slagen wachten moet; en wordt hy dan gevelt,
 Of velt hy andere, hoe is zijn' Eer herstelt,
 Hoe beter maeckt hem 't quaed; hoe hebben hem de plasschen
 Van zijn oft and'ren bloed de logen afgewasschen!
 Wanschapen stoutigheit, van over Zee geleent,
 Wie heeft u 't huys verhuert van 't Edele gebeent?
 Hoe onbevleekter Eer waer', buyten vrienden paelen,
 In Godes groot krackeel op 't ongelooft te haelen!
 Wat vindt hy dagelicks, die naer wat kervens lust,
 Verkoelingh van zijn vyer in 's Werelds ongerust!
 Hoe veilighe waer' hy stout, die schouwde met de plecken
 Van Abels ruchtigh bloet de handen uyt te strecken
 Voor 't eeuwige gericht, daer 't laetste oogenblick
 Het vonnis uyten doet van 't heet onendelick,
 Daer 't al moet kinderlick van schrick voor leeren sweeten
 Dat manlick onversaeght, en saligh stout wil heeten!
 Stout zy die 't wesen wil; een is het in der daed,
 Die 't sterven niet en vreest om dat hy leven gaet.
 Een Sondaghs Sonneschijn is 't hooghst van zijn begeeren,

- 50 Dan misten hy soo lief den hutspott als de kleeren;
 Dan drijft hy door de wolck, als Sterre met een staert,
 Die op de Predick-uer voor 's Vorsten huys vergaert;
 Trapt trappen op en af, slaet door de deur-tapijten,
 Als waer' zijn arm een' sweep, als hoorde 't hem te spijten
- 55 Dat yets bekommerlicks ¹⁾ zijn' inkomst wederstaet:
 Geraeckt hy naer zijn' Heer de naeste man op straet, - na
 Die schielick omme siet, en vraeght hem hoe de wind is;
 Wee die dan anders denckt dan dat hy 't waerdste kind is,
 Dan dat zijn snel begrip, zijn' kennis hoogh en diep ²⁾,
- 60 Gevraeght werdt daer sich geern een minder op besliep.
 Hy sluyt hem oor aen oor, en antwoordt, Oost ten Noorden;
 Een schrickelick geheim; 't waer schaed dat 't yemand hoorden.
 Hy volght hem tot in 't huys daer 's Werelds ydelheyt
 Of aen de Galgh verschijnt, of op de pijnbanck leyt:
- 65 Maer een bestoven krul, gekrinckelt om zijn' ooren,
 Bevrijdt zijn' Herssenen voor sulcke snelle booren,
 En waer zijn oogh soo dicht, hy vloecte d'uer ter hell;
 Maer 't kijken staet hem by; van d'een tot d'ander spell
 Bekruypt, bewandelt hy de wonderlicke swieren
- 70 In 't opgetoyde heir van murwe Memme-dieren;
 Ontvliegther een' een lonck, die hem van hondert naeckt;
 Mijn oogh-pijl, seght hy dan, heeft emmers Doel geraeckt,
 En, kleuter, weest gerust, men sal u naerder spreken;
 U is een vrijer-vreughd verschenen van veel' weken.
- 75 Dat kost Na-middagen van twee tot seven toe,
 Dry dagen draeyt die spill, den vierden is hy 't moe.
 Na des' een tweede Jacht, daer slimme slobber-stegen
 Het vlackste veld af ~~zj~~ die d'onbeschaemtste plegen
 By sterreloosen Nacht en averechtse Maen;
- 80 Hy maeckt de Maendaghs-Merckt getuyge van zijn gaen,
 En doet de Middagh-Son zijn' mallen wagen mennem;
 Wat leght hem aen 't gerucht? de Wereld magh haer wennen
 Aen 't geen hy geerne doet. Onstaender plaesters uyt,
 En boort het Zielen-zeer tot boven door de huyt,
- 85 En hinckt hy na den slagh van Venus klap om d'ooren,
 Geringe swarigheid; die wapenen gehooren
 Aen 't vijfde vierendeel van sulcken Adels schild;
 En die den beet ontsiet wat doet hy achter 't Wild?

¹⁾ Var. bekommerlix. De uitgave van 1672 heeft bekommerlickst; blijkbaar eene drukfout.

²⁾ Deze twee regels ontbreken in de uitgave van 1625.

- Maer walgh en overvloed versellen meest den and'ren;
- 90 De volle vreughd bestaet in 't woelen van 't verand'ren:
Nu lust hem naer de bloem in 't midden van den doorn;
Naer druyven buytens reicks, naer Danaes in den Toorn:
Dat gelt u, echte Bedd; en, Mannen, past op 't vinckslagh,
Daer vlieght een Koeckoeck om, en dreight u met een' quinckslagh.
- 95 Geluckt hem 't quaed doen niet, en komt hem juyst te voor
Van hondert Wijven een' die d' eerbaerheit in d' oor
De trouw in 't herte huyst, 't en kan hem niet als spijten;
Maer die 't hem spijten doet en kan 't hem niet verwijten;
Of 't spijt haer dat 't hem spijt dat sy 't hem spijten doet.
- 100 Verwijt is lijdelyck die 't schuldigh draegen moet;
Maer onschuld en verwijt valt steenigh om verdouwen,
En doet d' onschuldige der onschuld self berouwen;
Die wraeck wringht hy haer op: Hoe is Mevrouw vergist,
Die Dievegg heet, en heeft de stelens vreughd gemist!
- 105 Sijn' quellingh is 't maer half; hy weetse door te spoelen,
En gloeyt s' hem om het hert, in 't keldergat te koelen;
Daer gaet hy uyt sich selfs, en noemt het vrolick dol,
En seght, het groot Rond-om der Schepselen is vol,
Hoe soud 't de Mensch niet zijn, die 't kleine beeld van 't groot is!
- 110 Soo strijdt hy met de Deughd, tot dat hy 's avonds kloot is,
En rolt te beddewaert, en ronckt de dompen uyt
Van menig' herssen-schroef en ongeboorde fluyt.
De Middagh weckt hem op, den hoofdsweer doet hem duchten
Dat 't weder Mergen is: hy voelt sijn' Borse suchten,
- 115 En swijmen op sijn' zijd', van gister-avonds stoot;
Die wanhoop ruckt hem weer van 't modder in de sloot:
Op 't loten leidt sijn' hoöp, en dobbel' dobbel-kanssen.
Maer weigert hem 't geluck sijn' pijpen na te danssen,
Stae by dan, Kermis-konst; beleefde Steenen, swijght,
- 120 Wanneer ghy hier een' kneep en daer een' slinger krijght.
Daer moet gewonnen zijn; wil 't qualick rechts gebeuren,
Men mach de luck-Godin haer' slippen slincks af scheuren.
't Geluck is wetenschap; die min doet dan hy kan,
Beklaeght sich t' ongelijck, al waer 't hy nemmer wan.
- 125 Noch lijdt den Hemel 't leed, noch veinst Hy niet te hooren:
Tot dat den ouderdom komt sneeuwen om sijn' ooren;
Dan stort hy wraeck op wraeck, en d' een' op d' ander' quael;
Die bladers maken 't boeck van 't stinckende verhael
Van sijn verrotte Jeughd; die leest hy in sijn' droomen,
- 130 Die droomt hy waekende, die doen sijn' Ziele schroomen

In 't worst'len met de dood verleeght hy noch sijn' lippen

Die 't naeste paer betaemt, met schilden acht en acht,

Soo is hy dat hy is, tot dat hy t'ende wesens,

Den wandelaer vermaeckt met seshien woorden lesens,

Hier onder legt een romp ontladen van zijn' Geest,

Een Mensch, een Hovelingh, een Niet-met-all geweest.

EEN WYS HOVELINGH.

Hy is een' stille Lamp in ydelheden wind,

Die op zijn stadigheid geen slingeren en vindt;

Een dienstigh Ydel man; een volger die kon leiden,

En kunnen sal als 't hoort, en dan noch een van beiden

5 Een vriendelicke Leew; een Schaep dat bijten kan;

Een' Joffer, daer hy wil, en daer hy moet, een Man;

Vol levens onder 't stael, van Marmer in de kleeren.

Vol ongevoelickheits van kostelicke veêren:

Een Ooster-steen in 't goud by Aernemmers gesett.

10 Maer Aernemmers ontkent, en dieder los op lett;

Een vierde Broer van dry die 't in den Oven herdden.

En, verr van half gesenght, heel Salamanders werden.

Soo dringht hy drooge-voets door 't modder van den Hof

Daer bloemen onkruid zijn, en meest de vruchten stof:

15 Soo leght hy in de School daer, van beleeftheit liegen

Niet doen van tijdverdrijf, van gauwigheid bedriegen.

De Meester-lesſen zijn: maer Deughd ſtaet aen ſijn' oor

En stuvt die leeringen met betere daer voor.

Het liegen is hem vreemd, behalven daer het priisen

20 Van vrienden sijne waard' ter waere waard' wil rijsen

Daer lieght hy deughdelick en slaet sich selven af

En, heb ick dat ghy priist. Priist, seght hy. Die 't my

't Bedriegen oeffent hy met beter zyn dan schynen.

Met laegen listigheit in roock te doen verdwijnen.

(prel. B. betty ding)

- 25 Door 't listige *Recht-uyt*, dat Christelick versett,
 Daer die het niet en kan van konst niet op en lett.
 Soo tast de Schermer mis, die meent zijn Man zal wijcken
 De slagen die hy dreight en niet en meent te strijcken,
 En vallen in zijn punt: de Man light stil en recht,
 30' En doet hem, konsteloos, verwerren in 't gevecht.
 't Verdrijven van den tijd is verre van zijn poogen,
 Hy volgt den Oogenblik soo verr hy hem kan oogen,
 En wilde *Flus* waer' Nu, en Nu noch eens soo taey,
 En *Wesen* van een' Ael verandert in een' Maey,
 35 Nu Nu soo vluchtigh is, en *Flus* soo flucks te voren,
 En *Wesen* schier gelijk geboren en verloren,
 Soo leeft hy twee mael eens, en besight oock den tijd
 Die in des Vorsten dienst nauw besigheid en lijdt.
 Der Grooten aensien staet in 't leegh staen veeler knechten;
 40 Dat is haer stedewerck die buyten voor hun vechten,
 Een' Saël, een' Galery te cieren met gedrangh:
 Hy staet er oock zijn' uer, en mog'lick ueren langh,
 Maer ueren rijk besteedt, maer rijp gekosen ueren,
 Onschuldigh aen de vleek van Vrienden en gebueren:
 45 Vruuchtbaer van wetenschap, onvruchtbaer van gerucht,
 In vredigheit voll vreughd, in vrolickheit voll vrucht;
 Maer ueren die 't berouw van 's Avondts niet en baeren,
 En in 't gedencken zijn dat 's in 't gebruycken waeren,
 't Onnosele vermaeck van die se wel beleeft
 50 En wel bedenckende noch eens te leven heeft.
 Sulck' ueren leeft hy daeghs soo veel' hy'er daeghs moet leegh staen,
 En vatt al waer hy kan zijn wijser op zijn leeght aen,
 En suyght hem uyt den mond' of oeffeningh van Deughd,
 Of wat hy niet en kan, of wat hem niet en heught,
 Duyckt altijd nederigh met zijn', oock meerder', gaven,
 Op hoep van meerdere; hoe zediger begraven,
 Hoe hooger spruyt de Deughd; noyt wordt sy soo gesmoort,
 55 Syn wordt noch blindelingh geroken of gehoort.
 Soo kijckt hy menigh-mael door 't dunne van zijn' vraegen;
 60 Met mist hy vragens beurt, en moet het seggen waegen;
 Dat doet hy spaeriger dan 't nood is van gebreck,
 Maer, verr van gierigh, als ontsteken, en niet leck;
 Daer worden sy gewaer dien d' ooren niet van steen zijn,
 Waer heen zijn' eenigheit, waer all de ueren heen zijn
 65 Die 't Hof zijn aensicht derft; dat tastelick bewijs
 Van Roomens dolingen, dat Christelické wijs

Strais op nakt
 de 12. 13. 14.

P. 12. 13. 14.

30'

En doet hem

Hy volgt den

En wilde

En Wesen

35

Nu Nu soo

En Wesen

Soo leeft hy

Die in des

Der Grooten

40

Dat is haer

Een' Saël

Hy staet er

Maer ueren

Onschuldigh

45

Vruuchtbaer

In vredigheit

Maer ueren

En in 't

't Onnosele

50

En wel

Sulck' ueren

En vatt al

En suyght

Of wat hy

Duyckt altijd

Op hoep van

Hoe hooger

55

Syn wordt

Soo kijckt

60

Met mist

Dat doet

Maer, verr

Daer worden

Waer heen

65

Die 't Hof

Van Roomens

- In waerheits onderscheid, dat wijsselek beschrijven
 Hoe 's Hemels Solderingh d' een' d' andere doet drijven;
 Hoe, waerom, en wanneer de Son het Masker draeght, *Worp II go rood*
- 70 Waer 't altijd ongelijk, waer 't altijd effen daeght,
 Hoe 't elders Somer komt als onse stroomen backen; *Worp I, S. de vueren B.*
 Hoe yemand tegen ons kan treden sonder sacken;
 Hoe d' Aerde hangen kan, hoe haer geweldigh rond
 Onzichtbaer werden souw, die by de Sterren *stande* *2 ei qui*
- 75 Hoe 't rond te meten is, hoe bierige Matroosen *of vueren in Oogenhoel*
 De Zee vermeersteren door stomme Staele Roosen: *P. ad h. l.*
- Wp 68 m.* Hoe 't ooge door een' spleet van verr versek'ren kan
 Soo dickmael houdt dat steil de lengde van een man: *hooch*
 Hoe 't puntigh aerden-werck der slechter eewen Torens *hooch*
- 80 En mueren overtreft; wat Maenen en wat Horens *Worp I, S. de vueren B.*
 De trouwste borgen zijn, wat gangen onder d' aerd;
 Wat buyten best bespringt, wat binnen best bewaert. *Worp I, S. de vueren B.*
 Dat bondige verhael doet voelen datter grond is,
 En ruym sijn' herssenen wat voller dan sijn mond is.
- 85 Maer, wordt hy voorts geveergh, en voert hem 't ondersoek
 Van graege vraegeren door 's werelds wonder-boeck,
 Van d' eerste Jaeren 't af tot daer sy leerde swemmen,
 Van daer tot op den dagh van 't Hemelsch overstemmen *Worp I, S. de vueren B.*
 Der straffe letteren en onvoldaene Wett, *Worp I, S. de vueren B.*
- 90 Tot datter Die se gaf den hals voor had gesett,
 Van daer, door 't waggelen, door 't struyckelen, door 't rijsen
 Van Godes stichtingen, tot op het vuyl afgrijsen *Worp I, S. de vueren B.*
 Der dagen die wy sien: de slechtste staen verstomt,
 De wijste twijffelen hoe 't weten in hem komt;
- 95 De kinder-tuchteren, die geen gelijk en lijden, *Worp I, S. de vueren B.*
 Eerbieden sijn onthoud, en derven 't hem benijden,
 Die mogelick, als sy, naer 't sitten niet en hinckt,
 Naer 't bucken niet en buyght, naer 't lesen niet en stinckt. *Worp I, S. de vueren B.*
- Wp 68 m.* Want, schorte 'r oeffeningh van mannelicke leden,
 100 Hy schijnt'er toe gevormt; oock tot de Simme-schreden, *Worp I, S. de vueren B.*
 Dien vluggen Aexter-gangh, dat konstelicke Mal,
 Dat rijsen als een' veer, dat stuyten als een Bal: *Worp I, S. de vueren B.*
 Hy doet het, en gelooft, als emmers, boven 't singen, *Worp I, S. de vueren B.*
 Volmaecte vrolickheit het Herte wil doen springen,
- 105 En 't hert den heelen Man, best springht hy die 't gelaet *Worp I, S. de vueren B.*
 Van springen dwingen laet in reden, rijm en maet:
 Maer doet het ernsteloos, en verre van verwachten
 Var. uuren. *Worp I, S. de vueren B.*
- MAEL, Huygens' Zede-printen. *Worp I, S. de vueren B.*

- Dat d' eere daer uyt volgh' die 'r kind'ren in ^{Lien} betrachten.
 Soo acht hy 't vingerspel, soo 't klaet'ren van een' Fluyt,
 110 Soo 't snuyven van een Veel, soo 't kraeken van een' Luyt;
 En gond' hem God een' keel die snaeren kan versellen,
 Hy leertse danckelick Sijn' wonderen vertellen,
 En mogelick daer by ^{de} dat sijns gelijcke Jeughd
 Soo Jeughdelick behaeght als deughdelick verheught.
 115 Maer siet hem naer in 't groen, eer 't Sonne-peerd ^{van} honck scheidt,
 Hoe hy het sijne daer ten afgerichten spronck leidt:
 Ghy vindt de logen waer die 't Peerd versieren dorst
 Dat menschen maecksel was van boven tot de Borst;
 Soo kleeft hy aen de Beest; soo is 't maer een beroeren
 120 Der Dijen die hy sluyt, der ^{Schencken} die hem voeren;
 Soo doet sijn' stiller hand dan of sy niet en dé
 Dat Peerd en Ruyter doen, en geen en schijnt van twee.
 Met sulcken radden tuygh betrouwt hy sich 't verschijnen
 Ter oogen van sijn' Vorst, die somtijds op de Swijnen
 125 Of op een' feller' Leew, of op een' sneller' Haes
 De schaduw schild'ren wil van 't Krijgelick geraes,
 Daer gaet hy voor een' Man; en, wil het Wild noch raemen,
 Noch struyck'len voor sijn' schoot; hy wringhtsijn' sterckte tsamen,
 En onderhaelt sijn' vlucht, en thoont hem met een' speer,
 130 Dat kracht ten strijde baet, maer oefeningh noch meer:
 De Prince siet hem nae met half verslaegen' oogen,
 En volght hem in 't gevaer met prijzen en medoogen,
 Maer volght besluytende; die 't op de Beesten kan,
 Sal 't, van gewoonte schier, niet weig'ren op den man.
 135 Daer mede gaept de Deur van 's Heeren welgevallen,
 Die, ^{de} deunder onderrecht door eene Deughd ^{van} allen, ^{de} de ommeke
 Sijn' oor gewonnen geeft, sijn gunstigheid, sijn' Minn,
 Den eigenaer te loon. Dat Ridderlick gewinn
 Al is 't het eerste wit van sijn gestadigh loopen,
 140 Besitt hy even koel als waer het noch te hoopen,
 Of wanckelick gevest, of twijffelijk begonst;
 En wie 't hem ^{over}strijdt bedanckt hy voor de gonst,
 Gemoedight, soo het schijnt, om waer te willen maecken
 Dat hun waerachtigh dunckt. Maer ^{even} met het blaecken
 145 Van voorspoeds volle vlam ontsteeckt de Nijd de sijn';
 Geluckigh en gerust is 't ^{allom} niet te zijn; ^{maer} ^{van} min overal
 Te Hoof van allom minst; daer moet hy voelen smoocken
 De wroeters die sijn doen of trachten te beroocken,
 Of doen 't, soo 't doenlick is, en saeyen in sijn pad

Final. ook, damp
 Versaakt
 Berisping
 Kl.

- 150 De stricken daer wel eer sijn voor-genand in trad:
 Hy treedt ter zijden af met wel-geveinsde treden,
 Als roeck hy lont noch kruid: dat gisteren, dat heden,
 Dat staet hy morgen uyt; tot dat hy, als te veld,
 Besett, bestreden wordt met onbeschaemd geweld,
- 155 En maskerloosen haet; soo wordt hem spijt en logen,
 En onverdiend verwijt gewreven onder d' oogen;
 Soo moet hy wat hy doet sien maelen (met de koöl,
 Soo ten beschimpe staen van boven tot de zoöl.
- Hy swijght, en reickt voor al sijn' schuldeloose vuysten
- 160 Voor Gods gerechte vuyst; die opent sulcke puysten,
 En perst' er soo den wind en soo den etter uyt,
 Dat elck sijn' Meester loont en in 't gesichte spuyt.
 Noch is sijn' bede verr van quaed om quaed te vergen;
 Heer, seght hy, stootse wel die my' ter onschuld tergen,
- 165 Maer stootse ruggelingh ter rechter reden in,
 En daer hunn' boosheit endt, Dijn' goedigheid beginn'.
 Hoe liefelicken wraeck geniet hy op de quaeden,
 Dies' op sijn' tegen-bé van 't quaede siet ontlaeden ¹⁾,
 In 't goede soo verlicht, dat haer berouwt gewis
- 170 Haer' hardste geesselingh en salighst pijnen is!
 De naeste toeverlaet is 's Rechters vonnis hooren:
 Daer onder hy die 't lijdt en die 't hem aen doen hooren,
 (Dat 's oock tot God gegaen, die 't soo, en soo begeert,
 En wordt door middelen, en sonder die ge-eert)
- 175 Daer daeght hy voor 't gerecht dien 't onrust lust te saeyen
 Daer vrede groeyen kost, en in haer' schande maeyen,
 En dorschen in haer' scha, daer grasiger gewas,
 Danck, eer, en eenigheid voor niet te beuren was.
 Sijn' sake pleit haer selfs, en, waer 't voor vyands ooren,
- 180 De reden most'er in; soo kan de waerheit booren.
 Nu is sijn Rechter bei: sijn Rechter en sijn Vriend:
 Noch raeckt hy maer aen recht, die 'r gunst by heeft verdient;
 Maer scherp genomen recht is ruyme gunst te noemen,
 Daer scherp gegeven gunst ruym onrecht kan verdoemen;
- 185 Ruym onrecht doen die 't doen door ongunst van gemoed,
 Ruym' gunst doet hy 'er voor die 'r maer recht over doet.
 Dat 's 't ruggelingh gewin van nijdige Gesellen,
 Die door haer wiggelen, verr van den boom te vellen,
 Die in haer spijtighe ooghe te wel gewortelt stond,
- 190 Noch diep en dieper klem doen winnen in den grond.

¹⁾ Var. ontslagen.

Maer 't katten-spel komt laetst; men gaet hem met de/pert aen
 Die d'aller Hoofschste heet; men tast hem in het hert aen;
 En seght hy heeft 'es geen, of 't is gelijk een' Noôt, *geen had?*
 Of 't had sijn' eigenaer gedraegen door den nood:

195 Het klagen is te kindsch, het kijven is te hoerigh,
 't Verdraegen is te hondsche, en 't pleiten is te boerigh;

De wraeck is mannelick, en Adels eigen Recht;

Soo dat te soecken is, men vindt het in 't gevecht;

Een'schrappen oogenblik betaelt'er soo veel' slechter'; *Maer in m'n schrap staat*

200 Wat leght hem aen 't gedingh die dus sijn' eigen Rechter
 Heeft hangen aen de zijd? maer mog'lick of de klingh *ongekies*

Uyt die gevanckenis haer'shandgift oyt ontfingh.

De werre-wateren, geboren tot het woelen,

Die van haer self soo wit, soo swart van hem gevoelen, *Die is*

En steken daer de spell van haren moetwill niet; *Speld moetwill niet*

Maer jagen naer 't verwijt van dadelick bediet; *van de bediet v. e*

En wringen uyt sijn' tongh een onverhoeds ontkennen, *Onverhoeds*

Dat, Liegen, wordt gedoopt; Met siet hy sich berennen, *berennen*

En knijpen in den dwangh van onderlinge wraeck. *onder elkaer*

210 Soo komt hem 's anderdaeghs op 't scheiden van den vaeck

De Wissel-brief te huys van lijf om lijf te ruylen,

„Ghy, staet'er, ongewoon tot anders iet als ¹⁾ schuylen;

„Ghy nochtans onbeschaemt om bet'ren dan ghy zijt

„Te drucken daer 't hun deert, te seggen dat haer spijtt,

215 „Gedenckt aen gisteren; en, zijt ghy Man geboren,
 „Staet mergen voor een' man die door uw' borst wil booren,

„En ruckender dat hert, dien Vrouwen huysraed, uyt,

„Oft wachten dat het hem geschiede van een' guyt. *Guyt is hem*

Dien hitsigen ontbijt en kan hy niet verswelgen *in inhuys op*

220 Door sulcken koelen keel, oft 't hert en wil 't sich belgen;

Sijn' geesten zijn sijn gist, en jaegen 't vierigh op,

En senden hem den brock te rugge door sijn' krop:

Weerbaer en schuldeloos, verwijt en schuld te hooren,

Hoe lijd' ick 't, (mommelt hy) hoe stopp ick hier mijn' ooren,

225 Hoe klemm' ick hier mijn' tongh, hoe bind' ick hier mijn' hand?

Neen, 't waer te veel gele'en; der boosen onverstand,

Den hooghmoet zy gestraft; 'k wil and're met my wreken

En diergelijcken slagh op diergelijcke breken, *Siet dat aen breken*

Het bloedige geluck van een doornagelt hem *in d' gelycke*

230 Magh and're voor altijd doen schroomen voor mijn' lem.

Maer, lem, bewaert uw' schee (soo komt de koele Reden

¹⁾ Var. dan.

- Ten strijde tegen 't Hert sijn' vierigheid getreden)
 Waer heen ontsteken bloed? wat soeckt ghy in de moord
 Van 't maecksel dat alleen sijn' Maker toe behoort?
- 235 Uw terger heeft de schuld; wilt ghy s' hier op u haelen,
 En met gevaer voldoen, en ná noch eens betaelen?
 Komt u de straffe toe der ongerechtigheit,
 Daer diese niet en lijdt, Mijn is de wrake, seit?
 Die hand en sal de hand der boosen niet ontloopen,
- 240 Wat legt u aen de haest? die 't quaede moet bekoopen
 Bekoope 't door het quaed van quaedere dan hy;
 Wat scheelt u 't onderscheit of 't flus of t' Avond zy?
 't Sal wesen als Hy 't doet die niet en kan als recht doen;
 Dat kan Hy door uw hulp en wel beleidt gevecht doen,
- 245 Maer wacht ghy door sijn' hulp uw' Man te sien vermant,
 Die Hem sijn Hemel-recht wilt wringen uyt de hand?
 Die sijn gedulden terght, om dat het uw' geterght wordt, *gachings*
 Die Hem wilt onrecht doen, om dat het u geverght wordt? *g. Eymael p. 108*
 Als had uw knecht gelijk, die van sijn' medeknecht
- 250 Verongelijkt, voor hem, u selver eerst bevecht?
 Wat is de smalle stipp, 't onzichtbaer Punt van eeren ¹⁾,
 Daer op ghy schemer-ooght? een lijf van lichte veeren,
 Een' schaduw van een schimm, een bastaert van de Deughd,
 Een twistbal uyt de Hell, een stal-licht voor de jeughd:
- 255 Of eer en is geen' Eer of 't is de loon van 't goede; *den wals. Eymael?*
 Uyt opgemesten grond met broederlicken bloede *vrochdel. Eymael?*
 En sproôt die spruyte noyt; en d' eerste van den Stam *rel. Eymael, m.*
 Daer u het beter zijn dan andere van quam *melus (Eymael)*
 Gewanse verr van soo: Ja, mannelicke slaegen
- 260 Verhieven ²⁾ sijnen roem; maer deughdelick geslagen,
 Maer noodelick besteedt, daer Gods gerechte straf *voarous?*
 Sijn' waarheits vyanden die sweepen over gaf.
 O rechten Adel-boom van adelicke blaeden,
 Dijn' tacken schoten eerst uyt ongemeene daeden,
- 265 Maer daeden voor 't Gemeen; Stouthed van ongeduld; *proxim adificat*
 En Moed voor eigen baet zijn selden sonder schuld. *too*
 Wat soeckt ghy dan? Mijn' Eer. Waer is die Eer te vinden?
 Op diese my ontstal. Wie kan 't sich onderwinden? *de sandel onkenne?*
 Mijn Schelder steeltse my, en sal het meer en meer,
- 270 Soo langh ick weerloos sitt. O soecker naer uw' Eer,
 Misreken Cyferaer! die welgewonnen schatten *Van g. ick misreken.*
 Zijn verre buytens reicks van sulcker ving'ren vatten;

¹⁾ Var. *Cursief.* ²⁾ Var. *verheften.*

Hy spouwt wel na de Maen, maer raeckt noch geen gewelf:
Wie Eer heeft kanse maer verliesen door sijn self.

- 275 Noch neem ick hem voor dief; hy hebb' u kunnen rooven
Van 't geen hy niet en kan; is 't waerdigh om gelooven
Dat die u by der Straet ontmantelt of ontgeldt,
Sijn' straffe tegen u sal haelen in het veld,
En boven 't eerste quaed een arger mogen hopen,
280 En doen u eigen goed met eigen bloed bekoopen?
Waer is de Wett gemaect die my mijn' schuldenaer
Heet maenen in mijn hemd, en gij'len met gevaer?
Daer staet de Rechtsbanck voor; daer staet hy voor te daegen
Die voor gewisse schuld gewisse schá sal draegen,

- 285 Verr van onwetene getuygen van 't gevecht
Sijn' overhand te sien beduyden op sijn recht.

Maer mannelick geschill moet mannelick geboett zijn;
Hoe waer 't my eers genoegh die eerlick wil ontmoett zijn,
En man voor man gestraft, of straffen, soo hy kan,

- 290 Te roepen daer een kind bestaen kan voor een Man?
Hy is geen eere waerd die 'r in sijn herte geen' berght,
Hy berghter geen' in 't hert dies' andere te leen verght,
En, arger, stelen will, en, arger, and're tracht
In sijn' onachtbaerheit te maecken ongeacht.

- 295 Noch werdt hem overmaet van Eere toegemeten
Die voor den eerlicken sijn' oneer niet verweten
Maer staetigh werdt getoetst, en rechtigh overtuyght;
Een' eerlick' oneer draeght, die voor sijn' Rechter buyght.
Volherdt ghy, even mild in Eer te willen schencken

- 300 Daers' eerlick zy besteedt; leert aen Sijn' Eer gedencken
Die vré voor lasteringh, die vriendschap voor verwijt,
En d' aen wange biedt aen die op d' eene smijt:
Gunt Hem, Sijn' eigen' Eer, gelijk Sijn' trouwste Knechten,
De Knechten na Sijn Hert; die tijd'lick konden vechten

- 305 En swichten tijdelick, voor Sijn' gestolen Eer,
Voor hunn' bekladden naem, gestolen rust, en meer.
Sy wisten dat den Sott in 't sotte te bejeg'nen
Waer' worden dat hy is: leert ghy se van Hem seg'nen

- 310 Die soo goeddunckende niet weten wat sy doen.
Al staet Verlies en Winst van eewigheit voorschreven;
Sy wanck'len in ons ooght; die hopen moet, kan beven:
Maer wordt u selven baes, verwint uw' eigen bloed,
Die winst is waerd en wiss, en Honigh sonder roet.

- 315 Gedachten gaen als wind, soo wind gaet als gedachten,
 Maer wind en volghtse niet: de Bode schijnt te wachten
 Die 't moorder Briefken braght; maer 't dunckt den Bode niet,
 Soo spoedigh komt hem voor dit mondelingh bedied: *bedied? of opklaars*
 „Gaet, vriend, en seght uw' vriend, ick leerde nemmer wijcken *af 122.*
 „Als voor de Redens kracht; die sal mijn recht doen blijcken, *lichte pize*
 „Daer 't Eer en Reden zy. Maer Meester van de leen *leens*
 „Die hy en ick besitt is Diese maeckt' alleen: *Comp I 46*
 „'k Ben Christen, en Soldaet, en Edelman geboren,
 „En trachte met de twee het eerst altijd te hooren: *leens*
 325 „'t Beschermen is mijn' konst, het Schermen zy de sijn';
 „Die sal ick besigen daer 't moet' en moge zijn;
 „Quaet doen van tijd verdrijv ben ick van jonghs ontwassen;
 „Bespringht hy my te moet 'k sal op mijn' hoede passen;
 „Maer bidd' hem om geduld tot daer wy vyand sien;
 330 „Daer sal de beste man de leste zijn in 't vliën.
 Soo spreekte hy door uw' mond, groot doender, en groot spreker,
 Gods Krijghsman in het veld, te huys Sijn' waerheits wreker,
 Sijn Degen en Sijn Penn, bei mannelick gevelt *Maerwaer*
 Op 't Seven-berghs versier, en Arragonsch geweld. *noel e. tinge*
 335 Soo stamert hy naer u Stout Christen Arm-van-yser, *Wijck 25*
 Die soo veel min verzaeght daer 't wesen most, als wijser *Eynach, III.*
 Daer d' Eer oneerlick scheen, dorst aengaen daer hy vlood *Latusse Bald 11*
 Die ghy geweigert had 't het weerslaen sonder nood. *Pronwall. Bld. pin*
 Die stappen stapt hy na, wanneer de dwangh van saecken *Wijck 25*
 340 Sijn' Meester buytens Wals ten tegenweer doet waecken;
 Of booren door de korst van 't aerdige g'ack *Wijck 25*
 Daer een' geborgen stadt Pasteis-gewijs in stack;
 Of 't stormigh welgevall van oogeloose nachten *Wijck 25*
 Besteden daers' hem oock by dage niet en v'aten;
 345 Of proeven op een Heid' waer 't Noodlot heilen will,
 En maecken eenen dagh jongh Schepen van 't geschill. *Eynach, III.*
 Daer doet hy wat hy kan; maer, in sijn eigen waenen,
 Daer doet hy noyt genoegh; naer andere vermaenen, *Wijck 25*
 Daer doet hy wat hy hoort; naer and're, wat hy moet;
 350 Naer and're, veel te lauw; naer and're, koel van bloed.
 Hy doet het evenwel, en die hem 't Hert betast hadd,
 Sou 't soo koel en soo lauw bevinden dat het vast sat;
 Maer died'er 't lood in sonck, sou' voelen dat sijn Vyer *Wijck 25*
 Sijn selven, soo beklem, moet vrijen van getier: *Wijck 25*
 355 De pit-ziel van het 't Vyer is eene van de voncken *Wijck 25*
 1) Var. dat.

Dat doet hy met sijn' Tongh, die noyt van tand en scheidt, *Plotse*
Om 't Goddeloos misbruyck van Goddelicke saken,

- 400 Het noodeloose slot van Ja en Neen te maken; *slot is a slot, neen is ja*
(Lands Heeren acht't ghy oock op sulck' een Dienaers Eed, *is a slot*
Die 't derde woord bevloeckt en selver niet en weet?)

De Noyt willens-onverhoeds na woorden die de teenen *= met voorballe rade + plotseling*
Van Maeghden sterven doen om 't aensicht bloed te leenen

- 405 *De* Sijn adem stincken doet, en lichten 't eerste wijf, *is welbekend*
En lichten d'eerste Man het Vijgenblad van 't lijf. *Ant. v. 136*
Hy wordt'er noyt beticht van stameren, van lispén,
Van sijn' berisperen ten loone te berispen *denk aan eenige hier bequaden*
Topswaer van Druyven-damp; alwaer de misdaed min; *1. 136, 140*

- 410 De beest'lickheit van 't quaed vervreemdt het van sijn' sin.
Hy wordt'er noyt beklapt van lange Winter-nachten
Te hebben schrap gestaen, daer hem de Kans hiel wachten,
En mogelick nu mild, en mogelick dan (scherp, *Scherp, v. 136*
Sijn' Hemel en sijn' God verloochnen om een' werp. *is V. 136*

- 415 Hy wordt'er soo gesien, hy komt, hy blijft, hy gaet'er,
Hy doet, hy zeit'er soo, dat menigh ydel praeter
Moet lijden dat/sijn' winst van taeye Joffer-gonst *hangende, met gans de*
Een' ander' mede vall' die soo langh ná begonst. *is*

Noch vindt de wangunst self in sijn geregelt laeten,

- 420 In sijn' besneden doen niet waerdigh om te haeten, *besneden is in borst gesneden*
Dan dat sy'er niet en vindt: dat Laeten en dat Doen *is in borst gesneden*
Schijnt met hem opgegroeit sint 's Moeders eersten soen: *is gesneden*
Hy doet niet dat hy doet, of 't past hem als sijn eten, *is gesneden*
Hy laet niet wat hy laet, of schijnt niet bet te weten: *is gesneden*

- 425 In wat hy niet en laet, in wat hy niet en doet
Verneemt men 't eigen E'el van welgeboren bloed. *is del. Ald. v. 136*
Berekent hy dat bloed van heden op de jaeren
Doe d' eerste van sijn' Stam het sterven moest (ontvaeren, *Larks Noach?*
Het hooghste welgevall dat hyd'er in geniet,

- 430 Is dat hem niemand scheel voor Bastaerd aen en siet.
Bereickt sijn' Rekeningh den tweeden derden man niet,
Ja is hy self de man die d' eerste nae sijn' Van hiet,
De Peter van 't geslacht die 't Velsens E'el begon *is Bedenk dan dat hy*
Was thienmael Gerrit was die 't smoorden in sijn' Ton:

- 435 En, sullens' Edel zijn die uyt hem sullen teelen, *is v. 136*
Hoe licht sijn' Kaers min licht dan dien sy 't Licht sal deelen? *is v. 136*
Of Princen zijn misdeelt in Edelheid van Stam,
Of Edel was het hoofd daers' al en eerst uyt quam.

Gevalt hem dan die gonst van een der Minder-menschen

is v. 136

- 440 Die sijne gonst gevall', en dunckts' hem waerd om wenschen ,
 (Dat toetst hy aen de ziel, en minstendeel aen 't lijf;
 Het vell-diep ¹⁾) schoon en maeckt niet half het schoone wijf,
 Maer, geeft een' schoone ziel in tamelicke leden,
 Sy sal haer heiligh schoon doen glimmen door de zeden,
- 445 En stellen haer Lanteern soo doorschijn voor 't gesicht
 Dat oock de dicker Hoorn sal monsteren voor licht)
 Hy neemt haer gonst te baet, en derfts' haer selven vergen,
 En seght, Mijn hert en is met weig'ringh niet te tergen,
 Noch hoeft het niet te zijn; 't en waer' ick seggen moght,
- 450 Ghy toont u half vernoeght, ick my heel wel bedocht,
 Ick schaemde my 't versoeck; maer op het stom bekennen
 Van wederzijds gevall, op 't vriendelick verwennen
 Van menig' eerbaer uer, verstout ick desen mond
 Op 't binnenst ondersoeck van uwes herten grond:
- 455 Spreekt korte vonnissen; en gunt ghy my het hopen,
 Misgunt my t' eener tijd het noodeloose loopen;
 Misgunt ghy my de hoöp van soo gewenschten Ja,
 Vergunt een spoedigh Neen voor spaeder ongena:
 Dan, vreest geen' worstelingh, al lust u niet te singen
- 460 Soo ick te voren fluyt', de Min verstaet geen dwingen,
 Dit vrijen stont my vry in 't vrijste van 't gemoed,
 Doet vrylick wat u dunckt, seght vrylick wat ghy doet.
 Al had hy niet gesecht, de kennis van sijn' waerde
 Sprack sterren uyt haer' Lucht, en Boomen uyt haer' Aerde.
- 465 Sy antwoordt stommelingh; tot dat sy 't flauw gerucht
 Van 't. maeghdelicke Ja ter diepster longh uyt sucht.
 Maer 't Ja wordt soo bedoeckt met weigerlicke veinsingh,
 Met deinsend' stille staen, met stille staende deinsingh,
 Dat wie min Maeghden had behandelt en betre'en
- 470 Nam 't voor een Neenigh Ja, of voor een Jaigh Neen.
 Het stof daer uyt gesift, de wimpelingh ontbonden,
 Hy wordt'er mé ²⁾ te vre'en den Oud'ren toegesonden;
 Den Oud'ren twee en twee op sulcken voet verknocht ³⁾,
 Dien 't nu bejegent wat haer eertijds oorboor docht;
- 475 Die geeren aen de spruyt van haer' vergaerde stroncken
 Een' Int verhechten sien die Inten kan verproncken,
 En seght hun vruchten toe daer haer' verstorven kracht
 Weer vrucht, weer ander' vreughd verlangende van wacht.
 Die vreughd, die ander vrucht be-erven sy by tijden,

¹⁾ Var. velle-schoon. ²⁾ Var. met.

³⁾ Deze twee regels ontbreken in de uitgave van 1625.

Den Jongen Reysigher, dien Francfords groote Miss

- 10 (De kleyne werelt-kaert) noch onbevaren is.

Hy schouwt een kinder-Baes met even sulcken ooghen

Als hem een staetsman doet: maer siet hij weer om hooge

Hy swicht gelijk een Pauw die op zijn pooten buckt

En met een nedrigh spijt zijn vedren t' samen ruckt.

- 15 Vermach hij zijn begeert met Leyden te bepalen,

En naer zijn Klooster-niews, en verder niet te talen,

Hy is de vrijste vorst die oyt getreden heeft

En ¹⁾ in de gulden eew van 't Rijk Te vreden leeft.

Sijn boeck-kas is een bosch daer all de boomen spreken

- 20 Die hoort hij met zijn oogh, en uyt die bolle beken

Vergaert hy eenen poel, die in zijn herssens staet

En weder stroomeling de drooge Jeught bebaedt.

Men vraecht hem als een Geest die door een drystall antwoordt;

Sijn liefste vrager is, die kruyssen in zijn hand boort;

- 25 Daer schimpt de Pleyter op; die schildert hem met kool

En zeght, zijn konst is kindsch, zijn adem ruyckt nae 't school.

Sijn sorg is eene daeghs van vier en twintich uren,

Die moet hij, lust het hem, ter weken vier besuren;

Maer legt hij luijer-sieck, oft in de kelder klem,

- 30 Dan is de leer-stoel stom, en 't briefken spreekt voor hem:

Den Hondsdach dieren-schrick is 't hooghst van zijn verlangen

Hoe lang die kermis duert, verneemt men aen zijn wangen,

Die brengt hij blosende van daer 't hem niet en kost:

Dan waer 't een groote sprong waer 't leeren weer begost,

- 35 Maer 't scheel is 't ongelijk van 't leeken bij het lesen.

Ten laesten komt hij op als uyt een mist geresen

En strack zijn hoor-huys ²⁾ door, en klatert door zijn baerd

Als waer het paerd zijn kracht gedoken in zijn staert.

Den nutten Reden strijdt van jonge letter-haenen

- 40 Beleydt hy met een stem, al waerent Ruyter vaenen

Die slandts gerechticheyt verdedichden int velt;

Maer 't overwonnen heyr en die het heeft gevelt

Versoent hij minnelyck met volle vrede-fluyten,

Midts hy vergolden blijft, en aller scha te buyten.

- 45 Geluckt hem 't sijner beurt het planten van een muts

Op Edel Eesels hooft van D'een of D'ander bluts

Dat doet hy trouwelick, al waert hy oock de ooren

Ter sijden by de kruyn om adem op sagh booren;

Hy keurt soo keurlick niet, midts t' oorbeest croonen kack'

¹⁾ Var. Die. ²⁾ Var. hoor-plaats.

- 50 En spant hem eerst zijn derm en daer nae sijnen sack.
 Op vorsten vocht onthael of afgesonden sprekers
 Verschijnt hy voor een man, en geeseltse met bekers,
 Tot dat hem 't ruym gevolg van ongecochte wijn
 Doet rispen in 't Hebreews, en braeken in Latijn.
- 55 Gebeurt hem 'sanderdaegs des princen toor ter eeren
 Op 't staemlen van zijn les, daer sal hy 't lof staen leeren
 Van gulden middelmaet en wat sy wonders kan;
 Roept yemant onverhoeds, wat deugdelicker man!
 Wat tuchtelicker leer! daer staender onder allen
- 60 Die naerder zijn bekent met nieu en oude ballen;
 Die spreken wt den mondt, danck hebb sijn wijser wijf;
 Die draeyden dese spil huymorgen ¹⁾ op zijn lijf;
 Die schoone Redenen zijn korsten vant verbijten
 Dat sy hem heeft gebroekt in dageraeds ontbijten.
- 65 Soo gaende gaet hy 't huys nae groote moeders schoot;
 Noch wordt zijn naem gevrijdt van 't smooren van de doot:
 Die kranssen vlechten hem sijn hoog bespraeckte vrienden,
 Die 't constelycxt gesegh int minst te seggen vinden
 En noemen silver goudt, en klabbeec oosters ²⁾ fijn,
- 70 Te weten: was hy 't niet, hy hoorde soo te zijn.

EEN PRINT-SCHRIJVER.

- Hy is een' Spiegel-ruyt die elk sijn selven thoont;
 Een weerschijn aller verw; een viller van gewoont;
 Een' kat die nagels heeft en krabb'len moet daer 't rouw is,
 Maer glijen over 't gladd; een' tongh die nergens schouw is
- 5 Dan daer de waerheit feilt; een deughdelicke spie;
 Een al-om Waersegger, al waeght hy waer noch wie;
 Een Schilder met de pen, al rieckt sy na sterck-water;
 Een all dat yemand is; een ernstigh kluchten-praeter.
- Sijn opper oogh-merck is profijtelick vermaeck;
 10 d'Een treck'er voedsel af, een ander niet dan smaeck;
 Hy heeft'er twee voldaeen; doch beide maer ten halven:
 Maer 't spertelende been is moeyelick om salven.
 Wie dan noch vrucht noch vreughd wil vinden in sijn Dicht,
 Stopt Oor en Oogen toe in spijt van klok en licht:
- 15 De waerheit stelt sich schoon voor diese wil begrijpen;
 1) Er staat iets als huyssurgen. 2) Zeer onduidelijk geschreven.

Wie tegen haer verhardt en laet sy niet te nijpen;
 Hoe wel-voordachtelick omhelsden elck sijn' roe,
 En roemde sich van schaemt, Die plaester hoort my toe!

Hij wandelt by den ¹⁾ wegh met slechte, sluycke treden;

20 Maer wacht u, die hem ^{moett}, voor 't ooge van sijn' Reden,
 Hy straelt'er sterlingh mé door 't buffel-leder heen:

Hy stroopt de ^{schaduw-Deughd} de spieren van het been, ^{Leig}

En van soo menig ^{blein}, soo veelderhande pocken, ^{8 blaas}

Als duycken onder 't daek van Broecken en van Rocken,

25 Versamelt hy een' klomp, en print daer af een beeld,
 Daer 't rechte wesens-kroost der Moeder-vorm in speelt.

Soo tracht hy yeder een sijn' ^{Bulleback} te maecken,

En door sijn' eigen Deur ²⁾ de Deughd te doen genaecken:

Die voor sijn selven schrickt ontloopt sich ruggelingh,

30 En raeckt doch daer hy hoort onwillens, blindelingh.

Maer 't groot ^{schort} schort hem oock, de kennis van sijn selven;

Dien dicken dampen-dijck en kan hy niet doordelven;

Sijn' keers en licht hem niet, sijn heel lijf staet'er voor;

Sijn' oogen sien hem niet, hy sluypter tusschen door;

35 En seght hy wat hy is, hy gist maer soo te wesen;

Sijn Boeck light averechs; ô, die het rechts kont lesen,

En hebt uw aengesicht nae 't sijne toegewent,

Wascht sijn' met uwe hand, en maeckt hem sich bekend:

O oogen die van 't sand van vuyle laeck-sucht vry zijt

40 Beloont sijn trouw Hy is, met een medoogend' Guy zyt;

Dat heeft de Redens-kracht verkregen op sijn bloed,

Koel seggen wat hy siet, koel hooren wat hy doet.

Libera per vacuum posui vestigia princeps:

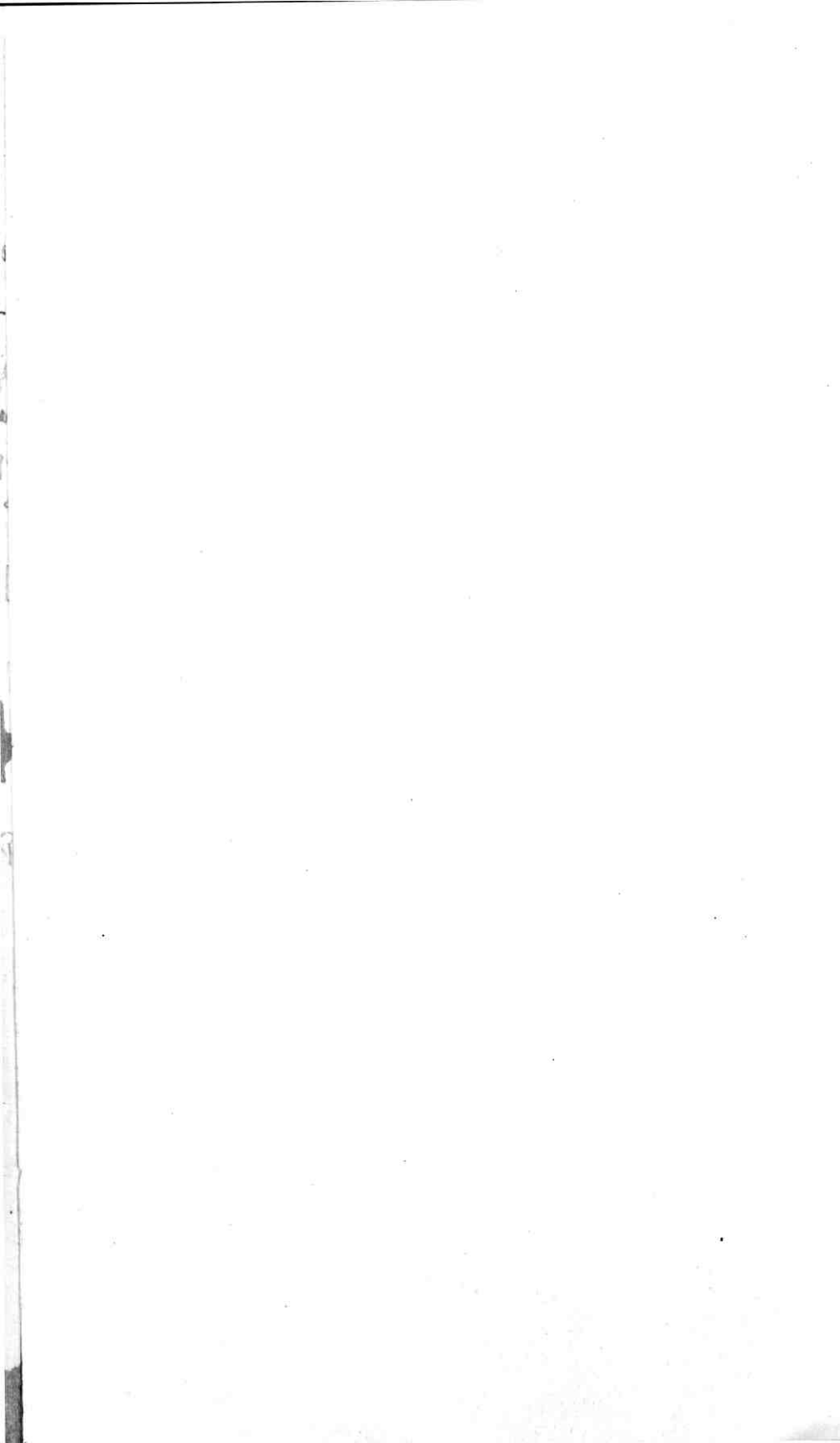
Non aliena meo pressi pede.

Juvat immemorata ferentem

Ingenuis oculisque legi manibusque teneri. Hor.

¹⁾ Var. der. ²⁾ Var. door.

AANTEKENINGEN.

AANTEEKENINGEN.

VOORSPRAECK DER SELVE, ENZ.

Voorspraeck. Hier in de dubbele beteekenis van *voorrede* en *verdediging*. Vgl. bl. 4, reg. 1. Vgl. V. Dale: voorspreken.

Vs. 1—10. *Daer ik schuldeloos af ben*, waaraan (van datgene, waaraan) ik onschuldig, niet plichtig ben. In de XVII^{de} eeuw, en vooral bij H. worden de bepalingaankondigende voornaamwoorden veel vaker weggelaten dan bij ons, de relativa meestal vervangen door de demonstrativa. Vgl. vs. 107. — *'k sal geen vyanden verdraegen*. Lat. constructie, acc. cum inf. Ik zal niet verdragen, dat mijne vijanden, enz. Vgl. *Een wijs Hoceling*, vs. 480, vlgg. Aanteek. — *segge-sucht*, praatzucht, babbelsucht. — *geroert*, in beweging gebracht, gaande gemaakt. Bepaling van *hersen*. Versta: die mij al, wat ik denk, doe uitspreken. Vgl. K. I, 197:

Die den Reiser, moe *geroert*,
Voert en nooit ten einde voert.

Vs. 11—20. *van Geboort*, wegens zijne afkomst. — *hoort*, toekomst. — *Goede—Quaede*. Vocativus. Goeden—Kwaden; bij de als persoonsnamen gebezigde adj. laat H. doorgaans de *n* weg in het meervoud. Zie hieronder vs. 19—20. Daarentegen krijgen zij in den 3^{den} en 4^{den} nv. enkelv. geregeld eene *n*. Vgl. vs. 27, 53. — *die ick heb gedreven*, enz. Versta: wien ik den geesel (de scherpte) mijner tong heb doen gevoelen. (Die ik met den geesel mijner tong heb voortgedreven). — *Kon betaemen*, op wien al 't goede van toepassing was. — *Kon beschaemen*, die zich al het kwade te schamen hadden. — *de Goede—de Quade*. Let hier op het artikel. Door *de Goede* wordt hier het genus, de soort, aangeduid, in tegenstelling met *Goede—Quaede* (v. 13—14), waar hij zich tot *individuen*, vertegenwoordigers van de soort, richt.

Vs. 21—30. *Verhechten*, samenvoegen, vereenigen. Vgl. *Eeng. Pred.* vs. 51:

de waarheit met de vrē
Verhecht hy echtelick, gelijk sijn Meester dé.

Zie verder: *Een Printschrjver*, vs. 25. — *Toeglomp*, toeglanste, toescheen, toelachte. *Glomp* van *glimpen*, thans verouderd. Zie *Ned. Wdb.* i. v. Den stam van dit ww. hebben wij nog in *glimp*, bedrieglijke schijn. — *en haer open schande verghde*. Versta: en mij noopte hare schande open en bloot

te leggen. — *den Goeden*, 3de nv. enkelv. Zie Aant. vs. 13—14: *tot het Beeld*. Bepal. van *sijn liefde* in vs. 30. — *daer een yeder 't sijn in deelt*. Versta: waarvan ieder hunner (der goeden) een gedeelte helpt vormen. Vgl. hierbij vs. 16—17.

Vs. 31—40. *Heel end' al*, heel ende al = heel en al. Vgl. op en top, om en tom, op end' uit, enz. — *afgrijsen*, afgrijselijkheid, leelijkheid. *prijzen*. Volgens H.s' eigen aant. *estimer*, schatten, doen voorkomen. — *Die, 't bedaeren*, enz. Versta: die, 't bedaeren (de bezadigdheid) zooveel nader (zijnde, nl. wegens uwen meergevorderden leeftijd) als 't van mijne jaren staet (verwijderd is), medgenoot, enz. — *Medgenoot*, enz. Maurits was, gelijk uit het opschrift blijkt, Secretaris van State.

Vs. 41—50. *Het Staetige beraden*. Het beraden der Staten. Het is echter tevens eene woordspeling op den *deftigen raad*. — *Tegenstaet en spoeden*. Lees het eerste woord achter *schaden*, het tweede achter *spoed* = voorspoed. *Spoeden doet* = bevordert. — *Gebroeders*, medebroeders, evennaasten; genitief afh. van *naem en eer*. — *Door den etter*, enz. Om (ter zake van) den etter eener zweer, waarvan zij zich de puist nooit bewust waren, m. a. w. wegens een door hen niet beïreft kwaad. Vgl. *Een wijs Hovelingh*, vs. 160, vlg. — *wenden*, wentelen. Vgl. Kil. i. v.

Vs. 51—60. *bekruysen*, vuil, zwart maken. Vgl. *Korenbl.* I, 212:

'k Heb mijn schotel sien *bekruysen*
In de magere combuysen,
In een Kaetsbal van de Zee, enz.

Marnix, *Biënk.* 1569, bl. 260: Dat de pot den ketel verwijt, dat hy *becruyst* is. *vermoeden*, veronderstellen, nl. dat ik laster; *het* ziet op vs. 45—52. — *overstreên*. *Het iemand overstrijden*, hier in de bet. van *vaar maken*, *overtuigen van* (iets gedaan te hebben). De zin is: die mij gaarne van laster zouden overtuigd hebben. Zoo ook *K. II*, 77: Haer Koekoek wierd jalours en woud 't haer *overstrijden*. De bet. van *bestrijden*, *ontkennen*, heeft het: *Een wijs Hoc.* vs. 142: En wie 't hem *overstrijdt*, bedankt hij voor de gonst. Evenzoo *K. II*, 67. In de bet. van *overwonnen* komt het verl. deelw. *overstreden* voor *K. I*, 508:

Hier lusten 't ons, met reden,
Van vrienden *overstreden*,
Vijf dagen te besteden.

en *K. I*, 551: Die 'r mé ten strijde gingh, was licht'lick *overstree*

Zie verder *Huygens'-Studiën*, bl. 155. — *Doetse van de lessen hooren*. Versta: Wijs (gij, mijn broeder) hen op de lessen, die wij beiden van onzen vader bekomen hebben, om ons tot deugdsbetrachting aan te sporen. — *van teerer jeughd*. Datief. Vgl. beneden vs. 77: van *vergulder waerden*. — *Gaepe*n, niet zooals *Bilderdijk* wil, naar *lessen*, maar naar *de Deughd*; het beteekent dus *begeerig zijn*, *trachten naar*. *Na* = naar; omgekeerd, *naer* meestal gelijk aan *ons na*.

Vs. 61—70. *Doe, toen. — Roede, tucht. — Van het eerst verlost.* Vul achter *eerst* uit den volgenden regel *leven* aan. Huygens' vader, Christiaan, stierf 7 Febr. 1624; dus even voor 't verschijnen der *Zedeprinten*. — 't *groen bewegen*, de ontwakende hartstochten, driften. — *met een rechter tegenbocht*, met eene buiging naar den tegenovergestelden, *rechter* d. i. goeden, kant. Tegenst. met *slinks* in den volgenden regel.

Vs. 71—80. *d'Eerste Boter na de Mem.* Bilderdijk verklaart hier *boter* door *melk*. Totaal verkeerd. Huygens zegt: zoodra ik de moeder-melk met de boterham verwisseld had, vingen ook de lessen en leeringen mijns vaders aan. — *Kindertuchtelijk vermaecken*. Omzetting voor *vermakelijke* (d. i. op aangename wijze gegeven) *Kindertuchting*, opvoedingslessen. *Tucht* van *tiën*, trekken, opvoeden. In Z. Limb. nog: kinderen *trekken* = opvoeden; hgd. *erziehen*. Dat de woorden aldus moeten opgevat worden, blijkt uit vs. 77, vlgg. Vgl. *Een wijs Hovel*. vs. 95: *Kindertuchteren*. — *Boren 't voedsel*. Deze lessen werden dus hoofdzakelijk aan tafel gegeven. Zie *Cluysw.* vs. 11—44. — *onbedocht*, onbewust, zonder dat ik het merkte. — *Daer, datgene, waar(op)*. — *hollen sin*, ledig gemoed; dat nog braak lag.

Vs. 81—90. *Tuchting*, enz. Huygens' vader verzamelde dus de opvoedkundige lessen, om ze aan zijne kinderen in te prenten; *verguld*, gulden. — *op de vorm gegoten*, op de leest geschoeid, zeggen wij thans. — *De Grootste aller grooten*, God. Zie *Exodus* 13, 21: En de Heer toog voor hun aangezicht, des daags in eene wolkkolom, enz.; en *ibid.* 14, 19. — *Willen sy daer op gedencken*, Gelieft het hun verder te bedenken, dat, enz. — *Het allereerst beschencken*, het eerste volgielen, vullen. — 't *Emmer-onbeschonken*, het tot dusverre ledige, dus *nieuwe*, vat. Toespeling op het bekende vers van Horatius, *Epist.* I, 2, vs. 69, vlg.:

Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu.

Dat het sweeten noch bevriesen. *Het*, nl. het vat. *Sweeten* noch *bevriesen*, hitte noch koude. *die, totdat* enz. H. wil eigenlijk zeggen: dien het behoudt, totdat het breekt, en die dan nog aan zijne scherven waargenomen wordt. Vgl. aangaande dergelijke samensmelting van twee denkbeelden tot één: *Een wijs hoveling*, vs. 328: *Bespringht hy my te moet.*

Vs. 91—100. *Besluyten*, tot het besluit komen. — *Allen weder-waen te buyten*, Buiten allen weder-waen, d. i. alle tegenovergestelde, verkeerde meening latende varen. Absol. accus. Vgl. *Grimberg.* Oorl. II, 2913: vijfdusent man, *platen of halsberch an*. — *Daer*, enz. Ofschoon achter *te buyten* eene komma, geene dubbele punt staat, dient het volgende toch als eene letterlijke aanhaling na een in *besluyten* opgesloten *zeggen* beschouwd. *soo trouw'en hand* = zoo trouw eene hand. — *Hooren schadeloose*, enz. Versta: Daar behooren onschadelijke vruchten, waarin zich het aan-

gename aan het nuttige paart, aan de twijgen der in de greppels geplante boomen te staan. Aangaande *greppelen* vgl. *Cost. mal.* v. 443:

Daer noch de versche clauw van 't *greppel-yser* staet.
en zie *Huyg.-Stud.* bl. 29.

Vs. 101—110. *Sulcke*, zoodanige d. i. vruchten van profijtige genuchten. *derf*, durf. — *noemen doen*, noemen. *Doen*, gelijk in het hgd.: *Thu* mir das geben. Vgl. *Eng. do.* — *wiltse ghy* = Wilt ghy se. — *verdoemen*, veroordeelen, aan de kaak stellen. Vgl. *K. I*, 46:

't Zy dan oock Sondagh nu, men magh 't Gods Soon-dag noemen,
Ja, en Gods Soen-dagh toe. Maer, laet ick ons *verdoemen*,
Waer ick van dryen gae, ik vind ons in de schuld.

aanlagh, aanlegde, mikte, doelde. Sedert de Middeleeuwen worden *liggen* en *leggen* reeds telkens verward. — *een heugelyk verdraegen vinden*, enz. Versta: ik zal die valsche aantijgingen met genoegten verdragen. — *slagen*. *Slag*, zet, gezegde; gewoonlijk in gunstigen zin. Vgl. Lofdicht van Cats op het *Cost. mal.* vs. 33, 34:

Denckt dat een wijse pen, tot alle vijse dinghen,
Tot vreemde lijmerij moet nieuwe *slaghen* bringen.

Vs. 111—113. *Veilste*, veiligste. — *eenigh welgeval*, het welgevallen van U alleen.

VOORBERICHT.

Vs. 1—10. *Voorspraeck*, zte bl. 1. Aant. 1. — *Theophrastus*. Grieksche wijsgeer uit de 4de eeuw voor Christus. Hij schreef o. a. een boek *Characteres*. Zie *Inleiding*. — *eigentlicker*, eigenaardiger, kenmerkender. — *suyverste*, beste, klassiekste. Cicero is bedoeld. — *toestaen*, toegeven, toestemmen. — *beduidinge*, beteekenis. — *omspraeck*, omschrijving.

Vs. 11—20. *verschapen*, gevormd. — *den Text voldoen*, den tekst nauwkeurig weergeven. — *gedaente*, begrip. — *ten deunsten*, ten nauwste, zoo dicht mogelijk. Vgl. *Een wijs Hov.* vs. 366, Aant. Zie *Mnl. Wdb.* II, i. v. *doon*, bijv. nw.

Vs. 21—30. *genaeken*, naderen, nabij komen. Vgl. *Hofw.* bl. 33, Aant. — *Druksels*, het gedrukte. Daar H. voor *characteres* den naam van *printen* heeft gekozen, heeft hij zijne benaming aan het *drukken* ontleend. — *genoegen*, te vreden stellen. Vgl. *K. I*, 226.

Mog'lick of de nijd sal lijden

Dat sich

Yemand half *genoeght* geliet.

t' samen, tegelijkertijd.

Vs. 31—33. *in de voordere mijne feilen*, in de fouten, welke ik verder gemaakt heb. — *suchteloos*, vrij van eigenzucht, onpartijdig.

EEN KONINGH.

Vs. 1—10. *Hy is een' Menighte*, enz. De vorst vertegenwoordigt immers het volk. — *Oppe-knecht*, de eerste dienaar zijner onderdanen. H. was dus ook de leer toegedaan, dat de vorst is om het volk, het volk niet om den vorst. — *Rekenboek*, enz. De financiën van Rijk en Kroon waren toen nog niet zoo streng gescheiden als nu. Versta: Beheerder van alle Staatsinkomsten en uitgaven. — *Een penningh*, enz. Versta: de vorst is van dezelfde stof, als andere menschen; maar hij overtreft ze in waardigheid, even als een cijfer aanmerkelijk van waarde verschilt, naar gelang het in de kolom der eenheden of der duizendtallen staat. — *Gevangen*. Waarschijnlijk niet afkorting voor gevangene. De eerste vorm bestond ook; mv. *gevangens*. Zie *Ned. Wdb.* i. v. — *Vry-heer*, vrije heer. Woordsp. met *vrijheer*, hgd. *freiherr*, baron. Hier en in het onmiddellijk volgende stelt H. den Koning voor als slaaf in weerwil zijner macht. — *Een bidder met gebied*. Zijne verzoeken zijn geboden; misschien toespeling op de vroeger in zwang zijnde *beden*, een *slotrijm van gesangen*. Vgl. het slot van ons volkslied: voor vaderland en vorst!

Vs. 11—20. *gelijk*, gelijke. Hij duldt niemand naast zich, gelijk aan macht. *duysteringh*, verduistering, eklips; iemand, die hem in de schaduw stelt. — *warrelwind van tijden*. Omzetting voor: tijden van verwarring. — *een stadigh man te roer*, een man, die gestadig aan het roer staat; in den volgenden regel beteekent *roer*, schiettuig, geweer. — *uytgemaecte*, volmaakte, volkomen. Vgl. hgd. *ausgemacht*, fr. *parfait*. Hoe V. Moerkerken dit door *omgekocht* kan verklaren, begrijp ik niet. De volgende woorden staan hiermede in tegenstelling. — *Een Schepsel*, enz. Zijne onderdanen hebben hem immers koning gemaakt. 's *Volks wil*, enz. Versta: Het volk begeert, dat 's konings wil gelde voor den wil van al zijne onderdanen. — *in 't nauw*, in 't gedrang. — *treffelijk geboeft*, schurken van hooge afkomst. *heerlike bedriegers*, bedriegers, welke lieden van stand zijn.

Vs. 21—30. *besettingh*, hier de muur, waarmede de vleiers den koning omgeven, ten einde te beletten, dat de waarheid tot hem doordringe. *haar geweld*, de kracht der waarheid. *de kromme stuyten van hunn' verciëringen*, door de valsche vleitaal van hunne verzinselfs. — *stuyten*. *Treffen*, zegt Bilderdijk. Doch dat past niet bij *ontwringen*. Dit woord eischt, dat men *stuyten* opvatte in den zin van *afweren*, *terugwijzen*. Zij ontwringen hem (weten van hem te verkrijgen) dat hij ze (de waarheid) afwere (niet naar haar luistere). Zie Kil. *stuyten*, hollandicè, *vertene*, *avertene*, *impedire*; en vgl. *Een Bedelaer*, vs. 14, vlg. waar hij dezen noemt:

een opgeschopte bal,

Dien elek een ander' sendt en allesins moet *stuyten*.

d. i. terugschoppen, terugslaan. — *wedergaden vreugd*, een genot, dat slechts onder *gelijken* bestaan kan. — *Dier heeft hy*, enz. Versta: In

zijn land heeft hij geene gelijken, en in het buitenland, waar hij er wel heeft (nl. de Koningen) is vriendschap geen edele opwelling des harten, maar spruit uit eigenbaat voort. — *versekertheit*, Lat. *securitas*, veiligheid. — *Kopp'lers*, koppelers, koppelares. Vgl. *Hofw.* vs. 1935: *Mees-tersche. Trouw*, trouwen, huwelijk. Vgl. *K. I*, 461:

Teere leerlingh van de *Trouw*,
Onlancks Maeghd, en onlancks *Vrouw*.

Zie verder *Hofw.* vs. 1943 en *Een goed Predik.* vs. 56.

Vs. 31—40. *Dan is syn voordeel min*, Hij verkeert in ongunstiger toestand. — *Meer*, merrie. — *hooghten nood*, uitersten nood. — *'s Vanderlands bederven*, de schade, die het vaderland lijdt. — *Sijn' dagen*, enz. Hij kan niet beschikken over zijnen dag. — *Bekruypen hem gelijk*, met den dageraad vangen ook zijne zorgen aan. — *Vaeck*, slaap.

Vs. 41—50. *Soo langh hy niet en leeft*, zoolang hij slaapt. — *zitteren*, sidderen; hgd. *zittern*. Hij is nl. bang voor vergiftigde spijzen. — *reicken in*, de hand uitstrekken naar. — *Vergulde distelen*, heeft betrekking op de kroon. *Vergulde* hier in letterlijken zin. Niet zooals *Voorspr.* vs. 77. — *Door soo veel Aloës*, uithoofde van de vele bitterheid, die er aan verbonden is. Vgl. *K. II*, 403, waar Huygens Job noemt:

De Man in *Aloë* (dat 's *alle wee*) gezultt.

Vgl. verder *Hofw.* Aantt. bl. 45, 69. *bedachtelick*, in gemoede, wanneer hij nadenkt. — *Wie wensche*, Conjunct. Wie kan wenschen! *hooghd'* voor *hooghde*, thans ten onrechte *hoogte*. — *Daer 't soo dier slapen is*, enz. Waar men zoo moeilijk slapen kan en 't hoofd zoo los op de schouders zit.

EEN BEDELAER.

Vs. 1—10. *Aerdsch Planeet*, dwaalster op de aarde. *Planeet*, v. h. Grieksche *πλανήτης*, omzwerver, zwerveling. *Schildpad sonder dack*, de bedelaar heeft geen dak boven het hoofd, dus geene vaste woonplaats: hij draagt echter zijn tehuis overal mede (zoo goed als de schildpad). S. Coster had tot wapen eene schildpad met de spreuk: *Overal thuyt. horenloose slack*, enz. *Horenloos* = zonder huisje. Het woord *horen* voor *schelp* is bekend, vgl. *kinckhoren* en *Zeestraet*, *K. I*, 414:

Siet . . . of all 't menschelick vernuft, met all' de reden
Daer 't sich op roemen magh, een Schelpjen machtig is,
Een Schelpen *Horentje* te bouwen.

Er bestaat eene soort slakken, welke voornamelijk in kelders en op vochtige plaatsen gevonden wordt, die de eigenaardigheid heeft van zich tot eene soort van gelei op te lossen, wanneer men ze met suiker of zout bestrooit. In sommige streken beschouwt men dit als een middel tegen kinkhoest. De zin zou dan zijn: de bedelaar is als eene slak zonder huisje, maar hij smelt ook zonder zout. *Zonder zout versmelt* zal wel

beteekenen: die ook zonder toedoen van buiten-af te niet gaat, verkwijnt. Vgl. *Herdersklacht*, K. I, 33:

Soo hebben sy verdient met Jacobs achter-erven
Trots dijn becommeringh te smelten in verdriet.

Vondel, *Vertr. a. G. Vossius*:

Geluckigh is een vast gemoedt,
Dat in geen blijde weelde smilt.

menschelickheit, menschelijke natuur, Vgl. K. I, 541, 545. Hier *natuurstaat*. De bedelaar is naakt en van alle hulpmiddelen ontbloot, gelijk Adam. — *na-neef*, afkomeling, voortbrengsel. *spruyt*, van gelijke bet. als het vorige. Oorlog en verkwisting brengen armoede voort. — *Monick sonder kap*. Men denke aan de bedelmonniken. *pachter van de straet*, wyl hij er altijd op is en van haar leven moet. — *logge-leger-luys*. Let op de allitteratie. Trage bedluis noemt H. den bedelaar, omdat hij liever lui ter neer liggen, dan werken wil. *werck-keur*, gebod om te werken, de algemeene arbeidswet v. d. mensch. Huygens denkt waarschijnlijk aan *Genesis*, 3, 19: In het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten. — *schaduw van het Hof*, de bedelaar is er altijd te vinden, even als bij de kerkportalen. — *'t Verwijt der Christenen*, enz., gen. obj. Hij is den Christenen zijner buurt een levend verwijt; vgl. volgenden regel. *daer om-ontrent*, waaromtrent, d. i. omtrent welke, in de buurt van welke. (H. schijnt zich niet bewust te zijn, dat *ontrent* uit *om* en *trent* = rond is samengesteld. Vandaar de herhaling van *om*.)

Vs. 11—20. *Het naeckte lidt*, enz. De hierop betrekking hebbende teksten zijn te vinden: Rom. 12, 5; I Cor.; Math. 25, 36, 43. — *Het uysterste gepoogh*, enz. Versta: het summum van aardse ellende. — *niemands bloederwand*, niemand wil hem als dusdanig erkennen. *opgeschopte*, beeld aan de kaatsbaan ontleend. — *en allesins moet stuyten*, en die overal teruggeslagen, afgewezen wordt. Zie Kil. *Stuyten*, *Resilire*, *resultare instar pilae*. Vgl. *Een Koningh* vs. 24. — *rogge kruymelkorf*, eig. rogge-kruimelkorf; de bedelkorf is gewoonlijk met roggebrood gevuld. — *Thresorier van duyten*, de bedelaar heeft gewoonlijk niets dan kopergeld in zijn bezit. Cursief gedrukt, omdat het geen echt Nederlandsch woord is. — *klei ten dijk*, brengt zij niets te weeg; heeft zijne radheid van tong niet het gewenschte succes. Beeld ontleend aan 't aanleggen van eenen dijk. *schrap*, *schram*, litteeken. Vgl. *Een Waerd*, vs. 20; *Een Matroos*, vs. 14. — *stomp*, nl. van arm of been. Vgl. *Een gemeen Soldaet*, vs. 28:

Noch wenschen zij maar half, dat hy het mocht vertellen
Verlegghen met een *stomp*, verrijckt met 't derde been.

Vs. 21—30. *uyterst toeverlaet*, laatste toevlucht, redmiddel; hgd. *zuverlass*. Vgl. K. I, 44; 152. *kinder-keel-getier*: het krijten van kinderen,

die hem helpen bedelen. — *Sackpijp*, doedelzak. — *ter schanden brengen*, overvleugelen, baas worden. Vgl. Bredero, *Sp. Brab.* vs. 522:

En ick een Roggen-broot met dese beene tanden,
Al wast van twaelf pont, ick *brochtet* heel *ter schanden*.

Orpheus, de bekende zanger der oudheid. — *Leeuen*, muntstukken (waarop de leeuw als wapen staat) weet hij uit de zakken der toehoorders te kloppen. Hier zullen wel koperstukken bedoeld zijn; men had echter ook gouden en zilveren leeuwen. Zie Schotel, *Maatsch. Leven*, 266, 269. — *Die*, de handen nl. *dagh-rent*, de opbrengst van elken dag, dagloon. op 't *gemack*. Zie *Ndl. Wdb.*, 1338. — *Soo lief*, enz. Versta: Ik zou ruim zoo lief een nietsdoend bedelaar zijn, als een ambachtsman, die feest viert (want de eerste heeft het beter). — *Een Schouteth is syn' dood*, hij is doodsbang voor een schout. *een Lijckhuys is sijn leven*, daar werden en worden thans nog in enkele streken de armen immers bedeed. *Lijckhuis*, huis, waar een doode ligt. — *Hy loont*, enz. De volgende regel geeft de verklaring: hij wenscht zijnen weldoeners den hemel. — *Hy sorgh*t voor 't *winternest*. Na *sorgh*t vulle men eerst aan.

Vs. 31—38. *sweet*t. Bilderdijk verklaart hier *sweeren* bij door: den mond vol hebben van. M. i. ten onrechte; H. bedoelt, dan *houdt hij het met*, is niet van de turfmanden vandaan te krijgen. — *begrommelen*, met gruis overdekken, bemorsen, bevuilen. Vgl. *Voorhout*, vs. 375:

Beid' besweet, begroeyt, *begrommelt*.

in andere bet. gebruikt hij het K. I., 553. 't *Spuy*, vroeger de Turfmarkt. — *Hy koelt sich*, enz. Hij doet 's zomers niets en heeft het dus koel in vergelijking met anderen, die werken; 's winters vergadert hij den turf-afval en stookt daarvan zijn vuurtje. — *kommer-loos*, zonder moeite of last. *Kommer* beteekent eigenlijk: bezwaar, last. Zie Oudem. *Wdb.* i. v. — *Hy vindt ich in 't geniet*, hij bevindt zich in het genot. — *voor lange voor-sorghs p'in*, voor de moeite van ver vooruitziende zorgen. — *God helpse*, God helpe u! gewone zegen- of heilwensch. Vgl. fr. *Que Dieu vous assiste*, God sta u bij. Deze werd door den gever gesproken; de begiftigde beantwoordde hem met: God loone U. *die het sijn*. Het wijst terug op den verzwegen vergelijkenden zin: *dan de bedelaars*, die*achter *Wat heeft de rijke meer moest staan*.

EEN RIJCKE VRIJSTER.

Vs. 1—10. *Kermis Gans*. Het beeld is ontleend aan een wreed kermis-vermaak, tot voor korten tijd nog in sommige dorpen in gebruik, waarbij een levende gans aan een touw werd opgehangen. Zij was de prijs van dengene der onder haar doorrijdende boeren, wien het gelukte haar den kop af te rukken. *Ned. Wdb.* i. v. *gansrijden*. — *belipt*. Ofschoon

belippen bij H. meestal, over den hekel halen, op iemand smalen, betee-
kent, bv. *K. I*, 444 en 607, zal het hier wel gelijk staan met *de lip*
ophalen over. Zie *Hofwijck*, Aantt. bl. 15. — *rekels*, honden, nl. minnaars,
die er om vechten. — *bolsterbed van hekels*. De gedachte aan haar belet
de jongelui te slapen, alsof hun bultzak met hekels (het bekende werk-
tuig om vlas te reinigen) was gevuld. — *gulde pijl*; gouden, wijl zij rijk
is. *dat Venus Moeder heet*, Cupido, de Minnegod, is de zoon van Venus. —
Amber-droppen. Dit *amber*, niet te verwarren met het barnsteen, wordt
in den Indischen oceaan gevonden, heeft een muskusachtigen geur en
werd als reukwerk zeer hoog geschat. *K. I*, 243, noemt hij het:

. . . de graeuwe *water-Gomm*

Met zijn' lichte schimmel-blom.

Vgl. *Een boer*, vs. 40: *Ambericanten*, met amber geparfumeerde hand-
schoenen; *K. I*, 539: *amberloose*. Zie verder *Ned. Wdb. i. v. amber*. De
vrijster parfumeert zich dus met amber en rozenwater. — *een duyve voor*
alle tillen, eene duif, die ieder jonkman voor zijn duivenslag geschikt
vindt. — *behalven yet te willen*, zij weet niet wat en wien zij wil. —
Vrijer-wan, wijl zij de vrijers zift, als de wan het koren. *een schuym-*
spaen, schuimlepel. Vgl. *Eng. spoon*. Beeld aan de keuken ontleend,
met nagenoeg dezelfde beteekenis als het vorige. — *keur*, keuze.

Vs. 11—20. *van dusend een*, ééne van duizend, ééne der weinige.
Maskers-lap. In Huygens' tijd droegen de dames op straat zeer dikwijls
zwart zijden maskers om de blankheid van haar tint te bewaren. Vgl.
Een boer, vs. 123. De rijke vrijster kan dat ontberen, omdat rijkdom
tegen schoonheid opweegt. — *Elck Vrijer is een Mol*, is zoo blind, als
(men wel beweert, dat) een mol is. — *veeren*, kleeren. *sproete-plecken*,
zomersproeten. *zijn onzichtbaer, of van goud*, worden niet gezien of door
het goud vergoed, opgewogen. — *die de vellen ploeght*, die voren trekt
in de huid, ze rimpelig maakt. — *by Gesant*, door tussehenkomst van
een derde. *haer by-zijn is te derven*. Versta: persoonlijke kennismaking
is overbodig; men kent haar portret, d. i. den inventaris, eig. de kadas-
trale kaart, harer landerijen. — *Vermits*, uit hoofde van, wegens,
van wege. — *grooter gaet—meer Maeghdoms*. Woordspeling. Hoe meer
hare beurs *zwanger* is, hoe ongerepter haar (der vrijster) maagdom is.
Zie *Mnl. Wdb. II*, 2180. — *Venus-beeld*. Toespeling op het scheids-
gerecht van Paris, den zoon van Priamus, Koning van Troje, tussehen
de drie godinnen Juno, Venus en Minerva. H. bedoelt dat de heden-
daagsche vrijers de rijkste vrijsters voor de schoonste houden, waarover
Juno minachtend lacht, maar Minerva, de godin der wijsheid, ontevreden is.
Waarschijnlijk ligt hierin eene zinspeling op Juno Pronubia. Zij, de
godin van den echt, zou zulke huwelijken nog kunnen goedkeuren, maar
Minerva, de godin der wijsheid, vindt ze niet verstandig.

Vs. 21—30. *Haer ooge spreekt Schiedams*. Bilderdijk beweert, dat
Schiedams spreken beteekent verstrikken, binden, vasthouden, als met

touwen, omdat er toen te Schiedam vele lijnbanen waren. Dat is ook de verklaring, die Harrebomée er van geeft. Juist deze plaats doet mij twijfelen aan de juistheid van hunne uitlegging. Ik geloof, dat de spreekwijze eenvoudig doelt op de jeneverstokerijen, die toen reeds bloeiden, en dat H. wil zeggen: hare oogen bedwelmen, als het geestrijke vocht uit Schiedam; het volgende *sijn uytgestraelde geest* is blijkbaar eene toespeling daarop. Vgl. Harrebomée: *Hij heeft Schiedam in het oog*: hij is dronken. Ook de regel *Betoovert*, enz. is daarmede veel beter in overeenstemming te brengen. Even als jenever de menschen en vooral de dierlijke naturen onder hen onder zijne heerschappij brengt, evenzoo betoovert de rijke vrijster de jongelui en vooral de domsten onder hen. — *onnae meest*, verre (verreweg) 't meest. *onnae*, ontkenning van nabij, dus *verre*. — *Haer waepen*, geslachtswapen, armoiries. De *Koey* moet hier den op de wapens zoo vaak voorkomenden leeuw of luipaard vervangen; *klaverveld* met duidelijke toespeling op het *veld* in de heraldiek. Vgl. *celd van keel*, van lazuur, van sabel, enz. — *overgeten*, die te veel gegeten heeft en gemolken wil zijn. — *opperhuyve*, de overhuiving, het dak. *van Landvrouws Korentas*, van den korentas, de korenmijt der bezitster van boerderijen. — *stock-bors*, geldbeurs. Over den oorsprong der benaming zie Oudemans, *Wdb. i. v. in de Kroon*, de helmen boven de wapenschilden waren meestal met eene kroon versierd. Moet *in*, dat door alle edities gewaarborgd wordt, niet vervangen worden door *is*, dan is *de stock-bors accus. abs.* Zie Stoett. *Synt.* 455. *geswollen van 't gewas*, heeft betrekking op *stock-bors*; deze is stijf (gevuld) van de opbrengst van den oogst. — *loofwerck*, zoo heeten de dekkleeden, d. i. versierselen, arabesken om het wapenschild. *leckere papieren*, schuldbriefven, ceelen, enz., die het heel aangenaam is te hebben. — *liever parkement*, gewichtiger bezittings- of schenkings-oorkonden. — *Boomen van geslacht*, geslachtsboomen. De zin is: in plaats van *geslachtsboomen* heeft zij ontelbare boomgaarden. — *van het oudste Eël*, enz. Versta: van het oudste adellijk goed, of Eva wordt verloochend, telt niet meê, zij, die immers in het Paradijs eigenlijk niets dan een boomgaard besat. *ontkent*, verloochend; elders *K. I*, 260, 441 en 450 beteekent het *onbekend*.

Vs. 31—40. *Al is sy klad-papier*. Al is de rijke vrijster zelve slechts nietswaardig papier, het is op den kant verguld (uithoofde harer rijkdommen). — *wanten*, handschoenen, fr. *gant*. — *bet en bet*, hoe langer hoe meer. — *Be Bruyd en 't Vrijster-rijck*, enz. Versta: mèt dat zij in het Bruidsbed stapt, is het met de heerschappij, die zij als rijke vrijster uitoefende, gedaan. — *om 't wachten*, omdat zij dan weer langer met trouwen moet wachten. — *onraed*; hier *rumoer*, *oploop*; vgl. *Een goed Pred.* vs. 15. *men trommelt by nachten*, men klopt 's nachts aanhoudend en dringend. — *afgeluydt*, moe van het luiden. Vgl. afgestreden, afgetoed; (dit gebeurt over dag). — *Mannen stae*. *Stae voor staet*, d. i. houdt op, halt; afh. van: de Dorpel (roept). — *Van onverduuldigheid*, van het ongeduld der vrijers, die ze doen kraken. Vgl. *K. I*, 467.

Vs. 41—42. *meeste van gevoel*, die den meesten trek in haar hebben, noemen haar met haar voornaam: *Wanneer d. i. hoe lang zal het nog duren?* en met haar geslachtsnaam *van Waer-raeck-aen*, van welken kant (op welke wijze) raak ik er aan. Het voornw. *ik* is achter *raeck* weggelaten, of met de *ck* van dit woord versmolten. Evenzoo *Een onw. Medicijn*, vs. 22, en *Cost. Mal.*, vs. 229.

EEN GOED PREDIKANT.

Vs. 1—10. *ongesiene*, onzichtbaar. Aldus ook *K. I*, 500. Elders *ongesien* onaangenaam, ongelukkig; b.v. *K. I*, 166, 453. — *Die oore noyt en heard*, enz. *I Cor.* 2, 9: Maar, gelijk geschreven is: Hetgeen het oog niet heeft gezien, en het oor niet heeft gehoord, en in het hart der menschen niet is opgeklommen, hetgeen God bereid heeft dien, die hem liefhebben. — *koren*, korrel. *Math.* 5, 13: Gij zijt het zout der aarde; indien nu het zout smakeloos wordt, waarmede zal het gezouten worden? — *Christelick Leijdt*. Christelijk, in tegenstelling met de oud-testamentische of Joodsche Levieten. *Woud*, wildernis des levens. — *Trommel van genaed*. *Trommel* voor trommelaar, aankondiger van Gods genade. — *stoot-steen*, steen des aanstoets. — *een Visscher met den mond*. Toespeling op *Math.* 4, 19: En hij zeide tot hen: Volgt mij na en ik zal u visschers der menschen maken. — *Tafel-waerd in 't Kruys*, een waard in de herberg, waar 't kruis uithangt; waarschijnlijk met toespeling op de toediening van het avondmaal. *Fackel uyt de wolcken*. *Exodus* 13, 21: En de Heer toog voor hun aangezicht, des daags in eene wolkkolom . . . en des nachts in eene vuurkolom . . .; en 14, 20: en de wolk was tegelyk duisternis en verlichtte den nacht. — *Voor-hoofd aller Tolcken*, eerste, opperste aller tolken, daar hij Gods woord verklaart.

Vs. 11—20. *een scheider daer men schermt*, een bijlegger van allen twist. — *De bloemen van sijn' tael*, enz. *Versta*: De eenvoudige waarheid is het eenige versiersel zijner woorden. — *Sijn groote Meesters wil*, enz. *Rom.* 9, 19 en 20: Gij zult dan tot mij zeggen: wat klaagt hij dan nog? want wie heeft zijnen wil wederstaan, enz. — *Onraed van woorden-keur*, *Last van woordenkeus*. Zie *Kil. Onraed*, *incommodum*. *Uytspraeck*, lat. *elocutio*, zijne voordracht. — *bestel*, beschikking, zorg. *Versta*: God zal wel zorg dragen, dat de prediker wel spreekt. *Exod.* 4, 12: En nu ga henen, en ik zal met uwen mond zijn, en zal u leeren, wat Gij spreken moet. Vgl. *Een gemeen Soldaet*, vs. 38: 't was *Scipio's bestel*. — *boden-brood*, bodenloon. De bringer eener goede tijding maakte aanspraak op bodenbrood. Zie *Mnl. Wdb.*, I, 1330; De *Vries*, *War.* bl. 237; *a fortiori*, de bringer der Goede Tijding, het Evangelie of de Blijde Boodschap. — *Die stormen staet hy uyt*. Vgl. *Een Koningh*, vs. 3. — *En menigh' schudde-muts*. *Schudde-muts*, hoofdschudden, schouderophalen. In de uitgave van 1672 staat: *Een menigh*. Drukfout.

Vs. 21—30. *'t Verleckerend volop*, enz. *Versta*: Hij schept geen be-

hagen in de streelende vleierijen van blinde bewonderaars, waaraan men zoo spoedig verlekkert. Deze woorden vormen eene tegenstelling met: Maer gaerne laecken wij, enz. — *Geleertheit*, enz. In dezen zin is *onnooselheit* (eenvoud) *van geest* voorwerp, *geleertheit* bep. v. gesteldh. — *Godsdienstigheid*. Versta: Hij acht, dat godsdienstigheid, niet de rede alleen, het verschil uitmaakt van mensch en dier. — 't *dubbele Verbond*, het Oude en het Nieuwe Testament. Deze passage bevat eene toespeling op Psalm 119, 105: Uw woord is eene lamp voor mijnen voet en een licht voor mijn pad. — *Begaeft* (maakt welsprekend) *sijn' tongh*; *beroert* *sijn hert* (ontvonkt zijn gemoed), *beleidt* (bestiert) *sijn' hand*. — *het recht gaen*, enz. Oprechtheid is volgens hem de hoogste slimheid. — *De Werelds wijsheit*. Zoo steeds bij Huygens, waar wij zouden zeggen: der wereld of 's werelds wijsheid. Vgl. *Voorh.* v. 7. — *Jock*, hier: dwaasheid. Vgl. *Oogentr.* I, 281:

Slaet wijsheit voor, of jock

Sy (de Kaeckelaers) luydend' er op in.

Vs. 31—40. *snot*. Platte uitdrukking. Wij zouden zeggen *slijk*. — *En alle vreughd verdriet van elders als van God*. Versta: alle vreugd, die van elders, dan van God komt, is in zijne oogen verdriet. — *Gedwongen ootmoeds pracht*. De (valsche) glans van gehuichelde nederigheid. — *Dat deftigheit bedaert*, enz. Versta: Waaraan bezadigdheid ernst bijzet, zoover als de goede toon het lijdt. Bilderdijk ziet *bedaert* aan voor eene drukfout; hij leest *bewaert*. Van eene drukfout is hier geen *rake*: alle drukken hebben *bedaert* en dat is hier, als veel tekenachtiger, verre te verkiesen. — *door fronssen sien*, ernstig kijken; *t'sijner tijd* behoort hierbij, evenals bij *lachen*: als het pas geeft. *Zijn kercken*, enz. Elk huis, waar ellende heerscht, is voor hem eene kerk. — 't *saligh sonder-ende*. H. doelt hier op Math. 5, 3—11: Zalig zijn de armen van geest, enz. Versta: Daar bewijst hij, dat de zaligheid oneindig is, want elk der bedrukten kan hij troosten met één der aldaar opgesomde: *Zalig*, enz. — *plaestert grouwel-loos*, hij heelt, geneest de gruwelen, zonder ervan te gruwen. Vgl. *Cost. Mal.*, vs. 214:

't zijn grouwelicker sweeren, die ick ontplaestren ga.

Vs. 41—50. *Bekommeringh van Staet*, Staatskundige beslommeringen. Een goed predikant bekommert zich niet om de staatkunde. — *Bekeurt*, bekoort. — *tijdingh van de straeten*, stadsnieuwjes. Vgl. *K. I*, 206: *straetsche maer*; ib. 209: *Straetsche*, *Staetsche*, steedsche zorgen; *Chyusw.* vs. 194: het nieuwe van de *straet*. — *onverhoeds*, zonder dat hij het zoekt. — *ontgrendelt zijn gehoor*, doet hem de ooren openen; nl. om het te bestraffen. — *belght u niet*. Het reflex. gebruik van *belgen* is thans verouderd; wij bezigen het werkw. gewoonlijk onpersoonlijk: het belge U niet. — *Wet van Hooger hands gebied*. Wij zouden eenvoudig zeggen: wet van hooger hand. *Gebied*, gebod, gezag. Vgl. *K. I*, 39:

Die hem eeuwig rap sal toonen

Onder 't spoor van uw gebied.

Verder *K. I.*, 214; *Cluysw.* vs. 379: ick vraeghe met *gebied*. De zin is eene toespeling op *Handel.* 4, 19: Oordeelt Gij, of het recht is voor God, ulieden meer te hooren dan God. Vgl. voor de volgende regels de door H. zelven opgegeven plaatsen: *Tit.* 3, 8, 9; 10; *I Tim.* 6, 2, 4. — *ruggelingh*, Hij ontvlucht het niet, maar treedt er van terug, vermijdt het. Vgl. *Een Printschrjver*, vs. 39. Dat hier van *Godsdienstige* geschillen sprake is, blijkt uit het volgende.

Vs. 51—60. *Verhecht hy echtelick*, vereenigt hij als door huwelijksbanden. Vgl. *Voorspraeck*, vs. 24. Versta: Hij huldigt de waarheid, maar tracht den vrede te bewaren met andersdenkenden. — *noodsakelick*, door nooddwang, omdat het niet anders kan. — *de voorste*. Bilderdijk: die de scheiding of twist begint. Ik verklaar het door *de eerste hand*, die hij ontmoet. — *koele middelmaet*, wijze bezadigdheid, gematigdheid. — *Met staede*, onmerkbaar, allengskens. Vgl. *Hofw.* vs. 100: zijn volle *staede langh. trouw*, vriendschap, eensgezindheid. — *Dijns naems*. In de uitg. v. 1672: *sijs*. Drukfout. *Dijns naems eigen lof*. Omzetting voor: de lof (roem) Dijns eigen naems.

EEN GESANT.

Vs. 1—10. *eerlick spie*. *Eerlick*, overeenkomstig de eer, *fatsoenlijk*, een spion of bespieder met *eere*. Zie *Een Beul*, vs. 9: een *eerlick Moor denaer*. Vgl. eene *eerlijke* (fatsoenlijke) begrafenis. *buytens-baet-besorger*, enz. Versta: iemand, die ons in het buitenland baat of voordeel doet, doch die, wanneer hij door een buitenlandsch vorst gezonden wordt, voor ons en voor iedereen een gevaarlijk medeburger is. — *allesins*, overal. Vgl. *Cost. Mal.*, vs. 89; en *Mnl. Wdb.* — *Eens Vorstens*. Daar de uitgaven van 1625, 1644 en 1658 alle *eens vorsten* hebben, zou ik hier geneigd zijn aan eene drukfout te denken, ware het niet dat een dergelijke genitief ook voorkomt, *Cost. Mal.*, vs. 131:

mij dunckt ick mach

Noch altijd zijn verknocht aan d' eene *Wijzens* lach.

en *K. I.*, bl. 520:

Noyt van des *eenens* zeer, des *anderens* gebreken.

Ook Vondel gebruikt dergelijke dubbele genitieven met zw. en st. uitgang: *hertens*, *artsens*. Zie: Van Helten, *Vondels taal*, I, § 67 en *Mnl. Spkk.* bl. 360. Vgl. hgd. *herz*, *herzens*. *langhsten Arm*. Door den gezant doet een vorst zijn invloed immers gevoelen tot in de verst gelegen landen. — *noodelick*, noodzakelijkerwijze, uit den aard der zaak. Vgl. *K. I.*, 154: *noodelick* besteedt; I, 641: Najaers Koortsen *noodelick*, of heel langh of doodelick. — *stuende licht*, enz. Raam, Uitzicht. Een servituut dus, gelijk ook de twee andere *balk* en *waterloop*. Bilderdijk merkt op, dat H. hier de 3 soorten van servituten bijbrengt: de *servitus prospectus*, *tigni inmittendi* en *fluminis*

recipendi. Staende licht slaat op tuyn, balek op muur, waterloop op grond. Vgl. H.-St. bl. 139. — op 't sien, om te zien, waar te nemen, wat in andere staten omgaat. soo verhoogt, zoo hoog geplaatst; immers hoe hooger men staat, hoe verder het gezicht reikt. — Op 't sluymen, wanneer het sluijmt; op 't slaepen, dat het slaapt. — sprekend tafereel. Tafereel, beeld. Sprekend dient hier opgevat in de tweeledige beteekenis van treffend en het woord doend. — 'eener sprongh, eensslags, op eens, bij de eerste gelegenheid de beste. ontlijst, ontlast, ontbonden. Dit ziet op het ontslag van een gezant; het eerste woord houdt de beeldspraak van tafereel vol, de twee andere niet.

Vs. 11—20. *heiligh*. Misschien in de dubbele beteekenis van *saint* en *sacré*. Vgl. lat. *sacro-sanctus*. De eerste beteekenis staat echter stellig op den voorgrond: dit blijkt uit de tegenstelling *block*, waarmede H. kennelijk zinspeelt op het *hout*, waaruit de heiligenbeelden gewoonlijk vervaardigd waren. — *Een meest vergeten 'thuys*. Omzetting voor: *thuis meest een vergeten*. — *geraemte*. Voor vreemden is hij *meer als mensch*, wijl hij koning en volk vertegenwoordigt; den zijnen slechts *geraemte*, omdat hij slechts iets beteekent, door den wil zijns lastgevers. Deze is dus a. h. w. de ziel, die hem leven geeft. In den vreemde ziet men hem daarenboven steeds in staatsie; thuis wordt hij nauwelijks opgemerkt. — *Een Bode sonder bus*. Geen gewone bode, daar hij het insigne van het beroep, *de bus*, niet draagt, maar toch de bode zijner regeering. Vgl. hgd. *Botschafter*. *Taelman*, advocaat, pleitbezorger. Als diplomaat moet hij soms zeer onrechtvaardige eischen doen; daarom: *sonder schaemte*. — *buytens wals*. Gewoonlijk staat de schildwacht op den wal: de gezant bevindt zich in den vreemde, dus dikwijls bij vijandelijk gezinde mogendheden en a. h. w. in het vijandelijke kamp. *Klapperman by daegh*. Even als de klapperman 's nachts, moet hij bij lichten dag toezien, dat aan het hof, waar hij geaccrediteerd is, niets gebeurt, dat strijdig zij met de belangen zijner regeering. — *honck*. Oorspronk. paal, pin. Uitgangspunt, bij zekere spelen; van daar *tehuis* of *heim*. De gezant kan om twee redenen liever zijn vaderland niet weerzien: 1°. omdat het dan met zijn aanzien uit is; 2°. omdat de terugroeping der gezanten gewoonlijk den oorlog voorafgaat. Vgl. *Een wijs Hocelingh*, vs. 115. — *Koning by der maend*. Hij kan elk oogenblik ontslagen worden en krijgt geen jaarlijksch, maar maandelijksch tractement. *vol-op Herbergh-houder*. Merkwaardig gebruik van het adverb. als bijv. nw. Lat. of Grieksche constructie. Vgl. *ignari sumus ante malorum*. (Virg.); *discessu tum meo* (Cic.); *τὴν ἐκεῖ παύδευσιν*; *οἱ οὖν ἀνθρώποι*, enz. Gewoonlijk wordt bij ons met een nomen agentis het adverbium tot een samengesteld woord versmolten, b.v. *langslaper*, *harddraver*, *fijnproever*, enz. Vgl. echter met het eerste woord het Eng. *an early riser*. Zie H. Paul, Principien der Sprachgeschichte, 2te Aufl. bl. 312 vlgg. — 's *Konings bors*'. Deze hangt daar uit als schild of uithangbord: de weidsche gelagen der gezanten worden uit 's konings beurs betaald. *algemeene schouder*, enz. Hij steunt zijne

landslieden in den vreemde en verleent hun zijne bescherming. — *kort recht doen*, enz. De gezant eischt, dat er *onmiddellijk* recht gedaan worde op zijne klacht, of hij dreigt met wraak.

Vs. 21—24. *laeten wreken*, zij staan toe, dat het hun vergolden, op hen verhaald worde, nl. doordat hun hetzelfde geschiede. Hoe H. dit wil opgevat hebben, verklaart hij door de volgende regels. — *Bril*. Hier in de dubbele beteekenis van *oogglas* en van *breidel* of *prang*. Dit blijkt vooreerst uit *verdraegen* en vervolgens uit het onmiddellijk volgende vers. De *bril* toch, dien een vorst in den persoon van eenen gezant zijnen koninklijken of keizerlijken collega toezendt (dragen doet), dient niet om dezen beter te doen zien, maar om toezicht op hem uit te oefenen en hem dus in bedwang te houden. In de bet. van *breidel* bezigt H. het woord nog *K. I.*, 167, waar hij Gouda laat zeggen:

Spijt Spagnen dan ick sta: Oock sonder d'oude mueren
Van 't Kasteleyns gebied. Wie zijt ghy mijner Bueren
Die door den neus noch spreekt, en mij 't gebreck verwijt?
Ick segge 't mijnen roem, 'k ben *Brill* en *brillen* quyt.

(*Brill* en *brillen*: slot en muren). Vgl. De *Papenbril* (fort) te 's-Hertogenbosch. Zie V. Dale: *brilschans*, lunette. Zoo komt ook het ww. *brillen* voor in de bet. van *breidelen*, *kwellen*, *plagen*. Vgl. *Polit. ball. en refer. der 16de eeuw*. Maatsch. der Vl. Biblioph. Serie 2, n°. 7:

Stamp, zo ghy wilt, ghy wort *gebrilt* sonder ontfarme,
Door den Prince van Parme.

Of het echter noodig is, dit woord met *Kiliaen* en *Franck* van *breidelen* af te leiden, waag ik te betwijfelen. *Bril* noemt men ook den ijzeren ring, dien men beren, stieren en mannetjesvarkens door den neus haalt om ze gedwee te maken, te *breidelen*. Hieraan kan verder de bet. *kwellen*, *plagen*, zeer goed ontleend zijn. Men vergelijke *knijper* (van knijpen); *pince-nez* (qui pince le nez); *zwickel* (van zwicken = nijpen); alle benamingen voor *bril*, *oogglas*.

DEE

EEN GEMEEN SOLDAET.

Vs. 1—10. *sport*, staaf of tralie. — *met de hand*, met de daad, in plaats van met woorden. — *ontschaecker*, plunderaar. — *eigenaer*. Nomen agentis. Van het werkw. *eigenen* en het achterv. *aar*. Iemand die zich toeëigent. Thans beteekent *eigenaar*, bezitter. — *Landsman*, een medeburger, die zich (in tegenstelling met de anderen) niet verheugt in het vooruitzicht op vrede. Waarschijnlijk wdsp. met *landman*. — *Een' rest van Moses rot*. Exod. 32, 19: „En het geschiedde, als hij tot het leger naderde, en het kalf en de reien zag, dat de toorn van Mozes ontstak, enz. *die noch den dans besint heeft*. *Besint heeft*, Perf. met presens bet. = lief heeft, in waarde houdt. H. wil hiermede te kennen geven, dat de

soldaat marcheert op het geluid van de trom of het kalfsvel. Vgl. Bild. *Twee Broeders voor Bommel*: Aan 't kalfsvel deed ik eenmaal eed, 'k Gehoorzaam, als dat spreekt. — *der beesten huyd*. Daar er in Exodus slechts van één kalf sprake is, moet *beeste* enkv. zijn. Het woord is bij H. meestal vrouwelijk. Zie *H.-St.* bl. 137. Dus zwakke genitief. — *Een' duyve binnens kots*. In zijn kwartieren is de soldaat rustig en vreedzaam; doch, is hij niet aan de discipline gebonden, dan is hij een baarljke duivel. — *Een clegel op den Boer*, enz. Versta: een geesel voor den landman, wien hij zijnen oogst rooft.

Vs. 11—20. *Sijn' vingers zijn het rijs*, enz. Wanneer de Hemel streng wil tuchtigen, bezigt hij der soldaten handen als geesels, d. i. zendt hij oorlog. — *Hy hongert*. Aldus bezigen wij tegenwoordig *hunkeren*, dat waarschijnlijk een intensief van *honger* is. (Vgl. echter Franck, *Etym. Wdb.*). Tegenwoordig onpersoonlijk: *mij hongert*. — *veegh*, den dood nabij, in gevaar van sterven; m. a. w. hij verlangt naar den oorlog. *sterft*, enz. de vrede is zijn dood. — *Verlegen*, enz. Hij weet geen raad met zijn leven, d. i. hij weet er niets beters meê te doen, dan het op het spel te zetten. Vgl. beneden: *verlegen* met een stomp. — *Is 't vloecken Christelick*. Versta hier bij: maar het is dit niet. *oeffent*, brengt het in praktijk; vgl. *Een goed Pred.*, vs. 38. — *versuymden hy*. Conditionalis: zou hij verzuimen. De *n* is paragogisch, gelijk zoo dikwijls voor de *h*. Zie *Vondels Taal* I, 47. — *Sijn' averechtse korts*. De *koorts* is *averechtsch*, d. w. z. juist het tegengestelde van eene gewone, daar zij door aderlating, d. i. lichte verwonding, toeneemt, in plaats van te verminderen.

Vs. 21—30. *Beproeft hy by de Sold*, onderzoekt, weegt hij af naar de soldij. Vgl. hgd. *sold. de best betaeler wint*, hij schaart zich aan de zijde desgenen, die hem het best betaalt. — *De ballast*, enz. Versta: In zijn gevolg sleept hij als ballast (vgl. lat. *impedimenta*) mede. *Knapsack*. Van *knappen*, eten en *zak*, dus proviandzak. — *valt hy boven*, behoudt hij de bovenhand; wint hij, komt hij ongedeerd, als overwinnaar, uit den slag. — *sich beloen*, reden van tevredenheid hebben. Vgl. *Mnl. Wdb.* I, 868 en fr. *avoir à se louer de*. — *Vier zijn sy bedelvy*. Versta: drie dagen hebben zij volop; de vier volgende hoeven zij ten minste niet te bedelen. — *gewinnen*, krijgen. Vgl. fr. *gagner la fièvre*, de koorts krijgen. — *doode Jans verdienst*, enz. Versta: als de soldaat dood is, kan hij niets meer verdienen. Vgl. onze uitdr. Liever bloede Jan, dan doode Jan. — *Verlegen met een stomp*. Vgl. met deze passage *Een bedelaer*, vs. g. *Verlegen* heeft hier de bet. van het fr. *embarrassé de*. Zie boven vs. 14. 't derde been, de stok.

Vs. 31—40. *voeder*, voedsel. Vgl. *Oogentr.* I, 280: Van aller eewen her, Was liegen vrouwen voer. Zie verder *Hofw.* Aantt. bl. 5. *geluyd*, roem, lof. — *wel doen en wel staen*, van zich dapper te gedragen en

goed stand te houden. — *rocken-hoof*t. Bilderdijk zegt, dat H. hier het *spinrokken* (colus) verwart met den *klos* (fusus), daar het spinnen het vlas van het rokken op den klos brengt, en niet omgekeerd. Het laatste is juist; doch H. is een te goed waarnemer om eene verwarring te begaan, als B. hem toedicht. Men legge eenvoudig den vollen klemtoon op *dat* en op *verswelght* en versta: In tegenstelling met een gewoon rokken-hoofd, dat vlas afgeeft om te spinnen, laat dit zich bekleeden, met hetgeen door anderen gesponnen is; of zonder beeldspraak: de bevelhebber geniet de eer van wat eigenlijk het werk is der soldaten. — *rockenen*. In letterlijken zin beteekent dit: *vlas om het rokken winden*, maar hier figuurlijk voor *schetsen*, *ontwerpen*, zoodat de bedoeling is: het beramen van het plan is de overwinning behalen, d. i. het plan v. d. veldslag is alles; het vechten is maar bijzaak. — *Carthagos val en vel*. Van *vellen* heeft H. een zelfst. nw. *vel* = het vellen, gemaakt. Hoogstwaarschijnlijk heeft hem de uitdrukking *Carthaginis excidium* voor oogen gezweefd. *Excidium* heeft de dubbele beteekenis van *val en verwoesting*, naar gelang men het van *excido* of *excido* afleidt. *Val en vel* moeten wij weergeven door: oorzaak en werktuig van Carthago's ondergang. — *bestel*, opzet, toelag; 't was *Scipios bestel*, de onderneming werd door Scipio op touw gezet. Vgl. *Een goed Predikant* vs. 16: Wel spreken is 't *bestel*, enz. — *bekrabbelden*, uitvoerden. *Bekrabbelen*, door krabbelen bereiken. Zoo zegt men wel van iemand, die met moeite den top eener hoogte bereikt: hij *krabbelde* naar boven. *vergingen*, vonden den ondergang, leden den dood. — *Heel Macedonien*, enz. Versta: wat door gansch Macedonië gedaan werd, heet tegenwoordig door Alexander gedaan te zijn; van de overigen spreekt men niet.

Vs. 41—50. *Gaet loten*, enz. Versta: Gaat dan loten om een duizendste kans, nl. om ook veldheer te worden. De volgende regel dient tot aanvulling en verklaring. — *Noch hooger*, *Christenen*. Versta: laten wij de zaak eens uit een hooger, verheven oogpunt beschouwen. Vgl. *Voorhout* I, 107. *Hooger*, *hooger* mijn Gedichte. *Gij gaet ontmoeten*, vgl. fr. vous allez atteindre. *Ned. Wdb.* IV, 54; aantreffen, zien genaken. — *langen oogenblik*, de ure des doods. Men zou geneigd zijn *bangen* te lezen, ware 't niet, dat alle uitgaven dezelfde lezing hadden. Men zal dus dienen te verstaan: lang, omdat hij zoo benauwd is. 't Is dan eene tegenstelling met *oogenblik*. — *een voer all'*, die alleen voor alle andere uren. — *Mijn' sorge volghden u*, enz. *Mijne* bezorgdheid voor u zou geringer zijn. — *onberouw*, onboetvaardigheid. — *staele moeden*, harde, verstokte gemoederen. *Moeden* staat hier in de bet. van *gemoeden*, oude meervoudsvorm voor *gemoederen*. *Ned. Wdb.*, IV, 1432. Vgl. *goeden* voor *goederen*. Vondel, *Lucifer*, I Bedr. Rei: oorsprong van zoovele *goeden*. *kostelick*, duur, groot. Vgl. *Kostelick Mal.* — *Daer van het*, *Wel hem komt*, enz. Waarvan eenmaal gezegd is: Wel hem, enz.

EEN ONWETEND MEDICIJN.

Vs. 1—10. *onder-Beul*, een helper van den beul, omdat hij door zijne verkeerde behandeling vele menschen van kant maakt. *Buffel met een' Rinck*, nl. door den neus. Deze ring dient om woeste dieren in bedwang te houden. Vgl. *Een Gesant*, vs. 23, Aant.; H. bedoelt: de onwetende Medicijn is wel geen wilde buffel, maar toch altijd nog gevaarlijk voor het leven zijner patienten. Hierbij dient in het oog gehouden, dat onwetende lieden dikwijls *buffels* genoemd werden, gelijk thans nog: os, ezel. Vgl. Bredero, III, bl. 86, waar hij van sommige leden der *Oude Kamer* zegt:

Dit wraack-goedt, dit uytsehodt, dees onwetende *Buffels*.

De *ring* zal waarschijnlijk wel de *bril* zijn, dien de dokter, deftigheidshalve, opzet. — *vuyt in 't sweerigh oog*, een vuistslag op een ziek oog, in plaats van een heelmiddel. *Oorband op een' klinck*. *Oorband* fig. voor oorveeg; *klink* is hetzelfde als *slag* (v. *klinken*, slaan). *Alapa ad colaphum*, gelijk men in 't Latijn zegt. De beteekenis is: een geneesmiddel, ruim zoo erg, als de kwaal. — *dobb'le Kerckhof-ploeg*. *Dubbel* dient dikwijls tot versterking, vgl. dubbel bier, dubbel gemeen, enz. De onwetende medicijn doet vele graven openen. *een Boeren-borsen-boorder*. Versta: Hij klopt hun met zijne kwakzalverijen geld uit den zak. — *Raetseer met een' P. Raetseer*, die naar het zeer, de kwaal raadt. Plaatst men hier eene *P.* voor, dan wordt het *praetseer* (veelprater); zet men ze vóór 't midden, dan ontstaat *raeptseer* (schraapveel, die zooveel mogelijk tracht naar zich toe te halen). Vgl. *K. II*, 11: Ick heet een Doctor, maer, een *raed-seer* hiet ick best, enz. — *daer door hy moghte treden*, waar hij door had kunnen gaan, zonder groot gevaar. De zin is: Door het raadplegen van een onkundig geneesheer wordt eene ziekte licht doodelijk, welke men daarzonder waarschijnlijk ^{te boven was} gekomen. — *Bessem van de Steden*, hij veegt ze schoon (v. *menschen* nl.). — *onbegrijp'lick*. Aldus wordt het vat genoemd, omdat het niet te begrijpen is, hoe het meer geven kan, dan het inhoudt. *Begrijpt*, bevat. Wdsp. — *mildmond*, iemand die gul is in het doen van beloften. Deze regel is de verklaring van den voorgaanden. Vgl. *Een Bedelaar*, vs. 28.

Vs. 11—20. *'t knevel-spits*, de uiteinden van den opgestreken knevel. Aardig beeld. Versta: Zoodra hij 20 à 22 jaar oud is. *luysteren*, fluisteren. Zie De Jager, *Frequent*. II, 369. — *Leidens laffe les*. Alliteratie. Het Academisch onderwijs. *bewandelt*, bedreven, ervaren. Vgl. Hooft. *Ged.* 221, 23:

D'Athener Xenophon, zoo wijs en zoo bewandelt.

Vgl. hgd. *bewandert*. Vgl. ons *bevaren* in, een bevaren matroos. Toch zit er ook eene wdsp. in met college *loopen*. *hooren*, toehoorder zijn, de colleges volgen. — *die*, van hem, die. — *Meesterschap*, het doctoraat in de Medicijnen. Thans nog: *Meester* in de Rechten. — *bangh*, eng, benauwd. *sijn' mueren*, de schoolmuren? of de muren van Leiden?

Waarschijnlijk zijn de laatste bedoeld, wegens het in vs. 19 volgende: *Koster, haelt hem in.* — *Van d' een in d' ander' eeuw*, langer dan eene eeuw. *kroppen—op*, opvullen, opproppen. — *wat sonderlinghs*, wat buitengewoons. *sonder schop*, zonder de doodgraversspade. — *Maer, Koster, enz.* Versta: Koster, bereid hem de eervolste ontvangst, hij zal U daarvoor rijkelijk beloonen, door U winstgevend werk als doodgraver te verschaffen.

Vs. 21—30. *Dien handel*, die hanteering, dat bedrijf, nl. van lieden onder den grond te helpen. *opset*, bedoeling. — *Hoe raeck aen 't grabelen*. Bilderdijk houdt dit voor eene verouderde spreekwijze, die men als één woord bezigde. Ik betwijfel dit en verwijs naar mijne aantekening *Eene rijke Vrijster*, vs. 42: Wanneer, Van Waer-raeck-aen; wat ook beteekent: wanneer en op wat wijze raak ik er aan. Zie ook Coster, *T. v. d. Schild.*, vs. 934: hoe raeck an gheweer. *versin*, overleg, overdenking. — *Tandsucht*, tandpijn. *Sucht*, ziekte. Vgl. waterzucht, geelzucht, enz. Het is hetzelfde woord als *zucht*, verlangen, begeerte; doch wel te onderscheiden van *zucht*, soupir. *onverhoeds*, enz. Zonder dat het hem te danken is, geweken. — *gonstelijk belogen*, degenen, die hem gunstig gezind zijn, doen het voorkomen, alsof hij ze genezen had. — *Slaet sloten voor hem op*, opent hem deuren. *grijs' ervarenheit*, oude, ervaren medici. Let op de gradatie in het volgende vers. — *naer past eigenlijk slechts bij grijpen*, *besien* (kijken naar) en *denken* eischen eene andere constructie. *heit*, heeft. Vgl. *beneden*, vs. 45, en *Voorh.* vs. 5, 6:

Daermee gaen de daechjes krimpen,
Die men langer hoopt als *heit*.

lecker nieuw, welkome nieuwigheid; *lecker*, waar men belust op is. *vreemdigheits verkleeden*, de yccende d. i. nieuwe inkleeding. — *De spijs en is maer een*, de spijs hetzelfde; omtrent het gebruik van het ontkenkende en bij *maer*, zie Verdam, *Cluysw.* 129. *bereeden*, bereiden. — *nieuwe Schotelen*. Dit woord dient men letterlijk op te vatten, zoodat andere *schotels* of *borden* voldoende zijn om nieuwen eetlust te doen ontstaan. Deze verklaring wordt door het voorafgaande vers geëischt.

Vs. 31—40. *malle menschen buy*, dwaze, menschelijke gril. *beleidt*, leidt. — *Daer is hy vattelickst*, daar is hij het best, het makkelijkst aan te pakken. H. stelt zich den onwetenden medicijn voor als met een paar ezelsooren begiftigd. *ronde dooren*, deuren, poorten, fr. *portes-cochères*. Vgl. hgd. Thor. — *wilde weelde*. Klankspeling. Overdadige weelde, vgl. fr. *luxo effréné*; *wild* heeft bij H. dikwijls de bet. van ongeregeld, onregelmatig. Vgl. *Hofwijck*, Aantt. 44, en *H.-St.* 84. *siecke pop*. Pop voor dame, in afkeurenden zin. Vgl. *Cost. Mal.*, vs. 253:

Die Pop is opgetoyt; wie salse nu geleyen?

over-zeesche, oostersche, vgl. Maerl. Van den Lande van *Oversee*. *Over-zeesch* dient hier niet gelijk gewoonlijk bij H. door *Engelsch* weergegeven.

De Engelsche lakens deden onder in fijnheid voor de Hollandsche. Vgl. *Cost. Mal.* vs. 161: In 't smettelick behael van d' over-zeesche prachten. — *Hoe is u, schoon' Mevrouw?* Hoe gaat het u. *U* is hier 3de nv. Vgl. hgd.: *Wie ist Ihnen?* Met deze woorden begint het typische gesprek tusschen den Doctor en zijne patiënt. — *Wat doet het onder-lif?* Hiermede wordt naar de ontlasting gevraagd. *Doen*, intr. varen, het maken; vgl. eng. How do you do. *Mnl. Wdb.* II, 249.

Vs. 41—50. *mijns. Vergeten* regeerde vroeger, gelijk bekend is, den genit. — *Festinat languidè*. Letterlijk: Hij haast zich kwijnend. Waarschijnlijk toespeling op: *festina lente*, haast u langzaam. *heit*, heeft. Zie vs. 26. — *Is flatusus est vapor ventriculi*, Dat is een winderig gas in den buik; d. i. eenvoudig: een wind. — *Die stopt in cerebro spirituum meatus*, die belemmert den vrijen omloop der levensgeesten in het brein. — *Et hos circumagit vi proprii conatus*, en drijft ze heen en weer door de kracht van zijn eigen spanning. — *vertigo*, duizeling, fr. *vertige. sympathicè*, door onderlinge sympathie. — *Superiora* roert, de opperste ledematen (het hoofd) in beroering brengt. — *et ima satis mē*, en de onderste nagenoeg evenzeer.

Vs. 51—60. *quàm est providi*, hoe voorzichtig, verstandig is het. *vigileren*, op zijne hoede zijn; lat. *vigilare*, waken. — *Tollamus itaque causam*, laten wij de oorzaak wegnemen. — *effectus*, gevolg, uitwerking. *Maeckt mannen-moed*, heb goeden moed, moed als een man. — *onvermeesterlick*, niet te overmeesteren, met toespeling op *meester*, chirurgijn. — *dese regelen*, het recept. *besweer ick*, dwing ze terug te keeren, als door eene tooverformule. *Bezweren* beteekent thans 1°. door geheimzinnige woorden of toovaren bannen: den storm, den duivel *bezweren*; 2°. verbidden: iemands toorn *bezweren*. *Figuurl.* = smeeken. — *leidt*, voor *leit*, ligt. Zie *Voorspr.* vs. 108. — *Werckt werkelickst*, heeft de krachtigste uitwerking. *Werkelick*, werkzaam, krachtig. *Noch*. De kracht van deze partikel wordt het best weergegeven door *en desniettegenstaande*, en toch. Aldus: en desniettegenstaande geeft (verwekt) mijn recept, onz. — *nauseam*, acc. van *nausea*, walging, neiging tot braken. Vgl. fr. *nausée. yemands*. Hierbij dient *recipe*, recept, aangevuld. — *Sy weten 't all' niet all*, alle doctors weten niet alles. H. denkt hier aan het bekende: *Non omnia possumus omnes*.

Vs. 61—70. *Longer*, long. Dat men gevoelt, waar *long* en *milt* liggen, is een teeken, dat deze lichaamsdeelen ziek zijn. *Honger eet—Longer weet*. Comisch rijm. — *gekost*, gekund. Naast *konde* en *gekund* stonden vroeger de vormen *konste*, *kost*, en *gekonst*, *gekost*. Ook van *beginnen* zijn dergelijke vormen in gebruik: *begonste* (*begost*) en verl. deelw. *begost. derft*, durft; vgl. *Voorspr.* vs. 101. — *kinder-slaggh*, kinderspel, onnoozele kunstgreep. — *veegh*, den dood nabij; hier gevaarlijk ziek. Vgl. *Een gemeen soldaet*, vs. 13. *buyten*, op een dorp, onder behandeling van een dorpsheermeester. — *versloft*, veronachtzaamd. — *'t scherp Latijn*. *Scherp*

wordt zijn Latijn genoemd, omdat het *gevaarlijk* is. *meesterlicke tanden*, doctors mond. *Meesterlick*, van een meester, d. i. heelmeester. Door *tanden* wordt hier beter dan door mond uitgedrukt het woeden van den onkundigen arts op zijne ongelukkige slachtoffers door middel van zijn scherp Latijn. — *Er-vaeren*. Infinitief als subst. gebruikt, even als ons *wedervaren*, en gelijkstaande met *ervaring*. Zie K. I, 446: geciert met reden en *ervaeren*. Vgl. *Een Comed.* 6: verdueren. — *langhsaem aengewas*, langzame vermeerdering (van de ervaring). *menschelick verwijt*, een gebrek, dat aan de menschelijke natuur te wijten valt.

Vs. 71—78. *die sich 't glas geneert*, die met glas omgaat, de glazenmaker. *Zich generen* in de bet. van *zich bezig houden met*, *omgaan met*, komt in het *Mnl.* dikwijls voor, doch dan wordt de bepaling steeds door *met* (evenals *thans*) of *bi* voorafgegaan; *Grimb.* I, 13: Dese consteneren, die hem *met* dichten generen. — *wederlegh*, wederlegging; *ick heb geen wederlegh*, ik kan het niet tegenspreken. *Doch heilig Hencker* dan. Eigenaardige zegswijs. Letterlijk: doch dan is (in vergelijking hiermede) de beul een heilige, d. i. dan acht ik den beul beter, dan houd ik het met den beul. Vgl. hgd.: Da lobe ich mir den Hencker. — *stroyen man*, stroopop. Vgl. *Een Beul*, vs. 15 en vlgg. — *Den ongewissen arm ten sweerde leert bestieren*. Den ongeoeffenden en daarom onvasten arm het zwaard leert hanteeren. — *minder-koop quartieren*. Tusschen deze beide woorden vulle men aan: *vleesch leert*, zoodat de zin wordt: en kostbaarder (d. i. menschen-) vleesch aan goedkooper vleesch (b.v. dat van dieren) leert vierendeelen. *Quartieren* is dus hier werkw. *Minder-koop*, goedkooper en dus minder waard. „Fiat experimentum in anima vili”, denkt Huygens. — *God troost' hem*, God sta hem bij. Vgl. de Bo, *Westvl. Idiot.* troosten, soulager. Vgl. fr. *Que Dieu vous assiste!*

EEN WAERD.

Vs. 1—10. *Opperv-kock*, maitre-cuisinier, chef de cuisine. *die 't schortekleed ontgroeyt is*, die niet langer den witten voorschoot draagt, dus die niet langer meer kok is, maar nu hôtelhóuder is geworden. — *in de schouw gekipt*, die in den schoorsteen ter wereld kwam, die daar van kindsbeen af geweest is. Aangaande *gekipt*, uitgebroed, geboren, vgl. K. I, 550: Hij was te Rotterdam *gekipt* en uitgebroed (gewonnen en geboren). Vondel, *Olijftak*, vs. 4:

't Wild vogelkijn

Noch steent het om te zijn

Bij 't lieve nestje, daer het *uitgekipt* is.

Vgl. verder Eng. *to chip*, het uit den dop kruipen van jonge vogels. — *Van Koop*, enz. Alle deze dingen geven aanleiding tot verteringen. — *Daer slomp op sluyten kan*, waar slomppartijen, feestgelagen uit kunnen voortkomen. *Vincker*, vogelaar; Vgl. *Een Alch.*, vs. 7: een *Snepper*. *Uit zijn Stoepen*. De stoep maakte vroeger met het hek, dat haar omgaf,

een geheel uit; vandaar dat men ook zei in de stoep voor ons op de stoep. Zie Oudem. i. v. Even goed kan men dus ook uit zijn stoep gasten trachten te vangen. Kiliaen geeft ook: *stoepe*, bank, welke voor de deur der woning stond. — *Rhijnsche Pijp*. Vat rijnsche wijn. *Pijp*, vat, wdsp. met *pijp*, fluit. — *Een vrolick man om geld*. Versta: Om geld te verdienen, ontvangt hij zijne gasten altijd met een lachend gezicht, al is hij ook treurig gestemd. — *Half Meester*. De waard is er maar half meester in, omdat hij het gebruik ervan aan zijne gasten afstaat. — *Sijn Huysgezin is vlot*, het getal zijner huisgenooten is op- en neergaand, niet vast, bepaald. Vgl. *Een Matroos*, vs. 28: Een *vlotte* Republyck. *vloeyt het*, is er vloed, toevloed (van gasten). — *ebt het uyt*, is er ebbe; de gasten zijn weg.

Vs. 11—20. *'t vochtigh weer*. Wanneer het weder ongunstig is, heeft de waard weinig bezoek. — *weinigh' sulcke dagen*. Nl. als *biddagen* zijn; want op die dagen bloeit zijne nering niet. — *de koelte*. Versta: van de keuken, wanneer er niet gekookt wordt. — *roock*, nl. uit den schoorsteen. Immers rookt die, dan heeft hij te doen. — *afgerichte Enden*. De voerlui zijn voor hem, wat de *lokeenden* zijn voor de kooikers: zij brengen hem gasten en daarop dresseert hij ze, door hun nl. fooien en vrij gelag te geven. — *'t vreemde Wild*, de vreemde gasten. *belenden*, te land komen, aanlanden; niet te verwisselen met *belenden*, grenzen, palen aan. Zie hierover *H.-St.* 78; *Hofw.* 54. *Taalk. Bijdr.* I, 64; II, 14. — *schrab*, schram, jaap. Vgl. *Een Bedelaer*, vs. 18: dan spreekt hij met een *schrap*.

Vs. 21—30. *gal*, verbittering, verstoordheid; *der gasten gal*, aan de verstoorde gasten. — *Dat taey om kauwen is*, waaraan wat te kluiven valt, dat belangrijk is, en dus de aandacht van den mislukten schotel afleidt. *hij heeft Zegels af*, hij weet het zeker, precies. Vgl. onze uitdrukking: *hij heeft er een briefje van en ik geef het je op een briefje*; hgd. ich gebe es dir schriftlich. — *Actie*. Bedoeld zijn de acties van de Compagnieën, waarin toen reeds een levendige handel gedreven werd. Vgl. Bredero, *Moortje*, vs. 516: Hij verstont hem (te besucht!) op *Acksjen* te koopen. De windhandel in acties is van lateren datum, ± 1719. — *by Witt' en Mooremannen*, in en buiten Europa. Onder de Mooremannen dienen ook de Indianen verstaan. Eene dergelijke verwisseling was in de 17de eeuw niets vreemds. Zie Bredero, *Rodderick ende Alphonsus*, II^{de} Deel vs. 939. — *aen Mahomet te spannen*, met de Turken aan te binden. Een oorlog met de Turken was bij onze dichters der 17de eeuw een geliefkoosd denkbeeld. Men leze er Vondel op na. Vgl. *Een sot hovelingh*, vs. 38. *Aan iemand spannen*, niet te verwarren met *met iemand aanspannen*, = samenspannen, beteekent *iemand te lijf gaan*, *den strijd met iemand aanbinden*. — *Hoe 't Bhemen tegenstroomt*. Bij dezen regel teekent Huygens het jaartal 1623 aan. Waarschijnlijk wordt dus hier bedoeld op de bloedige nederlaag bij Stadtlohn, welke Christiaan v. Brunswijk door Tilly werd toegebracht, toen hij na zijnen terugkeer uit de Nederlanden zijne vereeniging met

Mansfeld, die zich in Oost-Friesland bevond; wilde bewerkstelligen. *tegenstroomt, tegenloopt*. Vgl. *voorstroom* en *tegenstroom*. *Hofw.* 74. — *Hoe 't beide lucken sal*, hoe het in de toekomst met hen gaan zal. *Gabor*, Bethlen Gabor, vorst van Zevenbergen, bekend wegens zijn aandeel in den 30jarigen oorlog. — *Hoe Duytsland had gedanst*, enz. Hoe de zaken in Deutschland anders zouden zijn geloopen, als Engeland zich de zaak der Protestanten had aangetrokken. Jacob I had zich tot dusverre laten afhouden van eene krachtdadige ondersteuning zijns schoonszoons, Frederik V van de Palts, omdat Spanje hem een huwelijk voorspiegelde van zijnen zoon Karel met eene Spaansche infante. — *Hoe Spagnen*, enz. Versta: dat het Spanje's gewoonte niet was, vrede te maken, zoolang het voordeelen behaalde.

Vs. 31—40. *Hoe 't meent, hoe 't niet en meent*. Versta: hoe het weifelt en nu eens langer (in seven jaer) dan korter (in twee) termijn stelt voor het ontworpen huwelijk (om zijn dieren maeghdom op te veilen over zee). — *Dier* wordt de *maeghdom* der Infante genoemd, omdat het zooveel kostte Spanje's toestemming te verkrijgen. — *Hoe 't Roomen raeckt of niet*, of de Paus al dan niet er bij betrokken is. *hoe 't Ratten kruyd daer dier is*. *Dier*, duur; wegens de talrijke vergiftigingen, die er plaats hadden. — *En 't een ver-Cardinaelt*, enz. Versta, en hoe de eene dosis reeds tot de bestanddeelen van een Kardinaal is overgegaan (die er door vergiftigd werd), eer de andere klaar gemaakt wordt. — *Hoe 't Fransche Rijck*, enz. Tengevolge van de schending van 't Edikt van Nantes hadden de Hugenoten onder Rohan en Soubise de wapenen opgevat, doch de oorlog liep in hun nadeel af. Lodewijk XIII sloot nu door bemiddeling van Lesdiguières (18 Oct. 1622) een verdrag met hen, waarvan het de vraag was, of hij het houden zou. — *Hoe Embden gast-vry raeckt*. *Gast-vrij*, vrij van gasten. Vgl. *Cluysw.* vs. 301 vlgg.:

Wilt ghy dan gast-vry wezen, zijt het,
En als ick 't oock wil wesen, lijdt het;
Soo blijven wy van gastery
Ick vry als ick, ghy vrij als ghy.

Zie Verdam, Aant. De hier bedoelde *gasten* kunnen of de soldaten der bezetting zijn, welke de Staten-Generaal te Emden onderhielden en over wier aftocht voortdurend onderhandeld werd, of de troepen van Mansfeld, die in 1622 en '23 Oost-Friesland brandschatten en het eerst in 1624 tegen betaling van 1½ ton ontruimden. Zie Wagenaar, X, 444. Is het laatste bedoeld, dan verwart de waard Emden met O.-Friesland. Het eerste was van dezen inval vrij gebleven. — *blinde laegh*, bedekte, geheime aanslag. Vgl. *blinde klip*. *geluckigh*, bij geluk. — *byder hand*, tegenstelling van *geluckigh*; vgl. het mnl. *bi enes handen*, door iemands toedoen. Maurits is bij den aanslag van Stoutenburg niet door toeval aan de moordenaars ontkomen, maar hun a. h. w. ontruikt. — *Hoe dat hy door een' Bril*, enz. Waarschijnlijk toespeling op een destijds in omloop zijnd praatje, als bezat Maurits eenen *wonderbril*, die hem alles deed ontdekken.

Vs. 41—50. *sijn' dagen van zijn' nachten*, enz. Versta: het gevaar, waarin het Protestantisme verkeerde, deed hem halve nachten waken en die aan zijne dagen toevoegen. — *'t Christenrijck*, het katholieke Spanje. Hier dus in anderen zin dan in vs. 41. — *'t stut van zijn beknopt geweld*, den stuitpaal zijner kleine (maar energieke) macht. — *belendt*, loopt uit op. Zie vs. 18. — *De voorspoed*, enz. De waard stelt een dronk in op Maurits. — *halve Geus*, lauwe, niet rechtgeaarde Geus. — *wordt nemmermeer verslagen*. Verslagen dient hier opgevat als gedood, omgebracht. Vgl. *Het daghet in den Oosten*:

Och lighdy hier verslaghen
Die mi te troosten plach.

Deze opvatting wordt vereischt door vs. 49: *Leeft langh, leeft*, enz. en door vs. 52, waarin het *sterven* des prinsen eene nationale ramp geheeten wordt. In het volgende: *Die 't nemmermeer en waert*, dient 't = *verslagen* echter in den zin van *overwonnen* gebezigd. Wij hebben dus weer met een der geliefkoosde woordspelingen van H. te doen. Ook lette men er op, dat *nemmermeer* in de eerste uitdr. op de toekomst, in de tweede op het verleden ziet.

Vs. 51—60. *keurt*, oordeelt, acht. *eerste Roe*, eerste kastijding; grootste ramp. Men lette op de antithesis: *laetste—eerste*. — *kelck die Koeyen kon' verschricken*. Bij dergelijke dronken ging een buitengewoon groote bokaal rond. — *licken*, fig. voor drinken. Thans nog bij het volk in gebruik voor *jenever drinken*. *geberght*, geborgen. Duitschland wordt bij voorkeur genoemd, omdat de Duitschers bekend stonden als sterke drinkers. Vgl. een *duitsche* dronk. Denk om den 30jarigen oorlog. *Maer 't hert*, enz. Repliek van den dranklustige. — *geweers*, wapen, middel; genitief afh. van *wat*. — *daer 't blyckens nood belast*, wanneer de noodzakelijkheid van het te doen bliken, u dit oplegt.

Vs. 61—70. *den Mensch*. Lees hier onmiddellijk achter *geschoncken*. — *toe noch af*. *Toedrinken* slaat op *geluck*; *afdrinken* (afweren door drinken) op *ongeluck*. — *droncken-doodt*, smoordronken, van het drinken op des vorsten gezondheid; fr. *ivre-mort*. — *in onbewijnde vreughd*. Vul aan: *preekt*. *Onbewijnd*, zonder wijn. *Klankspeling* met *onbeweend*. In het hgd. is de *woordspeling* *unbeweint* aardiger en dan ook veel gebruikt. *schreven*, op de lei (de rekening). — *stommelingh*, stilzwijgend, bij zich zelven. Vgl. *Een wijs Hocelingh*, vs. 465. *drooge les*. *Droog*, omdat zij tegen het drinken te velde trekt. — *Geloof*, crediet. *Woordsp.* met *geloof*, fides. — *gelden*, geld uitgeven, vertering maken. Zie *Mnl. Wdb.* II, 1204.

Vs. 71—80. *houdt hem op*, houdt hem staande. H. brengt hier de drie hoofddeugden, Geloof, Hoop en Liefde, nog al aardig te pas! *Kist*, koffer, van eenen vreemdeling nl. — *Sijn' Oest-maand spelt met er*. *Bilderdijk* zegt, dat Oogstmaand (Augustus) de tijd was, waarop in Holland de oestermaaltijden plachten in trein te komen. Tegenwoordig

gelden als Oestermaanden, die waarin eene *r* voorkomt. Zij beginnen dus met September en zijn ten getale van 8. De Franschen maken er zelfs een calembourg van: huitre = *huit r*. Spelt men *Oest* met *er*, dan wordt de naam der maand Oester en kan dus *rijmen* (sluyten) op oester (huitre). Rime riche. Voor de weglating van *g* in *Oegst* vgl. men bij Hooft: *krijsvolck*, *krijstucht*. — *Castagnen sluyten oock*. Bilderdijk beweert dat dit referein was:

Fransche most smaakt met Castagnen
Beter dan de Sek van Spagnen.

Ik betwijfel het, omdat in dit distichon *Castagnen* het rijm niet doet *stuyten*. Waarschijnlijk werd in het door H. bedoelde rijmpje gezinspeeld op de „constipeerende” uitwerking van Kastanjes (sluyten). Ik heb dit echter niet kunnen vinden. Dat kastanjes gezegde uitwerking hebben, zegt Nijlant in zijn *Verstandigen Hovenier* (Amst. 1711), bl. 63: sy stoppen insonderheyte rauw gegeten de Buykloop. — *Avond Most*, avond-tractatie op wijn. *Most* is nieuwe wijn, die nog niet gegist heeft. — *aen groeyt* — *Haen gloeyt*. Dubbel of comisch rijm. Versta: van het drinken wordt zijn gezicht zoo rood als de kam van eenen vertoornden haan. — *Ge-steenten*, graveel, steen; bekende ziekte; dus geene edelgesteenten. — *Robijnen*, roode puisten op den neus.

Vs. 81—84. *voorspoet rekende*, die het als een zegen beschouwde, hoe meer last (van gasten) ik in huis had. — *Groot schrijver*, die veel aanschreef (rekende); *kleine Klerck*, kleine geleerde, man van weinig wetenschap. — *in 't geschrei*, onder tranen (als ieder mensch dus). *in 't gelagh*. Woordspeling van *gelag* met *gelach*.

EEN COMEDIANT.

Vs. 1—10. *alle-man*, voorsteller van alle personages; vgl. Jan en alleman, en zie *Mnl. Wdb.* I, 355. — *Waer 't hem den honger maeckt*. Men denke zich den tooneelspeler van toen, als lid „einer fahrenden Bande”. — *Een Papegay om Go*. *Papegaai*, omdat hij veel van buiten geleerde woorden moet napraten. *om Go*, om Gode. *Om Godswil!* was de geijkte term, waarvan de behoeftige zijne bede deed vergezeld gaan. *Om Go gaen*, bedelen. *Bred. Kl. v. d. Molenaer*, 6:

Ick sou liever *om Go gaen*, eer ick heur sou dienen.

Kil. om Gode gaen; — *bidden*, *om Gods wille bidden*, *mendicare*, *emen-dicare*; *De Bo. Wel. Idiot.*: De blinde lieden gaen achter de strate *om God*, clynkende met bellen. Zie verder *Ned. Wdb.* op *God*. *Om Go*, zal dus hier willen zeggen om aalmoezen (het geld, dat hij van de toeschouwers ophaalt). *laccher van gebreck*, grappenmaker uit nood. — *Meerkat*, aap; waarschijnlijk uit Afrika overgebracht. *meesterlicke Geck*, een bekwame hansworst. — *Schildery die spreekt*, hij stelt een ander persoon voor, is dus a. h. w. diens portret. *spooch van weinigh' ueren*. Gedurende het

spel is hij de *schim* van dengene, dien hij voorstelt. — *Print*. H. cursiveert dit woord, omdat hij zelf de *zedepriint* van den Comediant schrijft. *verdueren*, duur, duurzaamheid; zie *Een onw. Medic.*, vs. 69, Aant. — *Hypocryt* om 't *jock*. Woordspeling met *ὑποκριτής*, tooneelspeler, en *hypocrite*, huichelaar. Om 't *jock*, voor de aardigheid; de tegenstelling luidt: om 't *wat* of om 't *wats*. Vgl. *Hofw.* vs. 1002:

Soo docht mij, 't was om 't *jock* gedobbelt of om 't *wat*.

Zie mijne Aantt. aldaar, bl. 47. — *drolligh*, koddig. *Aristip.* Bilderdijk beschouwt dit te recht als eene toespeling op Horatius, *Epist.* I, 1, 23:

Omnis Aristippum decuit color, et status, et res.

Hy is dat yeder. Dat = dat, wat. — *Nae 't noodigh wesen moet*, voor zoover het noodig is.

Vs. 11—20. *Sijn hert ontstijght*, enz. Versta: Hij vergeet zijn waren toestand, zijne eigenlijke positie niet, wanneer hij ook een vorst moet voorstellen. — 't *geluck*, lot, geval, toestand. 't *gulde midden*, de *aurea mediocritas*, de gulden middelmaat, waarmede H. zooveel op heeft. — *mommen-hoofd*, het hoofd, de „kop” dien hij zich gemaakt heeft. — *op en neder gaen*, tot een hooge of lage positie (rol) geraken; vgl. vs. 19. *niet bewegen*, onveranderd, dezelfde blijven. — *De Werelt*, enz. Denk om het bekende versje van Vondel:

De Werelt is een speeltoneel,

Elck speelt sijn rol en krijght sijn deel.

mommen, zich verkleeden, comediespelen. — *staen op sprekens rol*, op de rol der sprekende personages. *stommen*, zwijgende personages. — *Veel sweeten om gewin*. In de uitg. van 1672 staat *sweeren*. Drukfout. *veel' scheppen 't met de schop*, velen hebben er geene moeite voor te doen.

Vs. 21—24. *En missen dat hy moet*. Vul hierachter missen aan en versta: die missen kan, wat hij moet ontberen. *maetelicken*; dat. van het bijv. nw. als bijwoord. — *gelach*, geval, gelegenheid. Wdsp. met *lacchen*; vgl. *Een Waerd*, vs. 84. *suer of soet*, goed of kwaad. Vgl. *Oogentr.* vs. 6, vlgg.

EEN ALCHEMIST.

Vs. 1—10. *Alchymist*. Iemand die den steen der wijzen zoekt of de kunst, om uit onedele metalen goud te maken. De alchimie bloeide nog in Huygens' tijd. Zie *Hofw.* vs. 2718. — *vaeren*, gaan. Vgl. *bedevaart*, *kruisvaarder*, en de alledaagsche uitdr. *Hoe vaart gij?* Zie echter *Mnl. Wdb.* II, 1787. — *wijse beest*, specht. Hij wordt ironisch *wijs* genoemd, gelijk genoegzaam uit het volgende blijkt. *Beest*, bij H. meestal vrouwel. even als 't lat. *bestia*. Vgl. echter *H.-St.* 137 en 145. — *t' elker*. Het bijwoord luidt in het *Mnl.* en bij Kilian *t'elken*. Ook bij Vondel komt deze vorm voor, b.v. *Pascha* vs. 101; *Gulden Winckel* n°. 23. *T'elker*

is elliptisch voor: t'elker maal of uur, gelijk *t'elken*, voor t'elken keer. *hoópt*. Het samentrekkingsteecken gebruikt H. bij dit werkw. en bij het zelfst. nw. om het te onderscheiden van *hoopen*, *häufen*, en *hoop*, *hauf*. *gebickt*. *Bikken*, hakken; het komt ook wel voor in de bet. van *eten*; misschien in *beide* bet. verwant met *bek*. — *Molendraever*, hij is als een blind paard in eene rosmolen. — *Snepper by den dagh*, iemand, die over dag snippen wil vangen (wat 's nachts gebeuren moet). Vgl. *Een Waerd*, 5: vincker. *Jaeger boven wind*. Hij, die *boven den wind* jaagt, wordt door het wild geroken en zal niets bemachtigen. Vgl. *Hofw.* vs. 2719: Goud-jagers, holl en doll. — *inbreuck van de Schrift*, iemand die de Schrift doet liegen, daar zij den tekst: wie zoekt, die vindt (Math. 7, 8) tot eene onwaarheid maakt. Vgl. *Een Bedelaer*, vs. 8: een *inbreuck* van de Werek-keur. — *vergulde Stallicht*. *Stallicht*, dwaallicht. Vgl. *Hofw.* vs. 48, 72. *Verguld* wordt het genoemd met toespeling op het doel van den alchymist; tevens wordt daardoor uitgedrukt, dat hij zich bedriegen laat door schijn (verguldsel) voor waarheid (goud) te nemen. — *krijgsh heer*, legerbevelhebber, niet *leger*. Dit blijkt uit het volgende *die. der Gouw*, elders *ter Gouw* = Gouda. Woordspeling met den naam dezer stad en het *goud*, het doel v. d. alchymist. Evenzoo *Stedestemmen*, I, 167:

Mijn *Gouwe* voert meer *Gouds*, mijn *Yssel* meer gewins,
 Dan *Tagus* gulde grond ter borse van sijn' Prins.

die eewigh voor de wal light. De steen der wijzen wordt bij eene onneembare vesting vergeleken.

Vs. 11—20. *slemper*, brasser. *in kool en roock*. Terwijl andere *slempers* zich in spijs en drank te buiten gaan, benadeelt de Alchymist zijne maag door de inademing van kolendamp. Vgl. *Hofw.* vs. 2722. — *Die op 't toekomend' leeft*, enz. Versta: De A. besteedt al zijn geld aan zijne proefnemingen; hij lijdt nu gebrek, om de kans van eenmaal rijk te zullen zijn. — *Een Heer van all, en niet*. Hij *waant* zich heer van alles, maar *is* het in werkelijkheid van niets. *Toovenaar in 't wilde*. De werkelijke toovenaar gaat te werk volgens vaste formules; hij daarentegen probeert er maar op los. Vgl. *Een boer*, vs. 3: Een hovenier *in 't wild*; *Een A. Poeet*, vs. 9: een *wilde* Latinist. — *Een Deken*, een overste, een eerste meester, een feniks. — *Sijn wit*, zijn doelwit. *op 't Scheppen*. Even als God het heelal uit niets schiep, wil hij uit iets van weinig waarde, goud maken. — *gewint*, bereikt; slaat op *wit*. Deze regel wordt verklaard door de volgende. — *spitst*, scherpt, prikkelt. *bedompt*, verdooft, doodt. Vgl. hiermede *Hofw.*, vs. 115, vlgg. — *dat hy jaeght*, wat hij tracht te bejagen, nl. het goud. — *soo hy t' hebben wil*, enz., zooals hij het erlangen wil, heeft het nooit iemand verkregen.

Vs. 21—30. *Weiman*, jager, hgd. *waidmann*. Vgl. *weitasch*, *weispel*. *en of het Wild is*, en of er wild is. Versta: andere jagers weten ten minste of er wild is, al zijn zij niet zeker van het te zullen vangen; deze weet niet waar het is, hoe (wat voor soort) het is, noch eindelijk

of het wel wild is. — *hoe raecken*, hoe te raken. Vgl. *Een r. Vrijst.*, vs. 42: wanneer van waer-raeck-aen; *Een onw. Med.*, vs. 22: Hoe raeck aen 't grabbelen. — *Afkomst*, coner. nakomelingschap, kroost. Zie Vondel, *Leeuwend.* vs. 665 en *Ned. Wdb.* I, 1092. doen smelten van *verlangh*, doen kwijnen van verlangen. Elders beteekent *verlangh* verlengen; b.v. *Hofw.*, vs. 1178: de konst is in 't *verlangh*. — *En hadd' die klei gevat*, enz. Met dergelijke drogredenen troost hij zich. *gedogen*, gedoogd, van *doogen*, deugen. Vgl. *Oogentr.* I, 258. *Hofw.* Aantt. 58. — *geduert*, stand gehouden; m. a. w. ware het niet gesprongen. — *een' goude pan geschuert*, zijn huisraad ware lang van goud geweest. — *Hoóp*, hoop; woordspeling. *Assen*, Oorspr. vorm; lat. *cineres*. Het enkv. *asch* is uit het mv. ontstaan. Zie *Mnl. Wdb.* I, 476. — *herdoen*, op nieuw doen, eene nieuwe proef nemen. *kassen*, geldkist; *kassen* voor kast of kist; Heemskereck, *Bat. Arc.* (1678) 65: Sij langht voort een smulligh smeerpotjen uit een bestoven *kassen*.

Vs. 31—40. 't *Plecht-anker*, noodanker, anker dat men op de plecht zet, om het als laatste hulpmiddel bij de hand te hebben. Vgl. *Het is zijn plechtanker*, het is zijn eenigste, zijn laatste redmiddel. V. Lennep, *Zee-manswdb.* i. v. — *Vorsten huys-gesin*, hofstoet. *dichten dwangh van eeden*. Omzetting voor: *dwangh* (geweld) van dichte d. i. menigvuldige eeden. — *vol vervloecks*, vol vervloeking; b.v. de Hemel straffe mij, zoo ik onwaarheid spreek. *met-bekrosen tuygen*, getuigen, die mede besmet zijn (door hetzelfde euvel), die ook aan de Alchimisterij doen; waarschijnlijk de vs. 38 genoemde *leerlingen*. *bekrosen* van *bekruysen*. Vgl. *Voorspraeck*, vs. 50. — *helpt in duygen*, weet ze open te breken, er een gat in te boren, d. w. z. ze voor zich te doen ontsluiten. *staele* worden zij genoemd omdat het iemand niet licht vergund wordt er in te tasten. — *schaers*, niet licht. *maer oock*, maar toch ook nog. — *drymael*, voor den derden keer. — *stuyvers*, opstoppers; figuurlijk gebruik van het bekende muntstuk. In Friesland nog: een stuivertje krijgen, voor: vallen op het ijs. — *stooters*, schoppen, stompen; eveneens woordspel. met *stooter* (2½ stuiver). — *Ontstelen sich 't gedruys*, maken er zich van door. Vgl. fr. *se dérober*. Zie *H.-St.* bl. 127. *Maert*, meid. Gewoonlijk leidt men *maerte* af van *Martha*, de zuster van Lazarus. — *hutspot*, eten, spijs. Van *hutsen*, afgeleid van *hotten*, stooten. *Hutspot*, door elkander geschud eten. Omtrent *hotten* zie *H.-St.* bl. 133.

Vs. 41—48. *bed-gemael*, echtgenoot, beddegenoot. *gebroedsel*, kroost, kinderen. *Selver*. Omtrent dezen vorm zie *H.-St.* bl. 60. — *in d' assen vindt hy dat*. H. bedoelt: door zijn aanhoudend stoken (onder de smeltkroezen) is alles in het huis van den alchimist met asch overdekt, tot zijne vrouw en kinderen toe. Daar hun deze onder het gaan van het lijf valt, wijst zij hem hun spoor aan. — 't *achterste vertreck*, enz., het krankzinnigengesticht. Men weet, dat gedurende de Middeleeuwen krankzinnigheid als eene straf des Hemels beschouwd werd en de ongelukkigen, die er aan leden, niet veel beter behandeld werden dan misdadigers.

Ook in H.'s tijd was men in dit opzicht nog niet veel verlichter. — *half-vasten*, half rantsoen. Woordspeling met een bekend feest der R. Katholieken. — *geklemt*, vastgeschroefd, verlamd. — *beter schepselen*, enz. Versta: die, niet tevreden met wat God goed geschapen heeft, het geweld aandoet, om er iets *slechters* uit te maken. Goud immers kan dikwijls schadelijk zijn.

EEN DWERGH.

Vs. 1—12. *van bijds*, van nabij. Zie *Hofw.* Aantt. bl. 30 en 65. *Een matroos*, vs. 80. Aant. — *poppen-Oliphant*, speelgoed-olifant, olifant in miniatuur. *Schier heel hoofd*, bijna niets dan hoofd; omdat het hoofd der dwergen meestal zoo groot is in vergelijking met hun lichaam. *vol spijs*. Dwerghen zijn veelal kwaadaardig. — *in 't venster yet van aensien*, wanneer men hem voor 't venster ziet, en dus het benedenste gedeelte van zijn lichaam niet bemerkt, houdt men hem voor een volwassen persoon. — *Duyvels-brood*, paddestoel. Gnomen of kabouters worden wel onder die gedaante afgebeeld. Vgl. *Hofw.* vs. 1413: Het schielick wittebrood dat nae den *Duyvel* heet. Aant. bl. 66. *dat yeder een moet aensien*, dat de oogen van iedereen tot zich trekt. — *mijnen*, koopen. Vgl. *H.-St.* bl. 101. *derft*, durft. Vgl. *Voorspr.* vs. 101. — *ronde middag-scha'uw*. Daar de zon dan op het hoogste is, zijn de schaduwen der voorwerpen klein en gedrongen. — *Zieldoos*, lichaam, omhulsel der ziel. *volle kort*, heel klein. — *kloot by een' kegel*. De *bal* is kleiner dan de *kegels*. — *Als dit veers by een' keers*, het gedicht is klein in vergelijking met eene kaars, die lang en smal is. Aardig stelt H. door den vorm v. h. gedicht de gestalte van een dwerg voor, met groot hoofd, kleinen romp en korte beenen.

EEN ALGEMEEN POËET.

Algemeen poët, gewoon alledaagsch dichter, Verzenlijmer. Er zit iets minachtends in, gelijk in: Eene *algemeene* vrouw (fille publique); *Westerbaen*, *Ock*. 57. — *Primum*, etc. Vooreerst sluit ik mij buiten het getal dergenen, wien ik den naam van dichters geef. *Horat. Sat.* I, 4, 40.

Vs. 1—10. *maelt*, ronddraait. Vgl. *Zeestraet* I, 411: Wert Ghy niet wervelsieck van dat *mal-mole-maelen*. *knarst*, geluid geef. — *het onvoorsienst*, het slechtst voorzien. 't *vermoedste*, het meest vermoed. *Longer*, long. Zie *Een onw. Med.*, vs. 62. — *Waarsegger*. Waarschijnlijk toespeling op het bekende *Sunt enim vates poetae*: dichters zijn zieners. Overigens is de bedoeling van dezen regel: Hij haspelt waarheid en lougen door elkaar (b.v. bij lofdichten) om zijnen honger en dorst te stillen. Vgl. *Een Printschr.*, vs. 6. — *aller paerden Sael*, een zadel, dat op alle paarden past; fig. voor iemand, die met alle winden waait, die iedereen naar den mond praat. *kruyper*, flikflooiër. — *vlieger*, hoog-

vliegend vernuft. *muffer*, mijneraar. Zie Halma i. v. *muffen*, sussen, mijmeren. Kiliaen geeft het werkw. *muffelen* en *maffelen*, balbutire, buccas movere; dus mompelen. Zie De Jager, *Freq.* I, 400. De dichter wordt zoo genoemd, omdat hij, steeds bezig met het „verzen lijmen”, in zich zelve mompelt. — *suffer*, hij zit meestal in gepeins, omdat hij bezig is met rijmen. Vgl. Coster, *T. v. d. Schild*, vs. 884: Ick mach dus *suf*, dus *muf*, niet hanghen over den haert. *algereed bedichter*, iemand, die gereed is op alles een vers te maken. — *wilde Latinist*, half geleerde. Hij kent een beetje latijn, maar is er niet in doorkneed. *Wild* beteekent eig. *ongeregeld*. Vgl. *Hofw.* vs. 520: *Wild* zijn de schoten; hgd. die *wilde* Jagd. — *windigh wangeback*, opgeblazen misbaksel. *van Semelen*, in plaats van uit meel bestaande.

Vs. 11—20. *Van Rijm of reden een*. Vgl. met dezen regel *Oogentr.* 288; *Hofw.* 296. — *Besnijdt*, belemmert, ontnemt. Vgl. fr. *couper*. Couper à quelqu'un la parole. Versta: ontnem hem zijne dagelijksche wandeling en het genot der eenzaamheid en breng hem in de drukte van het verkeer: door zijne verstrooidheid zal hij de menschen niet zien. — *tuytt*, galmt. — *dag'licks Dicht*, de verzen, die hij door den dag gemaakt heeft. — *ringelts' achter aen*, hij loopt ze al rammelend achterna. *Ringelen* is hetzelfde als *rinkelen*. Zie De Jager, *Frequent.* i. v. Het is echter tevens eene wdsp. met *ringelen*, kwellen. Ibid. Vgl. Beaumont, *Ged.* bl. 65:

't Huys wort hy van syn wijf geringelt als een kind,
en ons ringelooren. — *refereints' in swijm*, dreunt hun verzen op, dat ze er duizelig van worden. *Referein*, eig. de telkens wederkerende slot-regels van een couplet; dan het geheele gedicht. — *min doorsichtige*, die weinig doorzicht hebben, onoordeelkundigen. 't *klappen*, klinken. — *die hem draegen*, die zijnen roem verbreiden.

Vs. 21—30. *kiese klem*, kieschkeurige opening, spleet; over *kies* zie Verdam, *Ned. Kl.* III, 103. *Klem*, nauwe doortocht, zie V. Dale. *d' oore*. *Oore*, eig. onzijdig, werd ook voor vrouwelijk aangezien; vandaar *ter oore*. — *schat der wederschapen dieren*. Ovidius' *Metamorphoses* of *Gedaanteverwisselingen*. Letterkundige verzamelingen werden in het latijn vaak *thesaurus*, *schat*, genoemd, b.v. Plantijns *Thesaurus teutonicae linguae*. Zoo ook *Spiegel* = *speculum*. — 't *all*, alles. 't *koel versieren*. Omzetting voor: 't versierde koel. *Koel*, eig. frisch, hier voor *nat*; gevolg voor *oorzaak*. Bij Kiliaen en Halma *koelvat* = *spoelvat*, *aquinarium*. Dus: de verzonnen, (versierde, eig. visierde) fabelachtige bron, waarschijnlijk met toespeling op het volgende. *daer 't water Dichters maeckt*. *Water* schijnt hem te koel, om poëten te bezielen; daar is druivennat beter toe in staat. — *dubbel-topten Berghs*, de Parnassus, een berg met twee toppen in Phocis, welke voor de verblijfplaats van Apollo en de Muzen werden gehouden. — *Dat sweert hy by zijn' pen*. Versta: bij zijne dichtpen, als teeken van zijn beroep. Vgl.

Oogentr. 284: *Ick sweer het op myn boeck*, en mijne aant. *H.-St.* bl. 154. *Midas loon van ooren.* Midas, koning van Phrygië, kreeg van Apollo een paar ezelsooren, omdat hij Pan's toonkunst hooger had gesteld dan die van Apollo. — *Berindt hy mogelick*, komt hem voor mogelijk te zijn. *doch schrickt'er van te hooren*, hij hoort daar niet gaarne van, omdat hij zich bewust is, dat degenen, die hem prijzen, eigenlijk ook zulk een paar ooren verdienden. — *De moeyelicke vreughd*, het kommervolle genot. *Tantals wan-besit.* Tantalus wordt, zooals men weet, in de Onderwereld voorgesteld als badende in genietingen, maar zonder ervan te kunnen gebruik maken. Terecht noemt H. dit *wan-besit*, *ave-rechtsch besit*. — *gevoelt hij soo vervult*, aan zich zelf bewaarheid. Deze beteekenis moet men afleiden uit *eene vervulde belofte*, *eene vervulde profetie*. 't *Eenig wit*, het mikpunt, le point de mire.

Vs. 31—40. *Des Dichters*, nl. der Metamorphosen. — 't *rijckelick gebreck*, overvloedig, dus nijpend gebrek. Let op de antithesis. — *Actaeons hooge kroon*, horens. Acteon, die Diana in het bad bespied had, werd tot straf door haar in een hert veranderd. — *Dat 's voor sijn Lessenaer*, enz. Versta: Zijne vrouw kroont hem met hoornen, omdat hij 's nachts bij haar ligt te rijmen, in plaats van „zich te kwijten van den huwelijksplicht.” — *versett den hoon*, stelt zich schadeloos voor dezen smaad, troost zich over den hem aangedanen hoon. *versetten*, Kil. ruilen. *bedeckte wegen*, heimelijke samenkomsten, rendez-vous. — *met de gulde klucht van Jupiters geregen*. Omzetting voor: de klucht van J.'s gulden geregen. *Geregen*, regening, daad van regenen; dus = regen. Vgl. gehagel, gedonder, gelach, gewezen, enz. Toespeling op de fabel van Jupiter en Danaë, in wier schoot de God nederdaalde in den vorm van een goudregen. De bedrogen echtgenoot troost zich met het geld, dat het wangedrag zijner vrouw opbrengt. — 't *geslacht*, de oorsprong, de afkomst, de vinding. — *gedaelt*. Hierbij dient *is* aangevuld, hetwelk uit *al sitse* enz. te abstraheeren is. Zie Stoett, *Mnl. Synt.* § 456. — *hooft-stuck*, pronkstuk, toonbeeld. Vgl. *Een goed Pred.*, vs. 10: een voor-hooft aller tolcken. *wien staet het aen te trekken*, wien gaat het aan.

Vs. 41—42. *Dat yeder een bespot.* *Dat*, acc. als voorwerp. en *yeder een wil zijn*. Hierbij dient ook *dat* verstaan, doch thans *nomin.* als gezegde. De *zin* is: iedereen spot met de dichters en toch wil ieder op zijne beurt wel dichter zijn.

EEN MATROOS.

Vs. 1—10. *Waterkat.* De benaming luidt eigenlijk *waterrat* in tegenstelling met *landratten*, zooals de niet-matrozen spottenderwijs genoemd worden. Huygens maakt er met zijne gewone snelheid van combinatie *kat* van, wegens het vlugge zijner bewegingen en zijn klimmen en klauteren langs masten en touwen. *naer den aerd*, die drijvende beweeght,

op de manier van den sleepwals, die in Huygens' dagen in de mode was. Vgl. *Oogentr.* I, 282:

heel onlanks ging men holl
 Gelijk de Noord-zee gaat; nu is men droomigh doll.

De eigenaardige, wiegelende gang der matrozen wordt hierdoor gekenschetst; gelijk uit het volgende een *wieg'ling* met een' baerd duidelijk blijkt. — *Wieg'ling*. Persoonsnaam; iemand die gewiegd wordt, in de wieg ligt. P. Moens, *Oldenb.* 31:

Uw *wiegelingen* zaagt ge in moeders arm ontzield.

Zie verder De Jager, *Frequent.* I, 894 en Meyer, *Woordenschat* i. v. — *Mensch-gevallen Visch*, Een visch, die toevallig een mensch geworden is. Vgl. *Hofw.* vs. 62:

Die Staat- of Lettervolek, of Krijghslui konden *vallen*.

en v. 1681 vlg.:

waerom de Meid geen jongen,
 De beste slagh, en *viel*.

halv Aeneas Oom, een halve oom van Aeneas, den door Virgilius bezongen held. door 't *maeghschap van de baeren*. Hierin schuilt waarschijnlijk eene dubbele toespeling: de matroos kan een verwant van Aeneas worden genoemd, omdat hij evenals deze op de baren rondzwalkt, of omdat hij een kind van de zee is even als Venus, de moeder van Aeneas, die zooals bekend is, uit het schuim der golven oprees. — *genand*, met paragog. *d* of *t* voor *genan* (genaam) *naamgenoot*. Vgl. Een *wijs Hoveling*, vs. 150. Zie *Ned. Wdb.* IV, 1497. — *Kabel-gauw*, de *gauwigheid*, behendigheid om met *kabels* om te gaan. Zoutelooze woordsp. — *Zeesche Korenbloem*. Korenbloem op zee. *Zeesch*, klanksp. met *zeeuwisch*. Zeeland is bekend om zijn graan. *Grauw onder*, *boven blauw*. Aldus, wijl de matrozen eenen blauwen kiel en eene grijze broek droegen; de korenbloem heeft een grijzen stengel en blauwen kelk. — *Hel en Hemel-naecker*, in dubbele beteekenis. Nu eens verheffen hem de golven hemelhoog, dan weer werpen zij hem in den afgrond. En: wegens het gevaar van sterven, waaraan hij blootstaat, kan hij elk oogenblik ten hemel of ter helle gaan. Op de eerste beteekenis wijst: een *kaets-bal van den wind*; op de tweede eer 't *yemand dencken derft*. — *keurlick kaerten-maecker*, die op zijn oogen *sweet*. Hij zou de streken, die hij bevaart, in kaart kunnen brengen, trots den besten cartograaf; doch in stede van opmeting bij triangulatie, gaat hij slechts met zijne oogen te rade. — *pellegrin*, bedevaartganger, reiziger (van *peregrinus*), vreemdeling. — *arger Argos-maet*. *Argos-maet*, Argonaut, matroos van de Argo, het schip, dat naar Colchis voor ter bemachtiging van het Gulden Vlies. *arger*, erger, vermeteler; klanksp. op een *schoonder bruyd*. Datgene, waar men naar streeft, wordt wel voorgesteld als de *bruyd*, waarom men danst. De matroos tracht *werkelijk goud* te verdienen, terwijl de Argonauten slechts het *fabelachtige gulden vlies* op het oog hadden.

Vs. 11—20. *Hy dobbelt tegen 't lot, enz.* Versta: Hij waagt zijn leven in eene loterij, waar hij honderd kwade kansen heeft tegen tien goede. — *sold, soldij*; hgd. *sold*. Hiervan *soldaat* en *soldenier*. *plas-danck*, niet zooals Bild. hier aanteekent *plaatsdank*, of van Vloten, *praatdank* (van 't hgd. *platzen* nog well) maar *playsdank*, waarvan het eerste lid de stam is van *plaisir*, in de oudere beteekenis van *behagen*. Het beteekent eigenlijk de uitdrukking van welbehagen uit den mond van den-gene, wien men aangenaam heeft willen zijn. Hier eenvoudig voor *belooning*. — *Eer is sijn oogh-wit niet*. De eer wordt eerst later zijn oogmerk, als, enz. *tot dat hy thienmaal schrap, enz.* Versta: tot dat hij cordaat een vijftigtal kogels en evenveel sabelhouwen heeft opgevangen. — *distelen*, zwarigheden, gevaren. Vgl. *Een Koningh*, vs. 47: *Vergulde distelen*. — *de gulde boeyen*, de gulden keten v. h. gezag. De gebieders immers is vaak meer gebonden dan zijn ondergeschikte. Misschien toespeling op den gouden ketting of band der vlootvoogden. — *leck'ren last, zoeten last, het naeste toepad leidt*, dat de naaste weg is naar. Vgl. *Oogentr. I*, 261: *ons toepad*, en *ons recht*; *K. I*, 47: en *toepad* van den wegh; zie verder *K. I*, 230, 555. — *Naeld- en Roers-beleid*, stuurmanswaardigheid. — *betreckelick*, niet zooals B. wil, *valseh, bedriegelick*; maar als altijd, *aantrekkelijk, bekoortlijk, verleidelick*. Vgl. *K. I*, 66; II, 44. — *Deughds gevolg*, het loon van verdienste.

Vs. 21—30. *Om hooger op te sien, om naar hooger te streven.* *Hy wackert*, hij wordt wakker. Hier intransitief gelijk meermalen. Vgl. *De Jager, Freq.*; *Westerbaen, Ged. I*, 109: *Sy wackren* op de loop en rennen door de wind. *vermaen, toespraak*. — *'s Hemels hooger hand, enz.* Men lette op de allitteratie en tevens op de tegenstelling van *hooger hand* en *hooge hoofd*. — *Hy heet sijn naeste man*, Hij wordt als het naast bij den vlootvoogd staand (en dus als het meest tot de opvolging gerechtigd) beschouwd, die, enz. — *kan*. Foutieve doorenmenging van *kan* en *kent*. — *betrilt*. Tegenst. van *besweet*. Versta: die het grootste aantal tochten in 't warme Zuiden en het koude Noorden heeft gedaan. *Trillen, rillen, waer en waerheen, enz.* die de landen van den zonsopgang (het Oosten) en van haren ondergang (het Westen) kent en den weg, welke er heen leidt. — *steilen*, steilten, hoogte van het oppergezag. Vgl. *Hofw.* vs. 2526; en *K. I*, 149; 444; 565. — *Een' vlotte Republyck*, een drijvend gemeenebest. Men zou kunnen vermoeden, dat hier de republiek der Vereenigde Gewesten bedoeld is; doch ik acht dat niet waarschijnlijk en versta het van de vloot, waarover hij het bevel voert. In de uitgave van 1625 staat, in plaats van *zeilen*, *zeil-keer*, en dit doet m. i. zien, dat de bedoeling is: waarheen hij zich wendt, moeten de overige schepen volgen. *gebonden*, gebonden, tot gehoorzaamheid verplicht. — *bedondert*, met kanonvuur begroeten; *behagelt* met musketvuur. — *lust hem meer bescheeds*, is hij hiermede niet tevreden. *van bijs*, van nabij. De vorm moest eigenlijk luiden *van bijs*. De inlassching der *d* is waarschijnlijk ontstaan naar analogie van *van wijs* = van verre. Vgl. *Een dwergh*, vs. 1.

Vs. 31—40. *boonen*. Zoogenoemde *blauwe boonen* of kogels, die na
EIJMAEL, Huggens' Zede-printen.

den blixem riecken, van wege den zwavel van het buskruit. Vgl. *Voorh.* vs. 121, vlgg. — *vol tegenwoordigheits*, van geest nl. — *redelicken*, door de rede getemperd. *schrickelick*, ontzaginboezemend. In omgekeerden zin: *K. I.*, 167. *bescheit*, beleid. — *Men sterft hem rondom af*, zijne matrozen sneuvelen rondom hem. — *feller macht dan drymael sijns gelijk*, meer dan driemaal grootere macht. *versch als onverwacht*, nieuw en plotseling in het strijdperk verschenen. — *solfer-koren*, buskruit, *grain de poudre*. Vgl. *koren* en *korrel*. Vgl. *Voorh.*, vs. 125 vlgg.:

Dat syn geele *Solfer-cruymen*.

Dat zijn snelle flicker-Sout,

Selden loot of yser ruymen,

Sonder uw vereoolde hout.

Vs. 41—50. *van sich*, van zich af. en *meer als ons*. Versta: nog andere dan ons. — *voor uyt*, vooraf, het eerst. *'t laetst bekarmen*, 't laetst nl. sterven; zij zullen na ons hunnen dood te bejammeren hebben. — *Naest rijk*, enz. Versta: Kan men niet met buit beladen en ongedeerd naar huis keeren, om daar den eerekrans der overwinning te ontvangen, dan is het ook eervol den vijand al sneuvelende nog te verslaan. *onverseert*, ongedeerd. Vgl. *Oogentr. I.*, 275: verseeeren. — *ontscheuren*. Zie *H.-St.* bl. 127. — *Vromigheid*. Dapperheid, gelijk altijd in het *Mnl.*

Vs. 51—60. *bewesen*, heengewezen, besteld, geplaatst. *Lsp. I.*, 15, 37. *Var.*: Die siele keert te hant, daerse God bewijst. — *Sijn'*, des Heeren, zijne soldaten. — *de Ronde*, ter aflossing nl. — *Geworden*, is gewis. Wat eenmaal gebeurd is, kan niet meer ongedaan gemaakt worden. *Te worden*, wat nog worden, nog gebeuren moet, het toekomstige, kan nog anders uitvallen, dan men denkt. — *Wat kand'er*, enz. Vgl. hiermede ons spreekw. *van de lip tot den beker is een wijde weg*. — *schooren*, onderschragen, staande houden in den tegenspoed. — *stuyten*, tegenhouden in den voorspoed; *schorten*, ophouden, omhoog houden. — *En bergen Israël*, enz. Toespeling op het gebeurde bij den uittocht uit Egypte.

Vs. 61—70. *'t Voor* en *'t Naer*, enz. Versta: uwe handelingen in haren ganschen omvang. — *averechts* (koen), stoutmoedig in ongunstigen zin, roekeloos. *verbaestheit*, ontsteltenis; *Ned. Kl. II.*, 25, 5. — *Een sachter ongevoel*, enz. Versta: de gevoelloosheid van den dood verkiezen, als zijnde zachter. Vgl. *K. I.*, 23, 534. *Hofw.* bl. 27. — *En trachten na de winst*, enz. Versta: en het voordeel najagen, hetwelk gelegen is in het lijden eener kleine smart in plaats van eene groote. — *van de rechte vrees van boven vreemd*. Wij zouden thans zeggen: *van de rechte vrees van boven* te wezen aan de billijke vrees voor God hierboven. — *Wat soeken wy den dagh*, enz. Doch waarom nog langer naar bewijsgonden gezocht voor iets, dat zonneklaar is (helder en duidelijk, als 't licht der zon op den middag). — *De Waerheit*, God zelf (in de X Geboden).

Vs. 71—74. *Noch heeft de Manheit plaats*. Er is toch nog plaats voor manmoedigheid d. i.: Men behoeft daarom geen lafaard te zijn. — *Ont-*

haeltse. Hij, die den dood rustig kan afwachten (zonder hem roekeloos te zoeken), haalt hem ver genoeg af, d. i. gaat hem ver genoeg te gemoet. — *dat 's*. *Dat* (het lijden van den dood) is tijdig genoeg op het uiterste oogenblik. — *Maer 't sterven*, enz. God zendt u den dood, of doet hij dit niet, dan is het voor u beter te blijven leven.

EEN BEUL.

Vs. 1—10. *Ambachtsman*. Denk om: *beulenhandwerk*. *Die niet en doet als recht*, wdsp. De beul immers oefent het *scherpe recht* uit. — *scherpesuere saus*. Amperzure toespijs, zouden wij thans zeggen, van den bitteren laatsten schotel (den dood nl.). In *gerecht* zit weer eene wdsp. — *slagknoop*. Aan het lederen uiteinde eener zweep bevindt zich een touwtje, dat de *slag* genoemd wordt, en aan het uiteinde hiervan steeds een *knoop*. H. noemt den beul waarschijnlijk aldus, omdat hij 't laatste woord spreekt van 's konings macht, even als de *slagknoop* het uiteinde is van de zweep. *toppen*, tollen. In 't Vlaamsch heet de *tol* nog *top*. In 't Z.-Limb. is *iesdop* = tol. Bij Kil. *dop* naast *top*. — *Chirurgijn in 't gros*, heelmeeester in het ruwe. *koppen*, wdsp. *Koppen* beteekent zoowel *koppen zetten* (heelkunde) als den *kop* of het hoofd *afslaan*. Oudem., i. v.: Waarom heeft de R. Kercke so menigh duysendt menschen doen branden ende *koppen*? Voor de laatste beteekenis vgl. *nekken*, *villen*, *schillen*, enz. en 't mnl. *hoveden* (onthoofden). hgd. (dial.) *haupten*, eng. *to head*. In Z. Limb. wordt *köppen* nog aldus gebruikt. — *Snijder*. Iemand, die halzen snijdt of kerft. Wdsp. met *Snijder*, kleermaker. *Maeyer boven 't gras*. Aldus wordt hij genoemd, wijl hij zijn zwaard zwaait ter hoogte der halzen, dus stellig boven de grashalmen. — *quyl*. Speeksel. Bij het touwslaan, even als bij het spinnen, worden de vingers telkens met speeksel of water bevochtigd. Het koord, waarmede de beul de misdadigers opknoopt, is dus volgens H.'s voorstellingswijze een product van speeksel en hennip. Het touwslaan noemt hij zelfs met een door hem gesmeed werkw. *kennip-quylen*. Zie K. I, 168:

Daer oeffen ick mijn Jeughd op 't noodigh *kennip-quylen*.

De juistheid van bovenstaande verklaring wordt ook bevestigd door *Cost. Mal.* vs. 280, alwaar H. van den arme zegt:

Die met het ring-geraes dat uwe hand begraeft,

Sijn *uyt-gequylt* gesin van *spinnen* sagh ontslaeft.

Een Veerman. Schuivevoerder van den Dood, daar hij de zielen naar de *w*ereld stuurt, even als Charon, de veerman van den Styx. — *Op-naer*, behalve, uitgezonderd. *Salvers*, Heelmeesters, dokters. Vgl. *lapzalvers*. *die beginnen*, die dus de kunst nog niet meester zijn en door hunne verkeerde behandeling veel menschen doen sterven. Zie *Een onw. Medic.* vs. 18, vlgg. — *eerlick*, met eere, zonder de smet, die aan den naam van moordenaar kleeft. Vgl. *Een Gesant*, vs. 1: Hij is een *eerlick* spie. *begost*, begonst, begonnen. Zie *Een onw. Med.* vs. 63, Aant.

Vs. 11—20. *Ten zy het scherpe recht, enz.* Versta: Tenzij het scherprechtersambt in zijn geslacht erfelijk zij. Zonen van beulen waren dan genoodzaakt hunne vaders in hun bloedig bedrijf op te volgen. — *Het adelicke bloed.* Het woord *adelick* wordt hier op het *bloed* van den beul toegepast, omdat wegens de erfelijkheid van het scherprechtersambt in zijne familie hij *erfelijk beulenbloed* in zijne aderen heeft, even als een edelman erfelijk graven- of baronnenbloed. *Adel* bet. eigenl. *geslacht*. Zie *Ned. Wdb.*; *adelick bloed* dus letterlijk *geslachtsbloed*. *Vrije wapenkunst*, ridderhandwerk, tegenover de gedwongen hanteering van het zwaard door den beul. Versta dus: zoo stroomt in zijne aderen even goed adellijk bloed, als dat (van den werkelijken adel), hetwelk van de goedgunstigheid der vorsten schild, loof en helm verkreeg voor de vrije uitoefening v. h. wapenhandwerk. — *Schild*, het wapenbord. Aangaande *Loof* en *Helm*, zie: *Eene rijke Vrijster*, vs. 25 vlgg. — *vroegh gekromt*, enz. Versta: vroeg geoefend, om later bekwaam te zijn; *Mnl. Wdb.* 3, 31: 't Hout sal vroe *crommen* dat ten hake sal gedijen; dattet geerne vroe *ch crommet* in 't wassen, dat een goet haeck werden sal. — *Soo leert hy*, enz. Versta: Men leert hem zich oefenen in het afslaan van hoofden op appels, die op eenen staak geplaatst zijn, en in het geeselen, op steenen leeuwen en pijlers. — *Verwesen*, veroordeelde. Vgl. *H.-St.*, 99; *Hofw.* 46, 55. — *schrickt hem*, verschrikt hem, boezemt hem vrees en afkeer in.

Vs. 21—30. *Door-oeffeningh*, langdurige, aanhoudende oefening. *voorhoofd*, den moed, de koenheid. Vgl. fr. *avoir le front de*. Deze regel wordt door de volgende verklaard. — *in 't begaep*. Versta: wanneer zij in het openbaar optreden en de blikken der omstanders op zich gericht zagen. *begapen*, met open mond aankijken. Vgl. Vondel, *Leeuwend.*, Voorr. vs. 61:

En beschimpe een kermiskinckel

Die hier tent en poppewinckel

Komt begaepen uit het groen.

bewalmt, overwelmd, bevangen. *beknepen*, beknelde. *gedemt*, smoren, krachteloos, amechtig maken. *Dempen* is het fr. *suffoquer*; daarvan *dempig*, thans *dampig*, kortademig (van paarden). Aangaande *longeren* zie: *Een onw. Medic.* vs. 61. — *haer van haer gegrepen*, hen van henzelven gerukt, hun hunne zelfbeheersching doen verliezen. Vgl. *Oogentr.* I, 259: en stal ons *uyt ons*; en mijne aant. *H.-St.* 127. — *tastelicke reën*, tastbare redenen. — *Den een des and'ren Wolf*. *Nl.* wijl de eene mensch den anderen bang maakt. Toespeling op Plautus, *Asinaria*, II, 4, 88: *Lupus est homo homini. van een, van elkaar*; vgl. *achtereen*, achter elkander.

Vs. 31—40. *Vergevelicker*. *Nl.* dan bang te zijn om in 't openbaar op te treden. *is 't die*, is het voor hem, die, enz. *mensch'lick grouwen*, de met de menschelijke natuur overeenkomende afkeer. — *Godes maeck-selen*, schepselen. — *'t schrickelicke Dier*, de Hydra, die men het „volk”, de gemeente, noemt. — *bestaen*, volstaan. — *Sijn recht*, enz. Versta: Terwijl een rechter volstaan kan door eenvoudig recht te spreken en zich niet te bekommeren heeft over de gevolgen, moet de beul bij

de uitoefening van het recht er nog voor zorgen, dat hij het *goed* d. i. handig doe, of hij verkeert in dadelijk gevaar. — 't *steenige gejouw*, het uitjouwen en met steenen werpen (door het gepeupel). — *Op 't kraecken*, wanneer de strop breekt. 't *sagen*, wanneer hij het hoofd niet met een slag afhouwt, maar twee- of driemaal slaan moet, zoodat het *sagen* lijkt. — *lijdt sy last*, wordt zij onderdrukt, d. i. wil men haar niet bekennen. *beknepen*, beknelde. Vgl. boven vs. 27. — 't *heck van ijserharde tanden*. H. teekent hierbij zelf het zoo bekende Homerische ἔρκος ὀδόντων aan.

Vs. 41—50. *der logenen beklem*, de bezetting, het pantserkleed der leugens. Het woord *beklem* schijnt elders niet voor te komen. Vgl. echter *beklemrecht*, *beklembrief*. — *dwers*, verkeerd, zoodat zij moeilijk te voorschijn te halen is. Beeld aan het baren ontleend. — *Touw* staat in verband met *slaet*; *Tangh* met *nijpen*; *Rijsen* (roeden) met geeselen. — *Verbonden*. Hierbij heeft eene ellips plaats. H. bedoelt: verbonden (gehoorzaam) *aan den wil zijner lastgevers*, als de bijl aan den wil van dengene, die haar hanteert. Vgl. *Een matroos*, vs. 28. In den zin van het hgd. *ich bin ihnen sehr verbunden* (dankbaar), komt *verbonden* ook bij ons wel absolutè voor. Zie Oudem. *Wdb.* i. v.: Ik ben voldaan en zeer *verbonden* om deeze eer. — *bewoelen*, hier, het woelen op, het wroeten in iemands lichaam. Gewoonlijk komt het voor in de bet. van *omwoelen*, *omwikkelen*. Zie *Uitlegk. Wdb.* i. v. — *in 's Heeren last*, terwijl hij den last van zijnen Heer ten uitvoer brengt. — *geen*, niet eene. De ontkenning dient dan echter bij *soo haest* getrokken, waardoor de zin eigenlijk bevestigend wordt: zoodra de wraakzucht toegang tot zijn hart vindt, is zijne rechts-oefening eigenlijk geen recht meer, al is zij in zich zelf juist en billijk. Ter verduidelijking zijner meening plaatst H. hierbij de volgende aanhaling uit Plessis, *Meditat. in Ps. 101*: „Un Prince faict exécuter un meschant justement; mais il est meu d'animosité plus que du faict. L'oeuvre est juste en soy. Celuy qui le faict, injuste néanmoins. Pour son regard il est homicide. Ce n'est disje plus un criminel, qu'il faict exécuter; c'est son prochain qu'il tue.”

Vs. 51—54. *Soo door den dicken dijck*, enz. Vgl. hiermede een door Beets in zijn *Poëzie in woorden*, bl. 114, medegedeeld opschrift v. Huygens, dat uit 80 woorden bestaat, waarvan elk met eene *D* begint. — *Hy is aen andere*, enz. Versta: Hij doet aan anderen, wat anderen aan zich zelve doen, nl. pijnigen. — *Een yeders Beul zijn Hert*. Lasch achter *Beul* is in en versta: Iedereen heeft een Beul in zijn eigen hart. — *onbknabbelt*, zonder knaging of wroeging.

EEN BOER.

Vs. 1—10. *d'aller eerste*. Adam, ons aller stamvader. H. redeneert aldus: Adam is, als eerste mensch, de stamvader der edellieden en dus

ook een edelman; daar nu echter Adam niets anders was dan een landbouwer, verschilt de staat van een boer niet van den zijnen en is deze dus even goed een edelman, als Adam. — *of hy 't al beheerste*, ofschoon hij heer was der geheele aarde. Vgl. vs. 95: en Caesar heerschten 't all. — *Beploeghde's*, 's = des, daarvan. — *Hovenier in 't wild*, tuinman in 't ruwe. Vgl. *Een Alchymist*, vs. 13: Een toovenaar in 't wild; en *Een Beul*, vs. 4: Een Chirurgijn in 't gros. Waar de hovenier spit en graaft, scheurt de boer het land open met den ploeg; des laatsten egge is ook slechts eene grove hark; de tuinman snoeit, de boer maait. — *Groote-Moeder*, aarde. Vgl. *Cost. Mal.* I, 76:

Een overladen oor met oude-moeders beenen (steenem).

Een Mensch die niet en is, enz. Versta: een mensch, die slechts bestaat, om mensch te zijn, en niets meer, d. w. z. om zijn natuurlijk leven te leiden, zonder hoogere ontwikkeling. — *En helpen 't andre zijn*, hij bezorgt hun immers het noodige levensonderhoud. *een volle man in 't wesen*, een heel man in werkelijkheid, waar het op werken aankomt. — *by ongevall*, zonder dat hij 't helpen kan, bij toeval, onverhoeds. — *braeck*t. Verwijs. *Ned. Kl.* III, bl. 91, 4: „Om de moeilijkheid, waarmede het gepaard gaat.” Mij dunkt, dat het beter door *flapt er uit* kan weergegeven worden: de boer brengt het wijze woord niet met moeite uit, maar het ontsnapt hem, valt hem onwillekeurig uit den mond. — *rijs*t. Oude en juiste vorm voor ons *rispen*. hgd. *reupsen*, mhd. *raubzen*. Zie *H.-St.* bl. 45, vlg.; *braecken* en *ripsen*, beide onhebbelijke woorden, gebruikt H. hier, omdat de boer, al uit hij ook scherpzinnige gezegden, dit toch in ruwe, onbeschaafde taal doet. *een' vlaegh*, eene gulp; overdr. een gezegde. *suypen*, zuigen, opmaken. *Suypen* had in de XVII^{de} eeuw niet noodzakelijk de bet. van *onbehoorlijk drinken*, die wij er aan hechten. Vgl. Vondel, XIII, 32: Zij heeft den koelen dauw *gesopen*; en tal van voorbeelden bij Oudemans. Verwijs' aanmerking vervalt dus. — *buylens-boecks vernuft*, eenvoudig gezond verstand, waaraan alle schoolsche geleerdheid vreemd is.

Vs. 11—20. *daar 't Leven leven is*, waar men in waarheid leeft, het leven geniet zonder bekommring. Dat het zoo moet opgevat worden, blijkt uit het volgende. — *voor- en achterdenck*. *Achterdenck* = achterdenken; bezorgdheid over de toekomst en angstige nabetrachting over het verledene. Vgl. hgd. *vor-u. hintergedancken*; vgl. Hooft, *Ned. Kl.* II, 4: staagh wakende *achtersorgh* en *voorzienigheid*. — *Trommel*. Zinnebeeldig voor oorlog. *Lonten*, der geweren nl. — *Duelders sweet*, geld opdokt. *oft wreken 't*. Het onderwerp is hier, gelijk meermalen, uitgelaten. *bergen*, hooibergen. *Wreken*, wraak nemen, vergelden, verhalen. Vgl. *Een Gesant* vs. 21. Misschien is *wreken* op hier eene toespeling op *wreken* = wringen uit; Kil. *wreken* (holl.) *wreycken*: uit de handen wringen; zie verder Oudem. en Weiland i. v. De volgende ww. *scheeren*, *braecken*, enz. zijn toch ook alle spelenderwijs gebruikt. — *Terw, tarwe*. — *duyckt hy door*, hij doorworstelt ze, al bukkend en buigend. — *wederspannen*, tegenstreven, tegenweer, verzet. *uit den nood*, door den nood

gedwongen. Versta: De Boer zal, zoolang hij niet anders kan, den moedwil der soldaten verdragen, maar als de nood hem eindelijk tot tegenstand dwingt en hij daarbij op de hulp zijner lotgenooten kan rekenen, dan mogen de soldaten op hunne hoede zijn. — *pols*, polsstok; *pijck*, piek.

Vs. 21—30. *hij wenschten*, enz. Versta: hij is heeter op het vleesch en bloed zijner vijanden dan op zijn gewoon voedsel. — *'k Neem—uyt*. In de uitgave van 1625: *Kipt-uyt*. *Kippen*, nemen. *Trommeltijden*, oorlogstijd. Vgl. vs. 13. *geen sijns gelijke koningh*, geen koning (is dan) hem gelijk. — *Vryheit sluyt haer heck*, hij is vrijer in zijn huis, dan een koning in zijn rijk. De passage is eene zinspelende op het bekende: *my house is my castle*. — *'t kostelick Genoegh*, het heerlijke bewustzijn genoeg te hebben. Waarschijnlijk woordsp. met *kostelick*, duur, moeilijk te verkrijgen. Vgl. *Costelick* Mal. H. denkt aan de rijken en aanzienlijken, die *zooveel* moeten hebben om *genoeg* te hebben. *dat hebben and're min*. Anderen zijn in dit opzicht niet zoo goed bedeed. — *ses-dagh*, de zes werkdagen der week. Een door H. gemaakt woord naar analogie van het eng. *fortnight* = 14 dagen. *te karr klimt*. Denk om den *Zonnewagen*. — *Minne-Moeder-starr*, Venus, de avondster.

Vs. 31—40. *Trots*, zoo goed als. *Trots* en *spijt* zijn voorzetsels uit zelfst. nw. ontstaan. — *seren-daegsche rust*, hier om de zeven dagen wederkeerende rust of de rust van den zevenden dag. In beide gevallen is *serendaegsch* echter onjuist gebezigd; dit beteekent *zeven dagen durende*. Vgl. de vierdaagsche zeeslag; de tiendaagsche veldtocht. Zie verder *H.-St.* bl. 46. — *sweeten*, werken. Gevolg voor oorzaak. — *om des yvers wil ter kennis*, uithoofde van zijne vurige begeerte God te leeren kennen (uit de woorden zijns zieleherders). — *rouwe hand*, ruwe, vereelde hand. *ongekussent knielen*, knielen op den blooten grond, zonder kussen. — *bewegelicker*, gemakkelijker te bewegen. De zin is: God laat zich gemakkelijker bewegen zijn medelijdend oog op de ruwe hand en het „ongekussend knielen” van den eenvoudigen man te slaan, dan daar, enz. Vgl. *Daghw.* I, 170: Hem, *beweeglick* met een woord. Zie verder *H.-St.* bl. 47. — *Amber-wanten*, met amber geparfumeerde handschoenen. Vgl. *Eene rijke Vrijster*, vs. 6, en *K.* II, 544:

Hoeveel sy Muskeliats, hoeveel sy *Ambers* dragen.

want eig. een handschoen zonder vingers; het fr. *gant* is hiervan afgeleid. *geleerd Gebed*, in tegenstelling met dat der kinderlike zielen.

Vs. 41—50. *het overschot*, wat er na de godsdienstoefening overschiet. *hangter 't Kroontjen uyt*, wordt er feest gevierd, gedanst. Van dit laatste was een krans van groen het teeken. Zie Kalf, *Het Lied in M. E.* V, 510. *Kroon*, krans. Vgl. fr. *couronne*. *den Avond blijfter by*, de avond gaat er ook meê heen. — *sijn' gadingh*, een meisje, dat hem lijkt. *Gading* van *gaden*, behagen, voegen. *Ry* voor *rei*, ronde- of reidans. — *wringhter sich ontrent*, weet haar op eene, weliswaar boersche, onbeholpen wijze te naderen. — *me denckt*, mij dunkt. Zoo zeggen wij

ook wel *mij dacht* voor *mij docht*. — *te boock*, te boek. Denk om de spreekwijze: Huwelijken worden in den hemel gesloten. *Troosje*, liefje. Vgl. *Voorh.* vs. 578; fr. *soulas*; *ibid* vs. 611. — *stickgien*, stukje. — *aers noch aers*, niet anders dan, precies. Vgl. *K. I*, 565:

Daer meende de goe Vrouw schier *aers als aers* te worden;
letterlijk: anders dan anders, anders dan gewoonlijk, tureluursch.

Vs. 51—60. *slijpstien*. Ook deze wordt immers warm door het slijpen, even als het hart van den boer, door het koesteren der liefde. *pot*, ketel met spijs erin. *him*, hem. — 't *sop*, hgd. *die brühe*, het *jus ombrack*, ontbrak. Zoo ook *omberen* voor *ontberen*. — *versier*, visier, hier voor gelaat, bakkesje. — *veulderhangde*, *velerhande* voor *vele*. — *knecht*, knaap. Gewone benaming in de 17de eeuw. Vgl. Vondel, *Leeuwen*. 596. — *lick en as* = *lick as*, gelijk als. *en as*, een asch. Wij bezig . . . stofnamen nooit het onbep. artikel. Zie vs. 141. — *hem*, zich. *by en aer sen Weuningh*, aan den brand van eens anders woning. De boer past dit aardig op zijn door minnegloed verteerd hart toe. — *by men darne*. Boeren-bastaardvloek voor: bij mijn ziel!

Vs. 61—70. *Wat let men*, wat scheelt mij. Vgl. *Zeestraet I*, 406: wat lett de menschelijkheid. *ke dare*, kijk daar. Vgl. vs. 115 en 117. Verder *K. I*, 494, 599, 603. Vgl. fr. *voici*, *voilà*; ons ziehier, ziedaar; Coster, *Teeuwis*, vs. 1161: *Ke hy*, kijk hij. *dat 's en tré*, dat is een stap, pas. — *tee*, teen. — *Al*, als, indien. Zie *Mnl. Wdb.* 327a; en *H.-St.* bl. 47. *slinger*, flikker (manier van dansen). — *Mick*, *mick*, kijk, kijk! Over dezen uitroep zie *H.-St.* bl. 47. — *drilt*, trilt, gaat op en neer. *al*, als; zie vs. 63. *staet ter hangd*, gaat het hem af. — *biendere*, beenen. Zie hierover *H.-St.* bl. 48. — *al stinckt den a'em van 't prijse*. Vgl. Eigen lof stinkt. *Hofw.* I, 324. — 'k *en mocht niet taeyer rijse*. Ik zou daarom niet langzamer opspringen, d. w. z. ik zou even vlug en luchtig dansen. Omtrent *taey*, traag, langzaam, vgl. *H.-St.* 141, en *Hofw.* 55. — *voort*, weg, dood. „Karakteristieke trek van den Hollandschen boer”, merkt Verwijs op. Zou het alleen op den *Hollandschen* van toepassing zijn?

Vs. 71—80. *ginte*. Een uit het onzijdig *gint* ontstane bijvorm van *gene* = *gindsch*. *kadijckgie* van *kade* en *dijk*; smalle en lage dijk. — *Waeteringh*, wetering. De *ae* als *e* uit te spreken. *slijckje*, klei, grond. — *Klink klaere*, eig. helder klinkend (van metaal); daarvandaan *zuiver*, louter, niets dan. Vgl. ook *klinkerd* of *klinkaard* voor hard gebakken steen, *K. I*, 458, 460. — *erven*, vaste goederen, huizen met de daarbij behorende landerijen. *gelicken* gelijk; vgl. vs. 57 en 58. — *roytse*, hoe reikt, gaat ze op mijn hek aan. *Rooien*, bet. eig. *streek houden*, van *rooi*, fr. *roie* = *raie*, groef, lijn. Zie Vercoullie Etym. *Wdb.* Daarvan aanleggen, mikken, schikken, enz. Vgl. *K. I*, 237:

Die ons Bloed, en Erf, en Cassen
Godsgewijze, *royt* en recht!

en K. I, 216:

sonder regel, *roy* en doel.

hecke = *hecken*, *hek*. Omtrent de *en* zie *Hofw.* 56. — *snick*, nagenoeg hetzelfde als *zucht*, doch met meer geluid. Vgl. den laatsten *snik* geven. — *André le dernier soupir*. Ik acht het gelijk in beteek. aan Z.-Limb. *sm*, een smakkend geluid van de tong. Deze regel is typisch. — *Luchtgien*. Uit eene rood gloeiende lucht bij zonsondergang wordt voornamelijk *wind* voorspeld voor den volgende dag.

Vs. 81—90. *welbekleid*, lett. goed van *klei* voorzien; niet (zooals Verwijs wil) van *kleeren*; Vgl. *Hofw.* I, 362: 'k Hebb mé *kley* an me gat. *Klei* is dus grond, landerijen. *goelick*, schoon, knap. Vgl. Vondel, *Leeuwend.* Voorred. v. 29: *Goelicke* Amsteljooffer. — *op te fluiten*, aan te zetten. *Opkikkeren*^b zou thans het volk zeggen. Vgl. Huygens (Ed. Leendertz) I, 55:

'Kmiende me iens *op te fluyte*

Om de meyt her mongt te sluyte.

Die pankoek schuyft. Dit aardig beeld beteekent: de zaak is in orde. Wanneer de pannekoek in de pan schuift, is hij gaar. Vgl. *H.-St.* 148. *gedijn*, lukken, geschieden. — *slegh*, slechts. *klav're vrouwtgie*. Wanneer zij bij hem en zijn vader komt inwonen, dan zal zij van dat drietal of *klaverblad* het vrouwtje zijn. — *Bin icker*, enz. Als ik maar van dat *klaverblad* de heer ben. *met de kaecken*, zij laat zich eenen zoen geven. — *Trouw*, verlovingsring, fr. *anneau de fiancailles*. Het is echter geen van de soort, waarvan in Verwijs' aantek. sprake is, uit twee hoepjes bestaande, van welke elk der verloofden één droeg; dit blijkt daaruit, dat de ring van zijnen duim aan den haren glijdt. — *Sy voelt en voelt het niet*, zij doet, alsof zij het niet voelt.

Vs. 91—100. *de Vaertgiens raken t'saem*, de vaders van wederzijde houden eene samenkomst tot bespreking der huwelijksvoorwaarden. *kroonen*, kransen van maagdepalm. Het palmknoopen ter eere van bruid en bruidegom was een alom verspreid gebruik. Zie Hofdijk, *Voorgest.* VI, 220. — *binnens kooys*, te kooi, te bed. — *En Caesar heerschten 't al*. Ter verklaring van dezen regel is 't voldoende *en*, even als 't Lat. *et*, op te vatten als *ook*. Vgl. het bekende: *Et tu Brute!* Versta dus: Ook *Cesar* was heer der wereld (even als *Alexander*), en toch brachten beide, enz. — *Wat is hy min of meer*, enz. Versta: Alle menschen, die in het bruiloftsbed of in de doodkist gaan, zijn gelijk; met hunne kleederen leggen zij tevens de teekenen van hun meerder of minder aanzien af. — *dobbeld Man*. Paragogische *de* De boer is nu tweemaal man: als mensch en als echtgenoot; het leven heeft nu dubbele waarde voor hem.

Vs. 101—110. *reddert*, brengt in orde. In dezelfde bet. ook *redde*. Zie *Hofw.* vs. 2406, en mijne aant. Vgl. verder K. II, 271 en 521. *serpt*. *Serpen*, schuren, feilen, van *serp*, zuur, bijtend. Zie K. I, 228; II, 281. — *Mouc.* Kil. *moude*, melckteyle, molde. In Zuid-Limb. beteekent *molt* een houte. trog, waarin het baksel gemengd wordt. Hier echter waarschijnlijk

van een *melkrat* gezegd. Vgl. *K. I*, 170: Ben ick de *Zuyvel-mouw*. Zie *Tijdschr.* I, 254. — *kaeren*, karn of karnton. — *stremmeles*, stremsel (voor de kaasbereiding). Zoo ook *zageles* voor zaagsel, *hengeles* voor hengsel. Oudem. *Wdb. op Bred.* 319. — *t'Stêwaert*. Over de verbinding *te—waert* zie *H.-St.* bl. 25. — *sijn' liefsten schat*, zijne vrouw, die achter hem in den wagen zit. — *vertieren*, verkoopen, slijten. Vooral van den kleinhandel gezegd. Vgl. *H.-St.* 84. — *voordert*, bevordert, behartigt. — *munt by munt*. Hierbij dient een werkwoord, bijv. *ligt*, aangevuld; bij 't onmiddellijk volgende, *zijn*.

Vs. 111—120. *Maendaghs mercktgangh*. In H.'s tijd schijnt dit in den Haag de eenige of althans de hoofd-marktdag geweest te zijn. Vgl. *Een sot* *Hov.* vs. 80. — *sparren sy 't gebit*, sperren zij den mond open. *tot achter om*, tot voorbij. — *toonon sy den tand*, letterl. en overdrachtelijk op te vatten; in de laatste bet. *den tand toonon*, de tanden slijpen op, bedillen, gispn. Thans beteekent iemand de tanden laten zien, tegen hem opkomen, niet bang voor hem zijn. — 't *Kostelicke Mal*, de dure Dwaasheid (der Mode). Zinspelning op zijn gedicht. *Velerhand*, de afwisseling in kleederdrachten, enz. tegenover den landelijken eenvoud. — *Ke daer*. Zie vs. 61. *Jan Govertse*, naam van haren man. *boucens*, wijd geplooid vrouwenrokken, die over de andere werden gedragen en ter hoogte van de knieën opgenomen. — *wat kost het goetien houcens*, wat hebben ze aan dat goedje (die kleeren) te houden (te torsen). Zie omtrent deze plaats *H.-St.* 49. Vgl. nog *K. II*, 306: wie zou het goedjen houwen; schoon de uitdrukking daar in anderen zin voorkomt, nl. *goedje* = vrouwvolk. — *beget*, bij God! Bastaardvloek. *dat staet*, nl. prachtig. *goud speldewerck*, gouden kantwerk of borduursel. *op zy*, op zijden stof. — *Kerstienten*, (edel-)gesteenten. Over epenthesis der *r*, zie Te Winkel, *Gramm. Fig.* 291, vlgg. *Tuyt*, kapsel. Over de verschill. bet. van het woord zie *H.-St.* 37. — *Hoep*, hoepelrok. Vgl. *Cost. Mal.* vs. 47: Een omgehoepte pack. — *moer in 't slick*, smeerpoes. *Moer* in de dubbele bet. van moeder, vrouw, en moer, moeras, slijk. *flenter-sieltgie*. Floddermadam, zou Tante Martha de Harde zeggen. *Flenters*, zijn flarden; vgl. *K. II*, 399. *Zieltje* kan ook hier weer de dubbele beteekenis hebben van *vrouw* en *rok*.

Vs. 121—130. *schei*, scheede. Kleeren maken de vrouw niet, meent Trijn. *Wat geeft*, wat zet zij bij. — *naers om naers*. Prothesis der *n*, even als in *noom*, *narm*, *navond*, enz. De zin is: ik durf mijn lijf wel naast het jouwe laten zien. — *Moolicke*, vogelverschrikster, van Moloch, den afgod der Pheniciërs. *rock of*, ruk af. *Luyve*, masker. In Z.-Limburg noemt men den rand van den hoed nog aldus. *Luif* of *luifel* is eig. het vooruitspringend gedeelte van een huis. — *kuyve*, toupet, haar. — *Molenare wijfs*, wegens het witgepoederde haar. — *bepockpet*, pokdalig, letterlijk met pokputten bedekt. *Pet*, mnl. *pit*, put. *slim*, scheef. Zie *Voorh.* vs. 525; *K. I*, 698; *II*, 10. — *fluyte*, liegen. Vgl. *K. I*, 597:

'k Will niet, en evenwel, of je docht dat ick *fluytte*,
En maeckte je wat diets, kom anne, voelt van buyte.

Vgl. ook: *Een Koningh*, vs. 23: door de kromme *fluyten* van hunn' vercieringen; *K. II*, 64: Domine, *gij fluytt*. — *barnen*, brannen; metathesis der *r. Kis*. Onomatopoea, gelijk *sissen*. Vgl. Huydecoper, *Proeve*, 2, 278. — *oolick*, uit *odelick*, ledig, en daarvan: gering, slecht, leelijk. Later, doortrapt, boos.

Vs. 131—140. *bedrijve*, haar gang gaan. — *al*, als; vgl. vs. 63, 64. *kas*, kast. *Gelassen Kassen* noemt H. de rijtuigen, *K. I*, 411. — *Le'ere wagentjie*, karos of koets. *as*, poeder. — *op te schoer*, op den schouder. *ehult*, gehuld, gekapt. — *Sou hate*, zou het land hebben. *sus*, zoo. Nog over in *zus* of *zoo*. *Vergult*, in zijn schik. — *lubbetuygh*, de halskraag van geploide kant. Vooral de kanten om den pols werden *lubbten* genoemd; zie *C. M.* vs. 275; en *Voorh.* vs. 353. *efommelt*, verfrommeld; vgl. *Voorh.* vs. 373. — *web*, weefsel, geheel stuk kant. *magh*, kan. *nimmend*, niemand.

Vs. 141—150. *opper-blad*, bovenste blad. Zie *H.-St.* bl. 50. — *as en gras*, groen als gras. Voor een stofn. stond vroeger in dergelijke uitdr. wel het onbep. artikel; zie vs. 58. *vol sije bongt espanne*, gevoerd met bonte zijde. *Sije bongt* beschouw ik als eene omzetting, daar ik geen zijden bont ken. Dat bont zou dan tevens *groen als gras* hebben moeten zijn! — *kleur*, komt bij Vondel ook onz. voor. Zie Hoogstr. *Geslachtslijst*. De oorzaak, waarom H. het onzijdig maakt, zal wel in het aanwiz. voornw. te zoeken zijn; vgl. dit maal, dit pas, dit keer, dit soort. Ironische vraag, gelijk blijkt uit het volgende. *Ik houw* en *biertgie*, *neen 't*. Ik wed om eene kan bier van niet. *Neen 't*, *neen* het (is zoo niet). Te Maastricht zegt men zoo nog altijd *ja't*, *neen't*. *wammes-tuytgie*, de spits toeloopende punt van het om het lijf sluitend wambuis, wordt met den spitsen boeg eener schuit vergeleken. — *sluycktet*, sluipt het, loopt het toe op. — *En al sijn klatergoud*, En alles (alle versierselen) zijn van fijn klatergoud, d. w. z. echt bladgoud. — *kostelick—mallen*. Toespeling op het bekende gedicht.

Vs. 151—160. *te keur*, waarschijnlijk in dezelfde bet. als *te kust en te keur*, naar hartelust. door 't *schuy*n. Hier waarschijnlijk in minder ongunstigen zin voor 't lichtzinnig volkje, de *jeunesse dorée*, de danten en *quanten*, zooals hij ze *K. I*, 411 noemt. — *Trots trotser Keiseren*, zoo goed als de eerste keizers. *Trotser*, sterke 2de nv. afh. van het voorz. *trots*. *Wooningh-wagen*. Aldus genoemd wegens zijne grootte. — *Victori koets*. H. denkt hier aan den triomfwagen der Romeinsche imperatores. — *Of*, alsof. *gelauwert*, met krijgslaurieren overdekt. — *binnens monds*. Hier niet letterlijk op te vatten als: in zich zelve, maar: zonder het uit te spreken. De hier volgende zedeles is eerder uit de gezegden van boer en boerin op te maken, dan dat zij door hen uitgesproken wordt. — 't *Malle kostelick*, omzetting voor 't *kostelick Mal* en even als elders toespeling op het gedicht. — *tijds genoeg*, tijdig, bij tijds. — *hooge les*, belangrijke, gewichtige les. Wij spreken omgekeerd van eene les, waarin *diepe wijsheid* ligt. — *onthaelse*, mag hier niet met Verwijs door uit iets halen, trekken, weergegeven, maar moet als *inhalen*, in zich opnemen

opgevat worden. Dit eischt de analogie met *hooren*, door de ooren opnemen. Vgl. *Een Matroos*, vs. 72: *onthaeltse verr' genoegh*.

Vs. 161—170. *geraeg*, graag. Omtrent de inlassching der *e* vgl. *C. M.* vs. 104: 't is *gelas* (glas). Zie Te Winckel, *Gram. Fig.* bl. 308. — 't *groote Boeck*, de Natuur. Vgl. *Hofw.* vs. 1605: het *Boeck* van alle dingh. *ter Scholen waer hy gaet*, hij is in de School, waar hij ook ga. Met *school* is hier dus niet zoo als elders, het wijsgeerig stelsel bedoeld, dat iemand aankleeft. Vgl. *Zeestr.* I, 406:

Geleerder Volek als ick, 'k laet u den knoop bevolen:

Als gh' hem ontbonden hebt, soo vraegh ick noch uw *Scholen*, enz. *koten*, gewrichten aan de enkels; niet *knien*, zooals Verwijs wil. Zie mijne aant. *H-St.* bl. 51. Ook aangaande *hucken*, voor *hurken*, zie aldaar. — *die daer in sijn' Kuyp*. Bedoeld is Diogenes, de stoëijnsche wijsgeer. *sich selfs en all besat*. Toespeling op het bekende: *omnia mea mecum porto*. — *stomme les*, les zonder woorden. Vgl. *Een Waerd*, vs. 68: Dat 's voor uw drooge les. *uyt de luyzen*, van den luiszak, den bedelaar. Vgl. *Een Bedelaer*, vs. 7. — *Nap*, drinkbeker, die eigenlijk volgens het voorbeeld des bedelaars nog overtollig was. — *Geleerde*. Sterk verbogen; thans zwak, — en. *Spreken*, bezigen vele woorden; zeggen, geven te kennen. 's, des. — *daedelicke*, practisch. De leer, die zich door daden uit. *School-vrouw*, leermeesteres. Een bewijs, dat wanneer wij thans van *schoolmannen* spreken, dit nog niet uit het Duitsch (*Schul-männer*) hoeft overgenomen te zijn.

EEN SOT HOVELINGH.

Vs. 1—10. *Hy is een Ydel-man*. Deze uitdrukking is waarschijnlijk een terugslag op *Hij is een edelman* in den aanhef van *Een Boer* en staat in verband met: Een dienstigh *Ydel-man*, in vs. 3 van *Een wijs Hovelingh*. *Ydel-man*, wdsp. met *edelman*, een man, die niets degelijks doet en dus niets beteekent. *Ydel* dient nog opgevat in de dubbele bet. van *leeg* en van *hoovaardig*. *Een Edel beest gelijk*. Daar hij niets degelijks in zijn gemoed heeft, is hij eigenlijk slechts een edel dier. — *blaes die bersten wil*, eene met wind opgevulde blaas; windbuil. — *wimpel*, eene vlag, een onnut versiersel. *groot-Stuerman*, de koning. — *vreeslick Schapen oogh*, een schaap, dat vreeselijke d. i. vreesaanjagende, oogen zet; dus: iemand, die zonder veel zaaks te zijn, zich vreeselijke airs geeft. In tegenstelling hiermede wordt een *wijs Hovelingh* genoemd een *Schaep*, dat *bijten kan* d. i. een zachtzinnig mensch, maar die ontzag weet in te boezemen, waar het pas geeft. *spijtigh Borgers buerman*, trotsch en daarom onaangenaam, lastig buurman voor burgers. — *deughniet op sijn hoofs*, een deughniet met beschaafde vormen. Vgl. *Een Koningh*, vs. 19, 20. *huerlingh om de sop*, iemand, die zijne diensten verhuurt, om het vet van het haantje. — *vleier om de konst*, een vleier uit pure liefhebberij.

lieger door sijn' krop, aartsleugenaar. Vgl. Gij liegt het door uwen hals. — *klabbeek.* Eene steensoort, die in de nabijheid van Clabbeke (bij Brussel) gevonden wordt en ook wel Amersfoorder steen, Arnheemsche diamant, geheeten wordt. Zie *Uitlegk. Wdb. op Hoofd.* Bilderdijk leidt het ten onrechte af van 't Sp. *clavèque* (clabèque). *bagg*, ring. Vgl. fr. *bague*, van 't lat. *bacca*, parel. *weinig* Oostersteenen. *Weinige* zegt H. omdat er zoo weinig wijze Hovelingen (deze zijn met Ooster-steenen of diamanten bedoeld) aan het hof gevonden worden. — *Snijder met de tongh*, iemand, die veel doet met den mond. Vgl. ons *opsnijder*. Zie *Een Beul*, vs. 5. *Wever met de beenen*, een maker van strijkages. — *Treves-Leeuw*, een leeuw in vredestand, als er niet hoeft gevochten te worden. *Treve*, fr. *trêve*, wapenstilstand, vrede. Vgl. *K. I*, 468: Luyt, mijn' stille *Treves-trom*. Op het Binnenhof in den Haag heeft men nog de Treves-zaal. Bij wijze van tegenstelling heet een wijs hoveling een *vriendelicke Leeuw*. *Blixem op de straet*. In plaats van op het oorlogsveld. — *raesend ure-werck*. *Raesend*, dolgeworden, ontsteld, dus onbruikbaar. *met veeren*. Wdsp. De hoveling heeft veeren of pluimen op den hoed.

Vs. 11—20. *cuyte Muskus-does*. Hij is geparfumeerd, maar inwendig rot of slecht. — *onnut Staet-gewicht*, een onnutte lastpost van den staat; hij doet geen dienst, terwijl het gewicht van een uurwerk dit wel doet. — *doof*, dof, van glans ontbloot. — *schoone lijst*, enz. Ironisch gezegde. Vgl. *Hofw.* I, 298: Soo kan een' Ebben *lijst*, enz. — *betijen*, te werk gaan. Vgl. laat hem maar *betijen*. — *voor-eer*, voorrecht, privilege. — *gevest*, gevestigd, gegrond; in het voorafgaande vers is *Gevest* degen. Versta: Alsof schelmerij de grond van hunne verheffing in den adelstand ware geweest. *bekent*, erkend. — *wortel van Geslachten*, grondslag, oorsprong van (adellijke) geslachten. — 't *mergh van 't voeder van den hoed*, de hersenen, als zijnde het merg van 't hoofd, dat door den hoed bedekt wordt.

Vs. 21—30. *menschen-snijders*, anatomisten, ontleedkundigen. — *Gelijcken*, gelijkstellen. 't *huys van de sinnen*, het hoofd. — *wortel*, zie boven. — *Adelick beloont*. Daar *adelick* letterlijk *generosus* beteekent (zie *Ned. Wdb.* I, 779) schuilt hier waarschijnlijk eene wdsp. in: *edelmoediglijk* beloond en met *adeldom* beloond. Versta: Zoo iemand ooit hoog geëerd en met aanzien of adel beloond is geworden, dan dankt hij dat zijn hoofd, want moed, rijkdom en geleerdheid zijn uitvloeisels van 's menschen wil en denkvermogen. — *Veraerde*, ontaarde. Eigenlijk *van aard veranderen*, doch meestal in ongunstigen zin genomen. Vgl. *K. I*, 505: van Ploegh in *Pleit veraert*; en II, 295:

De goede wijn *veraert* naer 't vat is, daer m' hem in doet.

Zie verder Oudem. i. v. 't *hacken*, 't afhakken, afsnijden. — *het Stout*, stoutmoedigheid. — *soo veel hy gaept*, zoo dikwijls hij den mond open doet, wat hij zegt. — *Ghy lieght is 't hoogh Alarm*. Versta: Bij de zotte hovelingen is het woord: Gij liegt, de grootst mogelijke beleediging, die dadelijk tot de wapens doet grijpen. *smijten*, slagen of wonden toebrengen, het tegengestelde van *slagen (af) wachten*.

Vs. 31—40. *Wanschapen stoutigheid*, verkeerd toegepaste stoutmoedigheid. *Grouwelick mal* teekent H. aan, ter brandmerking van de onzinnige duëls. *van over Zee geleent*. H. schijnt de meening toegedaan, dat wij de duëls van de Engelschen overgenomen hebben. Meestal toch beteekent *over Zee* Engeland. Vgl. K. II, 463, waar hij van *Engelsche Houwelicken* zegt:

't Heet weddingh *over Zee*, Trouw tusschen Mans en Wijven.

Hofw. vs. 1247: Daer was ick *over Zee* (in Engeland). *Ibid.* vs. 2920: van *over Zee* (uit Engeland) gebracht. *Een Waerd*, vs. 32: Zijn dieren maeghdom op te veilen *over Zee*. K. II, 534: *overzeesche* kostelickheden, Engelsche stukken, die hij onvertaald heeft gelaten. — 't *huys verhuert van 't Edele gebeent*, in het lichaam van den edelman doen post vatten. Vgl. boven: op 't *huys* nae *van de sinnen*. — *buysten vrienden paelen*, buiten bevriende grenzen, in vijandelijk land. — *Godes groot krackeel*, in den grooten strijd voor God en Godsdienst. op 't *ongeloof*, den Islam. Ook Vondel ijverde daar steeds voor. De 30jarige oorlog zal niet bedoeld zijn, daar H. dan niet van *ongeloof*, maar van *wangeloof* (Roomsche godsdienst) zou gesproken hebben. Vgl. ook *Een Waerd*, vs. 26. — *naer wat kercens*, naar strijd. — *ongerust*. Het bijv. nw. voor het zelfst. nw. *ongerustheid*, d. i. onrustigheid, beroering. Vgl. *Een Boer*, vs. 156: het malle *kostelick*; K. I, 136: nu siet hij van die *steilen* (steilten).

Vs. 41—50. *plecken*, vlekken. — *ruchtigh*. Van *ruchten*, dat voorkomt K. I, 484:

Dat het *ruchten* Van zijn *suchten*, enz.

het beteekent eig. *roepen*, doch met de bijbeteekenis van klagen, jammeren; *ruchtig* zou hier zeer goed door *ten hemel schreeuwend*, om *wraak roepend* kunnen weergegeven worden. — 't *heet onendelick*. Omzetting voor 't *onendelick heet*. *Heet voor hitte* (hellevuur); zie aant. op *ongerust*. — *kinderlick*, in kinderlijk ontzag. — *manlick*, als een man; t. inst. met *kinderlick*. *saligh stout*, stout zoo dat het zijne zaligheid niet schaadt. — *om dat hy leven gaet*. *Leren*, eeuwig leven. — *Sondaghs Sonneschijn*, zonnige zondag. — *soo lief*, even gaarne, d. i. liever. *huts pott*, het middagmaal; eigenlijk eene spijs, wier bestanddeelen door elkander gemengd zijn; van *hutsen*, *hotten*, schudden, stooten.

Vs. 51—60. *Dan drijft hy door de wolck*. Door de menigte der nieuwsgierigen. Vgl. Voorh. vs. 645:

Ginder is een *wolck* aen 't *drijven*

Van een over-volckigh *Volck*.

Sterre met een staert, staartster, comeet. — *Die op de Predick-uer*, welke tegen het uur der predikatie. *Uer*, vr. gelijk wij: de ure. — *slaet*. Teekenachtig gezegd van het handgebaar, waarmede hij de deurtapij opent. — *als hoorde 't hem te spijten*, als paste het hem verstoord te wezen, wijl, enz. — *bekommerlicks*. *Bekommeren*, beslag op iets leggen aanhouden, tegenhouden. *Bekommerlick*, tegenstrevend, iets bekomme

een hindernis. Vgl. *Ned. Kl.* III, 36, vs. 335; fr. *encombrer*. — *naer zijn' Heer*, na zijn Heer. — *schielick*, plotseling, op eens. Vgl. *Hofw.* bl. 3 en 66. Versta: en ziet die (de heer) eensklaps om. — *'t waerdste kind*, het liefste kind, de eerste gunsteling. — *een minder*, iemand van minder schitterende geestesgaven.

Vs. 61—70. *oor aen oor*. Hij brengt zijn hoofd bij dat des vorsten; eigenlijk zijn mond aan diens oor. — *Een schrickelick geheim*. Ironisch gezegde. — *'t huys*, de kerk. — *aen de Galgh verschijnt*, te pronk gesteld. *of op de pijnbanck leyt*, gepijnigd wordt (door de woorden des predikants). — *bestoven krul*, gepoederde haarlok. Vgl. *C. M.* vs. 31: een overmeelden top; en *Oogentr.* I, 280: het stuift er stof van boomen. *gekrinckelt*, in kronkels neervallend. Vgl. *Een boer*, vs. 135. — *Berrijdt voor*, beschermt, behoedt, vrijwaart voor. — *snelle*, snel indringend, dus scherp. — *d'uer*. Der Predikatie nl. — *staet hem by*, komt hem ter hulp. — *van d'een tot d'ander spell*. *Spell*, speld. Vgl. *Oogentr.* I, 289: ick staeck het by die *spell*. Versta: zijn oog kruipt, wandelt van de eene speld tot de andere in den dos der opgetooiden schoonen; d. w. z. hij monstert hun opschik tot in de kleinste bijzonderheden. — *swieren*, manieren van zich op te schikken. — *murwe Memme-dieren*, het weeke geslacht der vrouwen; *de weeker menschlichkeit*, zooals hij ze *Hofw.* vs. 1884, noemt.

Vs. 71—80. *van hondert*, toevallig. Vgl. *in 't honderd*. — *kleuter*, zottinnetje. Tot de bedoelde schoone gezegd. *naerder*, nader. — *vrijervreughd*, de vreugd van een vrijer te hebben. — *van twee tot seven*. Nl. uren. — *Jacht*. Op vrouwelijk wild nl. *Slimme slobber-stegen*, kromme sloppen; *slim*, scheef, krom. Vgl. *Voorh.* 525. *slobber*, slijk. Vgl. *K. II*, 507. — *vlackste*, effenste, gemakkelijkst te begaan. *plegen*, uitoefenen. — *averechtsche Maen*, donkere, niet schijnende maan. — *de Maendaghs-Merckt*, d. i. drukte van de maandags-markt. Vgl. *Een boer*, vs. 111.

Vs. 81—90. *sijn' mallen wagen*, den wagen van zijn dwazen harts-tocht. — *plaesters*, builen van syphilis. — *Zielen-zeer*, de zonde. — *Venus klap om d'ooren*. Woordspeling met *klapoor*, bubo venerisch gezwel in de liezen. — *gehooren*, hooren, passen bij. — *'t vijfde vierendeel*, 't vijfde kwartier van 't wapenschild, dat eigenlijk slechts 4 kwartieren heeft. — *den and'ren*, elkander. — *'t woelen van 't verand'ren*. Eene variatie op het bij H. zoo vaak voorkomende thema: *Varietas delectat*. Zie *Hofw.* bl. 35 en 61.

Vs. 91—100. *naer de bloem*, enz. Versta: hij walgt van gemakkelijk behaalde overwinningen: ten einde zijn genot voller te maken, dient er de prikkel des gevaars bij te komen. — *Danaes*. Danaë (eigenlijk drie-watergeregig) dochter van Acrisius, koning van Argos, werd door haren vader in eenen toren opgesloten, daar het orakel voorspeld had, dat zij een zoon zou baren, die Acrisius dooden zoude. Jupiter bezocht haar in gedaante van een gouden regen en haar zoon Perseus doodde

later, bij ongeluk, zijnen grootvader. — *Dat gelt u, echte Bedd.* Proso-popoea. H. waarschuwt het huwelijksbed, in plaats van de echtelieden. *past op*, zorgt voor. *vinckslagh*, knip of net. Zie *Hofw.* bl. 19. — *Koeckoeck*, een overspeler. Vgl. *Voorh.* vs. 293, vlg.: Hier de *Coeckoeck* aan het stuyten over 's anders ongeval. De verklaring van Verwijs aldaar, die het toepast op den bedrogen echtgenoot is onjuist. Elders moge het dit beteekenen (vgl. Kil. *coecoek*, horendrager, eng. *cuckold* en fr. *cocu*), bij H. meestal niet. Zie nog *Hofw.* 1113:

De *Koeckoeck* slaet de maet en roemt van sijn bedrijf,
In volle vrijheit, want de Land-heer heeft geen wijf.

doch K. II, 77:

Haer *Koeckoeck* (echtgenoot) wierd jaloers en woudt haer overstrijden. *quinck-slag*, aardigheid (maar van eene verkeerde soort). — *d' eerbaerheit in d' oor*, zoodat zij aan zijne oneerbare voorstellen geen gehoor geeft. — *'t en kan hem niet als spijten*, dan heeft hij daar geweldig het land over. — *Of 't spijt haer*, enz. Zouteloos woordenspel. De zin is: Zij ondervindt de nadeelige gevolgen van zijne gramschap over het feit, dat zij maakt, dat hij er 't land over heeft (nl. wegens den mislukten aanslag). — *lijdelick*, te lijden, te verdragen. *die*, voor hem, die; d. i. wanneer iemand.

Vs. 101—110. *steenigh om verdouwen*, even moeielijk te verduwen, verteren, als steenen. H. bedoelt: Wanneer eene beleedigde vrouw haren belager zijne handelwijze verwijt, dan wreekt hij zich door haar in opspraak te brengen, en dan zal haar echtgenoot of iemand anders haar al licht als schuldig beschouwen en haar trouwbreuk verwijten, al is ze volkomen onschuldig; dan zou zij haast berouw hebben van het kwaad niet gepleegd te hebben, waarvan zij toch beticht wordt. Vgl. *Oogentr.* I, 284:

'k Heb vrouwen licht gesien, omdat men ze soo achten, enz.

Die wraeck wringht hy haer op, die wraakneming moet zij zich, haars ondanks, laten welgevallen. Het verder volgende bijt hij haar op sarcastischen toon toe. *is vergist*, heeft zich bedrogen, is er bekaaid van afgekomen. Aangaande dit gebruik van *vergissen* vgl. K. I, 448:

My sal men mede soo *vergist* sien en tevreden.

I, 533: De Stierman, op de Wael verbijsstert en *vergist*.

I, 456: In de droeffelickste dallen Van *vergiste* vreughd gevallen.

II, 100: Andries dacht door een beeck te waeyen en het miste,

Soodat hij daar den grond en 't leven bij *vergiste*.

Zie Oudemans i. v. — *Sijn' quellingh is 't maer half*, zijne spijt is maar halve spijt. *door te spoelen*, met drinken nl. — *gaet hy uyt sich selfs*, treedt hij uit zich zelve, legt alle besef van eigenwaarde af. *en noemt het vroolick dol*. Daar alle uitgaven *noemt* hebben, vind ik geens vrijheid met *Bilderdijk* roemt te lezen. De zin is bovendien gezond: dat zich te buitengaan noemt hij slechts vroolijke dwaasheid. — *het groot*

Rond-om der Schepselen, het Heelal. — 't kleine beeld van 't groot. Mikrokosmos. Een vaak wederkeerend denkbeeld; vgl. *Hofw.* 2488: *De kleine wereld, mensch*, die God eens wilde maecken. — *kloot is*, een bol geworden is, daar hij suizebolt van dronkenschap. *dampen, dampen*. Zie Kil.

Vs. 111—120. *herssen-schroef.* *Schroef* is dronk; daarvan *schroeven*, drinken, pooien. Vgl. *K. I.*, 608: soo legh je staegh en *schroeft*. Zie Oudem. *Wdb.* i. v. *Herssensschroef* is echter een dronk, die den volgenden ochtend de gewaarwording opwekt, als boorde men eene schroef door de hersens. *ongeboorde fluyt*. Letterl. eene fluit (lang, smal glas) zonder boord; hier tot boven toe gevuld, zoodat er geen boord overblijft; boordevol dus. Volgens Bilderdijk zit er ook nog eene woordspeling in met de fluit, muziekinstrument, die van gaten voorzien en dus *geboord* is. — *hoofdsweer*, hoofdpijn, katterigheid. Zie Kil. en vgl. *nnl. tandsweer*. — *Dat 't weder Mergen is*, dat het alweer morgen is. — *swijmen*. Zeer eigenaardig gezegd: zij hangt slap aan zijne zijde; tegenstelling *stijve borse*. Vgl. *Een boer*, vs. 110. *gister-aronds stoot*, de klap, dien zij den vorigen avond gekregen heeft. — *modder*, hier onz. *Die wanhoop*, de mistroostigheid daarover. — *loten*, dobbelen. *leidt*, legt, voor ligt. *dobbel' dobbelkanssen*. Hierbij dient op herhaald. Het eerste *dobbel* zal wel *dubbelzinnig, twijfelachtig*, bedriegelijk moeten beteekenen; vgl. *fr. duplicité* en zie *Ned. Klass.* II, 6: trots en *dubbelheit*. — *sijn' pijpen na te danssen*, hem te gehoorzamen. Vgl. naar iemands pijpen dansen. — *Stae by dan*, kom ter hulp. Vaak voorkomende uitdr. Vgl. *Hofw.* bl. 84. *Kermis-konst*, op de kermis vaak in practijk gebrachte bedriegerij, valsch spel. *beleefde*, welgemanierde (die niemand door spreken in ongelegenheid brengen, weten te zwijgen, waar het pas geeft). Vgl. *K. I.*, 458: *beleefde moppen*. — *kneep* en *slinger* beteekenen hetzelfde; door een zoogenoemde handhabilité, een draai of een zwaai, een hoogen worp weten te doen.

Vs. 121—130. *Daer moet gewonnen zijn.* Vgl. *Oogentr.* I, 267:

Daer moet gewonnen zijn, God gev' op wie en waer.

rechts, op rechtschapen wijze. — *Men mach, enz.* Versta: Kan men niet winnen door eerlijk spel, dan kan men de fortuin, door slinksche praktijken, bij de rokspanden grijpen en haar hare gaven afdwingen. — *'t ongelijk*, ten onrechte. *al waer 't hy nemmer wan*, al verloor hij altijd. — *Noch lijdt den Hemel 't leed*. Nog dult God het hem aangedane leed. — *komt sneeuwen om zijn' ooren*, zijn (des hovelings) haren grijs maakt. — *hy*. In de uitgave van 1625 staat *Hij* (met hoofdletter); de *Hemel* is dus bedoeld, niet de *ouderdom*. *wraeck*, straf voor bedreven kwaad, vergelding. Evenzoo *wreken*. — *Die bladers*. Woordsp. met *blader* of *blaar*, rond, puistvormig gezwel; hgd. *Blatter*; bedoeld is, wat hij elders *spaansche pokken* (syphilis) noemt. Zie Verdam, *Mnl. Wdb.* i. v. 't *stinckende verhael*, de vuile geschiedenis van zijne misbruikte jeugd, waarvan een verrot lichaam het gevolg is. — *die leest, enz.* Versta: die kwalen brengen hem de zondige bladzijden zijns levens in de herinnering terug en deze kwellen hem dag en nacht.

Vs. 131—140. *Avond-uer*, laatste levenstijd. Vgl. *Oogentr.* I, 257: d'ellendig *avond-uere*. — *schommel-plaets*, speelplaats. Vgl. hgd. *Tummelplatz*. Ik vind het eigenaardiger hier aan *schommelen*, het bekende spel, te denken, dan met Bilderdijk aan *schommelen*, schoonmaken, en het door *morsplaats* weer te geven. Daar *vuyte* er bij staat, zou dit tevens een pleonasme zijn. — *kennis van de roe*, wetenschap van de straf, die zondaars hiernamaals te wachten staat. — *'t voorslag van den klok*. De tik, die aan den eigenlijken slag voorafgaat. H. denkt hier m. i. niet aan den voorslag van een uurwerk, maar aan de gewoonte van smeden en timmerlieden, om eerst een kleinen tik te geven ter plaatse, waar vervolgens een zware slag moet nederkomen. — *legt hy noch en wenscht*, hij blijft nog wenschen. Over deze constructie zie *Hofw.* 31, 51, 91. Zij komt meestal voor bij *staan*, *liggen*, *zitten*. — *Te vreden*, enz. Versta: hij getroost zich zijn lijden, uit vrees voor erger, nl. de helsche pijn. — *verleeght*. *Verledigen*, hier, niet reflexief, onledig, bezig houden. Vgl. *K.* I, 194:

Tot den Huys-dienst, en niet verder, Laet se sich *verledigen*.
wat hem volgen sal, de lijkstaatsie. *Maegen uyt te kippen*, verwanten uit te kiezen. Vgl. *K.* I, 539:

Ick laet dat onkruid staen, en neem geen' moeyt van knielen
 Als om de Blommekens te *kippen uyt* den drangh.

Zoo leest men ook in de uitgave der *Zedeprinten* (1625) *Een Boer*, v. 25: *Kipt Trommeltiden uyt*. Omtrent deze en andere bet. van *kippen*, zie Franek en Vercoullie, *Etym. Wdb.* — *Die*. Dat. plur. = wien. *'t naeste paer*, het tweetal, dat onmiddellijk achter de lijkkoets zal gaan. *schilden acht en acht*, de zestien kwartieren. Bij de begrafenis van een edelman werd zijn wapenschild (hier ruitvormig) in de kerk opgehangen, aan beide zijden omgeven door 4, 8, 16 of 32 kwartieren. In vele kerken zijn dergelijke afbeeldingen nog te zien; ook op het Rijksmuseum, in de Renaissance-kerk.

Vs. 141—144. *Soo is hy dat hy is*. Hij blijft dezelfde. *t'ende wesens*, na zijn dood. Vgl. *Hofw.* vs. 905: ten einde levens; *Oogentr.* I, 134. Vgl. Stoett, *Mnl. Synt.* § 339.

EEN WIJS HOVELINGH.

Vs. 1—10. *stille Lamp*. Aldus wordt hij genoemd, omdat hij, stil en onbewogen, zijn licht laat schijnen te midden der hem omringende ijdelheid. — *Die*, nl. de wind. *sijn stadigheit*, bestendigheid, standvastigheid. Vgl. *C. M.* vs. 473: Een altijd evenstreex bewogen *stadigheit*. *geen slingeren en vindt*, hem niet weet aan 't wankelen en meêdoen met de anderen te krijgen. — *dienstigh Ydel man*, een leeglooper, die diensten bewijst. Vgl. *Een sot hovelingh*, vs. 1: Hij is een *Ydel-man*, enz. *kon*, zou kunnen. — *en dan noch een van beiden*, en dan toch telkens slechts een van beiden: volger, als hij volgen; leider, als hij leiden moet. — *vrien-*

delicke Leew, een minzaam krijgsman. een *Schaep dat bijten kan*, een moedig burger. Vgl. *Een sot hovelingh*, vs. 4: een *vreeslick Schaepeuoogh*; en vs. 9: een *trotse Trevesleeuw*. — *Vol levens*, vol warm gevoel. van *Marmer*, koel en onbewogen, al heeft hij ook geene wapenrusting aan. — *Vol ongevoelickheits van*, geheel ongevoelig voor opschik. — *Ooster-steen*, diamant. *Aernemmers*, valsche edelsteen; 't zelfde, wat hij in *Een sot hovelingh*, vs. 7, een *klabbeek* noemt. Zie aldaar. — *Aernemmers*. Hier: zotte hovelingen. *ontkent*, onbekend, niet gewaardeerd. Vgl. *K. I*, 441:

Is U de inckt *ontkent*, vertwijfelt U de schrijver?

en zie *H.-St.* 128. en *dieder los op lett*, dengene, die hem maar oppervlakkig gade slaat.

Vs. 11—20. *van dry*. Toespeling op de 3 Jongelingen Sadrach, Mesach en Abed-Nego in den vurigen oven, Daniël 3. — *Salamanders*. Volgens een bekend sprookje kan de salamander, een soort van hagedis, in 't vuur leven. — *drooge-voets*, onbesmet. — *School*. Het hof is bedoeld. Versta verder: waar liegen de Meester-les is van beleefdheid, werkeloosheid van tijdverdrijf, bedriegen van behendigheid; d. i. waar geleerd wordt, dat liegen de hoogste beleefdheid, niets doen het beste tijdverdrijf, bedrog de grootste slimheid is. — *stuyt*, weert af; vgl. *Een Koningh*, vs. 24. *daer voor*, in plaats daarvan. — *sijne waard*, zijne waarde, zijne verdiensten. Let op de klankspeling. *rijzen*, hier overgank. *doen stijgen*. Vgl. *Rodenburg. Jal. Stud.* 22: Komt laet mij u *oprijzen*. *meest de vruchten stof*. H. denkt zeker aan vruchten, die, zooals sommige paddestoelen, er van buiten zeer mooi uitzien, doch van binnen vuilnis en stof bevatten.

Vs. 21—30. *deughdelick*, In de dubbele beteekenis van *terdege* en *deughdvol*, d. i. in eer en deugd. *slaet zich zelven af*, vermindert zijne waarde, verkleint zich zelven. — *dat, dat, wat*. *Die*, Hem, die (nl. God). — *oeffent*, pleegt. *met*, door. — *laegen listigheid*. *Laegen* staat in den 2^{den} nv. Omzetting voor: listig gelegde lagen. — *Recht-uyt*, ongeveinsdheid, oprechtheid. *versett*, tegenweer, verdedigingsmiddel. Vgl. *Oogentr.* I, 268: Is ootmoed haer *versett*. — *van konst*, uit gekunsteldheid, fr. par artifice; d. i. omdat hij zelf altijd met list te werk gaat. — *tast mis*, vergist zich. *wijcken*, ontwijken. — *strijcken*, slaan. Vgl. hgd. *streich*, slag, in *Schwabenstreiche*. — *En vallen in sijn punt*. Versta: de schermer, die een schijnaanval doet, verwacht, dat zijn tegenpartij den geveinsden stoot zal willen ontwijken en daardoor juist in zijnen degen vallen. *light stil*, houdt zich stil. Vgl. *Hofw.* bl. 4, vs. 55: Het Roer *light* middenboords. — *konsteloos*, juist omdat hij de kunst niet te pas brengt. Tegenstelling: *van konst*, vs. 26. *verwerren*, verbijsteren, de kluts kwijt raken.

Vs. 31—40. *oogen*, zien, naooogen. Wdsp. met *Oogenblick*. — *Flus*, daar even, het pas voorbijgegane tijdstip. Zie *H.-St.* 107, 120. *Nu noch eens soo taey*, het tegenwoordige tweemaal zoo lang zij, dan het geval

is. Vgl. *C. M.* vs. 371: verslijtens *taeyen* stont. — *Wesen*, enz. Dit vers, dat door Bilderdijk niet verstaan en daarom voor bedorven gehouden wordt, is inderdaad onberispelijk. H. zegt: het *wesen*, het zijn (het tegenwoordige, dat zoo gauw voorbij is) wenschte hij van een (vluggen en gladden) aal veranderd in eene (haast onbewegelijke) made. — *soo flucks te voren*. Versta: en *flus*, dat aan nu voorafging, ook zoo snel voorbij. — *twee mael eens*, Versta: hij doorleeft hetzelfde oogenblik tweemaal door het dubbel te besteden. Hoe dat mogelijk is wordt in het volgende verklaard. — *nauw—en*. Het ontkennende *en* komt hier voor, gelijk in het mnl. evenals bij *cume* (hgd. *kaum*) = nauw of nauwelijks. Zie Stoett, *Synt.* § 370. Vgl. *Hofw.* vs. 244:

Wat Eicken, 't stercke blad, *nauw* 's Somers uyt en staet.

Evenzoo bij *maer*. Zie *Hofw.* aant. bl. 31. — *staet*, bestaat. Het aanzien eischt het leegstaan. — *haer stede-werck*, het werk der hovelingen, wanneer zij in de residentie zijn. *Die*. Het pron. rel. slaat even als meermalen in het *Mnl.* terug op het pron. poss. (*haer*). Vgl. *Hofw.* bl. 16, vs. 31; Stoett. *Synt.* § 187.

Vs. 41—50. *Galery*. Bij ons verlopen tot *gaanderij*, gang, corridor. *te cieren met gedrangh*, door hunne menigte op te luisteren. — *rijp gekosen*, met voordacht gekozen, d. i. bestemd (om er iets in te overpeinzen). — *aan de vleck*, aan het bevleken, belasteren. — *Vruchtbaer van*, vruchtbaar in, zouden wij thans zeggen, of voor de wetenschap. Vgl. vs. 8: Vol ongevoelichkeits *van* kostelicke veëren. *gerucht*. Eigenlijk *faam*, voornamelijk in slechte beteekenis; opspraak. Vgl. *Een sot hov.* vs. 82, en *K. I.*, 631:

't Is uw Vriend, wie dat ghy zijt,
Die u van *gerucht* bevrijdt.

hier dus *lasterpraat*. — *In vredigheit voll*, enz. Let op de allitteratie en de zoo vaak voorkomende woordspeling met *vreugde* en *vrucht*. Vgl. *Hofw.* bl. 50. — *in 't gedencken*. Versta: wanneer men er aan terugdenkt, zijn ze hetzelfde, wat ze waren, toen men ze aan die overpeinzingen besteedde, nl. het schuldellooze vermaak, enz. *dat 's*. Drukf. die in alle uitgaven voorkomt; lees *dat s'*. — *beleeft*, doorleeft, besteedt. Vgl. *H.-St.* 160. — *En wel bedenckende*, enz. Versta: en die men nog eens kan doorleven, door ze nogmaals goed te herdenken.

Vs. 51—60. *hy'er*. Eene lettergreep. Eigenlijk niet geoorloofde samen-trekking. In de omgangstaal zouden wij echter ook zoo zeggen: *zooveel-i-er*. — *sijn wijser*, iemand die wijzer is dan hij. *op zijn leeght*, daar, waar hij (de vrager) het ledigst is; in die zaken, waarvan hij 't minst weet. B. „op zijn laagst, waar hij gemakkelijkst aan te klampen is. Of misschien eenvoudig: op 't nederigst, met de grootste bescheidenheid.” Onjuist; ook wijl *leegh*, mijns wetens, bij H. niet in den zin van *laag* voorkomt. — *oeffeningh van Deughd*, zedelessen. — *kan*, kent, weet. *Kunnen* en *kennen* beteekenden vroeger beide *weten*. Zie *Tijdschr.* III, 114. *heught*. Hier

juist, onpersoonl. Elders persoonlijk, *Hofw.* 2381: 'k mag heugen. Zie *H.-St.* bl. 159. — *Duyckt*, doet onder, verbergt. oock meerder', ook al zijn ze grooter. — *Op hoóp van meerdere*, in de hoop van daardoor zijne gaven (kennis en deugd) vermeerderd te zien. — *Sy'n*, of zij. Omtrent dit gebruik van *en* zie *Hofw.* 57. *nóch*, nochtans, toch. — *Soo kijckt hy*, enz. Versta: Zoo komt hij dikwijls door het fijne van zijne vragen kijken, d. w. z. zijne scherpzinnige vragen verraden zijne grootere wetenschap. — *Met mist hy*, enz. Versta: Te gelijker tijd mist hij het recht van te ondervragen en wordt hij de ondervraagde.

Vs. 61—70. *spaeriger*, spaarzamer. *dan 't nood is van gebreck*, dan 't noodzakelijk zou zijn, zoo gebrek aan stof hem belette te antwoorden. — *ontsteken*, opgestoken (van een kraan voorzien, zoodat men eruit tappen kan). *niet leck*, niet als een lek geworden vat, dat het in zich besloten vocht niet meer behouden kan. — *eenigheit*, eenzaamheid, in afzondering doorgebrachte tijd. Vgl. *Cluysw.* vs. 209. — *Die*, Adv. accus. gedurende welke. *dat tastelick bewijs*, enz. Accus. Afhankelijk van een uit daer worden zij gewaer te abstraheeren zin: daar kunnen zij vernemen. Begin eener lijst van vraagstukken, als *Hofw.* vs. 1531; vlgg. *Oogentr. K. I*, 286, vlg. — *wijs*, wijsheid. Adj. voor subst. gelijk meermalen. Vgl. *Een sot hovelingsh*, vs. 40, 44. — 's *Hemels Solderingsh*, enz. Versta: hoe de eene sfeer des Hemels de andere draagt. Men denke er om, dat de Sterrekundigen zich oudtijds het hemelgewelf in 7 sferen of kringen verdeeld dachten. Vgl. *K. I*, 221: 't blauw geschimmer, Dat m' in soo veel *schellen* snijdt, en *Ibid.* 222:

Wel toch, oogen, siet om hoogh

Door de soo gevoeghde ringen

Dat sy van genoeghen singen. (harmonie der sferen)

waerom. Het accent valt verkeerd, gelijk meermalen. *het Masker*. Bij zonsverduistering. Vgl. *Hofw.* vs. 1614:

al loopt de losse Maen

Dan blootshoofds, dan gehult, dan met een *masker* aan.

ongelijk, nl. *daeght*. Waar de dag altijd op een ander, waar op hetzelfde tijdstip aanbreekt; dus: waar de dagen ongelijk, waar ze altijd gelijk zijn.

Vs. 71—80. *backen*, bevrozen. In Limb. en Friesl. nog aldus gebruikelijk: Het vriest, dat het *bakt*, zegt men daar, en: het heeft van nacht *gebakken*. — *tegen ons kan treden*, onze tegenvoeter (antipode) kan zijn. — *sacken*, vallen. — *hangen*, zweven, als op onzichtbare wijze opgehangen. *geweldigh*, kolossaal. — *die*, voor hem, die. — 't *rond*, het aardrond. *bierige*, die bier gedronken hebben, halfbeschonken. Bild. verklaart: rondgemutste, van *biret* of *baret*, ronde muts! — *Staele Roosen*, windrozen, van 't compas. — *Hoe 't ooge door een' spleet*, enz. Door middel van hoekmeting namelijk. — *houdt dat steil*, bedraagt die hoogte. — 't *puntigh aerden-werck*, hoekige, van aarde opgeworpen verschanzingen. *der slechter eewen*, van eenvoudiger, onkundiger tijden. — *Maenen en Horens*, lunetten en hoornwerken (verdedigingswerken).

Vs. 81—90. *borgen*, onderpanden van veiligheid. *gangen*, mijngangen (de beste borgen zijn). — *Wat buyten*, enz. Versta: welke de beste aanvals-, welke de beste verdedigingsmiddelen zijn. — *bondige*, kernachtige, beknopt maar degelijk. — *En ruym sijn' herssenen*. Bild. „Lees *herssen* (enkelvoudig en collectivè) en en op zich zelfs. De zin is: dat zijn *herssen* *ruim*, en wat voller is dan zijn mond. Het zou anders *zijn* voor *is* moeten wezen.” Ik haal deze meening aan, omdat zij zich volgens ons taalgebruik nog al hooren laat. Alle uitgaven hebben echter duidelijk *herssen*; de herhaling van *En—en* zou ook leelijk zijn, en — zoo men slechts met H.'s zegtrant bekend is — kan men het vers zeer goed verklaren, gelijk het daar ligt: En ruym sijn *herssen*en wat voller (zijn) dan sijn mond *is*. Versta: En zijn *herssen*en vrij wat voller zijn, dan zijn mond. De vorm *zijn* dient dus eenvoudig uit *is* aangevuld. Vgl. hiermede de ook thans nog geoorloofde samentrekking: Ik woon (enk.) op het land en zij (mv.) in de stad. — *wordt hij voorts geverg*d, dringt men verder bij hem aan; — *'s werelds wonder-boeck*, het boek der Schepping of van 't Heelal. Vgl. *Hofw.* vs. 1607: Het *wonderlicke Boeck* van sijn' sess werckdagen. — *swemmen*. In den Zondvloed, nl. — 't *Hemelsch overstemmen*, enz. Versta: van den zondvloed af tot dat de Hemel de strenge letteren van het oude Testament tot zwijgen bracht, die onvoldaan waren gebleven, totdat Hij, die deze wet gegeven had, er het leven voor opofferde.

Vs. 91—100. 't *waggelen*, 't *struyckelen*, 't *rijsen*, wankelen, vallen en herrijzen. — *Godes stichtingen*, Gods inzettingen (zijne Kerk). *ruyl afgrijsen*. Omzetting voor: *afgrijselijk vuil*, afschuwelijke boosheid. — *Der dagen die wy sien*, van onze dagen. *slechtste*, eenvoudigsten, onkundigsten. — *Twijffelen*, weten niet. — *kinder-tuchteren*, schoolmeesters, paedagogen. Vgl. bl. 117, 73: Kindertuchtelijk; bl. 158: menschentuchteren. Blijkens het volgende *die geen gelyck en lijden*, d. i. die niet kunnen lijden, dat iemand er zooveel van weet, als zij, zweefde H. hier het ital. *pedante* (eigenlijk *opvoeder*) voor den geest. — *onthoud*, van *onthouden*, in 't geheugen bewaren. Vgl. *K. I*, 211, waar hij na gezegd te hebben, dat hij niet veel namen kent van vogels, aldus vervolgt:

Kennis dwinght genught in paelen;
Die en zijnder geen in 't dwaelen.
Wat ick miss in mijn onthoud,
Vind ick altijd nieuw in 't Hout.

Zoo ook in 't Zuid-Limb.: *naar mijn onthoud*, voor zoover ik mij herinner. *derven*, evenals 't hgd. *dürfen*, mogen; elders *durven*. — *naer*, na. Versta: Ingespannen studie ondermijnt misschien hun lichaam (maakt hen rheumatisch), kromt hunnen ruggegraat, bederft hunne maag en daardoor hunnen adem. — *schorten*, ontbreken, noodig zijn, aankomen op; conjunctivus: zoo het aankomt op. — *Simme-schreden*, apenpassen. *Sim* of *simme*, lat. *simia*, aap. Hiermede even als met *aexter* (ekster)-*gangh*, is het dansen bedoeld. Vgl. met deze passage *Oogentr. I*, 282. *Konstelicke Mal*, kunstige dwaasheid. Wdsp. met *Costelick Mal*, het bekende gedich *

Vs. 101—110. *rijzen*, opspringen. Vgl. *Een Boer*, vs. 68. *stuyten*, terugspringen. Vgl. *Een Bedelaer*, vs. 14 en 15. — *als emmers*, als nu eenmaal. *boven 't singen*, enz. Versta: als volmaakt genot zich niet genoeg uiten kan door zingen alleen, maar het hart doet opspringen, en dit den heelen man, dan springt hij 't best, die, enz. — *'t gelaet van springen*, het gebaar van springen, zijne sprongen. — *reden*, *rijm en maet*; *reden* ziet op de te maken figuren, *rijm* op het herhalen van dezelfde passen, *maet* op het tempo. — *ernsteloos*, zonder ernst, toewijding; zonder er veel werk van te maken. Vgl. vs. 30: *konsteloos*. — *betrachten*, bejagen, trachten te verwerven. — *'t vingerspel*. Waarschijnlijk 't klavierspel, of 't snarenspeel in 't algemeen. — *Veel*, vedel. *Luyt*, soort van gitaar. Deze wordt, *Cluysw.* vs. 458, *bastaerd-luyt* genoemd.

Vs. 111—120. *versellen*, accompagneeren met gezang. *Keel*, stem. — *danckelick*, dankbaar. — *En mogelick daer by dat*. Vul aan: en leert ze mogelick bovendien iets vertellen, dat. — *Jeughdelick*, jeugdiglijk, in overeenstemming met hunne jeugd. *deughdelick*. Zie de aant. op vs. 21. Vgl. ook het spreekwoord: Deugd verheugt. — *siet hem naer*, kijkt hem na. *'t Sonne-peerd*, de zon. *van honck*, van huis, van dit halfrond. Vgl. *Een Gesant*, vs. 16; *K. I*, 455. — *het sijne*, zijn paard. *ten afgerichten spronck*, om het te dresseeren. — *versieren*, verzinnen, uitdenken. Vgl. *Een a. Poët*, vs. 24. — *menschen maecksel*, menschelijk schepsel. Bedoeld is de Centaur of paardmensch; hals en hoofd waren die van een mensch, de romp en de overige deelen van een paard. — *de beest*. H. bezigt dit woord soms in het vr., soms in het onz. geslacht. Vgl. *Een Alchymist*, vs. 3, en *H.-St.* 137. *soo is 't maer een beroeren*. Versta: zijne dijen en de schenkels van het paard zijn zoo dicht aaneengesloten, dat zij samen maar ééne beweging schijnen te maken.

Vs. 121—130. *Soo doet sijn' stiller hand*, enz. Versta: Zoo is het ook met zijne hand, die zoo bewegingloos is, alsof zij niet de bewerkster was van hetgeen paard en ruiter doen (links of rechts gaan) en geen van beide schijnt te doen (namelijk, aan de beweging van de hand te gehoorzamen). H. speelt hier met de verschillende beteekenissen, die hij aan *doen* geeft. Bild. geeft de volgende verklaring: „Zijn hand, die doende 't geen en paard en ruiter doen, 't zoo stil en ongemerkt doet, alsof zij niets deed, en noch in de beweging van 't paard, noch in die des ridders schijnt deel te hebben.” Hij maakt dan echter *hard* tot onderw. van *en geen en schijnt van twee*, terwijl de constructie eischt dat *geen van twee* (paard noch ruiter) het onderw. zij. — *radden tuygh*, rap, snelvoetig werktuig; zijn paard nl. *Rad*, gewoonlijk van 't spreken gezegd, beteekent eigenlijk *vlug* in 't algemeen. Vgl. Bogaers, *Slag v. Gibraltar*: Die lichte bodems, *rad* en slank. *betrout sich*, durven, wagen. hgd. *sich getrouen*. — *De schaduw schild'ren*, enz. Versta: hij wil het krijgsrumoer nabootsen (door de jacht). — *raemen*. Jagersterm. Eigenlijk gezegd van windhonden, die een stuk wild omzetten, het doen stand houden. H. gebruikt het hier intrans. *standhouden*. Zoo ook in het hgd.

stellen, (van de honden); *sich stellen* (van het wild). — *struyck'len*, vallen. Zoo ook *struickel*, val. Vgl. C. M. vs. 61. *hy wringht sijn' sterckte t'saemen*, hij spant alle krachten in. Vgl. hgd. *sich zusammen nemen*. — *onderhaelt*, achterhaalt. Vgl. K. I, 495:

Waer elke Vogel syn, diens oog hem *onderhaelden*
En oor bereicken kon.

Zie verder: K. I, 495, 555, 710.

Vs. 131—140. *half verslaegen*, half verschrikt (maar ook half bewonderend). Dit blijkt uit het volgende. — *medoogen*. Dit woord heeft bij H. steeds het accent op de tweede lettergreep. Zie H.-St. 121. — *besluitende*, bij zich zelf de gevolgtrekking makende, dat, enz. — *van gewoonte schier*, bijna uit gewoonte, als van zelf. Vgl. vs. 26: *van konst.* — *gaept*, gaat open. — *deunder*, scherper, nauwkeuriger. Vgl. vs. 365; en Hofw. 92. Versta: die door de deugd van dapperheid ook diens overige deugden beter heeft leeren kennen. — *Ridderlick*, edel. — *wit van sijn gestadigh loopen*, het doel van zijn aanhoudend gedraaf (streven).

Vs. 141—150. *wanckelick*, wankelbaar. *twijfelick*, twijfelachtig. *begonst*, begonnen. Versta: pas begonnen, en dus twijfelachtig, of hij het wel zal behouden. — *overstrijdt*, bestrijdt, tegenspreekt. Het komt ook wel in andere bet. voor. Zie dienaangaande Voorspr. vs. 56, Aantt. — *Gemoedight*, aangemoedigd, d. i. lust hebbende, verlangende. Zie Ned. Wdb. IV, 1444. Vgl. K. I, 59:

Gemoedight, als een Held die sich ten oorlogh rust,
Om tegens mij met ernst te strijden en met lust.

waerachtigh, met klemtoon op *waer*, op waarheid gelijkende, waarschijnlijk. Dikwijls voorkomende wdsp. Vgl. Hofw. vs. 1544:

soo dat ons klaer, klaerachtig
en waer, *waerachtig* werd.

even, juist, dadelijk. Vgl. Voorh. vs. 514:

Comt de Minne-moer niet blincken
Even als de Dach verspayt.

Hofw. bl. 42, 74; H.-St. bl. 70. — *is het alom niet te sijn*. Niet overal kan men gelukkig zijn. — *van allom minst*, 't minst van ergens. *smoocken*, rook (laster) uitwerpen. — *beroocken*, verduisteren, belasteren, in een verkeerd daglicht stellen. — *doen 't*, in tegenstelling met *trachten*, bewerkstelligen het. Thans: of 't doen. — *voor-genand*. Vgl. K. II, 57:

Een glase Venster en ons Anne zijn *genanden*.

Zie verder *Een Matroos*, vs. 5 Aant. *Genand* met paragogische *d* of *t* voor *genan*, eig. *naamgenoot*, vandaar: makker. *Voor-genand* is dus hij, die vóór hem *gunsteling* was.

Vs. 151—160. *ter zijden af*, nl. van het pad, en vermijdt daardoor de strikken. *wel-geveinsde*, waaraan men niets merken kan. — *Als roók*

hy lont noch kruid, als was hij zich van hun toelag niet bewust. Tegenwoordig alleen *lont ruiken*. *dat gisteren*. Vul uit het volgende vers aan: dat (stond hij) gisteren uit. — *uytstaen*, verdragen, dulden. Vgl. *Een Koningh*, vs. 3. — *Besett*, omringd, van alle kanten ingesloten. — *maskerloos*, onvermombd, onverbloemd, open. *soo wordt hem spijt en logen*, enz. Spijt en logen worden hem eigenlijk niet onder de oogen gewreven; maar door spijt (najibver) en leugen wordt hem menig onverdiend verwijt aangewreven. Wij: iemand iets onder den *neus* wrijven, onder de oogen brengen. — *maelen met de koël*, zwart, verdacht maken. — *van boven tot de soël*, van top tot teen, van 't hoofd tot aan de voeten. — *voor al*, in de eerste plaats; staat in verband met vs. 171 en 191. *reicht*, strekt. — *puysten*, zweren, etterbuilen (de valsche beschuldigingen). Vgl. *Voorspr.* vs. 47, vlg.

Vs. 161—170. *sijn' Meester loont*. Vgl. de uitdrukking: het kwaad loont zijn meester, d. i. zijnen bewerker. Versta: God toont het ongegronde (wind) en het lasterlijke (etter) der beschuldigingen aan en doet het den lasteraars tot schimp en schade gedijen. — *Noch*, nochtans; zooals dikwijls. — *stootse*, tref ze, kastijd ze. *ter onschuld*, onschuldig, zonder reden; vgl. voor het gebruik van *te* (*in*): ter nood, te vrede. — *Maer stootse*, enz. Maar kastijd ze zoo, dat zij terugtreden van het kwade en tot recht en billijkheid wederkeeren; en waar (zoodra) hunne boosheid een einde neemt, laat, enz. — *op sijn' tegen-bé*, ter wille van zijne bede voor hun heil tegenover hunne boosheid te zijnen opzichte. — *in 't goede soo verlicht*, zoo helderziend gemaakt in 't goede. Misschien wdsp. met *verlichten*, synoniem van *ontlaeden*. *berouwt gewis*, berouwhebbend geweten. Verled. deelw. voor het tegenw. deelw. Vgl. *C. M.* vs. 297:

Wel op, *berouwen* Siel, laet dat berouw eens blaecken.

Zie aangaande dit laatste: Verwijs, Aant. 8. Vgl. vs. 271 en onze uitdrukking: een *gevat* man.

Vs. 171—180. *naeste*, de naaste daaraan, de daarop volgende. Het woord staat in verband met *vooral* in vs. 159 en *laetst* in vs. 191. *toeverlaet*, toevlucht. Vgl. *Zeestraet*, I, 412: daer is geen *toeverlaten* op evenstandigheid. Zie verder *K. I*, 44 en 122. — *hooren*, behooren, ressorteeren. Versta: tot wiens ressort beleedigde en beleedigers behooren. — *tot God genaen*, Gods hulp ingeroepen. *soo, en soo*, zus en zoo, op de eene en op de andere wijze, nl. door rechtstreeksche aanroeping van zijn bijstand (vs. 159—170) en door middellijke (tusschenkomst van den Rechter). De volgende regel maakt dit nog duidelijker. — *en in haer' schande maeyen*, enz. schande en schade inoogsten (afh. van dien 't lust te). — *grasiger*, tieriger, beter. — *eenigheit*, niet zooals gewoonlijk bij H. *eenzaamheid*, vgl. vs. 64; maar *eendracht*, *eensgezindheid*. — *pleit haer selfs*, bepleit zich zelf; pleit, spreekt voor zich zelve. *waer 't voor vyands ooren*, al was de rechter zijn persoonlijke vijand. — *booren*, gaten maken, zich ingang verschaffen. Vgl. *Een sot hovelingh*, vs. 84.

Vs. 181—190. *bei*, beide. Wij zouden thans dit woord liever achter *Rechter* en *vriend* plaatsen. Zie *Zeestr.* I, 404: Mijn Leser is 't hier *bei*; en vgl. *H.-St.* bl. 85. De *Rechter*, onder wien zijne belagers en hij zelf behooren, is de Vorst, bij wien hij in hooge gunst staat. — *die 'r gunst by*. Uitg. 1672: *hij*. Drukfout. — *scherp genomen recht*. De beteekenis dezer vrij gezochte woordspelingen is: maar hij (de beleedigde), die niets dan strikt recht krijgt, ontvangt reeds eene groote gunst, wanneer hij het van hem ontvangt, die door eene kleine gunstbetooning groot onrecht kan straffen; de beleedigde ontvangt dan immers in plaats van eene gunst (eene weldaad dus) niets dan recht (datgene waarop hij aanspraak maken kan). — *Ruym onrecht*, enz. ziet op de belagers; *ruym' gunst* op den rechter. — *ruggelingh*, *averechtsch*. — *wiggelen*, trans. *doen waggelen*, wrikken. Zie *Vereoullie*, *Etym. Wdb.* i. v.

Vs. 191—200. 't *katten-spel*, de valsche trek. *pert*, streek. Vgl. iemand parten spelen; men valt hem aan met het wapen, dat, enz. — *aller Hoofschste*, wdspr. met *allerhoeffelijkste*, maar hier: het meest in gebruik aan het hof. *hert*, hart, moed. — 'es, des. 2de nv. van *dat*, niet van *el*, blijkens het afkappingsteeken. 't is *gelijck een' Noôt*, het moet door eene te harde schel omgeven zijn, gelijk het binnenste, het hart eener noot; anders, enz. — *gedraegen door den nood*, uit den nood geholpen (zonder tusschenkomst van anderen). — *kindsch*, kinderachtig. Dezelfde beteekenis hebben *sch* en *ig* bij de volgende bijv. nw., namelijk die van: eigen aan, overeenkomstig met. *kijven*, krakeelen, twisten met woorden. — *eigen Recht*, de aan den edelman passende rechtsoefening. — *dat*, het recht. — *schrappen oogenblick*. Een oogenblik, waarin men zich schrap zet, zet vele andere betaald, waarin men te lijden heeft gehad. *Wat legt hem aen 't gedingh*. Wat geeft hij om, wat heeft hij noodig. Vgl. *Hofw.* 88 en 91. Zie ook: *Een sot Hocelingh*, vs. 82. *sijn' eigen Rechter*, zijn degen nl.

Vs. 201—210. *mog'lick of*, ('t is) mogelijk, dat. Deze elliptische uitdr. komt herhaaldelijk voor. Vgl. *K. I.* 456, 467. Geheel op dezelfde wijze en met dezelfde bet. *moghelick waer*, *K. I.* 236:

Mog'lick waer gebreck van stoff, Mij vereisch' in 't Richter-hoff.
Evenzoo *misselick waer*; *Voorh.* vs. 326:

Misselick waer bij de Straet, Deur off Venster . . . open gaet.
Dit komt ook als *misselick of* voor: *Hooft, Ged.* 298:

Mislick oft zy waer gestelt, Op wat woorden voor haer gelt.
bij *Coster, Teeuwis*, vs. 89; *moghelijck oft*; *Tiesk. v. d. S.* vs. 28: *misselyck waer*; vs. 668 en 1378 *misselijc wie. handgift*. Eig. het eerste geld, dat een koopman op een dag ontvangt. Vgl. *C. M.* vs. 303. Hier: eerste ontblooting. Versta: Mogelijk, dat die degen nog nooit de scheede verlaten heeft voor een gevecht. — *De werre-wateren, geboren tot het woelen*. Wij zouden juist andersom zeggen: de *woelwaters*, geboren om

verwarring (oneenigheid) te stichten. Blijkbaar heeft H. ook deze uitdrukking voor den geest gezweefd, maar geeft hij hier weer gehoor aan zijne zucht tot het ongemeene. Men heeft wel in de gewone taal *woelwater* en *wargeest*, maar *warwater* is eene door H. gemaakte samenstelling. — *wit—swart gevoelen*, goed—slecht denken. — *de spell steken*, eene speld bij iets steken, ermede eindigen. Vgl. K. I, 289:

Ick staeck het by die Spell.

Met Bild. zie ik hierin eene woordspeling tusschen *spel* (ludus) *staken* en *spel(d)* (spinula) *steken*. — *het verwijt van dadelick bediet*. *Dadelick* beteekent bij H. en in de 17de eeuw in het algemeen *door of met daden*. Bij Kil. *ipso facto, re ipsa*. Vgl. Een Boer, vs. 170: De beste Schoolvrouw is de *daedelicke* Leer (de leer door daden: de practijk). Hier dient het genomen in den zin van *handtastelijk, ondubbelzinnig*. Een *verwijt van dadelick bediet* is dus zulk een, waarvan de bedoeling geen twijfel toelaat. Versta dus: Zij zoeken hem eene beleedigende uitdrukking te ontlokken, over wier beteekenis niet te redetwisten valt, zoodat de zaak met de wapens moet uitgemaakt worden. Aangaande *bediet* vgl. K. I, 241, 464. Ned. Kl. I, bl. 15; II, bl. 38; III, 75. — *onverhoeds*, op een onbewaakt oogenblik ontsnapt, ondoordacht. — *Dat, Liegen, wordt gedoopt*. Versta: Zijne belagers weten hem daartoe te brengen, dat hij zonder nadenken iets ontkent van hetgene zij beweren: onmiddellijk roepen ze dan, dat hij hen *liegen* heet, en dan zijn de poppen aan het dansen. *berennen*, omsingelen. Eene stad *berennen* is niet, zooals men wel abusievelijk meent, eene stad bestormen, maar haar van alle kanten insluiten, zoodat zij van allen toevoer afgesneden is. — *onderlinge wraeck*, het onder elkander (zonder tusschenkomst des rechters) uitmaken van het geschil. — *op 't scheiden van den vaeck*, bij het ontwaken. Vgl. K. I, 499: Van d'uere dat ick waeck, En sluype 't mijnent in door 't splijten van de vaeck.

Vs. 211—220. *Wissel-brief*, uitdaging, lettre de provocation, challenge. — *Te drucken daer 't hun deert*, te nijpen, waar zij gevoelig zijn, in hun eergevoel aan te tasten. *spiijt*, leed, pijn doet. — *Vrouwen huysraed*, een hart, dat beter in den boezem van eene vrouw, dan in dien van een man zou passen. — *wachten*, afwachten. *guyt*, hier in zeer beleedigenden zin, ploert. — *hitsig*, sterk prikkelend, even als heete, prikkelende spijzen. — *of 't hert en wil 't sich belgen*, zonder dat hij er zich in zijn hart over belgt. In dergelijke beperkende zinnen staat het ontkenkende en gewoonlijk zonder *oft*. Vgl. Hofw. vs. 1629:

De Dauw is niet soo fijn, wij'n sien hem drop voor drop.

Soms ook ontbreekt *en* eveneens. Zie dienaangaande Hofw. bl. 56.

Vs. 221—230. *geesten*, driften. *'t* = *het*, het hart. — *brock*, de zwaar te verduwen beleediging. — *schuld*, beschuldiging, gelijk *onschuld* vaak voor *verontschuldiging*, *verdediging*. — *mommelt*, mompelt. Vgl. K. I, 39:

Mommelt hy: ick praet van binnen.

Vgl. eng. *to mumble*, hgd. *mummeln*. — *diergelijcken slaghe*, enz. Versta: hun met dezelfde maat uitmeten, waarmede zij mij inmeten (zulk een aanval op soortgelijke wijze pareeren). — *hem* voor *hemd*. Apocope der *d*. Bij H. zeer vaak voorkomende vorm. Zie K. I, 37; 213; 575; 586. Hiernaast echter ook *hemd* b.v. K. I, 142. — *lem*, lemmer of lemmeret (deze twee woorden hebben niet denzelfden oorspr., zie Franck). fr. *lame*. Vgl. K. II, 24: Ick veeghe een nieuwe *lemm*, of een' verroesten degen.

Vs. 231—240. *'t Hert sijn' vierigheit*, de vurigheid, drift van zijn hart. Met vs. 237 begint eene discussie tusschen de Rede en den Hartstocht. — *ontsteken*, ziedend, in drift opbruissend. In eenigszins anderen zin bezigt hij, Hofw. I, 298: *ontsteken aderen*. Zie mijn aant. bl. 10. — *terger*, uitdager. — *met gevaer voldoen*, met lijfsgevaar betalen; in het tweegevecht nl. *ná*, hiernamaals. — *diese niet en lijdt*, die geen ongerechtigheid duldt; God nl. — *Die hand*. Datief; aan die hand. — *Wat leght u aen*. Wat kan u schelen? Vgl. vs. 200; en *Een sot hovel.*, vs. 83. *die 't quade*, enz. Versta: die de schuld moet boeten, boete het door de schuld van anderen, die nog schuldiger zijn, dan hij; d. w. z. laat uw schuldige uitdager geveld worden door het misdrijf van nog grooter zondaars dan hij is, d. i. door den arm van andere befaamder duellisten, dan hij zelf.

Vs. 241—250. *flus of t'Avond*, dadelijk of straks, later. *Flus* beteekent zoowel *aanstonds* als *pas geleden*. Vgl. vs. 33. Zoo ook: *schier of morgen*. — *wel beleidt*, goed bestuurd, beleidvol. — *wacht*, verwacht. — *Die Hem*, gij, die hem. — *gedulden*, het werkwoord, niet het meerv. van *geduld*. Zie K. I, 298: nu tert ick uw *gedulden*, en vgl. Hofw. 10. — *om dat het u geverght wordt*, omdat men u poogt onrecht te doen. Dat dit de beteekenis is en niet omdat *U onrecht geraagd wordt* blijkt uit de onmiddellijk volgende vergelijking. *selver*, zelf. Zie Cluyswerck, vs. 325: met wat sy *selver* swelgen, en vgl. Verdams aant. met de mijne; H.-St. bl. 60.

Vs. 251—260. *schemer-ooght*, waar gij op staart, totdat het u begint te schemeren, en gij niets meer juist kunt onderscheiden. Vgl. K. I, 451:

Doe de Sonne-paerden stiekten

En haer ooge schemer-blickten.

Vgl. Oudem. *schemer-zichtig*. — *schaduw van een schimm*, minder dan niets. — *stal-licht*, dwaallicht, verkeerde gids. Vgl. Hofw. 72. — *de loon*, vroeger mannel., thans onzijdig. Vgl. vs. 408: ten loone. — *Uyt opgemesten grond*. Versta alsof er stond: Uit grond, opgemest met. Vgl. Cost. Mal., vs. 485: Dat soo mijn *vrije Siel* van 't slijckerig bekommer. Het bijw. *op in opmesten* versterkt de beteekenis. — *die spruyte*, de eer nl. — *het beter zijn dan andere*, het voorrecht van van adel te zijn. — *Gewanse*, won ze. — *deughdelick*, met deugd, met verdienste, op eene verdienstelijke wijze. Vgl. vs. 21, 114.

Vs. 261—270. *noodelick besteedt*, aangebracht, waar het moest; „wo

es noth that," zou de Duitscher zeggen. *daer*, daar, waar. — *sweepen*, geesels. Accusatief. Versta: waar Gods gerechte straf, die geesels over de vijanden zijner leer zond. — *O rechten Adel-boom*. Versta: O geslachtsboom van werkelijken adel. — *daen voor 't Gemeen*, voor 't algemeen welzijn. Wdsp. met *ongemeene*. *Stoutheid van ongeduld*, stoutmoedigheid uit gemis aan bedaardheid, geduld, lijdzaamheid; dus doldriftigheid. — *Moet voor eigen baet*, moed ten eigen voordeel aangewend. — *Wie kan 't sich onderwinden*, wie zou dit durven wagen (nl. u uwe eer te stelen).

Vs. 271—280. *Misrekennt*. Het verl. deelw. heeft in den regel bij een zelfst. nw. *passieve* beteekenis. *Misrekennt*, hier voor *misgerekend hebbend*. Zoo vs. 169: *berouwt gewis* voor *berouwhebbend* geweten; C. M. vs. 297: *berouwen siel*; alwaar tevens de sterke vorm voor den zwakken staat. Thans ook nog: een *bevaren* matroos, een *welbezeild* vaarttuig, een *bereisd* man. *welgewonnen*, wanneer de eer werkelijk een welgewonnen schat is, dan is zij buiten het bereik van (het vatten) zulke(r) vingeren. — *Hij*. Nl. die dat poogt. *noch geen gewelf*, zelfs het hemelgewelf niet (dat toch zooveel grooter is). — *Noch neem ik hem voor dief*, doch ik wil aannemen, dat hij een dief zij. *rooven van*, berooven van. Het simplex voor het compositum, gelijk dikwijls bij H. — *is 't waerdigh om gelooven*, geloofwaardig, geloofelijk, d. w. z. is het niet bespottelijk, dat. — *ontmantelt of ontgeldt*, van mantel en geld berooft. Het laatste ww. is door H. naar analogie van het eerste gevormd; ook dit wordt steeds in de figuurl. beteekenis, nooit zooals hier in letterlijke bet. gebezigd. *by der Straet*, op den publieken weg. — *Sijn' straffe*, enz. Versta: zal hij daarvoor door U bestraft worden in een open ridderlijken kamp (is dat niet te veel goedheid?) — *een arger*, nl. van U te dooden. *mogen hopen*, de kans hebben van.

Vs. 281—290. *in mijn hemd*. Bij het duël staan immers de tegenstanders in hemdsmouwen. *gijz'len*, eig. gevangen zetten voor schulden; hier: dwingen tot voldoening. — *staet voor*, is voor gesteld, daarvoor dient. „Maar staan daar niet zekere jaren voor?” vraagt moeder Witse in de Camera, als zij voor haren zoon een professoraat droomt. *staet hy voor te daegen*, daar dient hij voor gedaagd te worden. — *onwetene*, onwetende. Een onregelm. vorm, te vergelijken met C. M. vs. 297: *berouwen siel*. — *beduiden op zijn recht*. Zie Mnl. Wdb. I, 638. Versta: uit het feit, dat hij de overwinnaar is, te zien beslissen (opmaken) dat het recht aan zijne zijde is. — *geboett*, gebeterd, uitgemaakt. Met dezen regel begint weer eene tegenwerping. — *ontmoett zijn*, bejegend worden. In dezen zin zou ontmoeten ook thans passief kunnen gebruikt worden. — *man voor man gestraft*. Versta: die man zijnde, als een man gestraft wil worden, of als dusdanig anderen kastijden wil. — *Te roepen daer*. Versta: daarheen (nl. voor de Rechtbank) te dagen, waar een kind het volhouden kan tegenover eenen man. Vgl. de Lat. uitdr. *in jus vocare*. Aangaande *bestaen voor*, vgl. K. I, 72:

Waer is het Schepsel oock, dat voor Dijn Recht bestae.

Vs. 291—300. *Hy is geen eere waerd, enz.* Repliek van „de koele Reden.” — *dies' andere te leen verght*, die ze van anderen moet ontleenen; die zich op de getuigenis van anderen moet beroepen, om voor eerlijk man door te kunnen gaan. — *arger*, wat erger is. *stelen will.* Hierbij dient *dies' andere* aangevuld. Immers, wanneer men in een duël zijnen tegenstander overwint, heeft deze *quasi* ongelijk. *en, arger, and're tracht*, enz. Versta: en, wat nog erger is, andere tracht te doen deelen in zijn eigen onwaardigheid. — *Wrdt, wordt.* — *Die voor den eerlicken.* Versta: wien, ten overstaan van eerlijke menschen, zijne oneer niet verweten wordt, maar na plechtig onderzoek volgens recht wordt bewezen. — *eerlick' oneer*, cervolle beschaming, schande. — *Volherdt ghy even mild*, enz. Zijt Gij geneigd op dezelfde milde wijze, als Gij met Uwen tegenstander wilt doen, eer te willen schenken, waar zij eervol besteed zij. — *aen—gedencken.* Deze constr., hoewel zeldzamer dan die met den *accus.* en *genit.*, komt ook thans nog voor. Zie b.v. Beets, *Cam. Obsc.* Gedenk aan den lieven William. Dat in het Mnl. vele werkw. met *aan* geconstrueerd werden, die thans eenvoudig trans. zijn geworden, is bekend.

Vs. 301—310. *Die vré' voor lusteringh*, enz. Math. 5, 44; Maar ik zeg u: Hebt uwe vijanden lief, zegent ze die U vervloeken, enz. *Ibid.* 39: Maar ik zeg U, dat gij den booze niet wederstaat; maar zoo wie u op de rechterwang slaat, keer hem ook de andere toe. — *tijd'lick*, nu eens, dan eens, op hun tijd. Vgl. *K. I.*, 44:

En leert ons *tijdelick* verschricken voor een Lam.

den Sott in 't sotte bejeg'nen, eenen dwaas met dwaasheid (beantwoorden) tegenkomen. Spreuk. 26, 4: Antwoord den sot naar zijne dwaasheid niet, opdat gij ook hem niet gelijk wordet. — *leert ghy se van Hem seg'nen.* Omstelling voor: leert gij van Hem, ze te zegenen. Zie boven Math. 5, 44. — *soen*, verzoening, bekeering. — *goeddunkende*, laatdunkend, aanmatigend; zie *Mnl. Wdb.* II, i. v. *goetdunkel.* — *niet weten wat sy doen.* Woorden van Christus aan het kruis. Luc. 23, 34.

Vs. 311—320. *Al staet Verlies en Winst*, enz. Versta: Al is ook van eeuwigheid voorbeschikt, wat verloren zal gaan en wat gered zal worden; (Leer der Praedestinatie). — *Sy wanck'len in ons oogh*, wij hebben dienaangaande geene zekerheid. — *Gedachten*, enz. Hier vat H. weer den draad van het verhaal op. De voorgaande overdenkingen zijn den wijzen hoveling door het hoofd gegaan met de snelheid des winds. Versta: Zoo men zeggen kan, dat de wind zoo snel gaat als de gedachten, even goed kan men zeggen, gedachten gaan zoo snel als de wind, maar wat er uit volgt is geen wind. — *maer 't dunckt den Bode niet.* Nl. dat hij gewacht heeft. — *bedied*, bescheid, antwoord. Vgl. iemand iets *beduiden*. Zie *Voorh.* vs. 542.

Vs. 321—330. *Edelman geboren*, geboren edelman, van adellijke afkomst. — *met de twee*, nl. Soldaat en Edelman. *het eerst.* Versta: op

het eerste (dat ik Christen ben) altijd te letten. — *Beschermen*, wds. met *schermen*. — *van tijd verdrijf*, uit tijdverdrijf. Vgl. vs. 26: *van konst*, uit artifice; vs. 134: *van gewoonte*. — *Bespringht hy my te moet*, valt hij mij bij eene ontmoeting aan. II. perst hier gelijk meermalen twee denkbeelden tot een samen: kom ik hem tegen en valt hij mij dan aan. Vgl. *Voorspraeck*, vs. 91, vlg. Aantt.

Vs. 331—340. *door uw' mond*. Marnix v. St. Aldegonde, volgens Huygens' aantekening. *doender en spreker* staan hier in tegenstelling: groot in daden en in woorden. — *waerheits wreker*, als verdediger der hervormde leer in zijne geschriften. — *Sijn Degen en Sijn Penn*. Herhaling van 't voorgaande; doch nu in beeldspraak. De *degen* is geveld op 't *Arragonsch geweld* (tegen de Spaansche dwingelandij); de *pen* op 't *Sevenberghs versier*, d. i. op Rome's (stad der zeven heuvelen) verzinsel (dwaalleer). — *Arm-van-yser*. De Heer de la Noue, volgens Huygens' aantekening. Hij geeft hem den bijnaam van *Bras-de-fer*. Bedoeld is François de la Noue, veldmaarschalk der Staten. Zie Wagenaar VII, 224, enz. — *Die soo veel min verzaecht*. Versta: die even stoutmoedig, waar het moest, als wijsberaden, bezadigd, waar de eer (van een aanval) oneervol scheen, enz. *Versaecht* is bijvoeg. nw. Nog over in *onversaagd*; vgl. hgd. *verzagen*. — *aenyaen*, aanvallen. Vgl. *Hofw.* vs. 1774: *Gaet an slechts*, wat je meught. — *weerslaen*, weerom slaan. Versta: tegen wien gij geweigerd hadt u ter weer te stellen, toen de noodzakelijkheid het niet gebod. — *Die stappen stapt hy na*. Dat voetspoor volgt hij. — *buytens Wals ten tegenweer*. Versta: wanneer zijn meester, vòòr eene belegerde vesting liggende, op tegenweer tegen een uitval bedacht moet zijn. *buytens wals*, vgl. buitenslands, binnenshuis, enz. Vgl. *Een Gesant*, vs. 15.

Vs. 341—350. *'t aerdige geback*, gebak van aarde, aarden verschan-sing. Vgl. *Oogentr.* I, 257: Verstaet my, *aerdigh* vat, enz. en *H.-St.* bl. 120. — *Daer een geborgen stad*, enz. Omzetting voor: Daer eene stad Pasteisgewijs in geborgen stak. Op omgekeerde wijs spreekt Bilderdijk in den *Muis-en-Kikvorsch krijg van Pasteien legerschansen*. — *'t stormigh welgevall*, enz. Versta: het gelukkig toeval van een donkeren, stormachtigen nacht. Met *oogeloose nachten* vgl. *blinde klip*. — *Besteden daer*, besteden om een aanval te doen op eene plaats, waar men hem zelfs bij dag niet verwachtte. — *proeven*, beproeven, de kans wagen. *op een Heid*, in een open veldslag dus. *waer 't Noodlot*, enz. Versta: wat het noodlot hem voorbeschikt heeft, overwinning of nederlaag. — *jongh Schepen*. Denk aan het spreekwoord: De jongste Schepen wijst het oordeel. Tot toelichting van dit spreekw. diene het volgende: Hij, aan wien men oudtijds het eerst zijne meening vroeg — en dat was altijd de jongste schepen — heet *ordeldrager* of *ordelwiser*. Deze brengt — hetzij al dan niet na een tijd van beraad — het *ordel*, het *vonnis* in, en „heeft hij gevolg” d. i. zijn de anderen, of is de meerderheid, het met hem eens, dan wordt naar zijn voorstel beslist (gewezen) en het oordeel uitgesproken.

Hij, die het eerst zijne meening zegt, *wijst* dus naar de oude spreekwijze wel degelijk *een vonnis*. — *vermaenen*, zeggen, vertellen. Even als het lat. *moneo*. Vgl. *K. I*, 26, 200; *II*, 10. — *hoort*, behoort. *wat hy moet*, waartoe hij gedwongen is (door de omstandigheden). — *te lauw*, te flauwhartig. Dit zeggen zijne vijanden; zijne vrienden zien daarin koele bedaardheid.

Vs. 351—360. *Sou 't soo koel*, enz. Versta: zou het zoo koel en zoo lauw vinden, d. i. precies zoo, als van iemand, wien het niet popelt, niet beeft. — *'t lood in sonck*, het peillood, de sonde in bracht; *sincken*, hier gelijk meermalen transitief. Vgl. hgd. *senken*. Vgl. *Hofw.* vs. 2411:

't Huys moet in 't water staen, en slots-gewijs staen proncken,
Gelyck een' steenen flesch in 't koelvat werdt *gesoncken*.

Sijn selven, enz. Versta: zijn moed dient, daar hij zoo in toom gehouden wordt, zich van onbesuisdheid te onthouden. Aangaande *sijn selven* vgl. vs. 274, en ons *zijn eigen*. — *pit-ziel*, merg, kern. — *naer 't ewigh Vyer doen loncken*, verlangend doen uitzien naar het eeuwige vuur (de liefde tot God). Dit wordt nader toegelicht door: *de heilig' yver-brand*, enz. — *vodde-vreughd*, armzalig genot van het leven. *schroomens onverstand*, dwaze vrees. — *d' uer*, die komen moet, de uur des doods.

Vs. 361—370. *Blixem-lood*, kogels. Vgl. *Een Matroos*, vs. 32:

En blaast hem *boonen* toe, die nae den *Blixem* riecken.

't *rechte stout*, de ware stoutmoedigheid. *welgeruste vroomheid*, bedaarde, koelbloedige dapperheid. — *op haer hittighste*, ook wanneer zij 't vurigst is. Vgl. hgd. *hitzig*. — *Daer*, daarheen, waar. *daegers*, de uitdagers (van beroep), duellisten. *waegers om den deun*, die het (tweegevecht) om de aardigheid wagen. Zie *K. II*, 102: 't en is maer om den *deun*. *K. II*, 28: maer siet eens om den *deun*. Vgl. *Bredero*, *St. Ridd.* 7:

Die gaf hem, om den *deun*, een stijve stracke slach.

Deun, Zelfst. nw., bet. eigenlijk liedje, wijsje. *Staan schrickende van verr*. Verschrikt van verre staan en zeggen: Wat, enz. *deun*. De eig. beteekenis van dit adj. is *gespannen*. Hiervan afgeleid: *scherp*, *enghartig*, *schriel*. Zie *Hofw.* 92. Verder dicht, *K. I*, 510, *Hofw.* 87; *nauwkeurig K. I*, 150, 119. Hier beteekent het ook *scherp*, maar in de bet. van *wakker*, Lat. *acer*. Vgl. *K. I*, 606: Se nichtte me soo *deun*. Zie verder *Mnl. Wdb.* op *doon*. — *deun en is maer deun*, dapperheid is maar malligheid, dwaasheid. *leende gedachten*. Waarschijnlijk de gedachten boven ontwikkeld in: *De pit-ziel*, enz. — 't *Ontleven*. Wdsp. met *levende*; sterven, dood. Vgl. *H.-St.* 33, 74. Evenzoo *ontsterven*, *Hofw.* 58. — 't *is hem selven vreemd*, enz. Versta: hij kan het niet beseffen, hoe iemand beven kan, die op het scheidingspunt (tip) van Dood en Leven staat. *Leven* beteekent hier volgens Huygens' aant. in de uitgave van 1625: *Zalig zijn*; dus het eeuwige leven.

Vs. 371—380. *dan zijn tongh*. Versta: dan hij het bloed, dat hij vergoten heeft, (de vijanden, die hij gevelde heeft) van zijne tong afwascht

(om er niet op te roemen). *in banden*, aan banden gelegd. — *Al droegh'er oock*, enz. Versta: al verzwijgt de nijd (van hem, die het vertelt) er ook het benijdenswaardigste, het roemrijkste van. — *is 't verre van zijn derven*, heeft hij er volstrekt geen behoefte aan. Vgl. hgd. *bedürfen*. — *blasen*, pochen, bluffen, roemen; vgl. *snoeven*. *genaecht' ick*, naderde ik rakelings. Vgl. fr. *friser la mort*. — *voren uyt*, voor uit. — *Om Jofferen te slaen*. Dit geeft de eiden van het pochen aan. *met wonderen van schrick*, met schrik over zijne wonderen van dapperheid. — *malscher Menschen-deel*. Vgl. *Een sot Hovelingh*, vs. 70: murwe Memme-dieren; Hofw. vs. 1885: *De weecker Menslickheit*, het volk met lange rocken. — *Mannen dieren tijd*, voor der mannen.

Vs. 381—390. *redenen van Stael*, gesprekken over bloedige gevechten. Misschien wdsp. met *redenen van Staat*, eene ook in die dagen gangbare uitdrukking. — *kluchten*. Ironisch: akeligheden. — *schaer*, troep, gezelschap. — *emmers*, althans, ten minste. Zoo ook bij Hooft *immers*; zie Ned. Kl. II, 6. — *Trommel-ton*. Trom; aldus genoemd naar den vorm; vgl. *Een Boer*, vs. 25. *verschapen*, veranderd; zie *Voorbericht*, bl. 52. De trom is het muziekinstrument in den oorlog, de luit dat der min en van het gezellig verkeer. — *Witt*, doelwit. *meeste*, grootste. Vgl. *H.-St.* 66; en *meer en meest* in 't Mnl. Zie voor het overige: *Een goed Predikant*, vs. 30: *De Werelts wijsheit, jock*. — *lijdelick*. Dit moet nauw met *ter oor* verbonden worden: niet kwetsend, gepast voor het oor. *Oor* werd vroeger ook vrouwelijk gebruikt; zie *Een sot Hov.*, vs. 96. Vgl. onze uitdr. *ter oore*, en *Een algem. Poëet*, vs. 21. — *Ten oorboor*, ten oorbaar, tot nut en voordeel; vgl. vs. 474, en Mnl. *orbore*. gew. bij H. *oorber*, zie K. I, 1; *Cluysw.* vs. 59. — *bitt're leeringen vergulden*, ernstige vermaningen in een behagelijk kleed steken. H. denkt hier waarschijnlijk aan de twee uitdrukkingen: eene *bittere pil* en iemand *de pil vergulden* of *vergulde pillen laten slikken*.

Vs. 391—400. *den Lent'*, den aanvang, het begin. *Lente* is hier mannelijk gelijk in 't hgd. *der Lenz*. 's Werelds Grieksche Jaeren. Omzetting voor: de lentejaren (het begin) der Grieksche wereld. — *d' eerste wijsheit*, de eerste wijsgeeren. Men denke aan de fabel van Orpheus. — *Menschen-tuchteren*, opvoeders der menschen; vgl. vs. 95. *Tucht van tien*, trekken, optrekken, opkweeken. Vgl. hgd. *viehucht* en *erziehung*. De eerste beteekenis is dus opvoeding, de tweede discipline. Zie *Voorspr.* vs. 73, Aant. *bedreven*, voortbrengen, ontlokken. — *vruchtigh*, geschikt tot vrucht dragen. *klei—kei*. Klanksp. Math. 13. Gelijkenis van den Zaaier. — *de trapp die naest ten Hemel leidt*. Vgl. *Een Matroos*, vs. 16 vlg. — *van tand en scheidt*, nooit losraakt. H. denkt weer aan het *ἔπος ὁδόντων* van Homerus; zie *Een Beul*, vs. 40. — *Goddelloos misbruyck*, het ijdel noemen van Gods naam: het vloeken en zweren. — *noodeloose slot van Ja en Neen*. Math. 5, 37: Maar laat uw woord zijn: ja, ja; neen, neen: wat boven deze is, is uit den booze.

Vs. 401—410. 't derde woord *bevloecht*, enz., die geen drie woorden zeggen kan, zonder onwillekeurig te vloeken. — *Noyt willens-onverhoeds*. Deze woorden hebben weer betrekking op den wijzen hoveling. De constructie is: *Noyt willens-onverhoeds* zijn adem stincken doet na woorden, die, enz. *Willens-onverhoeds*, met gewilde onverhoedschheid d. i. gemaakte naïeveteit. — *Sijn adem stincken doet na woorden*, vuilbekt, zoodat, enz. Vgl. *Hofw.* vs. 488: Het *stinckt* er naer mijn mond. *Een Boer*, vs. 67. *de teenen sterven doet*, enz., het bloed stijgt haar van schaamte naar het hoofd. *lichten*, enz. Het onderwerp is *die* (de woorden). Versta verder: die ons de vrouw en den man in hunne eerste naaktheid, hunnen natuurstaat, toonen. H. doelt hier op praatjes, waarbij op de „genitalia” gezinspeeld wordt. — *stameren en lispē*, stotteren en lispelen. Wegens het volgende, hier als gevolg van dronkenschap te beschouwen. *berispen*, in het aangezicht te rispen. Hier bezigt H. den thans algemeen gangbaren vorm. Vgl. *Een Boer*, vs. 9: *Soo ripst* hij wel een vraag. Aant. Zoo wisselen ook *rups* en *rusp*; *geps* en *gesp*. — *al waer de misdaed min*, enz. Versta: al ware het ook zulk een erg vergrijp niet (tegen de goddelijke wet), het beestachtige (dierlijke) van het kwaad maakt er hem afkeerig van.

Vs. 411—420. *beklapt*, belasterd. Vgl. achterklap. *schrap gestaen*, pal gestaen; blijven stand houden. *paal houden* noemt men dit in Limburg bij spelen, drinkgelagen, enz. *Kans*, het lot, spel. — *mild*, gunstig; vgl. hgd. *mild*. *scherp*, straf, vijandig; beide van de fortuin gezegd. — *sijn Hemel en zijn God verlooch'nen*, zijn God verzaken en daardoor den hemel verliezen. Dit hangt af van een ww. *deed*, dat uit *hiel wachten* te abstraheeren is. *werp*, worp (met de dobbelsteen). — *Hy word't'er soo gesien*. Er nl. op het juffrouwen-salet. Vgl. vs. 383: Geraeekt hij in die schaar, enz. — *sijn' winst van taege Joffer-gonst*, zijn aandeel in de moeilijk te verkrijgen damesgunst. Vgl. *Een Boer*, vs. 68. — *mede vall*, toevalle. *die soo langh ná begonst*, die zoo lang na hem begonnen is er naar te dingen. — *geregelt laeten*, het nalaten van iets volgens een ge'eelden regel; dus, uit beginsel. — *besneden doen*, met mate doen. *Besnijden*, eig. besnoeien; verminderen, matigen. Vgl. *K. I*, 5:

En wilt du noch 't getal *Besnijden* van de mans.

Vs. 421—430. *Dan dat sy er niet en vindt*. Vul aan: *wat waard zij te haten*, en versta het geheel: De nijd zelf vindt op zijn doen en laten, waarvan het eerste altijd met mate, het tweede steeds uit principe geschiedt, niets aan te merken, dan dat er niets laakbaars in gevonden wordt. — *sint 's Moeders eersten soen*, van zijne geboorte af. *Sint*, oude vorm voor *sinds*. — 't *past*, het voegt, vlijt hem. — *In wat hy niet en laet*, enz. Breedsprakige omschrijving, uit 's schrijvers zucht tot ongemeenheid gesproken, voor: in alles, wat hij doet en laat. — *Verneemt*, merkt, wordt gewaar. 't *eigen E'el*, altijd dezelfde edele aard. — *Berekent hy*, enz. Voorwaard.: Indien hij berekent. — *het sterven moest ontvaeren*,

den dood door middel van de ark moest zoeken te ontkomen; *ontvaeren* is dus letterlijk op te vatten. Dat met *d'eerste van zijn stam* Noach bedoeld is, teekent H. zelf aan. — *scheel*, minachtend; gewoonlijk *afgunstig*.

Vs. 431—440. *den tweeden derden man*. Versta: dagteekent zijn adel pas van zijn vader of grootvader. Vgl. *Oogentr.* I, 262: Mijn uerwerck is voor *twee dry* ueren opgewonden, en mijne aant. *H.-St.* 129. — *die d' eerste nae zijn' Van hiet*, de stamvader van zijn geslacht. Zoo zeggen wij nog: Hoe is je *Van* (familienaam)? — *Peter*, naamgever. De waardigheid van peter brengt mede, dat hij zijnen naam aan den doopeling geeft. In dezelfde bet. gebruikt H. *compeer*; *Hofw.* bl. 15, vs. 109. *die 't Velsens Eel begon*, die de stamvader der *Van Velzens* was. Vgl. vs. 426. — *die 't smoorden*, met wien het uitstierf. *in zijn' Ton*. Doelt op het bekende verhaal aangaande de straf van Gerrit v. Velzen, den moordenaar van Floris V. Vgl. *Hofw.* vs. 1807. Aant. — *teelen*, geteeld worden. Intransitief voor het transit. passief. — *Hoe licht*, enz., hoe is het mogelijk, dat zijne Kaars minder licht geeft, dan die van hen, welke het aan de zijne zullen ontleenen. Het eerste *licht* is *uw.*, het tweede *bijw.*, het derde *zelfst. nw.* — *al en eerst*. Men zou geneigd zijn dit als *allereerst* op te vatten; Huygens' bedoeling is echter: waar die edelheid haren geheelen en eersten oorsprong in vindt. — *Gevult*, geschiedt; valt hem te beurt; vgl. Het *geviel* te dien tijde. *Minder-menschen*, vrouwen. H. hecht sterk aan het prerogatief van den man boven de vrouw. Vgl. *Hofw.* vs. 1934 vlg.:

Stracks sey sij (de Rede) 'k was een Mann

En sy (de vrouw) mijn *onder-mensch*.

In de geheele passage berijdt H. trouwens weer een zijner meest geliefkoosde stokpaardjes; Vgl. *Hofw.* vs. 649 vlgg.; 1880 vlgg. — *om wenschen*. De oude en zuivere vorm voor: *om te wenschen*. *minstendeel*, het minst; de tegenstelling *meestendeels* is thans nog in gebruik.

Vgl. 441—450. *vell-diep*, dat niet dieper dan het vel gaat; vgl. *Oogentr.* I, 269: 't *Vell-diepe* rood en wit; *Hofw.* vs. 233 en 1931. — *geeft*. Latinismus: *du mihi* = stel. *tamelicke*, middelmatig, niet bijzonder mooi, hgd. *leidlich*, of *lijdelick*, gelijk H. het elders noemt. Vgl. *Hofw.* 56, 97, 100. — *doorschijn*, doorschijnend. — *de dicker Hoorn* bedoeld zijn de hoornen platen, welke de plaats van het glas innamen. De comparatief *dicker* zal hier wel dezelfde beteekenis hebben als soms in het Latijn, nl. die van een niet geringen of al te hoogen graad. Vgl. *Boot, Synt.* § 73, a. Het dialect kent nog een dusdanig gebruik: in Heering's *Maregien* (Gids, Mei, 1891, bl. 187) lees ik: Zelfs bezadigde lieden maakten de opmerking, dat zij „'n *schoondere* maagd” (een heel mooi meisje) was. Het Mnl. kende ook een dergelijk gebruik van den Comparatief voor den Superlatief; zie *Stoett, Synt.* 114: Die middelheit wel houden can, dat es die *wiser* man. Een Duitsche uitgang *er* komt ook in de Middel-eeuwen en bij Vondel voor, doch dan in vocativo: du

kloecker geest; mij, *vromer* helt; of in nominativo, achter het onbep. lidw. een: een *rijcker* Boer; een *vromer* Heldt. Zie Van Helden, *Vondels Taal*, I, 91. Een identiek geval levert vs. 480: de *snooder* eew. Hier kan men ook weer verklaren: *snooder* dan hare voorgangsters, of al te *snood*. *monsteren*, pralen, prijzen. Bij Kilian beteekent *monster* toonstuk, proefstuk; van daar *monsteren*, pronken. Zie De Jager, *Schijnb. Frequent*. bl. 83. Versta dus: Zij (de schoone ziel) zal haren glans zoo door het lichaam doen doorstralen, dat dit in dien glans zal deelen. — *vergen*, vragen, met aandrang, gelijk meermalen. — 't en *waer* ick seggen mocht, ware het niet, dat ik kon zeggen; indien ik niet zeggen kon, dat, enz. — *half vernoecht*, half tevreden. *wel bedocht*, wel beraden.

Vs. 451—460. *stom bekennen*, stilzwijgende bekentenissen. — *wederzijds geval*, het behagen, dat de een in den ander vindt; onderlinge toegenegenheid. *verwennen*. Hiermede bedoelt H. de kleine vrijheden, die den minnaar goedgunstig zijn toegestaan (in alle eer en deugd, blijkens het volgende *van menig eerbaer uer*). — *verstout ick*, enz., ben ik zoo vrij een mondeling onderzoek in te stellen naar. — *Misgunt*, verschoont mij van. *teener tijd*, te gelijker tijd; in het volgende beteekent *misgunt* gunt gij mij niet. — *spaeder*, later, hgd. *später*. *al lust u niet te zingen*, enz. Al hebt gij geen zin na te zingen, wat ik U voorfluit, d. i. met mij in te stemmen.

Vs. 461—470. *vrijen*, *vrij*, *vrijste*, *vrijlick*. Woordspeling tusschen *vrijen*, het hof maken, en *vrij*, ongedwongen. — *niet*, niets. *de kennis van sijn' waerde*, de wetenschap van wat hij waard is. — *Sprack sterren uyt haer Lucht*, zou in staat zijn sterren uit haar standplaats aan het uitspansel neder te halen. — *stommeligh*, zwijsend, zonder te spreken; vgl. *Een Waerd*, vs. 68. — *bedoeckt*, bewimpeld, bemanteld. *weigerlicke veinsingh*. Omzetting-voor: *veinsige weigeringh*. Vgl. den volgenden regel, alwaar H. op aardige wijze de verlegenheid der juffer schildert, die wel wil, maar niet durft toegeven aan hare liefde voor haren minnaar. — *behandelt en betre'en*, gehandeld en gewandeld met. *Betreden* is hier naar onze opvatting zeker geen schoon woord: het dient hier echter niet in absoluten zin opgevat, maar als: omgaan met; door er meê op en neer te gaan, leeren kennen. Vgl. Westerbaen, I, *Ockenb.* 94:

Het lot van mijn beroep en goe genegentheden

Die gaven mij noch jongh, oock grooten te *betreden*.

Zie ook *Hofw.* vs. 296:

Vertreden mijn gepeins en soms een beter boeck.

en mijne aant. aldaar. — *Neenigh Ja*, een ja, dat op een neen lijkt. *Ja'gh Neen*, een neen, dat op een ja lijkt; *hij* neemt het echter voor een *stellig* jawoord, dat slechts moeite heeft om geuit te worden.

Vs. 471—480. *Het stof daar uyt gesift*. Absolute constructie, even als van 't onmiddellijk volgende. De bet. is: nadat het jawoord ontdaan

is van allen omslag. *wimpeling* van *wimpel*: windel, doek, windsel, omhulsel; vgl. boven *bedoecken*. — *twee en twee op sulcken voet verknocht*, de ouders van elk der gelieven hebben eertijds ook op deze wijze den knoop van hun huwelijk gelegd. Omtrent *twee en twee* voor het tegenw. twee aan twee, zie *Mnl. Wdb.* Dl. II, 639. — *Dien 't nu bejegent*, wien nu te beurt valt. *oorboor*, dienstig; vgl. vs. 389. — *de spruyt*, enz. hun telg, kind. *stronck*, tronk. Etymologisch heeft het echter met dit woord niets te maken; het is eene nasaleering van *struik*. *Vercoullie*, *Etym. Wdb.* — *Int. Kil. ent. verproncken*, overtreffen door grooteren pronk, waarde; vgl. *verkloeken*. — *vruchten*, kleinkinderen. *verstorven*, afgeleefd, uitgedoofd. — *Weer vrucht*, achterkleinkinderen. *Wdsp.* met *vreughd*, gelijk menigmaal bij H. Vgl. *Een Printschr.*, vs. 13; *H.-St.* 82. — *be-erven sy*, worden zij deelachtig. *by tijden*, van tijd tot tijd. — *suer verdriet*, ernstige toorn. Vgl. *Oogentr.* vs. 6. *de booser eew wil lijden*. Latinismus; accus. cum inf. Versta: wil lijden, dat de booser eew zie vertemperen haer stadige misvall en bastaerd wangebroed door sooveel tegengood. *Misvall*, misbevalling, miskraam, wangeboorte. Zie *Oudem. Wdb.* i. v. *booser*, al te snood. Vgl. vs. 446: de *dicker* Hoorn, en de aant. aldaar. De zin luidt dus: Zoo de hevig vertoornde Godheid wil gedoogen, dat deze al te snoode tijd (wereld) hare voortdurende voortbrenging van booze en ontaarde menschen zie verbeteren (veredelen) door die van zooveel wakkere, degelijke menschen, die als tegenwicht kunnen dienen.

Vs. 481—490. *Sijn groeyend' Vaderschap*, enz. Versta: terwijl hij zijn kindertal ziet aangroeien, verheft hem zijn dankbaar vorst telkens tot hoogere eereposten. — *Stedelick gebied*, *Staetelick bewint*. Versta: hij maakt hem tot bevelhebber eener stad, of tot bestuurder van den Staat. — *besint*, bemint, hem genegen is; vgl. *K. I*, 439. — *bedaeuder sorgen*, Zorgen van bedaarden, d. i. lateren, leeftijd. Vgl. bl. 116, vs. 39: *Die 't bedaeren sooveel nader*. — *borgen*. *Kil.* bergen; e voor r wisselt dikwijls met o af. Vgl. werpen en worpen, werden en worden. — *brooser goed*. Bedoeld is: tijdelijke have. *voosere*, lediger, ijdel; *vooser goed* zal dus van eer en positie gezegd zijn. De werkw. *verbranden* en *versincken* eischen deze onderscheiding. — *Gevalt hun yet te deel*. *Gevalt*, valt; ge (eig. *samen*) verliest dikwijls als voorvoegsel van werkw. alle beteekenis; vgl. gelukken, gewinnen, gelijken, enz. Vgl. vs. 439. *dat door de Borse klinkt*, geld, vermogen.

Vs. 491—500. *Hy laet*. Vul aan: het hun genieten. Zie *Math.* 6, 31: Daarom zijt niet bezorgd, zeggende: Wat zullen wij eten, of wat zullen wij drinken? of waarmede zullen wij ons kleeden? — *walgelick vergieten*, op eene walgelijke wijze verkwisten. — *Al staet het yeder een*, al mag iedereen verwachten, dat, enz. Vgl. *K. I*, 190:

Staet u niet in aller feilen Wederhelft met mij te deilen?

en *K. I*, 197: 't Oude *staet* ons niet te ruylen Tegen 't nieuwe sonder prullen. — 't *eewigh*, het Eeuwige, het hemelsche. en *schoeyen op sijn*

schoen, en zich schoeien op zijne (d. i. van het eeuwige) leest. M. a. w. die in alles het Eeuwige voor oogen heeft en daarnaar zijn leven inricht. Zie *Math.* 6, 31, 33: Maar zoekt eerst het koninkrijk Gods en zijne gerechtigheid en alle deze dingen zullen U toegeworpen worden. — *sonder stuyt*, zonder tegengehouden, teruggeslingerd te worden. — *gesoncken*, uitgeworpen. Het intrans. werkw. heeft hier, gelijk meermalen, de transit. beteekenis van het hgd. *sencken*. Vgl. vs. 353. *Haven-dorpel*, ingang van de haven. Hier is het woord *dorpel* figuurlijk op te vatten; men spreekt echter wel in eigenlijken zin van een *sluisdorpel*. Fig. bezigt ook Hooft: op den *drempel* des lands. *Ned. Klass.* II, 18. — *te Lande*, aan Land! *ick haeck*, ik heb grond gevat. — *'t lecke Schip*, het doode lijf. — *het hoogh van Zion*, de hemel. Denk om: het hemelsche Jerusalem (Sion). *verwint'ren*, uit te rusten. De winter toch is meestal voor den zeeman het tijdperk van *rust*.

Vs. 501—506. *Hooge-Bootsmans*, des Heeren. H. speelt hier met den naam, die soms ook wel aan den bootman gegeven wordt, nl. Hoogbootman. Ofschoon daardoor eigenlijk slechts een ondergeschikt scheeps-officier aangeduid wordt, geeft Huygens het woord door de verandering van *hoog* in *hooge* de beteekenis van: opperste bootman, gezagvoerder. Deze benaming wordt dan verder figuurlijk op God toegepast. *desen Ball*, deze aarde. — *keuren*, oordeelen, achten, houden. Vgl. *Hofw.* bl. 71. *blaes*, zeepbel, (hersen)schim. Vgl. *K.* I, 591:

C. Ik weet niet ofse mijn te nacht sel uyt men kop gaen.

K. 'k hoop jae, Baes; wat een *blaes*! daer benne Wijfs enoogh.

Stam-gesin, stamhuis, huisgezin. *sijn' gelijke*, zijns gelijke, hem gelijk. — *scheel*, dek, deksel, hier zerksteen. Vgl. *Hofw.* vs. 388:

Eer dat hij met een oogh of met een oogh-scheel wenckt.

en mijne aant. aldaar. 't Is hetzelfde woord als *schedel*, bovenste van het hoofd, als het ware het deksel der hersenen; maar 't heeft niets te maken met *scheel*, hgd. *scheitel*. *verrotte scherven*, vergaan gebeente. Plat, even als het geheele grafschrift. — *witte Kraey*; witte raaf, zeggen wij thans. Versta: waarvan de wedergade even moeilijk te vinden is als eene witte raaf.

EEN PROFESSOR.

Vs. 1—10. *sprekend boeck*. Denk om de uitdrukking: dat spreekt als een boek. — *Mannen ABC*. Hij onderwijst geene kinderen, maar richt zich tot aankomende mannen en meer ontwikkelden. De variant *een preker buytens koors* beteekent een ongewijd predikant; dikwijls werd van het koor af gepredikt, in plaats van op den kansel. *Kluysenaer in stadt*, hij leeft immers hoofdzakelijk in zijne studeereel. Vgl. *Hofw.* vs. 2172, en *Chuyssw.* vs. 104. — *schaef van groene rijzen*. Nagenoeg hetzelfde beeld als het voorgaande: hij beschaaft en ontwikkelt de studeerende

jongelingschap. — *Staten-Stammen*. Ik zie hierin eene klank- en woordspeling tusschen *statige stammen* en *stammen* (steunpilaren) van den Staat. — *veerman van de deught*, enz. Versta: Hij is een schuitenvoerder in dienst der Deughd (virtus) om door het bijbrengen van grondige kennis (door diepe Leeringsgracht) de onwetende en onervaren jongelieden („groene wambas-kalven” noemt hij ze, *Hofw.* v. 649; „kalverjonghe maets”, *Voorh.* vs. 530) tot posten en eereambten te brengen. Zie in den volgende regel „onervaren veulen”. — *Trommel*, voor trommelaar. Vgl. *Een goed Pred.*, vs. 5. — *Sijn ooren op vereelt*. Versta: bij zijne leerlingen predikt hij dikwijls voor doove ooren; hunne ooren worden er gevoelloos voor even als de handen door aanhoudend werken. *een schuyt van hier tot Keulen*. Versta: hij leidt den jongen man in in de kennis der wereld en van het leven, even als een veerman op Keulen, een jongen Nederlander, die de Frankforter mis wil bezoeken, halverwege brengt. — *kleyne werelt-kuert*. Aldus noemt hij ze, omdat die mis door kooplieden uit alle oorden bezocht werd, vooral ter wille van den boekhandel. *Kleine wereld* (mikrokosmos) is anders eene van Huygens geliefkoosde uitdrukkingen voor den mensch. Vgl. *K.* I, 21; *Hofw.* vs. 2488. Hier voor *wereld*, in het klein.

Vs. 11—20. *schouwt*, kijkt aan. *kinder-Baes*, gewoon schoolmeester. *met even sulcken ooghen*, met evenveel trots. — *siet hij weer omhoog*, ziet hij op naar een geleerder dan hij. Het volgende is een aardig beeld. — *Vermach*, enz. Versta: wil hij niets meer zijn dan Professor. — *Klooster-nieuws*, het nieuws, dat de wetenschap aangaat. *Klooster-nieuws* wordt het genoemd, omdat de academische lessen in het oude klooster der Witte Nonnen gegeven werden; gelijk thans nog het geval is. — *'t Rijck Te vreden*. Woordspeling. Onder den schijn van een denkbeeldig rijk, Tevredenheid, bedoelt H. eigenlijk de tevredenheid, die de grootste rijkdom is. Vgl. met deze passage: *Een Boer*, vs. 25—29. — *de boomen spreken*, enz., de boeken spreken tot het oor van zijnen geest; bij het lezen dient hem dus zijn oog voor oor. — *bolle*, vol, overvloedig voorzien. Vgl. *bolle wangen*.

Vs. 21—30. *staet*, tot staan komt. — *de drooge Jeught bebaedt*, zijn water (de wetenschap) over de jeugd uitgiet, die daarvan onthloot is. *Bebaden*, een door H. gevormd werkw. — *die door een drystall an* ... *wordt*; dus even als de Pythia of priesteres van den tempel te Delphi ook op eenen drievoot zittende hare orakels gaf. Het woord *priestel* voor: stoeltje met drie pooten zonder leuning, is nog in gebruik. — *kruyssen*, geldstukken, aldus genoemd, omdat ze een *kruis* als stempel droegen. Vgl. Bredero *Kl. v. d. Koe*, bl. 11:

Iek heb warachtigh gien geld, iek heb seker gien geld in huys,
Ja niet een Hollandsche duyts, gien helderpenning noch kruys.

De Roovere, 183:

Ghecruyste schijven, die wel bijblijven
Is goede provanche.

Nw. Amour. Liedtb. 147:

Oft ick sal u roerom koocken
Geeft my eenich munt of cruys.

Vandaar de uitdrukking *kruis of munt, niet een kruis* (geen zier). Ook kende men *olykruisen*. Zie Oudemans *Wdb. op Bredero*. Schotel, *Maatsch. Leven*, bl. 269. De Vries, *War.* 65. Met de afleiding van Schotel: „*olykruis*, kruis of penning om er het laatste oliesel meê te betalen”, kan ik mij niet vereenigen. Ik houd het voor eene verbastering van *Heilig Kruis*; vgl. Eng. *holy*. — *de Pleyter*, de advokaat, praktizijn. *schildert hem met kool*, maakt hem zwart, belastert hem (uit broodnijd). — *kindsch*, kinderachtig, onnoozel, van weinig waarde. *sijn adem*, enz., hij is te theoretisch, kent niets van de praktijk. — *Sijn sorg is*, enz. Versta: hij heeft maar voor één uur van de vier en twintig uren, die een dag duurt, te zorgen (het lesuur nl.). — *Die*, nl. *sorg*. *Ter weken*, wekelijks. Zulke zorgen heeft hij vier in de week. — *luyer-sieck*, tegenst. van *lust het hem*. Houdt hij zich uit luiheid ziek. *kelderklem*. *Klem*, soort van val. Vgl. Hier liggen *klemmen* en voetangels; in de *klem* zitten. *K. I*, 540: uyt syn macht en van de *klemm* geraeckt; *K I*, 526; *II*, 11. In de *kelder-klem* liggen beteekent dus: door wijn bevangen zijn. In dien zin spreken wij van de *kelderkoorts* hebben. — *'t briefken spreekt voor hem*, aan de poort der Academie (ad valvas) wordt aangeplakt, dat Professor verhinderd is college te geven.

Vs. 31—40. *Hondsdach dieren-schrick*. Aldus wordt de hondsday (of de hondsdayen) genoemd, omdat men in den waan verkeerde, dat de honden dan voornamelijk dol of razend werden. *'t hoogst van zijn verlangen*. Omstreeks dien tijd heeft hij nl. vacantie. — *verneemt*, merkt, wordt gewaar; vgl. *Een wijs Hov.*, vs. 426. — *van daer 't hem niet en kost*. Hij gaat nl. in de vacantie bij vrienden en kennissen logeeren. — *Dan waer 't een groote sprong*, enz. Versta: Was hij nu maar weer aan 't doceeren, dat zou veel gewonnen zijn, maar, enz. — *'t scheel*, het verschil. Vgl. *Hofw.* vs. 43: daer deelde 't spoor het *scheel*; vs. 65, 445, 800, niet te verwarren met *scheel*, schedel, deksel. — *'t ongelijk*, te groot. *leeken*. Er zal wel *leeken* of *licken* dienen gelezen. Dit beteekent *smullen*, *brassen*. Zie *Kil. i. v. Lesen*, college geven. — *komt hij op*, daagt hij op. — *hoorhuys*, auditorium, hoorzaal, collegezaal. *klater* door syn baerd. *Klateren*, verw. met Eng. *to clatter*, oorspr. een klanknabootsend woord = ratelen; ook gebruikt in de beteekenis van *snappen*, *babbelen*. Zie De Jager, *Frequent*. Vgl. hgd. *er brummt in den Bart hinein*. Hier voor: onduidelijk spreken. — *Als waer het Paerd zijn kracht*, enz. Door in zijn baard te brommen, doet hij als een paard, dat met zijn staart zou willen trekken. — *Reden strijdt*, redetwist, geleerd dispuut. *letterhaenen*. Wij spreken van *letterhelden* en bij een twist ook van *kemphanen*. Uit deze twee smeedge H. waarschijnlijk zijn woord. — *Beleydt*, bestuurt. Vgl. *Oogentr.* vs. 1; *H.-St. Aant. al*, als, alsof. Vgl. *Een Boer*, vs. 63, 64. *Ruyter-vaenen*, vendels ruitertij.

Vs. 41—50. 's landts gerechtigheyt, 's lands rechten. — 't overwonnen heyr, enz. Versta: overwonneling en overwinnaar in den redetwist. — vrede-slugten, glazen op den vrede, de beslechting van het geschil, geleddigd. — vergelden, bet. eigenlijk betalen. Vgl. Teestije, vs. 65:

God geve mi spoet

Dat ick vergelde dese scout.

Hooft, Br. 50, 43: Als hij schoon dat (het houden eener dienstmaagd) hadt vergelden mogen. Mits hij vergolden blijft beteekent dus: mits hij ervoor betaald worde. aller scha te buyten, vrij van schade of onkosten. Vgl. Voorspr. vs. 94. — het planten van een muts, het verleenen van den Doctorshoed, in de hoedanigheid van Promotor. — bluts, sukkel, domoor. Vgl. Spieg. d. Minne, 109:

Arme bluts de karre is u ontbreven

en Ibid. 27: Sy slacht d'arme blutse.

Als bijwoord komt het bij H. nog voor, K. I, bl. 593:

Hoe bluts (onnoozel) wil arme Claes staen kyeke.

al waer 't hy oock de ooren, enz., al ware het ook, dat hij de ezelsooren, enz. — om Adem op sagh booren, omhoog zag strekken, als om hulp en bijstand. — keurt soo keurlick niet, oordeelt niet zoo kieschkeurig, ziet niet zoo nauw. 't oorbeest, de ezel, de gepromoveerde. kroonen kuck', goed betaalt. — Spant hem, enz. Onthaalt hem eerst goed op zijne promotiepartij en vult hem daarna de beurs.

Vs. 51—60. Op vorsten vocht onthaal, op feestgelagen bij de ontvangst van een vorst. afgesonden sprekers, afgevaardigden, gezanten. In het Latijn heeft orator deze beteekenis. Vgl. De vita propria, II, vs. 5:

Sex socios oratores Respublica senis

Me comitem submittit.

voor een man, als een man (iemand, die wat te beteekenen heeft). Vgl. Een wijs Hor. vs. 289. geeseltse met bekers, plaagt, kwelt ze met beker na beker op hun welzijn te ledigen. — 't ruym gevolg, enz. Omzetting voor: gevolg van ruim (genoten) ongekochte wijn. — Rispen en braeken. Zie Een Boer, vs. 8, 9. Versta: door den wijn verhit begint hij Hebreuwsch en Latijn te spreken. — Gebeurt, enz. Valt hem de eer te beurt, dat de vorst zijn college komt bijwonen. — 't staemlen. Gevolg zijner onmatigheid van den vorigen avond; vgl. Een wijs Hor., vs. 407. daer sal hij, enz. Versta: in weerwil dat hij nog stottert uit katterigheid, zal hij eene lofrede houden op de gulden middelmaat (het juiste maat houden), enz. — wat deugdelicker man. Aangaande dezen genitief zie Vondels Taal II, § 261. Verdam, Cost. Mal. bl. 21, aant. 14. tuchtelick, stichtend. Vgl. Voorspr. vs. 73. K. I, 456: tuchtigh onderwijzen; ibid. 534. — nieuw en oude ballen. Spreekwijze aan de kaatsbaan ontleend. De spelers weten, dat het een groot verschil maakt, of men met oude of nieuwe ballen speelt. Hier: zij kennen zijne manieren van gisteren en die van heden,

Vs. 61—70. *sijn wijser wijf*, zijne vrouw, die wijzer is dan hij. Vgl. echter *Een wijs Hovelingh*, vs. 444 en 480. — *spil*, spindel, klos. *huymorgen*, hedenmorgen. Vgl. De Vries, *War.* bl. 67:

Och! zy kreeg van anxt den arbeit op den hals

Doe haer vaer *huinuchtent* zei, dat hij ze an Rykert besteed hat. en Aant. bl. 226: „*Huinuchtent*. Samengetrokken uit *huiden uchtent*, d. i. *heden ochtend*. Zoo zeide men ook *hui-morgen*, en met zachtere uitspraak *henochtend*, welk laatste eenige malen bij Huygens voorkomt.” Hierop afgaande heb ik niet geaarzeld in het onduidelijke woord van het IIS. *huimorgen* of *huimergeren* te lezen. Versta: zijne vrouw heeft hem de klos opgewonden, die hij nu (in de les) laat afloopen. — *korsten van 't verbijten*, enz. Versta: overblijfsels van de boetpredikatie, die zij hem bij zijn ochtend-ontbijt heeft toegediend. — *Soo gaende*, zoo doende. *grootte moeders schoot*, schoot der moederaarde. Vgl. *Cost Mal*, vs. 37: *oude-moeders beenen*, en de aant. aldaar. — *gevrjdt*, enz., gevrijwaard voor vergeten. — *Die kranssen vlechten hem*. In hunne lijk- en lofredenen, nl. — *in 't minst*. De constructie is: Die 't constelyxxt gesegh te seggen vinden in het minst; d. i.: die juist vinden, dat men zijne zeggenskunst het best toonen kan, naarmate men minder te zeggen heeft. De samenhang met het voorgaande en het volgende eischt deze opvatting, in plaats van die, welke voor de hand ligt. — *klabbeek*. Zie *Een sot Hovelingh*, vs. 7. *Oosters fijn*. Wanneer deze lezing de ware is, zal *oosters fijn* zoo veel beteekenen als *oosters eel*, oostersche edelsteen, diamanten. Vgl. *Een sot Hoc.*, vs. 7; *Een wijs Hoc.* 9: *oostersteen*. — *Te weten*, met dien verstande.

EEN PRINT-SCHRIJVER.

Dat H. hier, na al die portretten, ook het zijne, als portretschilder, geeft, is zeker niet onaardig.

Vs. 1—10. *Spiegel-ruyt*, spiegelglas, spiegel. — *weerschijn aller cerw*, een weerkaatsing van alle kleur. *viller*, omdat de printschrijver den menschen als het ware de huid afstroopt en doet zien, hoe zij van binnen zijn. Vgl. vs. 22. *van gewoont*, uit gewoonte; tegenst. *van beroep*. Vgl. *Een wijs Hoc.*, vs. 26: van konst. — *daer 't rouw is*, waar het oneffen is, waar knobbels, d. i. fouten, zijn. — *glijen over 't gladd*, schielijk heengaan over het effene, d. i. het goede. Deze eigenaardige gewoonte der kat is goed waargenomen. — *schouw*, schuw. De printschrijver spreekt niet gaarne, waar de waarheid ontbreekt, d. w. z. niet gehuldigd wordt; daar immers preekt hij voor doove ooren. *feilt*, Kil. *faalt*. Vgl. fr. *faillir*. *deughdelick*, degelijk, nauwlettend. — *waersegger*. In de letterl. bet. van *zegger van de waarheid*. *waeght*, gewaagt, zegt. Vgl. *K. I.*, 239:

Door 't besluyt daer 't all af waeght.

Zie verder Oudem. *Wdb.* i. v. — *sterck-water*, eig. vitriool, hier voor

bijtend vocht in het algemeen. — *all dat yemand is*. Ik vat dit op als één woord: *al-dat-iemand-is*, en vul er *praeter* bij aan: een, die vertelt alles, wat iemand is, d. w. z. iemand, die U in uw geheel uitschildert. — *profijtelick vermaeck*. Telkens terugkeerend devies van den leerdichter Huygens. Vgl. *Hofw.* 32. — *voedsel*, profijt; *smaeck*, behagen, vermaak.

Vs. 11—20. *maer ten halven*. Immers ieder moest er profijt en vermaak tegelijk in vinden. — *'t spertelende been*. Hiermede wordt gezinspeeld op dengene, die in 't volgende vers genoemd wordt. — *klock*, stem. Vgl. *K. I*, 457: Met een opgesteken *klock*. Dit slaat op oor; *licht op oogen*. — *stelt sich schoon*, toont een minnelijk gelaat. Vgl. hgd. *das lüsst sich schön*. — *verhardt*, zich verhardt. *laet sij*, laat zij niet na, verzuimt zij niet. — *Hoe wel-voordachtelick*, Wat deed ieder goed, zoo hij met besef zijne roede omhelsde, d. w. z. de kastijding, die hij ontvangen heeft, behartigde. — *van schaemt*, met schaamte; vgl. vs. 2: van gewoont. *plaester*, pleister. Daar hij bekend, dat die pleister voor hem geschikt is, bekend hij tevens zijn wonde of gebrek. — *Hij*, de printschrijver. *slechte*, *sluycke*, sti. 3, sluipende. — *moett*, ontmoet. Vgl. *K. I*, 604:

Daer moette men en dingh dat m' eerst te vore quam
As soo en Juffer of en Madamme de Parme.

Vs. 21—39. *straelt*, ziet, boort. Vgl. *C. M.* vs. 140 en 262. *sterlingh*, (starrelings), strak. *buffelleder*, de dikste huid. — *schaduw-Deughd*, schijn-deugd, schijnheiligheid. — *blein*, blaar, gezwel. Vgl. *Hofw.* 42. *pocken*, booze zweren. Beide woorden dienen natuurlijk in overdracht. zin genomen voor *gebreken*. — *duck*, deksel, kleeding. *Broecken en Rocken*, Mans en Vrouwen. Vgl. *H.-St.* 101; *Hofw.* 102. — *Versaemelt hy een klomp*. Vgl. *Voorspr.* vs. 23. *wesenskroost*, wezenstrekk, gelaatstrek. *Kroost*, beteekent eigenlijk *geslachtstrek*, het eigenaardige in het wezen, dat aan alle leden van een geslacht eigen is. *Kroostkunde* is gelaatkunde. Zie Oudem. *Wdb.* i. v. en *Ned. Klass.* I, 63, 1. *Moeder-vorm*, matrijs, origineel. — *sijn Bulleback*, zijn eigen boeman, schrikbeeld. Versta: hij streeft er naar om iedereen bang te maken voor zijn eigen beeld. De afleiding van het woord *Bullebak*, waarvoor Hooft *bulleman* heeft, is nog onzeker. Vgl. *Vercoullie*, *Etym. Wdb.* i. v. — *door sijn eigen Deur*, door in zich zelf te keeren, door het besef van wat hij zelf is. Dit blijkt uit het volgende. — *ontloopt sich ruggelingh*, wijkt voor zijn eigen beeld terug. Vgl. *Voorspr.* vs. 36. — *daer hy hoort*, waar hij moet zijn. *onwillens*, zonder het te willen, tegen wil en dank.

Vs. 31—40. *'t groot schort*, 't groot gebrek. Vgl. *Westerbaen*, *Ged.* I, 120:

— segt mij eens in 't kort

Wat schort

Ghy op mij weet.

en verdere voorb. bij Oudemans. — *dien dicken dampen-dijck*. Alliteratie. *dampen-dijck*, mist. Vgl. *Een Beul*, vs. 51; *Aant.* — *syn heel lijf staet'er*

voor. Versta: zijn lichaam (zijne persoonlijkheid) met al zijne kwade neigingen staat hem in den weg, om zijner rede toe te laten, zich te zien, zooals hij is. — *hy sluypter tusschen door*, hij ontsnapt aan hunne waarneming. Vgl. dat gaat er zoo tusschen door. — *averechts*, verkeerd, het onderste boven. *O, die, o gij, die. kont, kunt.* — *En hebt uw aengesicht*, enz. die hem bekijkt (gelijk hij U bekeken heeft). — *Wascht zijn met uwe hand*. Toespeling op het spreekwoord: Wanneer de eene hand de andere wascht, worden zij beide schoon. *maeckt hem sich bekennt*, maakt, dat hij zich zelven kenne. — *'t sand van vuyle laeck-zucht*. H. vergelijkt de leelijke zucht om te bedillen bij een zandkorrel in het oog, die iemand belet juist te zien. — *sijn trouw Hy is. Trouw*, oprecht. De bedoeling is verder: H. die bij het schrijven zijner zede-printen telkens van de behandelde types heeft moeten zeggen: *Hy is dit of dat*, vraagt nu, dat men hem op liefderijke wijze zijne gebreken onder het oog brenge en hem zegge: *Gy zijt dit en dat*.

Vs. 41—43. *Redens-kraacht*, kracht der rede, van het verstand. — *Koel seggen*, enz. Kalm en zonder hartstocht zeggen, wat hij bij anderen ziet; maar ook evenzoo van anderen kunnen hooren, wat hij zelf (verkeerds) doet. *Libera* (enz.). Met vrijmoedigheid heb ik het eerst van allen mijne schreden gezet op een nog onbetreden gebied: mijn voet heeft het spoor van anderen niet gedrukt. Het verheugt mij, dat ik, die iets nieuws breng, in de handen der ontwikkelden gevonden en door hen gelezen word. Horat. *Epist.* I, 19, 21 sq. en 33.

VERBETERINGEN.

Bl. 3, vs. 102:	<i>lev'e en;</i>	lees: <i>lev' en.</i>
" 9, " 33:	<i>bewys;</i>	" <i>bewijs.</i>
" 15, " 51:	<i>nemmermeer;</i>	" <i>nemmermeer.</i>
" 17, " 10:	<i>eeuwigh;</i>	" <i>eeuwigh.</i>

Bl. 53, vs. 11—20: *uytgemaecte*, volmaakte, volkomen. — Bij nader inzien dunkt het mij beter *uytgemaecte* hier te verklaren door *uitverkoren*. Bij Hooft beteekent *uytmaecken* dikwijls *afvaardigen*, *benoemen*, *verkiezen*; zie o. a. *Ned. Klass.* II, bl. 31. Een *uytgemaecte man* is dus de *uitverkorene* zijns volks, maar tevens een *schepsel van zijn laeger*, daar hij zijne macht aan den volkswil ontleent.

Bl. 81, vs. 11—20; *de gulde boeyen*, de gulden keten, enz. — Het is mij niet mogen gelukken met zekerheid te bepalen, of Huygens hier zinspeelt op een *insigne* van den admiraalsrang. Bijna op alle afbeeldingen zijn de vlootvoogden met een gouden halsketting versierd; doch dit zou ook een eereteeken, tot belooning van een of ander glansrijk feit kunnen zijn.